

આગમોનું દિગ્દર્શન

પ્રણેતા

પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ એ
University Teacher for Ph D in Ardha-
Māgadhī Univ of Bombay

પ્રતિસખ્યા ૫૦૦

[૧ સ ૨૦૦૪] વીરસવત્ ૨૪૭૪ [૪ સ ૧૮૪૮

મૂલ્ય રૂા. ૫-૮-૦

પ્રકાશ -

વિનયચંદ્ર ગુનામચંદ્ર શાહ બી એ

આ પુસ્તકના પુનર્મુદ્રણમાં સં ૧૪
શ્રી હીરાનાથ ર કાપડિયાને સ્વાધીન છે

પ્રાપ્તિસ્થાન -

સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર

શત્રુપોળ, દાધીખાના

અમદાવાદ

મુદ્રક -

શાહ ગુનામચંદ્ર લલિતુભાઈ

મહોદય પ્રેસ, જાવનગર

નિમન્ત્રણ

આ ચરાચર જગત્ મૂલ અને અમૂલ પદ્ધતિના જણાર છે એમા આત્મારૂપ અમૂલ અમર અને સ્વયંતન પદાર્થનો જનિહારી છે એની પેઠે એના જ્ઞાનાર્થ મુજો પશુ અમૂલ છે સસારી જીવોનો વ્યવહાર એના નિવાસસ્થાનરૂપ દેહ ઉપર અવલમ્બે છે આ જીવા પોતાના વિવિધ અનુભવોને આ દેહરૂપ મૂલિનો અનેકવિધ ઉપયોગ કરી વ્યક્ત કરે છે આમા વાણી અને લેખનક્રિયાના પશુ સમ વેશ થાય છે આ સાધનો મૂલ હોવા છતાં અમૂલ ભાવોના નિરૂપણમા ન્યૂનતા આવડા નેતા નથી જોન મદધિએએ પોતાના જે અનુભવોને સ્વયં સ્વરૂપે નિશ્ચયતાપૂર્વક પ્રકાશવા તેને મુનિવરોએ અપ્રમત્તપણે વાણીમા ઉતરી બન્યુ તેમજે અરી સાચવી રાખ્યા છે એને આપણે આગમ' કહીએ છીએ હુ એને આત્માની ઉત્પત્તિ સાધવામા સદાયકે યત્નર મંદિર કપુ છુ આ આગમ-મંદિરની મનોરમતા અને મદત્તાનુ અને સાથે માથે એની વિશાળતા અને ગદનતાનુ દિગ્દશન કરાવવા મે અત્ર નત્ર પ્રયાસ કર્યો છે મે જે વિવિધ મત પો રઝૂ કર્યા છે તે દરેકનુ મણકન કે ખણકન કરવા મટે આ પુસ્તકની મર્યાદાને લઈને જોમવાઈ ન હોનાથી એ જાણતો મે જતી કરી છે એવી રીતે અહીં જે જે આત્મિકિએ શુભરાતી ઇલાહિ મિરામા ગૂંચાયેના અનુવાદો અને લેખો વિષે મે ઉત્તેજ કર્યો છે તેના શુદ્ધીકરણ દશન કરાવી તેનુ મૂલ્યાંકન કરાવવાની જાતને પશુ મે રોકી રાખી છે કેમકે આ તો આગમ-મંદિરના દશન માટેની જ્ઞાનના જન્યુત કરવાના ઉદ્દેશથી કરાયેલો પ્રયાસ છે આથી તો અતિશય સંક્ષેપમા કે ખૂબ વિસ્તારથી નિરૂપણ કરવાનો મોહ ન રખતા મધ્યમ માગને હું અનુસર્યો છુ

અહીં મેં જે પ્રશ્નો ઉઠાવ્યા છે તેનો સ્વોત્તર આપીને અને આમા જે ત્રુટિઓ જણાતી હોય તેનું મપ્રમાણ નિરસન કરીને આગમોની સાચી ભવ્ય આરાધના કરવા-કરાવવા હું આગમોના અખણ્ડ અને અનન્ય અભ્યાસીઓને આ દ્વારા સાદર નિમંત્રણ પાઠવું છું આશા છે કે તેઓ એ રવીકારી મને ઉપકૃત કરશે આ પુસ્તકમાં સદાચક્ર યનાર આગમોદ્ધારકાદિ શ્રમણોનો અને ઉત્તેજન આપનાર ધર્મિક શ્રાવકોનો હું અહીં આભાર માનું છું વિશેષમાં આ પુસ્તક કાળજીથી અને ત્વરાથી છાપના બદલ મહોદય મુદ્રણાલયની હું પ્રશ્નસાપૂરક સ્તનદ નોધ લઉં છું

ગોપીપુરા સુરત
વીરસવત્ ૨૪૭૪
ચેત શુક્લ ત્રયોદશી

હીરાલાલ ૨. કાપડિયા

અ નુ કે મ લિ કા

નિમન્યમ		પૃષ્ઠાક ૩-૪
બીજક	~	, ૫-૬
સકેતોની સમજણ	~	, ૬-૭
આગમોનું દિગ્દર્શન	~	, ૧-૨૪૦
અશુદ્ધિનું ચોખ્ખન		૨૪૦

બી જ ક

મકરના	વિવચ	પૃષ્ઠાક
૧ પીઠબધ		૧-૩૦
૨ આચાર (આચાર)		૩૦-૫૭
૩ સૂચક (સૂચક)		૫૭-૭૫
૪ કાલ અને સમવાય	--	૭૫-૭
૫ વિચારપદ્ધતિ (આખ્યાપ્રતિષ્ઠિ)		૭-૮૭
૬ નાયાધ્યક્ષ (જ્ઞાતાધ્યક્ષ)	--	૮૮-૧૦૨
૭ ઉપાસનદશા (ઉપાસનદશા)	--	૧૦૨-૧૮
૮ અતમદશા ને અણુતરાવવાદ્યદશા		૧૦૮-૧૧૩
૯ પંડિતવાચન ને વિવાચન		૧૧૩-૧૧૬
૧૦ જીવવાદ્ય ને સમપરોક્ષ		૧૧૬-૧૨૧
૧૧ જીવજીવનિર્મલ ને પદ્ધતિ		૧૨૧-૧૩૦
૧૨ ત્રણ પદ્ધતિ		૧૩૦-૧૪૩
[સૂચક (પૃ ૧૩૧-૨), ચંદ્રપદ્ધતિ (૧૩૩) અને જીવજીવનિર્મલ (૧૩૩-૪)]		
૧૩ નિર્યાવલિયાનુચક્ષ		૧૩૪-૧૩૪
[નિર્યાવલિયા (પૃ ૧૩૪-૬), કપર્ણકસિયા (૧૩૭) પુષ્કિયા (૧૩૭-૧૪૨) પુષ્કિયા (૧૪૨) અને વલિદશા (૧૪૨)]		
૧૪ જીવજીવનિર્મલ		૧૪૩-૧૪૪
[નિસીદ (પૃ ૧૪૪-૬) મહાનિસીદ (૧૪૬-૮) દસાનુચક્ષ (૧૪૮-૧૫૦) કપ (૧૫૦-૧૫૨), વલદાર (૧૫૨-૩) પદ્ધતિ (૧૫૩) અને જીવજીવનિર્મલ (૧૫૩-૪)]		
૧૫ જીવજીવનિર્મલ	--	૧૫૪-૧૭૦
[આવરસય (પૃ ૧૫૪-૭) જીવજીવનિર્મલ (૧૫૭-૧૬૪), દસદેવાલિયા (૧૬૪-૬) પિઠનિર્મલ (૧૬૬), જીવજીવનિર્મલ (૧૬૬-૧૭૦) અને પદ્ધતિ (૧૭૦)]		

અનુચક્ષ

અહીં મેં જે પ્રશ્નો ઉઠાવ્યા છે તેનો સચોટ ઉત્તર આપીને અને આમાં જે ત્રુટિઓ જણાતી હોય તેનું મંત્રમાણું નિરસન કરીને આગમોની સાચી ભવ્ય આરાધના કરવા-કરાવવા હું આગમોના અખણ્ડ અને અનન્ય અશ્વમા સીએને આ દ્વારા સાદર નિમંત્રણ પાઠવું છું આત્મા છે કે તેઓ એ રવીંગરી મને ઉપકૃત કરશે આ પુસ્તકમાં મહાવક યનાર આગમોદ્ધારકાદિ શ્રમણોનો અને ઉત્તેજન આપનાર ધનિક શ્રાવકોનો હું અહીં આભાર માનું છું વિશેષમાં આ પુસ્તક કાળજીથી અને ત્વરાથી છાપના બન્યું મહો ૫ મુદ્રણાલયની હું પ્રશંસાપૂર્વક સાનંદ નોંધ લઉં છું

ગોપીપુરા મુરત
વીરસવત્ ૨૪૭૪,
ચેત્ર શુક્લ ત્રયોદશી

હીરાવાલ ૨, કાપડિયા

અ નુ કે મ ભિ કા

નિમન્ત્રણ			પૃષ્ઠાક ૩-૪
બીજક	--	--	૫-૬
સંકેતોની સમજણ		--	૬-૭
આગમોનું દિગ્દર્શન		--	૧-૨૪૦
અશ્વર્જિનું શોધન	--		૨૪૦

બી બ ક

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠા
૧	પીઠબ ધ	૧-૦
૨	આચાર (આચાર)	૩૦-૫૩
૩	સૂચનક (સૂચનક)	૫૩-૫૫
૪	કાણુ અને સમવાય	૫૫-૬૫
૫	વિચાર, પદ્ધતિ (આચાર્યપ્રસિદ્ધિ)	૭૫-૮૩
૬	નાયકમ્મકા (જ્ઞાતામર્મકથા)	૮૪-૧૦૨
૭	વિવાસનસા (વિવાસકદસા)	૧૦૨-૧૦૮
૮	અતનક સા ને અણુતરોવવાધ્ય સા	૧૦૮-૧૧૩
૯	પદ્ધતિનામક ને વિવાસમુખ	૧૧૩-૧૧૪
૧૦	આવવાધ્ય ને રાધપસોલુક	૧૧૬-૧૧૬
૧૧	અવાધ્યવિગમ ને પદ્ધતિ	૧૧૬-૧૧૭
૧૨	તલુ પદ્ધતિ	૧૧૭-૧૧૭
	[સૂચનક (પ ૧૩૧-૨) અદ્યપદ્ધતિ (૧૩૩), અને અદ્યપદ્ધતિ (૧૩૩-૪)]	૧૧૭-૧૧૭
૧૩	નિરવાધવિધાનુસૂચી	૧૧૭-૧૧૭
	[નિરવાધવિધા (પ ૧૩૫-૬) અદ્યપદ્ધતિ (૧૩૩), અદ્યપદ્ધતિ (૧૩૩-૧૪૨) અદ્યપદ્ધતિ (૧૪૨) અને અદ્યપદ્ધતિ (૧૪૨)]	૧૧૭-૧૧૭
૧૪	અદ્યપદ્ધતિ	૧૧૭-૧૧૭
	[નિસીદ (પ ૧૪૪-૬) મહાનિસીદ (૧૪૪-૧૪૪)]	૧૧૭-૧૧૭
	(૧૪૮-૧૫૦) અદ્ય (૧૫૦-૧૫૨), અદ્ય (૧૫૨-૧૫૩) અને અદ્ય (૧૫૩-૧૫૪)]	૧૧૭-૧૧૭
૧૫	અદ્યપદ્ધતિ	૧૧૭-૧૧૭
	[આચાર્યસય (પ ૧૫૪-૭) અદ્યપદ્ધતિ (૧૫૪-૧૫૪)]	૧૧૭-૧૧૭
	(૧૫૪-૬) અદ્યપદ્ધતિ (૧૫૬) અદ્યપદ્ધતિ (૧૫૬)]	૧૧૭-૧૧૭

પ્રો. કાપડિયાની પદ્યાત્મક રચના

પ્રો. કાપડિયાની ક સવધના નિવેદન (પૃ ૭)મા એમની સંસ્કૃત રચનાઓ અને એના પૃ ૭૧-૮મા એમની ગુજરાતી રચનાઓ વિષે હલ્લેખ છે આ ઉપરાંતની એમની ગુ પદ્યાત્મક રચનાઓ પેઢી કેટલીક આ પુસ્તકમા પૃ ૧૬૪ ને ૧૬૮-૯મા મોઘાઈ છે બાકીની વીસ નીચે મુજબ છે —

ધ ચ દ ગગિરાજ ?	ગુજરાત મિત્ર તથા ગુ દર્પ	તા ૧૮-૧૧-૪૫
અભિનવ દરિયાલી	સિદ્ધચક્ર	તા ૧૭-૧૨ ૪૫
મહાવાલી ને ગાગો તેલી	પ્રતાપ	તા ૨૦-૬-૪૫
મોહન-હરિયાલી	પ્રતાપ	તા. ૧-૧૨-૪૫
અહમેલી-હરિયાલી	ગુ મિત્ર તના ગુ દર્પણ	તા ૬-૧૨-૪૫
હુ કોણ ?	,	તા ૧૦-૨-૪૬
પવાસની તપાસ	,	તા ૨૧-૪-૪૬
નિનેન્દ્રની રત્નતિ	,	તા ૨૮-૪-૪૬
અપખંડ મુક્તકેનો	,	તા ૨૮-૭-૪૬
પદ્યાત્મક હાવાનુવાદ	,	તા ૪-૮-૪૬
		તા ૧-૯-૪૬
		તા ૧૫-૯-૪૬
પગોવલી	" (દૈનિક)	તા ૨૫-૮-૪૬
નને હુ ?	,	તા. ૨૨-૯-૪૬
હુત ?		તા ૨૨-૧૨-૪૬
વિનોદનો વિચ	"	તા ૨૪-૮-૪૭
હારિદ્ર પદ્ધતિ	,	તા ૫-૧૦ -૪૭
અમણ-હરિયાલી		તા ૫-૭-૪૮
સૌમ્ય-હરિયાલી	"	તા ૧૨-૭-૪૮
નિઝ ન્ય-હરિયાલી	,	તા ૧૯-૭-૪૮
વિનતિ	"	તા ૨૬-૭-૪૮
સ વ-હરિયાલી	સાર્વજનિક	} ઉપાય છે
નિવેદન		

આગમોનું દિગ્દર્શન

પ્રકરણ ૧ : પીઠબન્ધ

વ્યાખ્યા—મનુષ્ય બુદ્ધિશાળી છે એથી એને પોતાના મનત યોગ અને ક્રિયાકાણ્ડ છે એક જ સરખા તાત્વિક સિદ્ધાન્તો અને ક્રિયાકાણ્ડને સ્વીકારનારા મનુષ્યોતો એક સમૂહ ત્રાય બને છે તેમ થતા એને અંગે માગદર્શન કરાવનાર દારાનિક માહિત્ય સમૂહ છે આ સાહિત્યને મૌલિક પ્રામાણિક અને અતિમાનનીય ભાગ શાસ્ત્ર ' કહેવાય છે અને એ પવિત્ર ગણાય છે અથવા ધર્માવનમ્બીઓને પોતપોતાના શાસ્ત્ર છે જેમકે હિંદુઓમાં બ્રાહ્મણો વગેરેને વેદ જૌદોને િતિપિટક, ખ્રિસ્તિઓને બાઈબલ મુસ્લિમોને કુરાને શરીફ અને પારસીઓને ખુર્ષ અવેસ્તા આ પ્રમાણેના જોમોના પરમ પવિત્ર શાસ્ત્રને ' આગમો ' કહે છે રોવોના ધર્મશાસ્ત્રને માટે ' આગમ ' સરળ વપરાય છે અને ' આગમ-નિગમ 'નો અર્થ ' વેદ ' કરાય છે પણ આ બેમાંથી એકેની વિચારણા માટે અત્ર અવકાશ નથી અહીં તો અમણુ ભગવાન મહાવીરસ્વામીના તીર્થમાં રચાયેલા અને ' જૈન પ્રવચન ' તરીકે ઓળખાવાતા આગમોની આખી કરાવવાનો ઉદ્દેશ રખાયો છે

ઉત્પત્તિ—પ્રત્યેક તીર્થકરના વિશિષ્ટ શક્તિશાળી મુખ્ય શિષ્યો ' ગણધર ' કહેવાય છે એઓ તીર્થકરને વદન કરી તત્ત્વ શુ છે ?' એવો પ્રશ્ન ત્રણ વાર પૂછે છે એને રાનિસલા કહે છે એના ઉત્તરરૂપે તીર્થ કર પાસેથી ણ્ણનેદ્દ વા વિગમેદ્દ વા અને ખુવેદ્દ વા અર્થાત્ ઉત્પલ થાય છે નારા પામે છે અને રિથર રહે છે એમ અનુક્રમે ત્રણ પદના સમૂહરૂપ ંત્રિપદી

૧ મુતપિટક વિનય-પિટક અને ધમ્મ-પિટક આ ત્રણને તિપિટક ' (સ ત્રિપિટક) કહે છે ૨-૩ જુઓ આહીંવ આગમોનુ અવલોકન યાને તત્ત્વસિદ્ધ મન્દ્રિકા (ભાગ ૧)ના પૃ ૧૨-૧૬

પ્રાપ્ત કરી તેઓ શાસ્ત્રો રચે છે, અને એને બાર વિભાગોમાં વિભક્ત કરે છે આ પ્રત્યેક વિભાગને 'અંગ' અને બારેના સમૂહને 'હાદયાંગી' અથવા 'હાદયાંગ ગણિપિટક' કહે છે સમવાય નામના ચોથા અંગનું પાઠ્યુ સુત્ર (મ સૂત્ર) જોતાં ગણિપિટક એ અંગનો પર્વાય છે એમ જણાય છે

અત્યાર સુધીમા જૈન પરમ્પરા પ્રમાણે અનન્ત હાદયાંગીઓ રચાઈ છે પણ આજે તો કેવળ મદાવીરવામીના અગિયાર ગણધરોમાના પાંચમા ગણધર સુધમરવામીની રચેલી હાદયાંગી ઓછેવત્તે અંશી મોજી છે કેમકે બારમું અંગ નારા પામ્યું છે

હાદયાંગી ઉપરાંત અંગ ધમ શાસ્ત્રો પણ 'આગમ ગણાય છે તીથ કરના ગણધર સિનાધના અમુક અમુક શિષ્યોએ પ્રત્યેકજીવોએ, જીવોનેલીઓએ અને દશપૂર્વોએ રચેલા શાસ્ત્રોને પણ 'આગમ' માને સૂત્ર કહે છે ૨ આ માન્યતા જોતોના બે મુખ્ય ફિરકા પેડી કેવળ શ્વેતાચ્ચરોની જ નથી કેમકે દિગ્ગમરો પણ આગમના અર્થાત્ સૂત્રના પ્રજોતા તરીકે ગણધરોનો પ્રત્યેકજીવોનો, જીવોનેલીઓનો અને અભિજ્ઞ દશપૂર્વોનો નિર્દેશ કરે છે ૩

સપ્તમા—દિગ્ગમરોના મોટા ભાગનું માનવું એ છે કે આજે એક પણ પ્રાચીન જૈન આગમ ઉપનખ્ધ નથી શ્વેતાચ્ચરોની માન્યતા આધી વિભાગ ■ મૂર્તિપૂજક શ્વેતાચ્ચરોના મતે ઉપનખ્ધ આગમોની સપ્તમા મુખ્યત્વે પિસ્તાલીસની છે જ્યારે સ્થાનકવાસીઓની માન્યતા મુજબ એ જત્રીસની છે કેમકે એઓ ૧૧ અંગ ૧૨ ઉવગ, ૪ ઉપસુત (જુઓ પૃ ૧૨) ૪ મૂતસુત (જુઓ પૃ ૧૩) અને આવરસય માને ■ વિગેષમા મૂર્તિપૂજક શ્વેતાચ્ચરો તરફથી આગમોની સપ્તમા ચોપારીની પણ ગણવાય છે એનો આપણે પૃ ૧૫મા વિચાર કરીશું

આગમોની પિસ્તાલીસની સપ્તમા સમ્યવતાર તેમજ એ પ્રમાણે પિસ્તાલીસ આગમો ગણાવનારાઓમા વિક્રમની ચૌદમી સદીમા મુખ્ય અથવા

૧ પ્રથમ સુરિ પ્રથમ જણાય છે એમણે વિચારલેસમા કે જે વિચારસાર પ્રકરણ તરીકે ઓળખાવાય છે તેના ૭૮મા પૃષ્ઠમા આ ક્ષીકૃત દર્શાવી છે, પણ અગ વગેરે વિભાગો સૂચ્યા નથી

વગાકિરણ—કાણુ નામના ત્રીજા અગમના બીજા કાણુના ત્રીજા ઉદ્દેશ્યમા—સુત ૭૧મા શ્રુતદાનના અગપર્વિર્ઘ (અગપર્વિષ્ટ) અને અગમાદિર (અગમાદ) એવા બે બે. પડાયા છે ઉત્તરઅગપથ (અ ૨૮, ગા ૨૧૨) પણ આ બે સૂચવે છે

વિશેષમા નદી નામના આગમનુ પણ એમ જ કહેવુ છે (ભુએ સુત ૪૪) આ આગમ ઉપર જિનદાસગણિએ ચુરિણ (ચૂરિ) રચી છે શક સવત્ ૫૯૮ (વિ સ ૭૩) એ એનો રચનાસમય છે એમ કેટલાક વિદ્વાનો માને છે જ્યારે આગમોદ્ધારક આન કમાગરસુરિજી એને એની હાથપોથી લખાવાનુ વર્ષ મ્લે છે આ ચુરિણ (પત્ર ૧૦ આ)મા કહ્યું છે કે કુખ્ય ગણિના શિષ્ય દેવ વાયકે નદીની રચના કરી છે કેટલાક વિદ્વાનોનુ માનવુ એ છે કે મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ બાદ ૮૮૦ વર્ષે એટલે કે વિક્રમ સનત્ ૫૧૦ ગા (૪ સ ૪૫૪ મા) 'વતબી નગરમા આગમોને પુરતકારક કરનારા દેવદિગણિ ઉક્ષમાશ્રમણ આ આગમના પ્રણેતા છે

આ ઉપરાંત ૪ સ. ની પહેલી સદીમા થઈ ગયેના મનાતા

૧ માનુગમણિ ધમધોણસુરિના શિષ્ય દેવપ્રસસુરિ તે એમના પુત્ર થાય. રત્નરોખરસુરિએ આદ્યવિધિમા એમનો નામનિર્દેશ કર્યો છે એ ઉપરાંત એમના કરતા આ સુરિ પ્રાચીન છે એમ સમજાય છે

૨ જો સુત્તમદિજ્જતો સુણ્ણ ઓગાહ્હ ડ સમ્મત્ત ।

અગેળ વાહિરેળ ચ સે સુત્તદ્દ તિ નાયવ્વો ॥ ૨૧ ॥

૩ એમના સમ્મ ધી મારિની મટિ ભુએ મારો લેખ “બાર દુમાધમો ના લેખ ૧૧ ધર્મ પ્રમદા (પુ ૬૦ અક ૮ ૧૧ ૧૨)મા પણ કહે છે પાયા છે અને આના અનુમ ધાનનો લેખ સિદ્ધસેન અને ચરીત્રધર્મ સમાશ્રમણ પુ ૬૧, અ. ૧૦ માં પાયા છે

વાચકવચ' ઉમાસ્થિતિએ તત્વાર્થોધગમસૂત્ર (અ ૧, સુ. ૨૦) ઉપર
એલા ભાષ્ય(પૃ ૮૦)મા અગમપ્રવિષ્ટ' અને અગમનાદ્ય એ
શબ્દ દ્વારા આ દુષ્ટીકત દર્શાવી છે એટલે એ રીતે આ બે વિભાગો
અગમ એ દળાર વર્ણ જેટલા તો પ્રાચીન છે જ

અગમપ્રવિષ્ટ અને અગમનાદ્યના લક્ષણ—તથા વાર મધ્યધરના
પૂજાર્થી તીર્થકરે કહેત ઉત્પાદ બધ અને પ્રોબ્યશી ત્રિપદી 'થી થયેલુ
શ્રુત તે અગમપ્રવિષ્ટ છે, જ્યારે અગ્ર પૂજાવા વિના અથના પ્રતિપાદનરૂપે
કહેવાયેલુ શ્રુત અગમનાદ્ય' છે અથના સર્વે તીથ કરોના તીથ મા
અવસ્ય ઉત્પન્ન થનારુ અને એથી કરીને નિષ્પત એવુ શ્રુત તે 'અગ
મપ્રવિષ્ટ' છે, જ્યારે જે શ્રુત અનિષ્પત છે—જે કાંઈ તીર્થમાં હોય અને
કાંઈમા ન પશ્ય હોય તે અગમનાદ્ય છે^૧

અગમનાદ્યરના અવાન્તર બેદો—નદી(સુ ૪૪)મા 'અગ
નાદિર શ્રુતના (૧) આવસ્સવ (આવસ્થક) અને (૨) આવસ્સવ
વધરિત (આવસ્થકઅતિરિત) એમ બે બેદ પડાયા છે તેમા વળી અહીં
આવસ્સવના (૧) સામાયિક (સામાયિક), (૨) ચઉવીસત્યવ (ચતુ
ર્વિંશતિરતવ) (૩) વદ્યુષ (વ દનક) (૪) પડિકમણ્ય (પ્રતિકમણ્ય)
(૫) કાઉરસગમ (કાપોત્સગ) અને (૬) પચ્ચશ્ખાણ્ય (પ્રત્યાખ્યાત)
એમ ■ પેટાબેદ અને આવસ્સવવધરિતના કાલિય (કાલિક) અને
ઉક્કાનિય (ઉક્કાનિક) એમ બે પેટાબેદ દર્શાવાયા છે

તત્વાર્થોધિ૦ ના રવોપચ્ચ ભાષ્યમા અગમનાદ્ય શ્રુતનો પરિચય કરાવતા
આવસ્થકર્થી પ્રતિકમણ્ય સુધીનો ઉલેખ છે પણ એ આવસ્થકના ૭
પેટાબેદ છે એવો ત્યાં ઉલેખ નથી

કાણ્ય (કા ૨ ઉ ૧ સુ ૭૧)મા અગમનાદિરના આવસ્સવ અને
આવસ્સવવધરિત એ બે બેદો તેમજ આવસ્સવવધરિતના કાલિય અને
ઉક્કાનિય એ બે પ્રકારો નિર્દેશાવા છે

૧ જુઓ નિનમદ્રગણિ ક્ષમાગ્રમણ્ય ત વિરોધાવસ્સવભાસની મગધારી હેમ
અદ્રશ્યરિત વૃદ્ધશક્તિ નામે સિખ્ધિના (પત્ર ૨૮૮)

વિવાહપરણીતિ નામના પાંચમા અગ્રમાં ૨૦મા સપ્તમ (ચતુર્થ)ના આઠમા ઉદ્દેશ્ય(ઉદ્દેશક)માં અર્થાત્ આના ૬૭૭મા સુતમાં 'કાલિયસુપ'નો પ્રયોગ કરાયો છે આ ઉપરથી આ સદા ઓની પ્રાચીનતા સમજી શકાય છે કાલમહાત્મ્ય હતાદિ વિધિપૂર્વક જે બાણાય તે 'કાલિયસુપ' છે એ રીતે વિદ્યા તા આચાર વગેરે અગિયાર અંગો 'કાલિયસુપ' ગણાય છે

કાલિક સુત અને ઉત્કલિક સુત-દિવસના તેમજ રાતના ચાર ચાર ભાગ કાપીએ તો એ પ્રત્યેક ભાગ પૌરુષી' કહેવાય છે જે સુત (શાસ્ત્ર) દિવસની પહેલી તેમજ ચોથી (છઠી) પૌરુષીમાં તેમજ રાતની પછી એ જે પૌરુષીમાં એમ આ ચાર જ પૌરુષીમાં બાણાય તે 'કાલિયસુપ' (કાલિક સુત) કહેવાય છે જ્યારે જે સુત કાળવેના ઉડીને બાકીના મને તે સમયમાં બાણાય તે 'ઉત્કલિક સુપ' (ઉત્કલિક સુત) કહેવાય છે 'કાળવેના એટલે સૂર્યોદય, મધ્યાહન સુર્યાસ્ત અને મધ્ય રાત્રિ એ ચારેની પહેલાની એકેક ધડી(ચોવીસ મિનિટ) અને એ ચારેની પ્રારબ્ધના એકેક ધડી આમ એકદર આઠ ધડી ઉડીને બાકીના સમયમાં ઉત્કલિક સુત ગણી શકાય

તત્ત્વાર્થાધિ૦ ઉપર ત્રિગ્ગર આચાર્ય અકનકે તત્ત્વાર્થરાજ્યવાર્તિક નામની જે રસોપદ્ય શૃતિથી વિભૂષિત ટીકા રચી છે તેમાં કહ્યું છે કે રસાધ્યાયકાળમાં નિયત કાળવાણુ-અમયવાણુ સુત તે 'કાલિક' છે જ્યારે અનિયત કાળવાણુ તે 'ઉત્કલિક' છે આમ ત્રિગ્ગરેએ પણ આ પ્રાચીન મશા વાપરી છે

કાલિય સુપના ત્રણ અર્થ — 'કાલિયસુપ ના ત્રણ અર્થ થાય છે દસવેવારિય નામના આગમની યુલિષ્ઠ(પત્ર ૨)માં કાલિય સુપનો અથ ચરણકરણાનુયોગ કરાયો છે નંદીની યુલિષ્ઠ(પત્ર ૪૭)માં આચાર હતાદિ 'કાલિયસુપ' છે એમ કહ્યું છે એટલે જે શાસ્ત્ર બાણુતી વેળા કાળ અર્થાત્ સમયને પચાતમા રાખવે પડે તે 'કાલિયસુપ' એ એનો બીજો અર્થ છે આ બીજા અર્થ અનુસાર વિવાહપરણીતિ(સુ. ૬૭૭)ના

અભયદેવસૂરિજીત જીતિ(પત્ર ૭૮૨ આ)મા તેમજ વિસેશાં(મા ૨૨૮૪)ની હમચ દસરિજીત બૃહદ્જીતિ(પત્ર ૮૭૧)મા અગ્યાર અગોનો કાલિક શ્રુત ' (કાલિય સુય) તરીકે ઉલ્લેખ છે કાલિય સુય અને ઉચ્છાલિય સુય એમ વર્ગીકરણ સચવતા કાલિય સુય ' એવો જે નિદેશ કરાયો છે તે એના ત્રીજા અથને આશારી છે

કાલિય અને ઉચ્છાલિય ગ્રન્થો—નદી(સુ ૪૪)મા ૩૧ અથોનો કાલિય સુય તરીકે અને ૨૯ અથોનો ઉચ્છાલિય સુય તરીકે નિદેશ છે, ૦૫૨૨ે પડિખ્યસુત(પત્ર ૬૬અ-૬૬આ)મા કાલિય સુય તરીકે ૫૭ અથો અને એના ૬૧ આ પત્રમા ઉચ્છાલિય સુય તરીકે ૨૮ અથો ગણવાયા છે. નદીમા કાલિય સુય તરીકેના અથોમાના નામોમાથી નીચેના આપણે નોંધીશું —

ઉત્તરજગત્તણ દસા, કપ્પ વવહાર, નિસીહ મહાનિસીહ જાણુદીવ પવણ્ણતિ દીનસાગરપવણ્ણતિ અપ્પવણ્ણતિ અમચ્છલિયા, વગ્ગચ્છલિયા નિવાહચ્છલિયા નિરયાવલિયા કપ્પિયા, કપ્પવહિસિયા પુચ્છિયા પુચ્છચ્છલિયા અને વણ્ણિયા

એવી રીતે ઉચ્છાલિય સુયના નામોમાથી નીચે મુજબના અહીં નોંધપાત્ર જણાય છે —

દસવેવાનિય, ઉ(આ ?)વવાહય, રાયપસેણિય, જીવાભિગમ પવણ્ણવણ્ણા, નદી અણ્ણમોમહા(દા)૨ દેવિદ્ધયઅ તદુલવેવાલિય, અદાવિજગમ સૂરપવણ્ણતિ પોરિસીમકન મણ્ણિનિજ્જા જાણ્ણવિભત્તિ મરણ્ણવિભત્તિ આહરપચ્છકખાણ્ણ અને મહાપચ્છકખાણ્ણ

અગપવિદ્ધના આર લેદ—અગપવિદ્ધ શ્રુત એ ગણધરોની રચના ■ એના આર બે છે એ દરેકને અગ કહે છે સમવાય નામના

૧ આ નામોની જાને થાની વગેરે વિષે એ આં આં આં (પૃ ૬૬-૬૭)મા તેમજ A History of the Canonical Literature of the Jainas (પૃ ૨૪-૨૬)મા ઉદ્ધરણ કર્યો છે એટલે એ હકીકત હું અહીં જતી કરું છું

ચોથા અંગ (સુ ૧), નદી (સુ ૪૫), અણ્વ્યોગદ્વાર (સુ ૪૭), પદ્મિયસુત ઇલાદિમા બાર અંગોના નામ અપાયા છે^૧ આ પાંચમ (સુ પ્રાકૃત) નામો નીચે મુજબ છે —

(૧) આચાર, (૨) સ્વયમઃ (૩) કાણુ (૪) સમવાય (૫) વિષા(વા)કપવ્યુત્તિ (૬) નાવાધમ્મકથા (૭) ઉપાસકાધ્યયન શા (૮) અન્તાકુદસા, (૯) અનુત્તરોપપાતિકદસા, (૧૦) પદ્ધતિવાગરણુ (૧૧) વિવાગસુચ અને (૧૨) ત્રિદિવાચ

તત્ત્વાર્થાધિ(અ ૧, સુ. ૨૦)ના આધ્ય(પૂ ૮૦)મા બાર અંગોના નામો સરકૃતમા નીચે પ્રમાણે અપાયા છે —

(૧) આચાર (૨) મૂલકૃત (૩) રથાન (૪) સમવાય (૫) વ્યાખ્યાપ્રતિભિ (૬) શાતધમ્મકથા (૭) ઉપાસકાધ્યયન શા (૮) અન્તાકુદસા, (૯) અનુત્તરોપપાતિકદસા, (૧૦) પ્રમવ્યાકરણુ (૧૧) વિષાકમૂલ અને (૧૨) નિષ્પાત

કનિકાસર્વશ હેમચન્દ્રસૂરિએ અભિધાનચિન્તામણિ (કાણ્ડ ૨, શ્લો: ૨૧૫૭-૧૫૮૭)મા પાંચમા અને સાતમા અંગ સિવાયના બાકીનાના નામ ઉપર મુજબ આપ્યા છે પાંચમા અંગનું નામ ' ભગવતી અને સાતમાનું ' ઉપાસકદસા એવો અહીં નિર્દેશ છે

તત્ત્વાર્થરાજ (પૂ ૫૧)મા છઠ્ઠા અંગનું નામ શાતધમ્મકથા અને આઠમાનું અને નવમાનું નામ અન્તાકુદસ અને અનુત્તરોપ પાતિક શ એમ છપાયા છે

ગણિપિઠક—આનો અર્થ અણ્વ્યોગદેવસૂરિએ સમનાયની શ્રુતિમા ત્રણ સ્થળે (પત્ર ૫ = ૭૩ આ અને ૧૦૭ અ) મહધારી હેમચન્દ્ર સૂરિએ અણ્વ્યોગદ્વાર(સુ ૪૨)ની શ્રુતિ(પા ૩૮ અ)મા, કતિ કાવસર્વશ^૨ હેમચન્દ્રસૂરિએ અ. ચિ. (કા. ૨ શ્લો ૧૫૬)ની વિવૃત્તિ

૧ આને લગતા અવતરણો મઠિ જુઓ આ. આ. અ. (પૂ ૬) ૧ આ ૦૪ પદ ત્રિપિટકાભિપ્રેક્ષણ(પવ ૧૦, સર્ગ ૫)મા ૧૬૬મા પદરૂપે લેવાય છે ૩ અહીં દ્વાદશાંગી એકદે મણિપિઠક એમ કહ્યું છે

(પત્ર ૧૦૫)મા અને યશોદેવસુરિએ (પરિખ્યાસપુત્રની વૃત્તિ (પત્ર ૭૧
અ)મા આપ્યો છે આ ઉપરથી જેમને ગુણોનો કે સાધુઓનો સમુદાય
હોય તે ગણિ' અર્થાત્ આચાર્ય અને પિટક' એટલે સર્વસ્વના
આધારરૂપ જાળવન એમ સમગ્રય છે

શ્રુતપુરુષ—નદીની સુવિણ (પત્ર ૪૭)મા 'સુતપુરિમ' એવી
પ્રયોગ છે એનો અર્થ શ્રુત-પુરુષ' થાય જ આ સુવિણમા આર
અગરૂપ શ્રુતને માટે પુરુષની કલ્પના કરાઈ છે

આચાર્ય અને સુયમક એ બે શ્રુત-પુરુષના પત્ર છે કાશ્ય અને સમ
વાય એ બે જ્યાં છે એટલે કે ધુટીથી ધુટણ સુધીનો ભાગ છે વિવાહ
પરણ્યસિ અને નામાધ્યમકકા એ જ્યાં (છેડુ) છે ઉવાસગદસા અને
અતગકસા એ બે પીઠ અને છ ર છે અણુતરોવરાધ્યય સા અને પરક-
વાગરથ્ય એ બે દ્વાય છે નિનાગસુય એ ડોક છે અને દિઢિવાય એ
મરતક છે

ઠાઠશાળીની રચના ને રચાપના—આવસ્થાય નામના આગમની
સુવિણ (પત્ર ૫૬-૫૭)મા આ અંગે બે મત નોંધાયા છે કેટલાકનું
કહેવું એ છે કે આચાર્ય સુયમક એ ક્રમથી બાર અંગોની રચના
પણ થઈ અને રચાપના પણ થઈ જ્યારે કેટલાકના મતે દિઢિરાપનો
પુનઃગય નામનો વિભાગ પ્રથમ રચાયો અને ત્યારનાં આચાર્ય વગેરે
અંગોની રચના થઈ

અંગ, ઉવગ ઇત્યાદિ વિભાગો—આ તો એક પ્રકારનું વર્ગી
કરણ થયું બીજી રીતે પણ અપ્યતયા વિદ્યમાન આગમોના વર્ગો
પડ્યા છે અને તેને માટે અંગ ઉવગ (ઉપાગ) ઉવસુત (ઉદસુત)
મૂલસુત (મૂસુત) પર્ણસુત (પર્ણસુત) અને ચૂલિયાસુત (ચૂલિકા
સુત) એવી સદાઓ યોગ્ય છે

વેદના અભ્યાસ માટે સહાયક એવા શિક્ષા, કલ્પ વ્યાકરણ નિરુક્ત
છે અને જ્યોતિષને વેદના છ અંગો માને વેદાંગ' કહેવામા આવે છે
આમ અંગ' સદાનો વૈદિક સાહિત્યમા ઉપયોગ થયો જ બૌદ્ધ

સાહિત્યમાં મન્નિતમનિકાવ(૧, પૃ ૧૩૩)માં તેમજ અમુત્તરનિકાયની કેટલીક ક્ષેત્રમાં બૌદ્ધ શાસ્ત્રના નીચે મુજબના નવ અંગ ગણવાયા છે

(૧) સુત (સૂત્ર) (૨) ગેય (ગેય), (૩) વેધ્યાકરણ (વ્યાકરણ) (૪) ગાય (ગાય) (૫) ઉદાન (ઉદાન) (૬) ઇતિવુત્તક (ઇત્યુત્તક) (૭) જાતક (જાતક) (૮) અબ્બુત્તકમ (અબ્બુત્તકમ) અને (૯) વેદ ૬ (૧૨૦૫ ૧)

જેન સાહિત્યમાં મહુધરાએ રચેલા બાર મૌલિક શાસ્ત્રોને માટે અંગ સદા યોગ્ય છે એ આપણે ૫ ૬માં જોઈ ગયા આમ આ સદા સમગ્ર પ્રાચીન ભારતીય સાહિત્ય પૂરતી વ્યાપક છે

વેદાંગો સાથે સમ્બધ ધરાવનાર ને એને સ્પષ્ટ કરનાર (૧) પુરાણ (૨) ન્યાય (૩) મીમાંસા અને (૪) ધર્મશાસ્ત્ર એ ચારને માટે વૈદિકાએ ઉપાય સદા વાપરી છે આમ અલુચ્છાગદાર(સુ ૪૧)ની હેમચન્દ્રચરિત્ર વૃત્તિ (પત્ર ૩૬ આ) જોતાં એ જણાય છે બૌદ્ધોએ પોતાના કોઈ મધ માટે ' ઉપાય (ઉપાય) જેવી સદાનો ઉપયોગ કર્યો હોય તો તે મારા ખ્યાલમાં નથી જોતાં એ ઉવગ સદા બાર મન્યો માટે યોગ્ય છે ઉવગ એ સદા નિરમાવલિમુક્ષધર્મ(પત્ર ૩-૪)માં અને એના સંસ્કૃત પર્વાવરણ ' ઉપાય સદા તત્ત્વાર્થાધિ (અ ૧ ૨૦)ના સ્વોપદ બાબ(૫ ૬૪)માં નજર પડે છે

બાર ઉવગો—તત્ત્વાર્થાધિ (અ ૧ સુ ૨૧)ની બાબ્યાનુસારિણી હરિમદ્રચરિત્ર ટીકા (પત્ર ૭૬ આ)માં તેમજ સિદ્ધસેનગણિકૃત ટીકા(૫ ૬૪)માં ઉપાય તરીકે રાજપ્રસેનજીય અને ઔપપાતિક એ ને નામ અપયા છે નિરમાવલિયા (સુ ૩-૪)માં ઉવગોના પાચ વગ તે નિરમાવલિયા કપ્પવકિસિયા, પુધ્ધિયા, પુધ્ધિચૂલિયા અને વરિદ્ધ દસા ■ એવો ઉલ્લેખ છે આમ આ આગમ પાચ ઉવગ ગણાવે છે

1 Pali Literature and Language કે જે વિદેશ ગાદગર (Geiger) દ્વારા રચાયેલી જર્મન કૃતિનો બ્રહ્મણ્ય શેષે કરેલો અંગ્રેજી અનુવાદ છે તેના ૧૪ માં પૃષ્ઠમાં કહ્યું છે કે આનો અર્થ સ્પષ્ટ નથી ઉત્તર હિન્દના બૌદ્ધ ધર્મમાં એને માટેનો અનુરૂપ શબ્દ વૈપુલ્ય છે

ધનેશ્વરસૂરિના દિષ્ઠ્ય થીયદ્વસૂરિએ સુહજોદ્દમામાયારી યાને અણુ-
દૃણુનિહિ રચેલી છે આ વિક્રમની બારમી સદીના ૩૩ થી (પત્ર ૩૧ આ-
૩૨ અ)માં બાર ઉવગોના નામ મળે છે વિશેષ એ બાર આયાર
વગેરેનુ એકેક ઉવગ છે એવો પણ અહીં સ્પષ્ટ ઉત્તેખ છે ઉપયુક્ત
નામ નીચે મુજબ છે —

ઉવાધમ રાયપસેણુધમ, જ્વાભિગમ, પત્રવણા સૂરપત્તિ, જણુ
હીરપત્તિ ચક્રપત્તિ, નિરવાવલિયા કમ્પવડિસિયા પુષ્કિયા, પુષ્ક
ચૂલિયા અને વણિહમ્મા

પડિપાપસુતની વશોદેવસૂરિકૃત વૃત્તિમા સમનાયના પ્રતાપના અને
મહાપ્રતાપના એમ બે ઉપાગનો નિદેશ છે હીરવિજયસૂરિએ આ વિશ્વ
દક્ષતાનુ સમાધાન એ સચ્ચુ છે કે વાલિકૃત્તા મહાપ્રતાપનાડવિ
પરમેશ્વરતા દ્વારા ^૧ અર્થાત્ વાલિકૃત્તિમા મહાપ્રતાપનાનો પણ ઉત્તેખ
છે પણ એ બને એક છે આ ઉત્તરથી મને સતોષ થતો નથી એમ
મે H C L J (૫ ૩૧)મા ક્યુ છે

નિયારસાર (મા ૩૪૮) ઉપરથી એમ જણાય છે કે કેટલાકને
મતે હીરમાગરપણુત્તિ ઉવગ ' છે

હરિભદ્રસૂરિએ પણુવણાની ટીંગમા પણુવણાનો ઉપાગ ' તરીકે
ઉત્તેખ કર્યો છે પણ એનો ક્રમાક દર્શાવેો નથી

નિકમની બારમી સદી પહેલાના કાલે પણ ૩૩ થમા બાર ઉવગો '
એવો ઉત્તેખ કે એના એ રીતે અપાયેલા નામ જોવામા નથી

અમયદેવસૂરિએ ઝોવવાધમની વૃત્તિમાં આ આગમનો આયારના
ઉપાગ તરીકે ઉત્તેખ કર્યો છે એવી રીતે મલ્લવમિરિસૂરિએ રાયપસેણુધ
ની વૃત્તિમા આ ઉવગને સ્વગકનુ જ્વાભિગમની વૃત્તિમા જ્વાભિ
ગમને કાણુનુ અને પણુવણાની વૃત્તિમા પણુવણાને મમનાયનુ ઉપાગ

૧ જુના નિ સ ૧૬૬૧મા સ્થાનેથી પ્રમેયર નમ દૂષા (પત્ર ૧ આ)નુ
દિગ્દર્શ

કહેલ છે પણ ક્રમાંક આપ્યો નથી. વિશેષમાં એમણે સુરિયપદ્યુતિની ટીકામાં તો એ ક્યા આગમનું ઉપાગ છે એ વાત પણ નિર્દેશી હોય એમ જણાતું નથી.

ઉપસુત—આને માટે છે સુત(મ ઉત્સુત) ૪૮૬ પદ્ય વપરાય છે, પણ આ કે આવી કોઈ સજ્ઞા કોઈ વત્તિક કે બોદ સાત્ત માટે વપરાયેલી હોય એમ જણવામાં નથી આવસસ્યનિ ન્યુતિની ૭૭૭ મી ગાથા તરીકે નિર્દેશાયેલી અને વિસેસામાં ૨૨૮૫ મી ગાથા તરીકે દૃષ્ટિગોચર થતી ગાથામાં 'ઉપસુત' શબ્દ જોવાય છે અભિધાનરાજે ૬ (ભા ૩, ૫ ૧૩૬૧)માં પચક્રપદ્યમાંની એક ગાથા અપાઇ છે તેમાં છેલ્લુત' શબ્દ નજરે પડે છે આ સજ્ઞા માટે આપી કોઈ પ્રાચીન ઉપેક્ષા જોવા જણવામાં નથી વિશેષમાં એનું લક્ષણ પણ કોઈ પ્રાચીન અથવા મને મલ્યુ નથી પરિણત અપરિણત અને અતિપરિણત એમ ત્રણ પ્રકારના દિધ્યો પડી પરિણત શિષ્યોને જે આગમ લખાનાય તે છે સુત એવું લક્ષણ પચક્રપદ્યમાંની ઉપસુત ગાથાને આધારે મે H C L J (૫ ૩૬)માં યોજ્યું છે.

વિ સ ૧૭૭૭ માં 'સુરિ થયેના બાનપ્રમસુરિએ જૈનધમવર સ્તોત્ર(શ્લોક ૩૬)ના ઉપરની સ્વોપન શત્તિ(૫ ૬૪)માં છેલ્લુત' અર્થેની 'છ' એવી સખ્યા આપી છે અને એના નામ નીચે મુજબ રજૂ કર્યા છે—

નિવીધ મહાનિર્વાય, બ્યવહાર દશાશુતરક ધ મુહુર્તકપ અને શુતકપ ઉપસુતની સખ્યા દર્શાવી તેનો નામનિર્દેશ કરનારો કોઈ આનાથી પ્રતીત ઉલ્લેખ છે ?

શુતક ૫(૭૫૩૫)ની ઉપસુત તરીકે ગણના પાછળથી થઇ છે અને એ પહેલાં તો એને જાણે ૧૫૫૩૫નો ઉલ્લેખ થતો હતો એમ

૧ કેલ્હાહનુ કહેવું એ છે કે કર્પના શાસનો એક અણ તે પચક્રપ છે જૈન અધ્યક્ષ(પૃ ૧૬)માં એવો ઉલ્લેખ છે "૨ પચક્રપનુ મૂળ સવત ૧૬૧૨ સુધી મોજુદ ■ ન્યુએ H C L J (૫ ૩૭)

કહેવાય છે સ્થાનકવાસીઓ નિસીદ ૬૨૧, વવહાર અને દ્વાસુયક્ષખધ એ ચાર જ માને છે એટલે એમને મતે ચાર છેવસુત છે

મૂલસુત—આ કે મૂલસુત (સ મૂલસુત) જેવી સરા કાંઈ વૈદિક કે બૌદ્ધ શાસ્ત્ર માટે વપરાયેલી હોય એમ જણાતું નથી મહાનિસીદ (ખ ૩)મા મૂલસુત તત્ત્વ નજરે પડે છે વિશેષમા અહીં એવો ઉલ્લેખ છે કે વજ્રસ્વામીએ પચ્ચમગલ મહાસુયક્ષખધ(મહાશ્રુતરક ધ)નો ઉદ્ધાર મૂલસુતની મધ્યમા લખ્યો અને મૂલસુત એ સુનયી ગણ્યધરાએ ને અથર્વા અરિકત જાગવાનું ધમતીય કર નિલોકપૂજ્ય વીર જિને દ્રે કથુ

મૂલસુતની ચારની સખ્યા અને એ પ્રમાણેના નામ વિષે જૈન ધમચરચોત્ર(૨નો ૩૦)ની ટીકા(પૃ ૬૪)મા ઉલ્લેખ છે, પણ એના કગ્તા કાંઈ પ્રાચીન ઉલ્લેખ જોનામા નથી આ ટીકામા ઉત્તરાધ્યયન, આચર્યક પિણ્ડનિયુક્તિ અને (અથવા) ઓધનિયુક્તિ અને ફરરેકાલિક એમ ચાર મૂલસુતો ગણાનાયા છે ૧

મૂલસુતાદિના લક્ષણ—મૂલસુતાનું લક્ષણ કાંઈ પ્રાચીન ગ્રંથમા જણાતું નથી આ તેમજ પદ્મજયના મગ્ન ધમા એ ક પના કરાય છે જે આગમોનો અભ્યાસ સાધુઓ જ નહિ પણ શ્રાવકો પણ કરી શકે તે પદ્મજય કહેવાય છે, જેના અભ્યાસ માટે દીક્ષાના પર્યાયની કે એની પરિણતિના અપેક્ષા નથી તે ' મૂલસુત કહેવાય છે જેના અભ્યાસ માટે કેવળ દીક્ષાના પર્યાયની જ અપેક્ષા છે તે અગ ' અને ઉવગ ' કહેવાય છે અને જેનો અભ્યાસ દીક્ષાના પર્યાય તેમજ એની પરિણતિ એમ બનેલી અપેક્ષા રાખે છે તે છેવસુત કહેવાય છે

સ્થાનકવાસી મગ્નપ્રદાય નીચે મુજબના ચાર આગમોને ' મૂલસુત ' તરફ ઓળખાવે છે —

૧ દેશક વિદેશી વિદ્વાનોએ મૂલસુતની સખ્યા અને એના ક્રમ વિષે ઉદ્ધેખ કર્યો છે જુઓ A Descriptive Catalogue of Jaina Manuscripts (Vol XVII pt. ૩)ની ખાત્રી અગ્રેષ્ઠ પ્રસ્તાવના (પૃ ૧૭-૧૮)

(૧) નદી (૨) અલ્પભોગવાર (૩) દસવેવાલિય અને (૪) ઉત્તરજગપણ ^૧

પદ્મજી—નદી(સુ ૪૪)મા આ શબ્દ વપરાયો છે કયા તીર્થ કરના સમયમા કેટલા પદ્મજી (પ્રકીર્ણક) હોય એનો અહીં વિચાર કરાયો છે વિચારલેસ(ગા ૩૫૦)મા તદુલવેવાલિય (તદુલ વૈચારિક) ઇત્યાદિ અ યોને ઉદ્દેશીને પદ્મજી શબ્દ વપરાયો છે એને સામાન્ય રીતે ' પદ્મજી ' કહે છે ત્રિપટિ (પ ૧ સ ૩ શ્લો ૫૮૧)મા પ્રકીર્ણક શબ્દ નજરે પડે છે

જે તીર્થમા રચારે પ્રકારની મતિથી વિશુધિ નેટલા શિખો હોય તેટલા પદ્મજી હોય એવો ઉલ્લેખ નદી(સુ ૪૪)મા છે વિશેષમાં તમા મહાવીરસ્વામીના તીર્થમા ૧૪૦૦૦ પદ્મજી હોવાનો ઉલ્લેખ છે આજે આ બધા તો મળતા નથી જૈનધર્મવરસતોત્ર(શ્લો ૩૦)ની સ્વોપસ વૃત્તિ(પૃ ૮૪)મા દસ પદ્મજી મળ્યાવાયા છે એટલે મોડામા મોડા એ સમપથી તો પદ્મજી દસ મળ્યાય છે આ મુદ્રિત વૃત્તિમા નીચે મુજબ નવ આગમોનો દમ પ્રકીર્ણક તરીકે ઉલ્લેખ છે કેમકે એમા બનતા સુધી તો મહાપચ્ચક્ષુખાણુ નિર્દેશ કરવો રહી ગયો જાણાય —

અલ્પભોગ આલિપચ્ચક્ષુખાણુ ભક્તપરિના તદુલવિવાલિય, અદા વિજય, ગણવિજય મરણસમાહિ, દેવેન્દ્રસૂત્ર અને સસ્તારક

પ્રો અલબ્રેક્ટ વેબર (Albrecht Weber), એ ગેરિનો (Guerinot) પ્રો મોરિસ વિન્ટર્નિટ્સ (Winternitz) વગેરેએ દસ પદ્મજી તરીકે મરણસમાહિને બે લે વીરચવનો ઉલ્લેખ કરીને અને આ નવમા મહાપચ્ચક્ષુખાણુ ઉમેરીને દસ પદ્મજી મળ્યાવાયા છે

૧ નુઓ ' અ દન-ગૈનાગમ ગ્રન્થમાલ્યા અ વાક ૧ પ્રસ્તાવના (પૃ ૭), ૨ મતિજ્ઞાનના કુત્તરનિમિત્ત અને અકુત્તરનિમિત્ત એવા બે બે જીભના ઔત્પત્તિકી વૈનયિકી, કર્મિકી અને પશ્ચિમિકી એવા ચાર પેગતો છે અને એ અહીં વિવક્ષિત છે

પ્રો. વોલ્થર શુબ્રિંગે (Walther Schubring) પણ આ જ દમ પધ્ધત્યોનો પરિચય કરાવ્યો છે અને વિશેષમાં તિથિગણિત અને આરાધનાપદાગા એ બે વિશેષ પદ્ય ધો. ૩ લખ્યું છે ^૧

૧ મિદાન્તાગમસ્તાન (શ્લો. ૩૨-૩૭)માં જે તેર મંત્રોનો ઉલ્લેખ છે તેને રિશાનરાજના શિષ્યે આ સ્તવની પ્રિતિમાં તેર પદ્યલગ્ન તરીકે જોળખાયા છે

જેન દરતનિખિત પ્રતિઓનું વિસ્તૃત સૂચીપત્ર જે મેં તેપારે કહ્યું છે અને જે ભાગરકર ત્રાવ્યવિદ્યાસંગ્રહનમદિર તરફથી કઢી કઢી છપાઈને બહાર પડે છે એમાં અર્થાત્ D C J M (Vol XVII, pt 1 p xia અને pt 3 p xxia) માં મેં પ્રો. વેનર વગેરેએ ગણાવેના દસ પદ્યલગ્ન ઉપરાંત બીજા અગર અને શુભિગને મતે સત્તર પદ્યલગ્ન વિશે નોંધ લીધી છે જ્યાં ચોર્પાસી આગમો ગણાવાયા છે ત્યાં ' પદ્યલગ્ન તરીકે ત્રીસ મંત્રોનો ઉલ્લેખ છે

પદ્યલગ્નગણ સંક્ષિપ્ત—નંદી (મુ. ૪૪) ની પ્રિતિ (૫૧ ૨૦૮ અ-૨ ૮ આ) માં મનપ્રિરિમ્ધિ એ પદ્યલગ્નના બે સંક્ષેપ્ત દર્શાયા છે —

(૧) તીર્થંકર ભગવાને ઉપરોત્તેના શ્રુતને અનુસરીને શ્રમણો જે રહે તે પદ્યલગ્ન કહેવાય છે

(૨) શ્રુતને અનુસરીને પોતાના વચનમૈસ વધી ધમદેશનાદિના પ્રસંગે મંત્રપદ્ધતિ રૂપે શ્રમણો જે રહે તે પદ્યલગ્ન કહેવાય છે

સૂલિયાસુત—નંદી અને જલુઓગદ્વાર માટે આ સગા વપરાય છે Epitome of Jainism (app ૦ p xxxia) માં એના કર્તા નાદરે અને ધોરે આ બે આગમો માટે આ સગા વાપરી છે પણ તેમણે તેમ કરવા માટે કોઈ આધાર જણાવ્યો નથી અને પણ આ સગા માટે કોઈ પ્રાચીન ઉલ્લેખ મળ્યો નથી

૧ જુઓ H C L J (પૃ. ૫૦) ૨ અહીં ૪૫ આગમો ઉપરાંત જેન નિમ્નો માટે ઉપનિષદ તરીકે જોળખાવાના છત્રીસ મંત્રોના નામ આપાયા છે

આગમેના નામની સજ્યા, જહુવચનાત્મક નામે, નામના અન્તિમ ભાગની સમાનતા ઇત્યાદિ દૃષ્ટિએ પણ આગમેના વર્ગ પડી શકે છે આ દ્વિતીય મે HCLJ (૫ ૫૩-૫૬) મા વિચારી જો

ચોર્ધાસી આગમે—HCLJ (૫ ૫૮) માં સૂચના મુજબ ૧૧ અગ, ૧૨ ઉવગ, ૧૫ ઉચસુત, ૨૩ મૂનસુત, ૩૦ પદ્મસુત ૨ ચૂનિયાસુત અને ૧૦ નિજ્જુતિ ઉપરાંત નીચે મુજબના અગ્રાર મ થોની ચોર્ધાસી આગમમા ગણના કરાઈ છે

(૧) પદ્મિયસુત (૨) ખામણસુત (૩) વહિતુસુત (૪) ઇસિભામિય, (૫) પન્નેમવણાકૃપ (૬) છુપકૃપ (૭) જહુછુપ-કૃપ, (૮) સર્ગછુપકૃપ (૯) પિઠનિજ્જુતિ (૧૦) સસતનિજ્જુતિ અને (૧૧) વિસેસાવરસયભામ.

જોન મ યાવલી (૫ ૭૨) માં પણ આ જ ૮૪ આગમે ગણાવાયા છે, જો કે વર્ગીકરણ જુદું છે ૧૧ અગ ૧૨ ઉવગ ૫ ઉચસુત, ૩૫ મૂન સુત પદ્મિયસુતથી માડીને સર્ગછુપકૃપ સુધીના આઠ (આઠ છૂટક), ૩૦ પદ્મસુત, ૪૧૨ નિજ્જુતિ અને વિસેસા.

રાજે દ્રશાન મિત્રે Notices of Sanskrit Manuscripts (Vol III p 67) મા આગમેની જે વાદી આપી છે તે વિનક્ષણ છે

૫ ચાગી—આચાર વગેરે આગમે પેઢી કેટલાક ઉપર નિજ્જુતિ ભાસ(ભાષ્ય) મુવિણ અને સ રૂપ દીકા છે આને મૂળ આગમની જેમ આગમના અમ ગણી પાએને ‘૫ ચાગી’ તરીકે શ્વેતાશ્વર મૂર્તિપૂજક આચાર્યો ઓળખાવે છે

૧ નિસીદ, કૃપ વગદાર દસાસુવદ્ધમ્ અને મદાનિસીદ ૨ આવસ્સવ, દસવેયાલિય ને ઉત્તરજ્ઞયણ ૩ ઉપયુક્ત જણ મૂલસુતમા જે મૂલિયાસુત ઉમેરી પાચ ગણાવાયા છે ૪ આવસ્સવ દસવેયાલિય ઉત્તરજ્ઞયણ, આચાર સૂચનદ કૃપ વગદાર દસાસુવદ્ધમ્ અને પન્નેમવણાકૃપ જે નવ આગમ પેઢી દેવની એકેક નિજ્જુતિ અને આ ઉપરાંત પિઠનિજ્જુતિ ઓદનિજ્જુતિ અને સસતનિજ્જુતિ

પ્રકાશન—તેન સાહિત્યનો સહિત્ત ઇતિહાસ (પૃ. ૭૨૮)મા એ ઉલ્લેખ છે કે ૪૫ આગમ હયાવી પ્રસિદ્ધ કરવાના ઉદ્દેશ યાજુ કરવા માટે ધનપત્તસિદ્ધ બહાદુરને ધનવાદ છે ” વ્યાના ૭૨૮-૬ પૃષ્ઠા નીચે પ્રમાણે આગમો હયાવાયાની વિગત છે —

વિ. સ ૧૬૭૩મા પદ્મવાત્સર્ય અને નાથાધ્યક્ષકલા તેમજ બનેની અભયદેવસુરિનું દીકા

વિ સ ૧૬૭૬મા ઓવવાઇવ અભયદેવસુરિની દીકા અને ભોલા ગચ્છના અમૃતચન્દ્રસુરિના બાલાવબોધ સાથે અણુઓચ, ૧૨ હેમચન્દ્રસુરિનું દીકા અને શોભા નમિના શિષ્ય મોહનકૃત બાલાવબોધ સાથે નદી મહાવગિરિસુરિનું દીકા અને બાલાવબોધ સાથે આચાર શીલાકસુરિની દીકા જિનદસસુરિની દીપિકા અને પાંચચન્દ્રસુરિના બાલાવબોધ સાથે, સુમંગલ શીલાકસુરિની દીકા હેમવિમલસુરિની દીપિકા અને પાંચચન્દ્રસુરિના બાલાવબોધ સાથે ૧

વિ સ ૧૬૭૭મા કાણુ અભયદેવસુરિની દીકા અને મેધરાજમણિના બાલાવબોધ સાથે અને સમવાય અભયદેવસુરિની દીકા અને મેધરાજમણિના બાલાવબોધ સાથે

વિ સ ૧૮૩૮મા વિમાદપદ્મસુતિ અભયદેવસુરિની દીકા, રામચન્દ્રમણિનો સરકૃત અનુવાદ અને મેધરાજના બાલાવબોધ સાથે

વિ સ ૧૮૪૦મા પદ્મવત્સા મનવગિરિસુરિની દીકા અને નમિ પરમાણુદના બાલાવબોધ સાથે

વિ સ ૧૮૪૬મા જમુદીવપદ્મસુતિ શાન્તિચ દની દીકા અને નમિ ચન્દ્રમાણુના બાલાવબોધ સાથે

વિ સ ૧૮૪૭મા અણુતરોવવાઇવત્સા અભયદેવસુરિની દીકા અને નમિ કૃષ્ણાલાલના સરકૃત અનુવાદ અને બાલાવબોધ સાથે

૧ આ બીજા આગમ અને અનુ વિવરણાત્મક સાહિત્ય બીમરી મારોહ દ્વારા નિજી વસામરમા હયાવાયુ ■ બધારે બાકીના બીજા આગમો કલકત્તામા ‘ બાજુ નાગરી લિપિમા હયાવાયા છે (બુઓ ? સ્થ સ ૧૧ પૃ ૭૨૬)

(૧૯૧૮), દસવેયાલિય (૧૯૧૮), જીવાજીવાલિયમ (૧૯૧૯) જાણી
દીવપણુતિ (ભા ૧-૨ ૧૯૨૦ ૧૯૨૦), તદુલ્લવેયાલિય ને ચઉસરણ
(૧૯૨૨) અને ૧આવરસય (ભા ૩ ૧૯૩૬) પ્રકાશિત થયે છે

વનદાર ભાસ તથા મલયગિરિસ્થિતિ દીકા સાથે દસ ભાગમા પ્રસિદ્ધ
ધમુ ■ પહેના ચોયા, પાચમા અને નવમાના પ્રકાશન-વર્ષ અનુક્રમે
૪ સ ૧૯૨૬, ૧૯૨૮, ૧૯૨૮ અને ૧૯૨૮ એમ છપાયા છે
બાકીનાનાં છપાયા નથી ક્રૅપ નિજજીવિત સમદામગણિના સાખ્ય તેગજ
વૃત્તિ સહિત પાચ ભાગમા ૪ સ ૧૯૩૩ ૧૯૩૬, ૧૯૩૬ ૧૯૩૮
અને ૧૯૩૮મા અનુક્રમે જૈન આત્માનંદ સભા દ્વારા પ્રકાશિત થયેલ છે
એના પાચમા ભાગમાનુ તેરમુ પરિશિષ્ટ જુદી પુસ્તિકારૂપે પણ છપાયુ છે

પાવીનાણામા શ્રીવંશમાન જૈનાગમમંદિર વિ સ ૧૯૬૪મા
બધાવાયુ ત્પારે નીચે મુજબના ૪૫ આગમો ત્યા વિ સ ૧૯૬૮મા
શિમાર કરાયા અને સાથે સાથે એની જૂજ નકલો પત્રાકારે છપાવાઈ

૧૧ અગ ૧૦ ઉવગ ૧૦ પદ્મજીવન નિસીદ ક્રૅપ વવદાર
દસાસુયક્રમ પત્રજોસવણાક્રૅપ જીવક્રૅપ પચક્રૅપ અને મહાનિસીદ
એ ઉવસુત આવરસય જોદનિજજીવિત દસવેયાલિય પિંડનિજજીવિત અને
ઉત્તરજગપણ એ મૂલસુત અને નદી તેમજ અણુઓમદાર

દાસ અહીં સુરતમા શ્રીવંશમાન જૈન તાત્રપત્રાગમ મંદિર
બધાય છે તેમા આ ૪૫ આગમો જે તાત્રપત્ર ઉપર ક્રોતરાય છે તે
બીંત સાથે જોડી દેનારી

વિદેશી વિદ્વાનો પૈકી ડૉ હર્મણ યાકોબી (Hermann Jacobi) એ
પત્રજોસવણાક્રૅપ ૪ ■ ૧૮૭૮મા અને આચાર ૪ સ ૧૮૮૨મા
સંપાદિત કરેલ છે ડૉ એ જોફ રુડોલ્ફ હોર્નલ (Hoernle) દ્વારા
૪ સ ૧૮૮૫-૮૮મા ઉવાસગદ્દાનુ શુધ્ધિ કરાઈ ૪ સ ૧૯૦૫મા ક્રૅપનુ

૪ સ ૧૯૧૦માં આવારના પ્રથમ સુવક્ષણધતુ અને ૥ સ. ૧૯૧૮માં વવહાર નિસીદ અને ૧મહાનિસીદતુ અને ચાલ શાપેન્ટિયર (Jari Charpentier) દ્વારા ૪ સ ૧૯૨૧માં ઉત્તરજંચલુ સ પાદન થયું છે

રૂપરેખાની ભાષાદીઠ સામગ્રી—

આગમોની આછી કે ઘેરી રૂપરેખાઓ ઓઢવતે અશી અત્યાર સુધીમાં અનેક નિદાનોને હાથે વિવિધ ભાષામાં આવેખાઈ છે આની આપણે ભાષાદીઠ રચનાવશ અનુસાર મક્ષિપ્ત નોંધ લઈશું

અમદ્ધમાગહી—સૂત્રગઠ (૨ ૧, ૧૧ ૫ ૭૩)માં બાર અગો ગણવાતા પહેલા બેનો અને છેલ્લાનો અને વિષાદ૦ (સુ ૭૩૨)માં પહેલા અને છે તાનો સાક્ષાત્ ઉલેખ છે બ્યારે બનેમાં બાકીના ૨૦૧ થી સૂચનાવા છે

હાણ (હા ૧૦ સુ ૭૫૫)માં દસ દસ અગણવાળી દસ દસાના નામ છે વિશેષમાં હા ૫, ઉ ૧ સુ ૧૫૨માં ચદપદ્યુતિ સ્તર પદ્યુતિ અને દીસાગરપદ્યુતિ એમ ત્રણ પદ્યુતિઓ ગણાવાઈ છે

સમવામ (સુ ૧૩૬)માં બારે અગોના નામ છે એટલું જ નહિ પણ એ અને એના પછીના સુત ૧૩૭-૧૪૭માં એ બારેનો મક્ષિપ્ત પરિચય અપાયો છે સુત ૧૪૮માં હાદશાગ મહિપિટકની આરાધનાનું અને વિરાધનાનું ફળ દશાવાયું છે

નદીમાં સમ્બદ્ધ-મુતના પરિચયના પ્રસંગે ૪૦ માં સુતમાં બાર અગોના નામ ગણાવાયા છે વિશેષમાં ૪૪માં સુતમાં પણ આ જ બાર નામનો ઉલેખ છે તેમજ ૨૬ કાવિય અને ૩૧ ઉક્કાનિય આગ મોના નામ છે સુ ૪૫-૫૬ માં બારે અગોનો પરિચય અપાયો છે

---

૧ આ મારા ભેગમાં આ પુ નથી A History of Indian Literature (Vol. II p 465)માં આ સંબંધમાં 'Das Mahābhārata sut'a Berlin 1918 (ABA 1918 No 5) એવો ઉલ્લેખ છે ૨ આગમો પુસ્તકાર્થ હયાત તે વેળા 'અત યી પૂર્વે લખાયેલા આગમમાના પાઠને અનુસરના સૂચન હયાયું છે

સુ ૫૭મા સમવાયની પેઠે દ્વાપરાય ગણિપિટની આરાધનાનું તેમજ વિરાધનાનું ફળ જ્ઞાતાવાયુ ॥

પરિખવસુત (પત્ર ૬૬ અ-૬૬ આ)મા ૩૭ કાલિય અને ૨૮ ઉક્લાનિય આગમોમા નામ છે

વવહારના દસમા ઉદેસઅના અન્તમા કેવલો દીક્ષાપર્થાય હોય તેા હયો આગમ કે કયુ અજ્ઞવશ્ય બજ્યાય તેનો નિર્દેશ ॥ આ દ્વારા આપણને ૨૭ આગમોના નામ જાણવા મળે છે

અણુઓગદાર (સુ ૧૩૦, પત્ર ૧૪૧ અ)મા આ ૧૧૫ થી જે નામો અપાયા છે તેમા આગમોના કેટલાંક અજ્ઞવશ્યના નામ છે

સોરસેણી—પવયજુમારના અગ્રેજ ઉપોદ્ધાત(૫ ૨૬)મા ડા ઉપાધ્યે કહે છે કે ક્રિયાકલાપ નામની રીકાના કર્તા પ્રભાચન્દ્રે સિદ્ધભક્તિની વૃત્તિમા કહ્યું છે કે બધી સમૃદ્ધ ભક્તિઓના રચનાર પૂજ્યપાદ છે, જ્યારે પાષ્વ ભક્તિ (પ્રાકૃત ભક્તિ)ના રચનાર કુ કુ ૧૫૫ છે એમણે સુભક્તિ (શ્રુતભક્તિ) રચી છે એમાં બાર અગોના નામ છે વળી એમા દિદિવાયના પાચ નિભાગો દર્શાવાયા છે અને રીકાકારના મતે એના ચોથા વિભાગરૂપ પુજ્યવના ૧૪ વિભાગો-પુ વના નામ અપાયા છે, અને સાર બ્રાદ બીજા વિભાગોનો ઉલ્લેખ છે

જઠજ મરહુદ્દી—આચારની નિજલુત્તિની અતિમ જે માયા આધારના જે સુવદ્ધપધોના અજ્ઞવશ્યો અને તેના ઉદેસઅની સખ્યા નોધે છે

વિ સ ૧૨૮૫ પછી પર તુ વિ સ ૧૩૨૭ પૂર્વે કોઇ પશ્ય વષમા સુરિ ૫૬ પામેલા દેવે દ્રસુરિએ કમ્ભવિવામ નામની પોતાની કૃતિની છઠી ગાથાની સ્વોપદ રીકા (૫ ૧૭-૧૮)મા અવતરણરૂપે જઠજ મરહુદ્દી ભાષામા રચાયેલા નવ પદો આપી એ દ્વારા બાર અગોના નામ, દિદિવાયના પાચ ભેડા તથા આચાર વગેરે અગોના તેમજ ચૌદ પુજ્યના પદોની સખ્યા દર્શાવી છે આ અવતરણાત્મક પદોનું મૂળ જાણવામા નથી ૧૮ મા પૃષ્ઠમા એમણે અગનાદ્ય શ્રુત તરીકે આવરણક અને દર્શકાવિકતો નિર્દેશ કર્યો છે

દેવસુન્દરસરિના સિંધ્ય કુતમકનસરિએ સિદ્ધતથય રમ્યુ છે સેનપ્રમ
(પત્ર ૮૦ આ)મા એનો પ્રાકૃત-સિદ્ધાન્તસ્તવ ' તરીકે નિર્દેશ છે
આ કૃતિ કોઈ સ્થળેથી પ્રસિદ્ધ થઈ હોય તે તે મારી જાણુમા નથી

જૈનસ્તોત્રસ દોહ (બા ૧ પૃ ૮૮)મા જિનભદ્રસરિએ રચેલું
કૃતક છે એનું નામ ' દુવાલમગીપથપમાણકુલપ છે અને તત્તુમાર
એ બાર અમના પોતું પરિમાણ દર્શાવે છે આ કૃતકની શરૂઆત
નમિત્તજ જિમ અગાજ એમ થયેલી છે

અભયદેવમુગિએ કાણુ (સુ ૩૯૯)ની ટીકા (પત્ર ૩૦૧ આ)મા
કયો આગમ ક્યારે અણ્યાય તે પરત્વે માત પદો અવતરણરૂપે આપ્યા છે
આ ઉપેષ વવહારગત ઉત્તેષથી કોઈ કોઈ જાગતમા ભુદો પડે છે જુએ
આ. ૦ આ. ૦ અ. ૦ (બા ૧ પૃ ૭૧) ઉપયુક્ત અવતરણરૂપ પદો પ્રમેય
રત્નમજૂષા (પત્ર ૩ આ)મા પણ કોઈ કોઈ પાઠને પૂવક જોવાય છે

વિપારભેસની ૩૪૪ મી ગાથાની શરૂઆતમા સપદ આગમપણ્યાનીસ
સલા વદ્ધતિ " એવો ઉત્તેષ છે આનો અથ સાપ્રત કાલે આગમની
સખ્યા પિસ્તાનીસની વતે છે એમ છે આ ઉત્તેષ જાદ ૩૪૪ મીથી
૩૫૧ મી ગાથા સુધીમા ૪૫ આગમો ગણાવાયા છે એમા ત્રિદિવાય
સિવાયના અગાર અગોના નામ એ અગિયારે અગોના પહેની સખ્યા
મતવિશેષ પ્રમાણે દીનસાગરપદ્યુતિના ઉત્તેષપૂવક તેર ઉવગોના નામ,
૬૧૫, નિસીદ્ધ સ્વાસ્થ્ય વવહાર એમ ચાર (હેતુસ્ત) ના ઉત્તરજપય
સ્તુત દસ(વિ)ધાનિય અને આવસ્સવ એમ ત્રણ (મૂલસત) ના તદુલવેધાનિય
ચત્તવિજગપ ગણિનિજગ નિરમવિભાતિ અને જાહિરપચ્ચક્રખાણુ એ પાચ
પર્વજગના તેમજ ગણુહરવતય દેવિદ્ધનરિદ મરણુભતિ અને જણુભતિ
તેમજ પડિખય નદી, અણુએગાર અને દેવિદ્ધમયવણુના એમ ૪૫
સૂત્રોના-આગમોના નામ અપાયા ■ ઉદ્ધાર તરીકે પચ્ચક્ર જિવકપ,
પિંડનિજગુતિ અને ઓદ્ધનિજગુતિ એમ ચારનો નિર્દેશ છે

જૈનધર્મવસ્તોત્રની સ્વોપજ્ઞ શ્રુતિ (પૃ ૯૪-૯૫)મા
મરહદોમા એ અવતરણ અપાયા છે પહેલામાં ૧૧ અગ, ૧૦

પ્રકીર્ણક ૬ છે. સૂત્ર, ૪ મૂળસૂત્ર અને નદી તથા અનુયોગ(૬૧૨) એમ ૪૫ આગમો ગણાવાયા છે બીજામાં ૪૫ આગમોની ગ્રાંથાની સખ્યા ૬૬૮ ૬૩૫ ની દર્શાવાઈ છે અને પાઠાન્તર તરીકે ૬,૫૯ ૩૩૦ની નોંધ લેવાઈ છે

સ રકૃત—તત્ત્વાર્થાધિ (અ ૧ સૂ ૨૦)ના લાઘ્ય (પૂ ૮૦)મા અગમાણ્ય નુતના નિર્નિધ બેદો દર્શાવાતી વેળા સામાયિક અતુવિચિતિ રતન વ ન પ્રતિક્રમણ કાવ્ય સુત્સંગ, પ્રત્યાખ્યાન દર્શકાધિક ઉત્તરાધ્યયન શા કલ્પ વ્યવહાર નિશીથ અને સ્મિત્તાપિતનો ઉત્તરેખ કરાવે છે જ્યારે અગમવિષ્ટ્ર સૂતના બાર પ્રકારો સૂચવાતી વેળા બાર અગમોના સરકૃત નામો અપાયા છે આના ઉપર સિદ્ધસેનગણિએ જે લાઘ્યાનુસારિણી ટીકા રચી છે તેના પૂ ૯૦-૯૧મા આ આગમોના સ્વરૂપનો કષ્ટક ખ્યાન આવે તેવી રીતે એનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ અપાવે છે યાત્રીની મહત્તારાના ધમસનુ તરીકે સુવિખ્યાત અને મોડામા મોડા ધ્રુવ ના આઠમા સૈકામા થઈ ગયેના દરિદ્રસુરિએ પણ વાચકવધની આ બે કૃતિઓ ઉપરની પોતાની ટીકા(પૂ ૭૨-૭૩)મા આ પ્રમાણે આગમોનો પરિચય આપ્યો છે ન્યાયાચાર્ય યશોવિજયગણિએ પણ આ પ્રમાણે કથુ છે જુઓ પત્ર ૫૧અ-૫૧આ

તત્ત્વાર્થાધિ ઉપર દિગમ્બર આચાર્યોએ પણ મ રકૃતમા ટીકા રચી છે આ પૈકી પૂજ્યપાંડે ઉદ્દે દેવનદિની સર્વાયસિદ્ધિ (પૂ ૧૧૧૮-૧૨૦) મા બાર અગમોના નામ હ વિશેષમા એમા પૂ ૧૨૦મા બારમા અગ નામે દિદ્વિનાય (દર્શિવાદ)ના પાંચ વિભાગનો ઉદ્દેલેખ અને ૧૪ પુનના નામ છે પૂ ૧૨૧મા શૈલકાલિકનો નામનિર્દેશ છે

નદી (સૂ ૪૪)મા જે કાલક અને ઉક્કાલિય આગમો ગણાવાયા તેનો પરિચય મનયગિરિસુરિએ એની ટીકા (પત્ર ૨૦૪ અ-૨૦૮ અ)મા આપ્યો છે એવી રીતે પકિંખમસુત્તમાના આ આગમોની ગ્રાંથી યશોદેવસુરિએ એની ટીકા (પત્ર ૬૬અ-૬૬આ)મા કરાવી છે

૧ કાલાપુરણી શક ૧૮૨૫ મા પ્રસિદ્ધ ચણેલી આશ્વત્થમાને આ પૃથક છે

‘ખરતર’ ગચ્છના જિનપ્રજ્ઞસરિએ સાતસે સ્તવો રચ્યા છે તેમાંના સર્વસિદ્ધાન્તસ્તવ માને સિદ્ધાન્તાગમસ્તવમા એમણે નીચે મુજબના ૬૪ પ્રથોનો—મુખ્યત્વે આગમોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે—

(૧) આવશ્યક (૨) વિગેષાનશ્યક માને મહાભાષ્ય, (૩) દશ વૈકાલિક (૪) ઓઘનિયુક્તિ (૫) પિવડનિયુક્તિ (૬) નદિ (૭) અનુયોગદ્વાર (૮) પટ્ટનિયુક્તરાધ્યવિની (૯) સ્પર્શમાધિત (૧૦) આચાર, (૧૧) સૂતકૃત (૧૨) રથાન (૧૩) સમવાય, (૧૪) વિવાહપ્રમાણી (૧૫) સાતાધમકથા (૧૬) ઉપામકદશા (૧૭) અતકૃદશા, (૧૮) અનુત્તરોપપાતિકદશા (૧૯) પ્રજ્ઞ વ્યાકરણશા (૨૦) વિષાકચુન, (૨૧) ઔપપાતિક (૨૨) રાજપ્રતીય, (૨૩) શ્રવાભિગમાધ્યયન (૨૪) પ્રમાપના (૨૫) જગમૂહીપ્રગમિ (૨૬) ચન્દ્રપ્રગમિ (૨૭) સૂર્યપ્રગમિ (૨૮) નિરમાવનિકા (૨૯) કપવતસિકા (૩૦) પુષ્પિકા, (૩૧) પુષ્પચૂસિકા (૩૨) જન્મિદશા (૩૩) મરણ્યુસમાધિ (૩૪) મહાપ્રત્યાખ્યાન, (૩૫) આતુરપ્રત્યાખ્યાન (૩૬) મસ્તાર, (૩૭) અદ્વેદ્યક (૩૮) ભક્તપરિણા (૩૯) અતુશરણ, (૪૦) વીરસ્તવ (૪૧) દેવેન્દ્રસ્તવ, (૪૨) ગચ્છાચાર (૪૩) ગણિવિદ્યા, (૪૪) હીપાગ્નિપ્રગમિ (૪૫) તણુલવૈતાલિક (૪૬) નિશીથ (૪૭) દશાશ્રુતસ્તવ (૪૮) કપ (૪૯) વ્યવહાર (૫૦) પચકલ્પ, (૫૧) શ્વેતકલ્પ, (૫૨) મહાનિશીથ (૫૩) દૃષ્ટિવા (૫૪) અગવિદ્યા (૫૫) વિગેષણવતી (૫૬) સમતિ (૫૭) નયચક્રવાલ (૫૮) તત્ત્વાય (૫૯) જ્યોતિષકલ્પક, (૬૦) સિદ્ધપ્રાણત (૬૧) વસ્તુદેહિદ્વડી, (૬૨) કમપ્રકૃતિ, (૬૩) પચનમરકૃતિ અને (૬૪) આચાર્યમત્ર

આ પૈકી ૧૦-૨૦ અને ૫૩ એ બાર અંગોના નામ છે એવી

૧-૪ આ અનુક્રમે સિદ્ધસેન દિવાકરની મન્ત્રવાદીની સપ્તદાસગણિની અને શિવરામચરિની તિ છે

રીને ૨૧-૩૦ એ બાર ઉદગોના ૩૩-૪૫ ૫૪, ૫૬ અને ૬૦ એ સોળ ૫૬/૫૭ના ૪૬-૫૨ એ ઉપસુતના ૧ અને ૩-૫ તેમજ ૮ અને ૧૦ એ બ્રૂમસુતના અને ૬ તથા ૭ એ શૂલિયાસુતના નામ છે બીજા ને નવમા સિવાયનાં નામ અનામિક પરન્તુ પ્રૌ કૃતિઓના છે

આગમોદ્ધારક જૈનાચાર્ય આન દસાગરસુગિજીએ નીચે મુજબના સાત આગમોના સૂત્ર સૂત્રમાયા નિબળુતિ મૂળભાસ અને બાસને અકારાદિક્રમ રજૂ કર્યો છે —

(૧) નદી (૨) અણુઓગદાર (૩) આવગમ (૪) ઓદનિબળુતિ (૫) દસવેવાસિય (૬) પિડનિબળુતિ અને (૭) ઉત્તરજગતધ્ય

વિશેષમા ઝાણસમ અને સગદળિનો પણ અહીં સમાવેશ કરાયો છે

આ ઉપરાન્ત આ ૦ સમિતિ તરફથી ૩ થાક ૫૫ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલી આ પત્રાકાર પોર્ષામા પત્ર ૧૨૮આ-૧૩૦આમા ઉપમુક્ત સાત આગમોનો લઘુ વિષયાનુક્રમ અને પત્ર ૧૩૧આ-૧૮૭આમા આ ૪ સાતનો વૃદ્ધ વિષયાનુક્રમ અપાયેલ છે આ બંને વિષયાનુક્રમે સાત આગમોનો અવિશેષ પગિયવ કરાવે છે

૪ સ ૧૮૭મા પ્રસિદ્ધ થયેલ અન્નાકારાદિ'મા આચાર્ય હત્માદિ અભિચાર અગોના વિષયો સક્ષેપમા તેમજ વિસ્તારથી સૂચવાયા છે આમ આ લઘુ વિષયાનુક્રમ અને જુદા જુદા વિષયાનુક્રમ ઉપરાન્ત આ પુસ્તકમા સૂત્રો અને સૂત્રમાયાનો અકારાદિક્રમ તેમજ સૂત્રના સૂત્ર માયાના અને નિબળુતિની ગાથાના અક્રોની સૂચિ અપાયેલ છે

અણુઓગદાર આચાર્ય, સૂત્રગદ ઠાણ અને સમવાય એ પાંચ આગમના સારુ સકલ જૈનાચાર્ય વિજયતબ્ધિસુરિજીએ કહ્યું છે એનું નામ સૂત્રાયમુક્તાવલિ રખાયું છે એના ઉપર સરકૂતમા દીકા ■ આ શ્રીલબ્ધિસુરિ જૈન ૩ થમાલાના ૧૬ મા મણિ તરીકે ૪ સ ૧૮૪૬મા પ્રસિદ્ધ થયેલ છે

તમા પુષ્પરૂપે વિ સ ૧૬૮૨મા પ્રસિદ્ધ થયું છે શ્રી ગોપાલદાસ પંડે
શ્રીભગવતી-સાર (પ ૧૬૪-૧૬૬)મા સમવાયમા અપાયેલા બાર અંગોનો
પરિચય સદોપમા આપ્યો છે

ઉપનયન તેમજ અનુપનયન આગમો-મૂળ અને એના વિવગ્ધ્યાત્મક
માહિત્યનો વિસ્તૃત પરિચય આપવાના ધરાદાયી મે ' આદ્ય આગમોત્તુ
અવલોકન યાને તત્ત્વરસિકચ્છદિકા ' બાર વિભાગોમા રચનાનો વિચાર
કર્તો હતો. નારે વિભાગોને અંગેનું લખાણ મોટે ભાગે તૈયાર થતા મે
એનો પ્રથમ વિભાગ છ સ ૧૮૮૮મા પ્રસિદ્ધ થયો. એમા મે પીઠિકા,
હા શાગીનો ઉદ્ભવ પ્રવતમાન સાસનની હાદરાંમીની રચના અને
સ્થાપના હા શાગીઓનો ઉચ્છેદ સુધમસ્વામીએ રચેલી હાદરાંમીઓનો
હાસે અગમાદ્ધ શ્રુતની મીમામા, અને આગમોના પઠનપાઠન માટેની
વ્યવસ્થા એમ સાત પ્રકરણો રચ્યા છે આના પછીના વિભાગમાનો
કેટલોક વિભાગ આ પ્રસ્તુત પુસ્તકમા ગૂંથી લેવાયો છે

આગમિક સાહિત્યને અંગે મારા કેનાક ગુજરાતી લેખો પ્રસિદ્ધ થયા છે

૧ એના નામ તેમજ જે સામ્યદિકો અને માસિકામા જે પ્રસિદ્ધ થયા છે
તેના નામ નીચે મુજબ ■ —

જૈન—૧ પ્રતીયસૂત્ર (તા ૧૪-૮-૩૨) અસ્વાધ્યાયો સબધી જૈન આગ
મોમા ■ રોષ (તા ૧-૮-૩૩) મીધાવૈકલિકસૂત્ર અને માસ્યા સબધી
ઉચ્છેદો (તા ૨૫-૧૨-૩૨ ૨૧-૫-૩૩ ૨૮-૫-૩૩ ૪-૬-૩૩ ૨૭-૭-૩૩) પ્રતિ-
ક્રમજુસૂત્રોનું પર્યાયોચન (તા ૨૩-૨-૩૬) કમ્પસમધન એક કદપા તર્વાચ્ય
(તા ૮-૬-૪૬) કમ્પસૂત્રની સામાન્ય રૂપરેખા (પ્રકાશક સપ્ત ૨ ૦૧)

જૈન ધર્મ પ્રકાશ—મૂળસૂત્રોની સખ્યા અને ક્રમ (પુ ૫૩ અ ૩)
આપણા અનુવંધ આગમો (પુ ૫૬ અ ૪) નીતિસૂત્ર અને એની શ્રુતિનું
વિદ્યમાવલોકન (પુ ૫૬, અ ૫) આગમિક ચૂલાઓ અને તેનું કલ્પ
(પુ ૫૭ અ ૧) પ્રાગ અચનુ પરિમાણ (પુ ૬૩ અ ૪).

ચિત્રમય જગત—મીધાવૈકલિકસૂત્રનું િગ્દર્શન યાને એક આદ્ય આગમનું
અવલોકન (ડીસેમ્બર ૧૯૩૨).

૪ સ ૧૮૭ મા ૩ યાકોબીએ પન્તેસવણાકૃપ સંપાદિત કયુ છે એની અંગ્રેજી પ્રસ્તાવનામા આગમ વિષે કેટલીક વાત છે SBE ના બાવીસમા વિભાગ (volume)માં સ્વ. યાકોબીની અંગ્રેજીમા પ્રસ્તાવના છે આવી રીતે પિસ્તાલીસમા વિભાગમા પણ છે એ બંને પ્રસ્તાવનાઓ જૈન આગમો વિષે કેટલીક માહિતી પૂરી પાડે છે

ઉત્તરજ્ઞપથુનું સંપાદન કરનાર શાપેન્ટિયરે એ પ્રથમની અંગ્રેજી પ્રસ્તાવનામા આગમોનો વિસ્તારથી વિચાર કર્યો છે

૩. દ્વન લે ઉવામગસા અમવોવસુસિની દીકા તેમજ અંગ્રેજી અનુવા ઉપયોગી પ્રસ્તાવના અને ટિપ્પણો સહિત સંપાદિત કરેલ છે એ બિબ્લિઓથેકા ઇસ્ટિકા બમાળ કવક્તા તરફથી ૪ સ ૧૮૮૫-૧૮૮૮મા પ્રસિદ્ધ થયેલ છે

આગમ અબધી મારા બે લેખ પ્રસિદ્ધ થયા છે A Note on Candraprajñapti (IHQ Vol VIII, No 2 1932) Rājapras'niyasūtra its claim as upāṅga its title etc (ABORI Vol XIV, pp 145-149 1933)

The Daśavaikālikasūtra A Study ના બે ભાગ ૩૦ એમ વી પટવધને રચ્યા છે તે એ ૪ સ ૧૮૩૩ અને ૪ સ ૧૯૩૬મા અનુક્રમે ગ્રેમની તરફથી પ્રસિદ્ધ થયા છે પહેલા ભાગમા દસવૈયાસિયના પહેલા ૭ અઞ્જમણોની હકીકત છે બ્યારે બીજામા બાકીના ચાર અઞ્જમણોની અને બે ચૂતા સમજાવી હકીકત છે

DCJM (Vol XVII) આગમિક સાહિત્યને લગતી હાથપોથીનું વળુનાદત્તક સૂચીપત્ર છે એમા આગમોની અથ દ્વાય પોથીઓની અને આજ્ઞાઓની નોંધ છે વિશિષ્ટ લેખો વિષે ઉત્તેજ છે તેમજ આગમોના વિષય અને પ્રકારને અંગે લખાણ છે આના ત્રણ ભાગ અસાર સુધીમા ૪ અ. ૧૯૩૫ ૧૯૩૬ અને ૧૯૪૦મા એમ અનુક્રમે પ્રસિદ્ધ થયા છે અને ચોથો સાત વર્ષ થયા હયાય છે

H C L J એ આગમેને અત્રે વિસ્તૃત માહિતી પૂરી પાડે છે આ કૃતિ મે મારી કૃતિ તત્ત્વરસિક્કચન્દ્રિકાને આધારે યોજી છે આ અંગ્રેજી પુસ્તક મે ઇ મ ૧૮૪૧મા પ્રસિદ્ધ થયું છે મુજબ વિદ્યાપીઠે એમ એના 'અર્ધમાગધી'ના વિદ્યાર્થીઓને તેમજ 'પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ'ના વિદ્યાર્થીઓને એની લલામણ કરી છે એનો ઘોડોક જ ભાગ પ્રસ્તુત પુસ્તકમા અપાયો છે કેમકે એ અંગ્રેજી પુસ્તકમા તો આગમેનો જ નહિ પણ આગમેને લગતા સાહિત્યનો પણ વિસ્તારથી વિચાર કરાયો છે

એસ ઈ ફ્રોસ્ટ (Frost)ના The Sacred Writings of the Worlds Great Religions નામના પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ આ સાલ (૧૮૪૭) બહાર પડી છે એમા પૃ ૧૨૨-૧૩૧મા આચાર સૂત્રગઢ અને ઉત્તરજ્ઞપથનો સક્ષિપ્ત પરિચય અપાયો ■ તેમજ એમાના ફેટલાક અશોનુ અંગ્રેજીમા લખાનતર છે

જર્મન—વેબર Indische Studienમા બે કટકે (Vol 16, pp 211-479 & Vol 17, pp 1-90)મા ઇ મ ૧૮૩૩-મા અને ઇ સ ૧૮૮૫મા જૈન સાહિત્ય વિશે લખાણથી ઊદાપોદ કર્યો છે વિન્તનિત્સે Geschichte der Indischen Litteratur (Vol II)મા જૈન આગમેનો પરિચય કરાવેો છે જુઓ પૃ ૨૬૧ અને ત્યાર પછીના

આંગ્રેજીમા Der Jainismus (પૃ ૮૧-૧૩૪)મા જૈન સાહિત્ય વિશે લખાણ છે આ ઇ સ ૧૬૨૫મા બનિનથી પ્રસિદ્ધ થયું છે

શુદ્ધિગે Worte Mahaviras¹મા અને Die Lehre der Jainas nach den Alter Quellen dargestellt²મા આગમે

૧-૨ આ બંને ૩ થોડો જુજ્ઞાની અનુવાદ કરાવવા જ્યે છે આમાના પહેલા ૩ થને એમ. એ ના 'અર્ધમાગધી' ના વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસક્રમમા મુજબ વિદ્યાપીઠે રચાન આપ્યું છે એવે એના અનુવાદની વિશેષ આવશ્યકતા છે

વિશે કેટલીક બાબતો સ્પષ્ટ કરી છે. પહેલું પુસ્તક મટિજનથી ઇ સ ૧૯૨૭માં પ્રકાશિત થયું છે એમાં આગમોના બે ધર વિશે જોડાપોઢ છે.

ક્રમ—ગેરિનોએ La Religion Djaina (pp 69-90) માં આગમોને વિશે કેટલોક જોડાપોઢ કર્યો છે આ પુસ્તક પેરિસથી ઇ સ ૧૯૨૬માં બહાર પડ્યું છે.

પ્રકરણ ૨ : આચાર (આચાર)

નામ—અમવાય (સુ ૧૩૬)માં 'આચાર' તરીકે ઓળખાવાયેલા આ અગને આચારનિજ્જલુતિ (ગા ૧૧)માં વેઅ (વેદ) કહેન છે એની સાતમી ગાથામાં એના નવ નામાન્તર અપાયા છે (૧) આચામ (૨) આમામ (૩) આગર (આકર), (૪) આસાસ (આશ્વાસ) (૫) આયરિસ (આદર) (૬) અગ (૭) આધ્વણ (આચીણ) (૮) આળાધ (આળાતિ) અને (૯) આમોક્ષ (આમોક્ષ) મેસમાં મે સ્મૃત નામ આપ્યા છે આ દરેક નામ સાચક છે.

વિભાગ—આજે ઉપન્યસ થતા આચારના બે વિભાગ છે એ દરેકને સુપદ્મધ (સુતરકધ) કહે છે સુપદ્મધ એટલે સુત્રોને સમૂહ કેમકે વિસસાં (ગા ૮૦૦)માં રકધ નો અર્થ સમૂહ કરાયેલ છે પહેલા સુપદ્મધનું નામ બલચેર (બલચય) છે, બલચેર બીજાના આચારગ (આચારાગ) અને આચારગ (આચારાગ) એવા બે નામ છે પહેલા સુપદ્મધના નવ યોગવિભાગ છે અને એ દરેકને અગ્રજયણ (અધ્યયન) કહે છે આ દરેક બલચેર' કહેવાય કેમકે એ દરેકમ અગ્રજયણનું પ્રતિપાદન છે નિયુક્તિકાર કહે છે કે આ બલચય એટલે જ્ઞાણ લોકોની ચર્ચા નદિ તેમજ અગાની લોકોનો અસ્તિત્વરોધ (ઉપરચ-સયમ) પણ નહિ પરન્તુ સત્તર પ્રકારનો સયમ આ દરેક અગ્રજયણનું વિશિષ્ટ નામ છે સમવાય (સુ ૮)માં એ નીચે મુજબ અપાયા છે.

સમપરિણ્યા, લોકવિજય સીઓસલિજન સમ્મત, આરતિ ધુત વિમોહા(યણ) ઉવદાણસુય અને મહપરિણ્યા.

આને મમ્મૃતમા અનુક્રમે સ્ત્રવપરિણા, લોકવિચર્ય, શીતોષ્ણીય સમ્બંધત્વ યાનન્તઃ. (૧) ધ્રુત, વિમોહા (વતન), ઉપધાનધ્રુત અને મહાપરિણા તરીકે ઓળખાવાય છે

આ રીતે તો 'મહાપરિણ્યા' નવમુ અઞ્જયણુ છે નદીની દક્ષિણ સ્થરિફૂત વૃત્તિ (પત્ર ૮૮)મા તેમજ સમવાય (સુ ૧૩૬)ની અમરદેવ સ્થરિફૂત વૃત્તિમાની નીચે મુજબની ગાથામાં એનો આક્રમે ક્રમાંક ૩ —

‘સરણપરિણ્યા સોગવિજઓ સીઓછગિજ સમત ।

આવતિ ધ્રુવ વિમોહો મહાપરિણ્યોવહાણમુવ ॥”

આચારનુવિણુ (પત્ર ૨૪૪) ઉપરથી એમ જણાય છે કે ‘મહાપરિણ્યા’ એ સાતમુ અઞ્જયણુ છે, અને એ ઉચ્છેદ પામેલુ હોવાથી ૨૬૦મા પત્રમા તેમજ ૨૯૬મા પત્રમા ‘વિમોહાવપણુ’ને સાતમુ અઞ્જયણુ કહ્યું છે વિરોધમા ૨૬૬મા પત્રમા આ અઞ્જયણુને ‘મોમા ધ્યયન’ અને ૨૭૨ મા પત્રમા ‘વિમોહાધ્યયન’ કહેલુ છે શીનાક સ્થરિએ સાતમુ અઞ્જયણુ નામે ‘મહાપરિણ્યા’ ઓચિંત થયુ છે એમ ૨૩૫અ પત્રમા કહ્યું છે આમ મહાપરિણ્યા ના ત્રણ ક્રમાંક મળે છે ૭ ૮ અને ૯

સમવાય (સુ ૨૫)મા ધ્રુવ પછી વિમોહ, ઉવહાણુમુવ અને મહાપરિણ્યાનો ઉલ્લેખ છે એટલે આ મતે મહાપરિણ્યા નવમુ અઞ્જયણુ છે, પરન્તુ આચારનિઞ્જુતિ (ગા. ૩૧-૩૦)મા પ્રથમ સુદ્ધપધના અઞ્જયણોના જે નામો અપાયા છે તેમા મહાપરિણ્યાનો સાતમા અઞ્જયણુ તરીકે ઉલ્લેખ છે આથી એમ જણાય છે કે નુવિણુ અને શીનાક સ્થરિફૂત દીકા આ નિઞ્જુતિને અનુસરે છે વિરોધમા આ નિઞ્જુતિ

૧. મહાપરિણ્યા ઉપર નિઞ્જુતિ છે એટલે એના રચનાસમય સુધી આ અઞ્જયણુ દ્વડ વિરોધમા વસ્તવામીએ મહાપરિણ્યામાથી આકાશગામિની વિદ્યા ઉદ્ધૃત કરી એમ આવસ્થાચિન્નનિઞ્જુતિ (ગા. ૭૬૯) ઉપરથી જણાય છે એટલે ત્યાં મુધી આ હોવુ એઈએ આચારનિઞ્જુતિ (ગા. ૨૬૦)મા કહ્યું છે કે આ અઞ્જયણુમાથી ‘સત્તિકર’ ત્રુ નિરદલ્ય કરાયુ છે એટલે આમ આ અઞ્જયણુની વાન ધી સ્વચાર્દ રહી છે

(ગા ૩૧-૩૨) ઉપરથી એ જાણવા મળે છે કે પાંચમા અઞ્જનમાં
નામ લાગસાર (લાકસાર) પણ છે અને એવી રીતે આઠમાનું
વિમોચન (વિમોક્ષ) પણ છે બીજી આચારના પદેલા સુવક્ષ્ય
પછીના ભાગનો આચારમાળા તરીકે ઉદ્દેશ્ય છે આ જોતા બીજા
દ્વ્યપદના ત્રેક પેગાવિઆનું નામ ' આચારમ્ ' હોય એમ જાણવા
કે જે નામથી એ સુવક્ષ્ય પણ જોળખાય ॥ આચારનિર્ણય
(ગા ૨૮૭) પ્રમાણે દરેક પેગાવિઆનું નામ ' આચારમ્ ' પણ
એમ જાણાય છે આ ઉપરાંત આ રીતે ' ચૂડા ' પણ કહે છે એમ
ઉદ્દેશી ત્રણના તેમજ નિસીદરૂપ પાંચમી ચૂડાના વિવિધ નામો પણ
એ દર્શાવેલા આચારનિર્ણય(ગા ૨૮૭) ઉપરથી જાણાય
એમાં સત્તિશ્રદ્ધા, ભાવજ્ઞા, વિમુક્તિ અને આચારપદપદ એમ નામો આ
છે પદેલા ચૂડામાં માત્ર અઞ્જનપદ છે એ ઉપરથી સત્તિશ્રદ્ધા ' સ
શ્રદ્ધા એમાંના સાત અઞ્જનપદોના નામ સમવાય(સુ ૨૫)
નિર્મલસિદ્ધિત ગાથામાં મળે છે —

‘ વિદેશન સેચ્છિરિયા માગજ્ઞયા ચ વરય વણ્ણા ।

સમ્મદ્વપદિમા સત્તસત્તિદ્વયા માવજ વિમુક્તી ॥ ’

આમ વિદેશના, સે જા, ઇરિયા, ભાસજ્ઞયા વત્ય પાંચેમ
ઉમ્મદ્વપદિમા એ રહેલી ચૂડાનાં સાત અઞ્જનપદોના નામ ॥ ભાવજ્ઞા
વિમુક્તિ અનુક્રમે ત્રીજી અને ચોથી ચૂડાના એકેક અઞ્જનપદોના નામ
બીજી ચૂડાનાં સાત અઞ્જનપદો પૈકી ચારના નામ કાજ્ઞા, નિસીદરૂપ
ઉચ્ચારપાસવજ્ઞા અને સદ છે એમ એ દરેકના અતર્માંના ઉદ્દેશ્ય ઉપ
જાણી શકાય છે, બ્યારે જાણીના ત્રણના રૂપ પરકિરિયા અને અમર
કિરિયા એના નામ યોજી શકાય તેમ છે

પદેલા સુવક્ષ્યપદના અઞ્જનપદોના નાના નાના વિભાગો છે

૧ ઉદ્દેશ્ય (ઉદ્દેશક) કહે છે દેશ નો અર્થ વિભાગ અથવા થાય

૧ સોમરેવસરિએ જે નિર્વિદ્યારામ્ય સ્વરૂપ છે તેને જાણીશ વિભાગ
વિભાગ કાજ્ઞા છે આ દેશ વિભાગો વિભાગો વિભાગો

એટલે આ નામ સમુચિત છે નવ અન્નગ્રથણો પૈકી મહાપરિણ્યાને આ કગતા બાળીનાના ઉદેસઅની સખ્યા ૭ ૬ ૪ ૪, ૬ ૫ ૮ ને ૪ એમ છે આ પૈકી પાચમા ને છઠ્ઠા અન્નગ્રથણના ઉદેસઅની સખ્યા આચારનિબ્ધુતિની નીચે મુજબની ગાથામાં દર્શાવાયેલી સખ્યાથી મિત્ર છે —

સત્તર્હિ ઉર્હિ ચન્નચરહિ ય પચહિ અદ્વદ્ધ ચરહિ નાયવા ।

ઠદેમર્હિ વઢમે સુચલથે નવ ય અન્નગ્રથણા ॥ ’

બાકી આચારનિબ્ધુતિ (મા ૨૩૫-૨૩૭)માં ઉદેસાધિકાર ગણાવતી વેળા ૭ ઉદેસઅનો નિર્દેશ છે અને એવી રીતે આચાર નિબ્ધુતિ (મા ૨૪૮-૨૫૦)માં પાચ ઉદેસઅનો નિર્દેશ છે વિશેષમાં આચારસુધિષ્ણુ તેમજ આચારની શીનાકસરિકૃત ટીકા પશ્ચ આ જ સખ્યા સૂચવે છે આ ઉપરાંત નદીની દારિશદ્રીય વૃત્તિ (પત્ર ૮૮)માં તેમજ સમવાય (સુ ૧૩૬)ની અભયદેવસરિકૃત વૃત્તિમાં જે નીચે મુજબની સમઢગાથા છે તે પશ્ચ આ જ ઢગીતતુ સમયન કરે છે —

સત્ત ય ઉચર ચરો છ પચ અદ્વદ્ધ સત્ત ચરો ય ।

દ્વદ્ધરા તિ તિ દા દો દો દો સત્તેરુ દ્વદ્ધ ય ॥ ’

વિશેષમાં આ ઉદેસઅકાન ગણાવનારી ગાથા ઉપરથી તેમજ આચારની શીનાકસરિકૃત ટીકા (ભાગ ૨ પત્ર ૨૬૦ આ)ગન ૨૫૪ ઉત્તેષ ઉપરથી એ બાણી સમય છે કે મહાપરિણ્યાના સાત ઉદેસઅ હતા કે જેમાંનો એક આજે ઉપનબ્ધ નથી બીજી બાબત એ છે કે આ માધાનો અર્થ કરતી વેળા અભયદેવસરિકૃત કહે છે કે અગ્ર સુતરક ધ અધ્યયન અને ઉદેસક એ ચારેનો એક જ ઉદેસનકાલ છે વિશેષમાં છેલ્લા નવ અધ્યયનના નવ જ ઉદેસનકાલ છે

ખીજી સુચકપદની ચૂનાઓના નાના નાના વિભાગને ‘ અન્નગ્રથણ કહે છે પહેલી બીજી ત્રીજી અને ચોથી ચૂનામાં અનુક્રમે સાત સાત એમ ને એક અન્નગ્રથણ છે કે જેના મેલ આપણે ૫ ડરમાં જોઈ મળે

આ પ્રમાણેના સોળ અજ્ઞપણોમાથી પહેલાને અગિયાર, બીજાને ત્રણ ત્રીજાને ત્રણ ચોથાને બે, પાંચમાને બે, છઠ્ઠાને બે અને સાતમાને બે ઉદ્દેસઅ છે જ્યારે તાર પછીના બાકીનાને એકેક જ ઉદ્દેસઅ છે આ હકીકત પૂર્વેકિત સમઢગાયા સાથે મળતી થાય છે

આધારનિજ્જલુતિની નિર્મલસિખિત અન્તિમ માયામાં અસત આવી હકીકત જોવાય છે —

इकारस तिति दो दो दो दो उद्देसएहि नायव्वा ।

नत्तयमद्वयनवमा इकसरा हुति वग्गसयणा ॥ ११

આ ઉપરથી આધારનાં બે સુમધ્બધ, નિમીઠ સિરાપને ગણત પચ્ચીસ અજ્ઞપણુ અને ૮૫ (૫૧+૩૪) ઉદ્દેસઅ છે વિશેષમાં એન પહેલા સુમધ્બધના પંદોની સખ્યા અગર હાતરની છે બે સુમધ્બધવાળા આધારનો પ્રથમ ૨૬૪૪ છે એમ D C J M (Vol XVII pt 1, p 2) ઉપરથી જણાય છે જ્યારે રતયામની આશ્વસિમ ૨૫૫૪ છે

ઉદ્દેસઓના અને એ જ્યા નથી ત્યા અજ્ઞપણુના નાના નાના વિભાગને સુત (સત) કહે છે શિવાઈદ કરાયેલા આધારના સુતોના મપમા ૪૦૨ની છે કુમિંગે વાળ્યોને લુદી જ રીતે જુ । પાયા એટલે આ સખ્યા એમની મણતરીથી જિત છે

વેઢ (વેઢક)—સમવાય (સુ ૧૨૬-૧૪૦)મા તેમજ નદ (સુ ૪૫-૪૮)મા આધારથી વિવાહપણ્ણતિ સુધીના અગોમા સખ્યે વેઢ સખ્યેય સિલોગ (સ્લોક) અને અનન્ત જમ દોવાનો ઉલ્લેખ વેના ત્રણ અથ ૩ (૧) એક જાતનો ૭૬, (૨) વેષ્ટન (સપેટો) અને (૩) એક સ્તુતિવચક વાક્યસમૂહ નદીની યુગ્લિય (પત્ર ૫૧) તેમજ એની હરિભદ્રસુરિકૃત રતિ (પત્ર ૮૭)મા 'વેઢ'નો અથ એ જાતનો ૭૬ કરાયો છે પણ આધાર ઇલાહિમા આ જગમા કોઈ

હે કે નદિ એ આ છત્તુ લક્ષણે જાણ્યું. સમવાય (સુ ૧૮૬)ની અભયદેવસુરિકૃત જ્ઞાતિ (પત્ર ૧૦૮અ)મા વેને અંગે 'વેષ્ટકા છન્દોવિરોધા ઇકાયપ્રતિવદ્ધવચનસદ્ધલિકેત્યન્યે' એવો ઉત્તેખ ■ નાયા૦ (સુ ૧ અ ૧૬ સુ ૧૨૪)મા તેમજ સુ ૧, અ ૧૭ (સુ ૧૩૨)મા વે/ શબ્દ છે અભયદેવસુરિકૃત એની જ્ઞાતિમા ૨૨૨અ પત્રમા વે/ એવે વેષ્ટક, એક વસ્તુવિષયક પદપદ્ધતિ એમ અર્થ ક્યો છે, અને ૨૩૦આ પત્રમા વલ્લુનાથ વાક્યપદ્ધતિ એવો એટલે એ જ અર્થ ક્યો છે વિરોધમા ૨૨૨અ પત્રમા ધનુષ્યના વેષ્ટક માટે એ વેષ્ટક જ ખુદીપદ્ધતિમાથી રજૂ કરાયેલ છે અને ૨૩૦આ પત્રમા અખાણના અર્થાત્ જાતિવન્ત અથના વેષ્ટક તરીકે ચાર પાંચ પદો ઉપરાંત યોગ્ય નિદાનક લખ્યું રજૂ કર્યું છે ૧

ગમ અને ગમિક—ગમ એ દેશ' શબ્દ છે ૨ ગમ' એટલે સમાન પાંક નદીસુરિણ (પત્ર ૫૧)મા કહ્યું છે કે અભિધાન અને અભિધેયને લઈને ગમ થાય છે એ અનન્ત છે જેમકે 'સુત મે બાહસતેજ મગવતા સુત મેજા તદાસુ મે બાહસતેદિ સુત મ આમુય મે જાત સુત મયા જાનદા સુવમદા અદિ સુય મયા આ' આ સુરિણ (પત્ર ૪૭)મા ગમિતગુ લક્ષણ નીચે મુજબ અપાયું છે —

'આદિમજ્જવમાળ વા કિંચિ વિસસતુત સુત દુર્ગાદિસતતગતા પંકિ

૧ H I L (પૃ ૪૧૧)ના ટિપ્પણમા કહ્યું છે કે Worlo Mahavira (પૃ ૩ હયાદિ)મા શ્રુતિએ વે/ (વેષ્ટક)ને આર્ચના પુરોચામી છ/ તરીકે નિર્દેશ છે વળી વે/ના આપમા જિજ્ઞાસને લઈને ૪૧ (ekanta)૩૫ વિભાગ પડી શકતો નથી અને એ વિભાગનો અભાવ વે/ ■ વ (text)ને લયબદ્ધ ગ્રંથ ૨૨૨અ અંગે છે જેમ ક્ષિત્ર કહે છે ૨ નાયા૦ (સુ ૧૫)મા ય આતમા ગમ ય મે વાર વપતરા છે એની જ્ઞાતિમા અભયદેવસુરિકૃતે ગમ એટલે પાંક એવો અર્થ પહેલા કરી ફરીથી ગમ આવતા જેનો અર્થ એક ભતની વાચના એમ ક્યો છે અવગડ અ (૧ ૪, સુ ૮)મા અ ગમા 'મલ્લે દ્યગમા' એવો ઉત્તેખ ■

પ્રથમ ક્રમમાં થતા ૧૮મા પૃષ્ઠના દ્વિપદ્યમાં પ્રાપ્ત ૫૧૦૮૮૬૮૪૦
શ્લોકનું એક ૫૦ થાય ■ એમ છપાયું છે

અહિંઓગદાર (સુ ૧૩૫)મા બાબતનું લક્ષણ દર્શાવતા એના
(૧) મદિતા (૨) પ (૩) પદ્ય, (૪) પ વિગ્રહ (૫)
ચાલણા અને (૬) પ્રમિદ્ધિ એમ છ અંગો મળ્યાવાયા છે આની
ચુલ્લિય (પત્ર ૮૦)મા ‘ કરેમિ ’ એ પ છે ‘ ભતે એ પ છે
અને મામાયિક એ પદ છે એમ કલ્પ છે આમ ચુલ્લિકાર, આજી
ઓગદારી વૃત્તિ’ પત્ર ૧૩૩)મા હરિમદ્સરિ તેમજ આ આગમની વૃત્તિ
(પત્ર ૨૬૩આ)મા મનધારી હેમચ દ્રસરિ પછી આ જ લક્ષીકત
કહે છે આમ આ નવે બાકરણપ્રમિદ્ધ પાને જ ‘ પદ ’ તરીકે
ઓળખાવે છે એટલે કે બાકરણમાં જોને છોડે વિવક્ષિત હોય તેને
પ કહે છે તેમજ અહીં કહેવાયું છે અને સાદિલમાં સામાન્ય રીતે
આ જ લક્ષણવાળા પ નો વ્યવહાર થાય છે

ભાષા—આ તેમજ બીજા પછી અંગો વગેરે તેમજ પચસુત પછી
અદ્ધમાગહી (સ અધમાગધી) ભાષામાં રચાય છે ઉત્તર દિ મા
પ્રાચીન સમયમાં મરકૂત અને પાષ્વ (પ્રાકૃત) એમ જે બે ભાષાઓ
પ્રચલિત હતી તેમાંની પાષ્વનો એક પ્રકાર તે ‘ અદ્ધમાગહી ’ જ એને
કનિકાનમનસ હેમચદ્રસરિએ સિદ્ધહેમચદ્ર (અ ૮ પા ૪ સુ
૨૮૭)ની સ્વોપદ વૃત્તિમાં આપ તરીકે ઓળખાવી છે નિમીદ્યચુલ્લિયમાં
એના કર્તા જિન સ્ત્રાણિમે અદ્ધમાગહ નો અર્થ એ રીતે મમજા થો
છે (૧) અડધા મગધ દેશની ભાષામાં નિમદ્ધ અને (૨) અદાર ‘ ંશી
ભાષામાં નિવત આચારાદિ અંગોમાં ‘ દેસ્ય સમ્પે જોવાય છે
વિરોધમાં મરકૂટીમાં નદિ વપરાયેલા એવા અને શબ્દો અદ્ધમાગહીમાં
છે (જુઓ પાષ્વસદ્ધમદ્ધજ્ઞવનો ઉપોદ્ધાત, ૫ ૩૦) આચાર (સુ
૧૯૮ પત્ર ૨૪૧અ)મા અમરમાત રાજ વપરાયો છે એ એ

૧ આ શ્રી સિદ્ધચક્ર સાદિવ્યવચારક સમિતિ (મુબ) તરફથી ૬ સ
૧૯૩૫માં પ્રસિદ્ધ થયેલી આશુનિ અનુસાર ખરાબ છે

સમયે દેરી લાવામાં પ્રવર્તિત હોવાનું સ્વયંવાચુ છે

આધારનો પહેલો સુવર્ણપદ 'અદ્ભુતમાગરી' લાવાનો પ્રાચીનમાં પ્રાચીન નમૂનો પૂરો પાડે છે. અદ્ભુતમાગરી સાહિત્ય ઉપરથી અદ્ભુતમાગરીનું વ્યાક્રમીક ગ્રંથમાં આ આસ કામ નામે તેમ છે. (૫ ૪૮) આથી તે પહેલું અનુક્રમણીની જાણ થઈ શકે છે. વધારે પ્રાચીન છે.

ગદ્ય-પદ્ય—આધારની રચના પ્રથમ ગદ્યમાં કે પ્રથમ પદ્યમાં થઈ નથી શિનારદ કરાયેલા આધારમાં એક ૨ ૧૪૭ પદ્યો છે. ખરી રીતે થોડાં વધારે છે. દા. ત. ૧૮૫માં સુતનો 'અસહ્યતા' થી રૂઝ થતો જામ પદ્યમાં છે. ૧૬૩માં સુતનો અતિમ ભાગ પદ્યાત્મક જણાય છે. ૧૪૭ પદ્યો ક્યા ક્યા છે એનો નિર્ણય અહીં અશક્ય છે. એથી દૂરમાં એ નોંધીશું કે ધ્રુવ ના પહેલા ઉદ્દેશ્ય (સુ. ૧૭૩)માં ૧૪-૧૬ એમ ત્રણ પદ્યો છે એ અનુક્રમણીમાં છે. 'રિમોદ' નામના અનુક્રમણીનો આઠમો-અંતિમ ઉદ્દેશ્ય સંપૂર્ણતઃ પદ્યાત્મક છે એમાં ૧૭માં થી ૪૧માં સુધીનાં પદ્યો છે અને તે 'અનુક્રમણી'માં છે. 'ઉત્કલજ્ઞાન' નામનું આખું એ અનુક્રમણી પદ્યમાં છે એમાં ૪૨ માંથી ૧૧૧માં સુધીનાં પદ્યો છે. આમ આ સૌથી મોટામાં મોટો પદ્યાત્મક વિભાગ છે. પદ્યવ્યવસ્થાની ઐતિહાસિક આલોચના (૫ ૧૮૫-૧૮૬)માં આ સમગ્ર અનુક્રમણી એ રીતે અપાયું છે (૧) પ્રચલિત સ્વરૂપમાં અને (૨) આ અનુક્રમણી માથા કિંવા આર્યાઈ દ્વારા અભિનય માથામાં રચાયું નથી પણ ગાયાનુક્રમણી સંસ્કૃતિ એવા નામથી જોળાયેલા મિત્ર છંદમાં એના મમયનાથ નવા સ્વરૂપમાં ૨૨ કેદવલાલ દ્વષ્ટરાય દ્વારા એ ૧૦૦ કૃત્ય છે. જાણીતા અનુક્રમણીનો કેટલાક ભાગ પદ્યમાં છે એમાં ૧૧૨-૧૩૫ પદ્યો છે. આની પછીનું 'વિમુક્તિ' અનુક્રમણી પદ્યાત્મક છે એમાં ૧૩૬-૧૪૭ પદ્યો.

આમ આધારમાં કેટલાક પદ્યો અનુક્રમણીમાં છે એટલે એમાં સંખ્યાત મિલોન (શ્લોક) હોવાનો ઉલ્લેખ થયેલ છે.

ગત-પ્રત્યાગત સૂત્રો—શીલાકસૂરિએ આચાર(સુ ૧૧૬)ની ટીકા (પત્ર ૧૬૬ અ)મા આ નામ વાપર્યું ■ આ એક અલકારનું પશ્ચ નામ છે આચારમા અનેક ગત-પ્રત્યાગત સૂત્રો છે એ એની એક વિશિષ્ટતા છે આવા સૂત્રો તરીકે સુ ૨૩ ૩૨ ૩૩, ૪૧ ૫૭ ૬૩ ૮૪ ૧૦૨, ૧૧૦ ૧૧૮ ૧૨૩ અને ૧૩૧નો મે H O L J(પૃ ૨૧૧-૨૧૭)મા નિર્દેશ કર્યો છે ૧૨૩મા સુત્રનો અર્થ એ છે કે જે એક જાણે બે તે મર' જાણે છે અને જે સત્ર જાણે છે તે એક જાણે છે ધર્મેનું મિત્રન(પૃ ૨૭)મા કહ્યું છે કે 'ઝાટેનું એક પ્રસિદ્ધ વચન કે જે માણસ એક જ ભાષા જાણે છે તે એક ભાષા જાણતો નથી મહાવીરરવામીનો આચારપ્રથમ ના ૮ ૫ ૧૩, ૧૬ ૨૬ ઇત્યાદિમા ગત-પ્રત્યાગત સૂત્રોનો ગુજરાતીમા અનુવાદ છે

રચના અને સ્થાપના—ગિનાતમગધિ નદીયુવિણ(પત્ર ૫૬ આ)મા 'પુત્રગત' કહેવાયું છે જુ જાણનાતા કહે છે કે તીર્થ'ર તીર્થનું પ્રવનન કરતી વેળાએ મજુધરોને પુત્રગતના સુત્રોનો અર્થ સ્વ સુત્રોનો આધાર હોવાથી સૌથી પ્રથમ કહે છે વારતે એને 'પુત્ર' કહ્યું છે વિશેષમા મજુધરો સુત્રની રચના કરતી વેળા આમારાત્તિની રચના કરે છે અને એ ક્રમે એની સ્થાપના કરે છે અન્ય આચાર્યોના મતે તો તીર્થ'ર પુત્રગતના સુત્રોનો અર્થ સૌથી પ્રથમ કહે છે અને મજુધરો પશ્ચ સૌથી પ્રથમ પુત્રગત રચે છે અને પછી આચાર વગેરે આચારનિબલુતિમાની સચ્ચેસિ આચારાવાળી (આકંઠી) માયા માથે આથી વિરોધ આવે છે એમ કોર્ડ પ્રશ્ન કરે તો તેનો ઉત્તર એએ. એ આપે છે કે આ સ્થાપનાને અંગેની વાત છે અને આ તો અક્ષરની રચનાને આશીને કહેવાયું છે હરિભદ્રસૂરિનું નદીની ટીકા(પત્ર ૧૦૭)મા નુવિણના જ શબ્દમા પાઠ્યમા આ જ હકીકત કહેવાઈ છે વિશેષમા મનયગિરિસૂરિએ રચેલી નદીની વૃત્તિ(પત્ર ૨૪૦ આ)મા પશ્ચ આ જ હકીકત ■ જો કે એ સરકૃતમા કહેવાઈ છે

આચારની નુવિણ(પત્ર ૩)મા એ મતવચનો પાઠ્યમા ઉલ્લેખ

છે કે સર્વે તીર્થંકરો પણ આચારનો અર્થ સાચી પ્રથમ કહ છે અને ત્યાર બાદ બાકીના અગ્રોનો અર્થ કહ છે અને એ જ ક્રમથી ગણધરો સુત્ર ગૂથે છે ? ત્રીતામ્સુરિએ આચારની ટીકા (પત્ર ૫ આ) માં આ જ દકીમ્ન સરકૃતમા ગ્રહી કરી છે એમણે કહ્યું છે કે દરેક તીર્થંકરથી ત્રીય નનર્નાની વેળાએ આચારનો અર્થ પ્રથમ કહેવાયો છે એવાન છે અને હેવાને અને ત્યાર બાદ બીજા બધા અગ્રોનો અર્થ ગણધરો પણ આ જ આનુષ્ઠાનએ મૂક્યો છે એ ગૂથે છે

સમવાય (સુ ૧૦૬) ની અભયવસુરિદ્વન ટીકામાં આચાર એ સ્થાપના ા દિષ્ટિએ પ્રથમ છે પણ રચનાની દિષ્ટિએ તો એનો ક્રમાંક બારમો છે અને પૂરનો પરનો છે એમ કહ્યું છે આ ખરેખર નિચારણીય છે

આ ઉપરથી એ દક્ષિણ થાય છે કે સ્થાપનાની દિષ્ટિએ આચાર પ્રથમ છે એમ માનનામાં બધા એકમન છે પણ એની ચનાને ઉદ્દેશીને ગણ મન છે કેટલાક એને પરેનું ગણે છે તો કેનક પૂર્વગતની રચના પડીતુ એટલે કે બીજી અને અભયવસુરિ તો એને બારમું કહ છે

કર્ણવ્ય—આચારનિભળુતિ (મા ૨૮૭) માં મુચવાવા મુખ્ય આચારનો બીજો સુવક્ષખધ સ્થાપનાની કૃતિ છે આ અધારિતોનો અર્થ મુવિષ્ણુ (પત્ર ૩૨૬) માં ગણધરો કહાયો છે અને ત્રીતામ્સુરિએ ટીકા (પત્ર ૨૬૦અ) માં એનો અર્થ ચૌ પૂરધરો એમ કહ્યો છે શુ ગણધરોથી ઇદ્રભૂતિ વગેરે ગણધરો સમજવાના છે ? વિશેષમાં 'શેરદિ' એ માનાર્થે બદુચ્યન છે ? એ આ બંને પ્રશ્નો ઉત્તર નકારમાં હાય તો બીજો

૧ આ ઉપરથી આચારશુષ્ણિ નદી કુષ્ણિથી બિન્ન મત દર્શાવે છે એમ સ્પષ્ટ થાય છે તો પડી આ બંને શુષ્ણિના કર્તા બિન્ન સત્તલિ છે એમ કહેવાકનું માનવું છે તે શુ વાધામર્ણુ નથી ? એ તેમ ન જ હોય તો શુ િન સત્તલિના મનાવમાં કાવાન્તરે ફેર પડે-રો દરો એવે તેઓ એક વાર એક વાર કહે છે અને આગળ ઉપર બીજી ?

સુવદ્ધમ એ સુધમસ્વામીની કૃતિ નથી પરંતુ એમના સમકાલીન કે ઉત્તરકાલીન શ્રુતકેવરીઓની કૃતિ છે એમ માનવું યોગ્ય છે.

ભાનજી અને વિમુક્તિ એ નામની બે ચૂનાઓના કૃત ત્રણે સમય સીમ ધરસ્વામી માથે છે એમ હેમચન્દ્રસૂરિએ પરિશિષ્ટપત્ર (સ ૬, શ્લો ૮૭-૧૦૦)મા કહ્યું ■ વાત એમ છે કે સ્થૂલભૂત મુનીશ્વરના બેન જ્યેષ્ઠ સાધવી સીમ ધરસ્વામી પાસે ગયા હતા ત્યાંથી તેઓ પાછા ફર્યા ત્યારે સીમ ધરસ્વામીએ તેમની દ્વારા ભાવના વિમુક્તિ, રતિકૃત્ય અને ત્રિચિત્રચર્યા એ નામના ચાર અધ્યયનો સંધને ભેટ મોકલ્યા યા એક જ વાચનાએ જ્યેષ્ઠએ એ ધાવા હતા તે એમણે અધને કહી સંભળાવ્યા સુધે આ ચાર અધ્યયનોમાના પહેલા બેને આચારની બે ચૂના તરીકે અને બાકીના બેને દ્વિવેધાનિધની ચૂના તરીકે ચોંટ્યા.

નિજજીવ (નિર્ઘૃતજીવ)—ખીજી સુવદ્ધમની પાંચ ચૂનાતુ એમા શેમાથી નિર્ઘૃતજીવ થયું છે તે આચારનિજજીવિતિ (ગા ૨૮૮-૨૮૯)મા દર્શાવાયું છે જેમકે લોગરિજીવ નામના ખીજી અજ્ઞાપણના પાંચમા ઉદ્દેશ્યના અમુક સૂત્રો અને વિમોહ નામના આઠમા અજ્ઞાપણના ખીજી ઉદ્દેશ્યના અમુક સૂત્રો આશીને અચાર પિઠેપણાનું નિયૂદ્ધ કરાયું છે ખીજી અજ્ઞાપણના પાંચમા ઉદ્દેશ્યમાથી વચ્ચેના પાત્રેષણા, અવગ્રહ પ્રતિમા અને સંધ્યાનું નિયૂદ્ધ કરાયું છે આવૃત્તિ નામના પાંચમા અજ્ઞાપણના ચોથા ઉદ્દેશ્યમાથી ઈરિયા અજ્ઞાપણનું ધૂઅ નામના છઠ્ઠા અજ્ઞાપણના પાંચમા ઉદ્દેશ્યમાથી જાસજગ્નયા અજ્ઞાપણનું મહાપરિણામના સાત ઉદ્દેશ્ય રૂઝી પ્રત્યેકમ થી એકેક સત્તિકગ્નુ સત્યપરિણામ નામના પહેલા અજ્ઞાપણમાથી જાવણાનું ધૂઅ અજ્ઞાપણના ખીજી અને ચોથા ઉદ્દેશ્યમાથી વિમુક્તિ અજ્ઞાપણ અને પચ્ચક્રખાળ નામના પુનઃ (પૂર્વ)ના ત્રીજા વસ્તુ (વસ્તુ)ના વીસમા આચાર નામના પાંદડા- (પ્રાકૃત)માથી આચારપગરૂપ વાને નિસીદ નામની પાંચમી ચૂનાનું નિયૂદ્ધ કરાયું છે વિશેષમા આ જધાનું નિર્ઘૃતજીવ સત્યપરિણામથી થયું છે.

વિમુક્તિ અને જાવણા અંગે જે અહીં કહેવાયું છે તેની સાથે

સીમન્ધરસ્થામી તરફથી એ બેટ મળ્યાની કહીકતનો જોગ મળતો નથી તેનું જુ એ પ્રશ્ન વિચારવો જાણી રહે છે

વિષય—આ આગમનું નામ જ કહી આપે છે તેમ આચાર અર્થાત મુનિવરોએ કેમ તત્ત્વ એ એનો વિષય છે અને અંગેનો પ્રાપ્ત ઉત્તમગ-માગ પડે ॥ સુપદ્મખંડેમા નિર્દેશાય છે અને ઉત્તમગ તેમજ અપવાદરૂપ માર્ગ ખીજ સુપદ્મખંડેનો વિષય છે અને તેમા પણ એક અન્યથા જુ તો અપવાદમાગ ઉપર પ્રકાશ પાડે છે એમ એક બહુશ્રુત કા' છે આપણે અન્યથાજુદીક વિષયનો વિચાર કરીએ તે પૂર્વે સમવાય (મુ ૧૭૬)મા અને નદી (જુ ૪૬)મા પણ જે પ્રાપ્ત એકમરખા શબ્દોમા સમમ કૃતિના વિષયનો નિર્દેશ છે તે આપણે નોંધી લઈશું અમલ નિયમોનો પ્રચલિત આચાર ગાયર (વિદ્યામદ્ધ કરવાનો વિધિ) વિનય વૈનયિક (વિનયનું કળ) (શયોત્સર્ગ કરવો સ્વપ્ન અને બેસતું એમ નાચતે અંગેના) રથાન, (વિદ્યાનુભૂતિ વગેરેમા) ગમન, ૧ અકમલ, (આદાર અને ઉપધિનું) પ્રમાણ યોગનો નિયોગ (અર્થાત્ સ્વાધ્યાય ઇત્યાદિ યોગમા અન્યને જોડવા તે) જાણ સમિતિ ગુપ્તિ તેમજ શયા ઉપધિ ભક્ત અને પાન એ ચારના ઉદ્દમ ઉત્પા ન અને એવજાના દોનાની વિશુદ્ધિએ કરીને શુદ્ધ હોય તેનું તેમજ (કારણવશાત્) અશુદ્ધ મદ્ય, (મૂળ ગુણરૂપ) ધન (ઉત્તરગુણરૂપ) નિયમ અને તપ એ પદના અગના વિષયો છે

સ્વત્વપરિણ્યા (સ્તમ્ભપરિણ્યા)—આનો શબ્દાય શબ્દની સમજણ એ છે અહીં શબ્દથી દિસા' સમજવાની છે શુદ્ધિશાળી પુરુષે પૃથ્વીકાય જલકાય અગ્નિકાય વાયુકાય અને વનરપતિકાય તેમજ વ્રસ શ્વેતની દિસા ન કરવી જોઈએ વનરપતિના અને મનુષ્યના ધર્મેનું આ અન્યથાજુમા સન્નુનન કરાયુ છે એમ્લે જેમ મનુષ્ય સચેતન પ્રાણી તેમ વનરપતિ પણ છે એમ દાખલા-દીનથી સમજવાયુ છે

લોગવિનય (લોકવિનય)—માતાદિ લૌકિક સમજાવ પર વિનય

૧ શરીરનો મમ દૂર કરવા અથવા સ્થાનમા જવું તે.

મેળવી નિયમવાસનાથી વિસ્ફુટ રહેવાનો, શુદ્ધ શિક્ષા મહત્વ કરવાનો અને ધનિક અને દરિદ્રનો ભેદ રાખ્યા વિના માયો ધર્મોપદેશ આપવાનો આ અજ્ઞયજ્ઞમા ઉપદેશ અપાયો છે

સીઓસણિજ્ઞ (શીતોષ્ણીય)—દુ ખના હેતુરૂપ ક્રોધ, માન આપા લોભ રાગ દ્વેષ માંહ અને પ્રમા નો ત્યાગ કરી અહિ સક, મયમી અને મમલાવી જીવન જીવવામા સુખ છે એમ અહીં દર્શાવાયુ છે આ અજ્ઞયજ્ઞના શીર્ષકમા શીત અને ' ઉષ્ણીય ' શબ્દ વપરાયા છે પણ એથી એ જાતના પરીત્ત સમજવાના નથી પણ અતુક્રૂણ અને પ્રતિક્રૂણ પરીવહો સમજવાના છે આમ હોવાથી મહાવીરસ્વામીનો આચારધર્મ એ પુસ્તકમા આ અજ્ઞયજ્ઞનુ શીર્ષક સુખ અને દુખ ' રખાયુ છે

સમત્ત (સમ્યક્ત્વ)—પૂવે થઇ ગયેના, વતમાન અને ભવિષ્યમા થનાર તીથ કરોતુ એક જ કહેવુ છે કે કોઈ પણ જીવને હથુવો ન જોઇએ, તેના ઉપર દુક્રમ ન અનાવવો જોઇએ કે તેને નોકર અથવા ગુનામ બનાવી તેના ઉપર ખ્યાતકાર ન કરવો જોઇએ કે તેને સ તાપવો કે મારવો ન જોઇએ આથી નિષરીત ઉપદેશ આપનારા જનો અનાય ' છે જાની અને બુદ્ધ પુરુષો આરમ્ભના ત્યાગી હોય છે જેઓ બરાબર વિચારપૂર્વક ' નૈષ્કમ્યદર્શી ' થયા છે તેઓ ' વે.વિત્ ' માને સાચા જાની છે લોકપ્રવાહને ન અનુસરવુ જોઇએ અને શરીરની મમતા તજવી જોઇએ આ પ્રમાણેનો ઉપદેશ આ અજ્ઞયજ્ઞમા અપાયો છે સ માર્ગમા માયી શ્રદ્ધાપૂર્વકનુ વર્તન એ આ અજ્ઞયજ્ઞનો મુખ્ય સુર છે

આવર્તિ (વાન ત ?)—આ અજ્ઞયજ્ઞનુ આ નામ ' આદાનપદ ' થી છે, કેમકે આ પ થી આ અજ્ઞયજ્ઞનો આરમ્ભ થાય છે આતુ બીજુ નામ ' લોગમાર ' (લોકસાર) છે કારણ કે લોકમા સાર ખેચનારા સાચા મુનિનુ સ્વરૂપ આ અજ્ઞયજ્ઞમા જતાવાયુ છે વિસ્તારથી કહીએ તો જે સત્ય છે તે જ મુનિપણુ છે, અને જે મુનિપણુ છે તે જ સ્વય છે જાની પુરુષ એ સમ્યક્પ્રવાહમા ધરો છે જાની પુરુષો મથાર્થ

સમગ્રજી મેજવી જે પરાક્રમ કરે છે તેનું જ નામ બ્રહ્મચર્ય છે કામ વાસનાથી પીડાતા સયમીએ નૃપુચ્ચક ખાતુ અને તે પણ ઓછું ખાતુ આખો દિવસ ધ્યાનમાં લીધા રહેવું અને પગે ખૂન મુમાદરી કરવી આત્માને અકુશમાં રાખવો આત્મા રૂપ, રસ, મધ અને રપથ વિનાનો , અને એ શરૂાતીત છે જિનેસએ જ સત્ય વસ્તુ વધાય પછે નિરાકાર્યે જણાવી છે આમ અનેક બાબતો આ અજગ્યજીમાં છે

ધુય (ધુત) — મનના નાશના ઉપાયો એટલે કમથી મુક્ત કરવી રીતે થવાનું તે આ અજગ્યજીમાં દર્શાવાયું છે રૂપોમાં આસક્ત પ્રાણીઓને મોક્ષ મેળોમાંથી કાઢીને કાઢી રાગ થાય કે માટે આવા રાગથી મુક્ત થવા માટે વિચોની મમના છોડી દેવી જોઈએ શુદ્ધ આચાર અને શુદ્ધ ધર્મવાળા મુનિ મનના નાશ કરી શકે છે કેમકે તેઓ અનુકૂળ તેમજ પ્રતિદ્વંષ ઉપમર્ગો સમજાવે મદન કરી શકે છે સયમમાં જિત તર વૃદ્ધિ મેળવતા એવા આ મુનિ પ્રાણીઓને માટે કદી ન હુમતા એવા અમદીન વૃદ્ધીય જેવા છે તેઓ જૂનામગ્નુ રજ્જુ વિચારી શાન્તિ વૈરાગ્ય ઉપરામ નિર્વાણ શૈવ સરવતા નિરભિમાનતા નિષ્પરિમદતા અને અહિસાશ્પી ધર્મનો ઉપદેશ આપી દુખી જીવોને ધીરે ધીરે સમર્થો વાળે છે

મહાપરિણા (મહાપરિણા) — આ અજગ્યજી નાશ પામ્યું છે શીવાકસ્મરિ કહે છે કે આનો નિયમ એ છે કે સયમ ઇત્યાદિ શુભોથી મુક્ત મુમુક્ષુને માધ વેળા મોહને કારણે પરીવરો અને ઉપમર્ગો આવી પડે તો તેણે એ સારી રીતે સહન કરવા

વિમોહ (વિમોહ) — મોહનો નાશ એ આનો શબ્દાય છે આ અજગ્યજીને વિમોહ્ય પણ કહે છે કેમકે કમથી મુક્ત થવાનો આ મારગ બતાવે છે લોકને ત્રિે એ છે નથી મુવ છે અમુવ છે આદિ

૧ આમાં દારીખો રોગ પણ જણાવાયો છે કે જે રોગથી સુરતમાં કે લાઠ પીડાતા જોવાય છે ૨ દ્વીપના અથ અને પ્રકારો માટે જુઓ શીવાકસ્મરિ ૮ શીખ (પત્ર ૨૨૪ અ)

વાળે છે, અનાદિ છે સાન્ત છે અનન્ત છે એમ વિવિધ માન્યતાઓ જોવાય છે એવી રીતે પુણ્ય પાપ સાધુ, અસાધુ નરક ઇલાદિ માટે પણ જોવાય છે અને એને જ એ વાદવિવાદો ચલાવાય છે આવા પ્રસંગે વિવાદમાં ન ઉતરતા મૌન સવસ્થા મુનિને ઉદેશીને તૈયાર કરેલ કે કરાવેન અશનાદિ વગ્રાદિ મકાન વગેરે એ મુનિને ખરે નહિ જે મુનિ વિમોહાયતનમાં અર્થાત્ કામવાસનામાં સપડયા જાડ એના વેગને સહી ન શકે તેને માટે મરણ એ જ ધર્માચાર છે એ જ શ્રેય છે (જુઓ સુત ૨૧૫) સુદિશાળી મુનિ જેમ જીવતની ઇચ્છા ન કરે તેમ મરણની પણ ન કરે સુવમ પાળતા માટે સરીરને ધાન્ય કરવા અશક્ત બનેલા મુનિ ઇત્યાદિ મરણ અગીકાર કરે આ અભ્યસ્યમા આ ઉપરાન્ત ખીજી પણ બે જાતના મરણનો વિધિ સંવાયે ૩ વિશેષમાં આ અભ્યસ્યમા (ઉ ૧ સુ. ૧૬૭)માં કહેવાયું છે કે મતિમાન એટલે કેવલી ૧માદસે કહેલા ધમને મમજ્યા પડી આવ્ય પુત્ર્ય અર્થે સા મલ્ય અને પગિગ્રહ એ ૨ત્રણ યાગો-મહાવનો પાળવા ઉદ્ધમ કરે

ઉપહાસ્યસુય (ઉપધાનુત) — આની નિઃશ્ચયિતા (આ ૨૭૫-૨૭૬)માં કહ્યું છે કે જ્યારે જે તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તેઓ પોતાના તીર્થમાં ઓહાણસુય અભ્યસ્યમા પોતે કરેલી તપશ્ચર્યા વધુ વે છે વધ માનની-મહાવીરસ્વામીની તપશ્ચર્યા ઉપસંગવાળી જાણુવી, જ્યારે ખીજી જગ્યા જિનોની ઉપસંગ વિનાની જાણુવી આ સમગ્ર ધર્મ શીલાસૂરિ ૨૬૮ અ પત્રમાં કહે છે કે આચારના અર્થની રચનાના અન્તના અધ્યયનમાં

૧ અહીં માદસુનો અર્થ શીલાસૂરિ ૨૪૪ અ પત્રમાં 'માદસુ એવો સામાન્ય અર્થ ન કરતા 'અનવાન એવો કરે છે ક્રમકે માનદણ એવે અર્થ સાનો ઉપરે આપનાર નિન એવો અર્થ આનો થઈ શકે ૨ આ તાદાન અને અમરનો પરિવ્રજા અન્તર્ભાવ થતો દેવાથી અહીં ત્રણ યામ અધ્યાત્મિક છે અર્થવા યામ એટલે વસોવિશેષ આઠ વપથી ત્રીસ મુધીની જગમર તે પ્રથમ યામ, ત્યાર જાદ સાઠ મુધીની જગમર તે બીજો યામ અને એનાથી આગળની જગમર તે ત્રીજો યામ એમ શીલાસૂરિ કહે છે

પોતાની તપશ્ચર્યા વણવવાનો કલ્પ છે આ ઉપરથી એ ક્ષિતિ
માય છે કે ઉવદાણુસુખ એ દરેક હાદ્યાગીગન આવાનું હેતુ
જાણવું ગેય છે

મહાવીરસ્વામીએ હેમન્ત ઋતુમાં દીક્ષા લેતાની સાથે વિહાર કર્યો
(એ સમયે ઇન્દ્રે દેવદૂત વચ્ચે એના ખભા ઉપર મુક્યું) એ વચ્ચે
એમણે પોતાનું શરીર હાક્યું નહિ તેર મહિના સુધી એ વચ્ચે રહ્યું
પછી ભગવાન અચેતકે જવા તેમની આ નમ્રતાથી અને તેમના
સ્થિર નેત્રોની મધ્ય પામેના ડાહરાઓ તેમને મારતા મારતા બૂમો
પાડતા હતા (પત્ર ૨૭૪ અ) ભગવાન બીજાના પાત્રમાં જન્મતા
ન હતા કે બીજાના વચ્ચેનો ઉપયોગ કરતા ન હતા તેઓ ખાન
ખાનનું માપ બરાબર જાણતા હતા તેઓ રસને વિશે લખ્યાતા નહિ
તેઓ હદી આપ યોગના નહિ કે શરીર અજ્ઞાનતા નહિ કોઈ જોવાવે
તો નહુ જોણુ જોનાના ટાહમાં તેઓ હાથ લાગા રાખીને ધ્યાન
મૂળના (પરતુ એ મ કાચના નહિ)

ઉજ્જૈનક ધર સમા પરન અને હાટ(પદ્મચાળા)માં ભગવાન
કોઈ વાર રહેતા કોઈ વાર તેઓ છુદારની કોઠમાં કે (માચડા પર ગ્રીક
વેના) પરાળના દગલા પાસે તો કોઈ વાર મુસ ફરખાનામાં આરામોમાં
કે નગરોમાં રહેતા કોઈ કોઈ વાર તેઓ રમણામાં કે ગાંડના મૂળિયા
પાસે રહેતા આ રીતે એમણે પ્રકૃષ્ઠી તેર વર્ષો પીતાબ્યા એ દરમ્યાન
રાત અને વિસ ધનનાનું (ઉપયોગવાળા) રહીને અત્રમતપણે સમાધિ
પૂરક તેમણે ધ્યાન ધ્યુ એમણે નિદ્રા ન લીધી (એક વેળા ઉપ
સ્મરને જ તે તેમણે એ ઘડી નિદ્રા આવી ગઈ હતી તે માપોમાપ)
(હિંધ આવતા) તેઓ બહીને આત્માને જાગૃત કરતા

દુશ્વર (દુઝમ) એવા વાત પ્રદેશમાં-વજ્જબૂમિમાં તેમજ શુદ્ધ
બૂમિમાં પણ ભગવાન નિચર્યા હતા ત્યાં તેમને તદ્દન નિર્મલ્ય રહ્યા
અને આસનોનો ઉપયોગ કર્યો હતો આ પ્રદેશના લોકો એમને મારતા
અને કેટલાક તો ફૂતરાઓને છુલકારીને એમને કરડાવતા આ બધું

ભગવાને સમજાવે સહન કરું, અને મુદ્દને મોખરે રહેલા વિજયવન્ત હાથ ની પેઠે એ દુ ખો ઉપર જીત મેળવી રાગથી અસ્પૃષ્ટ હોવા છતાં ભગવાન પેટ ઊણુ રાખીને જમતા એમણે કદી ઔષધ લીધું નથી કે શરીરના આરામ માટે ચપી કરાવી નથી.

કૃતીક વાર તો તેઓ અઢધા મહિના સુધી કે મહિના સુધી પણ પાણી પીતા નહિ^૧ અને તેમ છતાં વિદ્યાર ચાલૂ રાખતા તેઓ કોઈ વાર હૃદ્ય કોઈ વાર અદ્દમ કોઈ વાર હમમ અને કોઈ વાર દુવાલસ કરતા ગામ કે નગરમાં જઈને સાવધપણે તેઓ ખીજીને માટે તૈયાર કરેલો આહાર શોધતા આહાર સેવા જવાના માગમાં જૂખ્યાતરસ્યા કાગડા વગેરે પક્ષીઓને ભેટેલા જોઈને તેમજ આહાર્ય શ્રમણ, લિખારી, અતિથિ અવડાસ મિત્રાકા કે કૂતરા એ જવાને લિક્ષાર્થણે ભીમેલા જોઈને ત્યાંથી ભગવાન ચાલ્યા જતા જેથી એ કવોને આહાર મેળવવામાં વાધો ન આવે તેમજ અપ્રીતિ ન થાય અને અન્યત્ર લિક્ષા માટે શોધ કરતા તેઓ કોઈ વાર કુદમાય છુલ્લસ અને પુનાક પણ લેતા એવું પણ ન મળે તો તેઓ શાન્ત બાવે રહેતા.

પિંડે સખ (પિંડૈયણા)—પિંડ એટલે 'આહાર અને 'એષણા' એટલે 'માગવાનો વિધિ' આ અન્યથણુ લિક્ષા પ્રહણુ કરનાની રીતિનીતિ ઉપર ખુબજ પ્રકાશ પાડે છે લિક્ષાર્થે કયા જવું અને કયા ન જવું^૨ કેવી રીતે જવું અને કેવી રીતે ન જવું કયારે ન જવું, કેવો આહાર લેવો—ન લેવો, પાણી કેવું લેવું—ન લેવું ઇત્યાદિ બાબતો અહીં સમજાવાઈ છે અન્તર્માં સાત પિંડૈયણાઓ અને સાત પાનૈયણાઓનો નિર્દેશ છે.

સેનજા (શય્યા)—આનો અર્થ પયારી તેમજ મકાન એમ બન્ને થાય છે કેવા મકાનમાં રહેવું—ન રહેવું રહેણું કેવી રીતે માગવું, કેવું સરતાસ્ક (પાયરણ) માગવું અને કેવી રીતે એ પાણુ આપવું

૧ મહાવીરસ્વામીજી જે જે વપથર્વા કરી છે તેમાં પાણીનો પણ ત્યાગ કરાયો છે ૨ જમણુવાર હોય ત્યાં ન જવું

એ વિષય આ અજ્ઞાનજ્ઞાન નિરૂપાય છે જ તમા ગમે તે જાતની જગ્યા સુધી માટે મળે તો જિજ્ઞાસીયા ન થવું એ જાણત કહેવાઈ છે

ઈન્દ્રિયા (ઈન્દ્રિયા) જ્ઞાનો સંબંધ 'ગમન' છે ગામેગામ કેરી રીતે નિગર પ્રવેશ પાણીમાં ડૂબી રીતે જીતવું અને નાનમાં કેવી રીતે જવું આમ મુમાદરી સમ્મતી હકીકતો આ અજ્ઞાનજ્ઞાન સમજવાઈ છે

ભાસા (ભાષા)—કેવી જાતની ભાષા બોલવી અને કેવી ન બોલવી એ અહીં નિરૂપાયું છે

વસ્તુ (વસ્તુ)—કેવા વસ્તુ લેવાનું લેવા પરાન વસ્તુ હાથે તો સારા બનાવવા કે મેળવવા માટે હાંફા ન મારવા, વસ્તુ આ સૂકવવા ક્ષણિ નિગતો અહીં અપાઈ છે

પાત્રેમા (પાત્રેમા)—જ્ઞાનો સંબંધ 'પાત્રની તપાસ' એવો થાય છે કેને કંઈ જાતના અને કટલા પાત્ર રાખવા તેમજ કેવી જાતનું પાત્ર માગવું એ હકીકત અહીં સમજવાઈ છે

ઉચ્ચાપદિમા (અવગ્રહપ્રતિમા)—અવગ્રહ નો પરિગ્રહ તેજમ નિવાસસ્થાન (મુકામ) એ જ ને અથ અહીં કંઈ છે કંઈ ચીજ ન લેવી તેમજ કંઈ જાતનો મુકામ મેળવવો એ હકીકતો આમાં વિચારાઈ ૭ વિજેતમાં અહીં પાત્ર નકારના અવગ્રહ અર્થાત્ માનિકીની વસ્તુ કે મકાન મળવાયા છે

સત્તમત્તિકયા (સમસ્તૈકક્રિયા)—આ સાત અજ્ઞાનજ્ઞાનમાં જીભ રહવાનું સ્થાન નિશ્ચયિકા અર્થાત્ સ્વાધ્યાય માટેનું સ્થળ મળમૂતની જગ્યા સન્નદ રૂપ ૫ ક્રિયા અને જ યોગ્ય ક્રિયા એમ સાત જાણતો અનુક્રમે રિચારાઈ છે

ભાનજા (ભાવના)—પ્રારબ્ધમાં મહાવીરસ્વામીનું જીવનચરિત્ર અપાયું છે એમના અવન-મમય ગર્ભસંક્રમણ અને જ મ, એમના અને એમના માતા પિતા પત્ની વગેરેના નામો એમનો ગૃહવાસ એમનું સાવત્સરિક દાન અને દીક્ષાગ્રહણ મન પયવચ્ચાનની પ્રાપ્તિ અને

કેવળજ્ઞાન એ બાબતો અપાઘ છે ત્યાર બાદ પાંચ મહાવ્રતો પૈકી પ્રત્યેકની પાંચ પાંચ ભાવનાઓનો નિર્દેશ છે

વિમુક્તિ (વિમુક્તિ)—દોષયુક્ત પ્રવૃત્તિઓ અને આસક્તિઓનો નિર્મૂલ્યપણે ત્યાગ એ આત્મ સારાણ છે

આ ઉપરથી જણાયું હતું કે પહેલાં સુવર્ણમયમાં ઉત્સાહી સાધકની સમ્પૂર્ણ સાધનસામગ્રી વિગતથી અને વિસ્તારથી વર્ણવાઈ છે એની ભાષામાં પ્રસાદ છે કિંદુરણ છે અને દૃષ્ટાન્તની નવીનતા છે જેમ અમુક માટે જન્મ આવેલો મનુષ્ય એ માર્ગે જનાર અન્ય મનુષ્યને સહેનાઈથી અને જારીકાઈથી એ મામતુ વર્ણન કરી બતાવે તેમ આમાં સાધના મામતુ વિદ્યાર્થ વર્ણન છે બીજો સુવર્ણમય જૂના જમાનાના જૈન શ્રમણસંઘનો અને તેની ચર્ચાનો સંયોગ ખ્યાલ આપે છે એમાં અપા યેલા નિયમો અને ચર્ચા બૌદ્ધ સંઘના નિયમો અને ચર્ચા સાથે સરખા વળા જેવા છે એ માટે ધર્મમાં દ કોસમ્બીનું બૌદ્ધસંઘનો પરિચય એ નામતુ પુરતક જે જૂનરાત વિદ્યાપીઠે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તે જોવું થતે

અનુયોગ—જેનો પોતાના ધાર્મિક ગ્રંથોને ચાર વિભાગોમાં વિભક્ત કરે છે અને એ દરેકને ‘અનુયોગ’ કહે છે દસવેવાવિયની નિજજીવિતિ(ગા ૩)માં ચાર વિભાગો એટલે અને એની મુખ્યિયમાં એના નામનો ઉલ્લેખ છે જેમકે દ્વિઅનુયોગ, ત્રિઅનુયોગ ચતુર્અનુયોગ અને ધર્માનુયોગ એ ચાર અનુયોગો? પૈકી ક્રિયાકાષ્ઠના પરાગણનું નામ ચરણકરણાનુયોગ છે, અને શીનાકસરિ આચારની ટીકા(પત્ર ૧ આ)માં કહે છે તેમ આ અનુયોગનું જ્ઞાન કરાવવા માટે જ આકીના ત્રણ

૧ શ્રીમદ રાજ્ય દે ચાર અનુયોગ વિશે કહ્યું છે કે ‘મન જે ચક્રાર્થે વર્ણ મધુ દોય તો દ્વિઅનુયોગ વિચારવો યોગ્ય છે પ્રથમી વધ મધુ દોય તો ચરણકરણાનુયોગ વિચારવો યોગ્ય છે, ક્યારી વધ મધુ દોય તો ધર્માનુયોગ વિચારવો યોગ્ય છે, અને જડ જન મધુ દોય તો ત્રિઅનુયોગ વિચારવો યોગ્ય છે મુઝી “મહાવીરચરિત્રો આચારધર્મ” નો ઉપોદ્ધાત (પૃ ૧૦)

અનુયોગો છે દ્ર-આનુયોગથી દશનની-શ્રદ્ધાની શુદ્ધિ થાય છે અને જેનું દશન શુદ્ધ છે તે જ ચારિત્રને લાયક છે આમ ચરણકરણાનુયોગ જ ચારે યોગોમા મુખ્ય છે આ આધારમા ચરણકરણાનુયોગનો વિષય છે અને એ રીતે આ બૌદ્ધોના વિનયપિટકને મળતો આવે છે

થર—કેટલાક જૈન તેમજ અજૈન વિદ્વાનોની માન્યતા મુજબ અને મારા પશ્ચ નમ્ર અભિપ્રય પ્રમાણે આવારનો પહેલો સુયક્ષ્મ ધીજ કરતા પ્રાચીન ૩ વર્ણી બીજો સુયક્ષ્મ એ એક કરતા વધારે શ્રુત રથવિરોની કૃતિ છે ૧ એ શ્રુતરથવિરો જિજ્ઞાસીન હોય તો એ રીતે એ જૂનામા જૂના બૌદ્ધ પદ્ધત્મક સમઠ નામે સુત્તનિપાતને મળતો આવે છે, કેમકે આ સુત્તનિપાત અનેક સિત્ર મળના બૌદ્ધ ભિક્ષુઓના સુતોનો સમઠ છે ૨ ભદ્રબાહુસ્વામીએ આધાર ઉપર નિજજીવિત રચી તે સમયે તો બીજો સુયક્ષ્મ પાચ નૂનારૂપ હતો પછી કાલાન્તરે નિસીદ નામની પાચમી ચૂલાને સ્વતન્ત્ર સ્થાન અપાયુ સ્થાનથી તે આજ દિન સુધી એ સુયક્ષ્મમા ચાર ચૂલાઓ છે

પહેલા સુયક્ષ્મમા ગદ્યાત્મક તેમજ પદ્યાત્મક એમ બે ને ૮કારણ લખાણ છે એમનો પદ્યાત્મક વિભાગ જેમા સમૂહ્ય તેમજ આશિક પદોનો સમાવેશ થાય છે એ બાકીના ગદ્યાત્મક વિભાગ કરતા વધારે પ્રાચીન છે એમ કેટલાક આધુનિક વિદ્વાનોનું માનવું છે ૩

આ પ્રમાણે જેને આજે આપણે ‘આધાર’ તરીકે ઓળખીએ છીએ એ પહેલા અગર્ભ કાલક્રમની દૃષ્ટિએ વિવિધ થશે છે સૌથી પ્રાચીન થરની રચના મહાવીરસ્વામીના સમય દરમ્યાન થઈ હોય એમ જણાય છે અને સૌથી અર્વાચીન થરની રચના આધારનિજજીવિતની રચના કરત તો પ્રાચીન છે જ આધારનિજજીવિતના કર્તા શ્રુતકેવલી ભદ્રબાહુસ્વામી એ એમ સામાન્યત મનાય છે એમનો સ્વજવાસ પીરસવત ૧૭ મ

૧ ૩૫૦ આધારનિજજીવિત (આ ૨૮૭) આ અવધારણ II C L (૫ ૧૧૩)મા એ આપ્યું છે ૨ જુઓ III B L J (૫ ૧૧૮) : એ ૧૮ (૫ ૧૧૪)

મયો વિદ્વદ્વચ્ચ નુનિ પ્રુપ્પવિજ્ઞવજી વગેરે કેટલાક વિદ્વાનો નિજ્જુતિના કર્તા તરીકે આ ભદ્રાપદને બદલે ખીજી ભદ્રાપદ માને છે અને તેમનો સમય ઇ. મ. નો છઠ્ઠો મહો દર્શાવે છે ? મદાપરિપ્પા ' નામનુ સાતમુ અજ્ઞવજી નિજ્જુતિથી વિજ્ઞુતિ છે એ વજ્જવામીના સમય સુધી તો હતુ પણ પછી એ ઉચ્છેદ પામ્યુ

આ ઉપરથી આચારનો અમુક ભાગ ઇ. સ. પૂર્વે ૫૫૭ થી ઇ. મ. પૂર્વે ૫૨૭ના આજામા રચાયેલો છે અને જાખનો આમ એક માન્યતા મુજબ મોડામા મોડો ઇ. મ. પૂર્વે ૩૫૭મા અને ખીજી મા વતા મુજબ ઇ. સ. ના ૮૬૫ મેડા કરતા પૂર્વે રચાયેલો છે એમને તે હો, મદાવીરવામીના પોતાના જ ચબ્દો કોઇ પણ આમમમા સમદાવા હોય તો તે આચારમા છે છટક છટક રતો જેવા તેજસ્વી સુભાષિનોનો આ મનોરમ સમદ છે

વિનગ્ગાત્તમક સાહિત્ય પાંચ, સમ્મૂત, ગુજરાતી હયાદિ

આચારનિજ્જુતિ—આ જગજી મગદ્દીમા રચાયેલી પદાત્મક કૃતિ છે આચારનો પહેલો સુપદ્ધમ તેમજ ચાગ ચૂન પૂરતો ખીજો સુપદ્ધમ એ એનો વિષય છે આચારની આ નિજ્જુતિ તેમજ રીનાક સરિફ દીકા સદિન જે આગતિ ' શ્રીસિદ્ધ્યક માદિત્ય પ્રયાગસમિતિ તગ્ધી જે ભાગમા પ્રમિદ્ધ થઇ છે તેના ખીજી ભાગનો અન્ત જેતા એમા આચારનિજ્જુતિનુ ૫૪૮મુ પદ અપાયા જાત મદાપરિ પ્પાને અગેની નિજ્જુતિની જે માયાએ ઉપર દી. રચાઇ નથી તેવી સાત માયાએ અપાય છે આમ એકદર આ આચારનિજ્જુતિની ૩૫૬ માયાએ છે આચારને અમજવા માટે આના કરતા કોઇ અધિક પ્રાચીન માધન આજે ઉપન્યય નથી આ સાધનની આછી રપરખા HCL J (૫ ૧૮૦-૧૮૧)મા મે આતેખી છે આ તેમજ નીચે મુજબની

૧ શ્રીમદ્વાવીર જેલ વિચારણ ૨/૧૫ મદોલ્લખ ગ્રંથ 'મા છે' મુજબર અને નિર્ધુક્તિમાર એ નામના લેખ (૫ ૧૮૬)મા એમને કહ્યુ છે કે નિર્ધુક્તિમાર ભદ્રાપદ તે રાડસવળ ૪૨૭ (વિ. સ. ૫૬૧)મા પચસિદ્ધાન્તિમા રવનાર વરાહમિહિરેજ સદોર છે અને નૈઋતિક આચાર છે

બીજી નવ નિલજ્જુતિઓ શદ્ધ્યાદુસ્વામીએ રચી છે એ દર્શીકત એમણે રચેલી આવસ્તસપ્તનિલજ્જુતિની નિમ્નલિખિત ગાથા ઉપરથી જાણી શકાય છે

“ આવસ્તસગસ્ત દત્તકાન્તિમસ્ત તદ્ ઉત્તરઞ્જમાયારે ।
 ત્વાગદે નિજ્જુતિ વોચ્ચમિ તદ્દા દર્શનં ચ ॥૮૪॥
 કળસ્થ ય નિજ્જુતિ ચ્વહારસ્તેવ પરમનિઠગસ્ત ।
 સ્તરિભવમ્સીદ્યુચ્ચ હમિમાસિભાષ ચ ॥૮૫॥ ”

આની પછીની ગાથામાં એમણે કહ્યું છે કે હું જિનના ઉપદેશ વડે ઉદારજી હેતુ અને કારણના પડનો મમૂદ સંયોગમાં કહીશ પાસી-તાણામાં વિ સ ૧૮૮૮માં જે શ્રીસિદ્ધચંદ્ર ગણધરમદિર રચવાયું છે તેમાં તત્ત્વાર્થાધિ૦ તેમજ આચાર, સૂત્રમંડ, દ્વાસુવશ્વમધ દસવેપાતિય અને ઉત્તરેજ્જયજી એ પાંચ આગમોની નિલજ્જુતિ પણ સિધ્ધાર્થ કરાયા છે

આચાર્યુવિષ્ણુ—જેમ જાસને ગાદા ' કહે છે તેમ યુવિષ્ણુને કેટલીક વાર પરિભાસા તરીકે ઓળખાયાછે (જુઓ HCLJ પૃ ૧૮૦) યુવિષ્ણુ એ આગમોનું મહાત્મક વિવસ્વત્પરમાધન છે એની ભાષા સરકૃત અને પાદ્યના મિશ્રણરૂપ છે એક જ વાક્ય આ એ ભાષામાં રચાયેલ પણ મળી આવે છે સામાય રીતે યુવિષ્ણુ નિલજ્જુતિ પછી રચાયેલા જામ કરતા પણ અર્વાચીન છે આચારને અંગે કોઈ જાસ રચાયું હોય એમ જણાતું નથી આચાર્યુવિષ્ણુ આચાર તેમજ એની નિલજ્જુતિના રપટ્ટીકરણરૂપ છે એના કર્તાનું નામ જાણવામાં નથી કિવંતી પ્રમાણે એ જિનદાસગણિ છે એમ એના મુખપૃષ્ઠ ઉપર ઉલ્લેખ છે આ યુવિષ્ણુ રતનામની ઋષભદેવજી કે શ્વેતામ્બરે સરથ તરફથી ઇ મ ૧૮૪૧માં પ્રસિદ્ધ થયે છે આ યુવિષ્ણુની ઓછામાં ઓછી વિ સ ૧૪૫ જેટલી તો પ્રાચીન એવી એક તાડપત્રીય પ્રતિ જાણકાર પ્રાચ્યવિદ્યાસંશોધનમદિરમાં છે સિદ્ધચંદ્ર (વ હ અ ૮ પૃ ૧૫૭-૧૬૬)માં જ્ઞાન-સ્થાગરસુવિજ્ઞનો “ આદ્યત આગમોની ચૂલ્લિએ અને તેનું મુદ્રણ ” એ નામનો લેખ પ્રસિદ્ધ થયે છે એમાં ૧૬૫મ પૃષ્ઠમાં તેમણે કહ્યું છે કે નદી જલુઓગદાર આવરસપ દસવેપાતિય

હિતરજ્યથા આચાર સ્વયંજ અને વિચારની ચૂષ્ણિ એના રચનાના ક્રમ પ્રમાણે છે

ટીકા—શીનાકસરિએ આચાર ઉપર જે સરૂતમાં ટીકા રચી છે તેના પ્રારંભના ત્રીજા પદમાં તેઓ કહે છે કે સત્ત્વપરિતા ઉપરનું વિવરણ મધદસ્તીએ અતિશય મદન ખનાવ્યું છે એથી સુખેથી બોધ થાય તે માટે હું સાર મહત્ત્વ કરું છું આ મધદસ્તીનું આચાર ઉપરનું વિવરણ આજ સુધી મળ્યું નથી વિશેષમાં આ વિવરણ સરૂતમાં હતું કે પાંચમમાં એ જાણવાનું કોઈ સાધન જણાતું નથી એમાંથી કોઈ અવતરણો પણ નજર પડતા નથી આ ઉપરાંત મધદસ્તી તે કાણ એવો પણ સ્પષ્ટપણે ઉલેખ નથી કેટલાક વિદ્વાનોનું માનવું છે કે તત્ત્વાર્થધિ૦ ઉપર સાધ્યાનુસારિણી ટીકા રચનારા સિદ્ધસેનમણિ તે જ આ મધદસ્તી છે શીનાકસરિએ આચાર અને એની નિજ્જન્યુત્તિ એ બે ઉપર સરૂતમાં ટીકા રચી છે પરંતુ ૫ પૃષ્ઠા કહેવાયું છે તેમ મદાપરિણ્યાને લગતી નિજ્જન્યુત્તિની ગાથા ઉપર એમણે કશું લખ્યું નથી એમણે પત્ર ૧૬આ-૨૦આમાં ધમ્મરુચિ નામના પ્રત્યેકજુદનું ચરિત્ર આનેખ્યું છે, અને ઉવહાણસુધની ટીકા (પત્ર ૨૭૧અ-૨૭૩અ)માં ઉપદ્યમત્રેણિ અને કાપકત્રેણિ વિસ્તારથી સમજાવી છે એમણે ખ્યારે ટીકા રચી વગેરે માનતો એમણે પહેલાં સુચરૂપધની ટીકાના અન્તમાં દર્શાવી છે ટીકા શુભ સવત્ ૭૭૨માં ગમ્ભીરમાં રચાઈ અને તેમાં વાદરિ સાધુએ સદાવતા આપી શીનાકસરિ પોતાને શીલાચાચ હૈ તત્ત્વાલ્પ્ય તરીકે ઓળખાવે છે વિશેષમાં તેઓ પોતાના કુળ તરીકે નિર્દેશિ 'તો ઉલ્લેખ કરે છે અન્દ્ર ટીકાના રચનાસમય તરીકે શકસવત્ ૭૭૨ શક ૭૮૪ અને શક ૭૮૮ના ઉલ્લેખ છે વિ સ ૧૩૦૩માં તાડપત્ર પર લખા-યેલી આ ટીકાની પ્રત ખગ્લાતમાં છે શીનાકસરિએ ખીજા સુચરૂપધની ટીકા જાતે જ રચી છે પણ તેના અન્તમાં રચનાસમયનો કે ખીજો કોઈ જાતનો ઉલ્લેખ નથી ' શ્રી શીલાકસરિ તે કાણ ? ' એ નામનો મારો લેખ જો સ પ્ર (દીપોત્સવી અઢ વ ૭, અ ૧-૬)માં પ્રસિદ્ધ થયો

■ તેમા એ શીલામ્સરિ તે વિ સ ૮૨૫મા ચઉપતમદ્વાપુરિસચરિય રચનારા હોય તો એમનુ બીજુ નામ વિમલમતિ છે એ દક્ષીણ સૂચવી છે વિશેષમા વિ સ ૮૦૨મા અણુદ્વિલપુર પાટણ વસાવનારા વનરાજ આવડાના ગુરુ શીલમુણુસરિ વિસેસાવસ્સયભાસના ટીકાકાર ડાગ્યાચાયા અને શમ્સના ૭૦૦મા રચાયેલી કુવનમયાલાની પ્રશસ્તિમા ૬ લેખાયેલ તત્તા ધરિય (તત્તાચાયા) પ્રત્યુત શીનાકસરિથી લિન જણાય છે, એમ પણ એ ત્યા સૂચયુ છે જેસવમેજ ભાવડામારીય ગ્રન્થસુચી (પૃ ૪૪)મા ચઉપતમદ્વાપુરિસચરિયના કર્તા તરફિ માનદેના શિષ્ય શીલાચાયાનો ઉ નેખ કરનારા એ પદો અપાયા છે અને આ શીલાચાયા આમારના ટીકાકારથી જિ. છે એમ ત્યા ઉલ્લેખ કરાયો છે

ઉવલાણુમુખ (ઉ ૨ , ગાથા ૬૫)ની ટીકા (પત્ર ૨૭૮ આ)મા શીનાકસરિ કહે છે આ ૬૫મા પદનુ ચિર તન ટીકાકારે વ્યાખ્યાન કયુ નથી તે શુ સુગમતાને લઈને છ કે અભાવને લઈને ? સૂત્રપુસ્તકોમા તો દેખાય છે એમનો અભિપ્રાય અમે જાણતા નથી અહીં જે ટીકાકારનો ઉલ્લેખ છે તે કયા અને એ ટીકા પણ કઈ ? આ ટીકાકાર તે નુરિણુના કર્તા હોય એમ લાગે છે મારણ કે એમા વ્યાખ્યા નથી

જૈન ગૂજર કવિઓ (પૃ ૪૬૧)મા સૂચવાયુ છે કે શાન્તિસરિએ આપાર ઉપર જે ટીકા રચી છે તેની એક તાડપત્રીય પ્રતિ વિ સ ૧૪૮૨મા લખાયેલી છે (જે ૪૨) અચળ ' ગચ્છના મેસ્ત્રુગસરિના શિષ્ય માધુજયશેખરસરિએ આચારામદીપિકા રચી છે અને એનો ઉલેખ એમણે પોતે રચેલી આવસ્થકનિયુક્તિદીપિકામા કર્યો છે ૬૫કલ્પોલન શિષ્ય લક્ષ્મીકલ્પોલે આપાર ઉપર અવયૂજિ રચી છે એનો રચનામમ

ગુદમુખકજકિરણમિતે ચરચ્ચ દ્રવ્યે એમ સૂચવાયો છે એટલે એ વિ સ ૧૬૦૬(૧) ■ આ અવયૂજિનુ નામ તત્વાવગમા ૬ એક અગ્રાતકવૃક્ષ અવયૂરિની હાથપોથી જા આ વિ સ મા છે ખરત ગચ્છના જિનસમુદસરિના પદ્ધર જિનદસસરિએ શીતાકસરિકૃત ટીકાને દુવિગાહ સમજી સંખ્યોના અનુગ્રહાવે દીપિકા વિ સ ૧૫૮૨મા રચી અ

દીપિકા તેમજ શીલાકસૂરિકૃત ટીકા પાશ્વચન્દ્રસૂરિએ રચેલો બાલાવબોધ અને નિઃકલ્પતિ પ્રસિદ્ધ થયેલા છે (જુઓ પૃ ૧૬) ચન્દ્ર મચ્છના મહેશ્વર સૂરિના પુત્રે અજિતદેવસૂરિએ આચાર પર દીપિકા વિ મ ૧૬૨૯ની આસપાસમાં રચી છે (પા ૭૫) આચારના તેમજ ખીજા આગમોના કેટલાક શબ્દોના પર્વાચોને લગતી એક હાથપોથી બા પ્રા વિ સ મા છે

ગુજરાતી ભાષાન્તર—૨૧જીભાઈ દેવરાજે આચારનું ગુજરાતીમાં શબ્દશ ભાષાન્તર ૩૫૧ હવુ એ મૂળ સહિત વિ સ ૧૮૫૮માં પ્રસિદ્ધ થયું હતું એની પ્રસ્તાવના (પૃ ૨૨ ઇલાદિ)માં પરિદાર્થમીમાસા છે બાની ઇ સ ૧૬૦૬માં છપાયેલી ખીજા આદિતિમાં આ ભાગ જતો કરાયો છે હીરાલાલ દસરાજ તરફથી પાંચ ભાગમાં આચાર મૂળ ને નિઃકલ્પતિના ગુજરાતી અનુવાદ સહિત પ્રસિદ્ધ થયાનું સાબળ્યું છે મોહનલાલજી જૈન શ્વેતામ્બર જ્ઞાનલપ્કાર (સુરત) તરફથી મૂળ તથા નિઃકલ્પતિ તેમજ એ બન્નેનું ગુજરાતી ભાષાન્તર પાંચ ભાગમાં વીર શ ૨૪૪૭ ૨૪૪૮ ૨૪૪૮ ૨૪૪૮ અને ઇ સ. ૧૯૨૨માં અનુક્રમે છપાયેલ છે પહેલા ભાગમાં પહેલું અલ્પવલ્લુ ખીજામાં ખીજી ત્રીજામાં ત્રણથી પાંચ ચોથામાં ૬, ૮ અને ૮ અને પાંચમાંમાં બીજો સુપદ્મખંધ છપાયેલ છે મહાવીરસાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર તરફથી પ્રથમ સુપદ્મ ખંધનો શબ્દશ ગુજરાતી અનુવાદ ઇ સ ૧૯૩૬માં પ્રસિદ્ધ થયો છે ગોપાલ શ જીવાભાઈ પટેલે આચારનો જાયાનુવાદ મહાવીરસ્વામીને આચારધમ ' એ નામે આપ્યો છે અને એ “ મીપૂનભાઈ જૈન ગ્રન્થ માળા-૧૧ ' તરીકે એમની તરફથી વિ સ ૧૯૯૨માં પ્રસિદ્ધ થયો છે ૧ એમાં પૃ ૧૯૩-૨૦૩માં આચારના સુબાવિતો ગુજરાતી ભાષાએ

૧ એમાં લગભગ પૂજ્યમાં નીચે મુજબ અપાયેલું ભાષાન્તર વાંચાતરેલું છે તે / પ્રમાણે બહુ હાડકાવાળું માંસ કે બહુ કાઠવાળી માછલી પણ ન લેવી. જૈનશ્રવણે તેના માંસમતરફ આપવા માટે તે તેને કહેવું કે તારે આપવું હોય તો માત્ર જલ આપ અને જ્યાં જૈનશ્રવણે હાથવળથી તેના વાચકમાં હાડકા કાઢવાનું ન નાખી દે તે એકાદ સ્થળમાં જઈ ઉપર આવી મથેલ વિધિ પ્રમાણે

સાથે રજૂ કરાયા છે અને ૫ ૨૦૪-૨૦૮માં વિસિષ્ટ શબ્દોની સૂચિ છે આ હાયાનુવાદના નિવેદન (૫ ૬)માં એ ઉલ્લેખ છે કે 'પહેલો ખડ પડિત બેચરદાસજીએ કરેલા શબ્દશ અનુવાદ ઉપરથી તૈયાર' કથે છે આ અનુવાદ મારા જોવામાં આવ્યો નથી

અ ગ્રેજી—આધારનો હમન શાંકોળીએ કરેલો અ ગ્રેજી અનુવાદ SBE (૧૦૧ XXII) માં હપાયો છે આમાં એમણે અ ગ્રેજીમાં વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના લખી છે એ પ્રસ્તાવનાનો મુજરાની અનુવાદ હપાયો છે (જુઓ ૧ ૨૫)

જર્મન—Worte Mahavaras (૫ ૬૬-૧૨૧) માં આધારના પહેલા સુવર્ણપદનો જર્મન અનુવાદ છે

નિબંધ—'શ્રીપૂજાલાલ જૈન મ મમાલા-૨૧' તરીકે ૭ ૧૮૪૧માં પ્રસિદ્ધ થયેલી અને ગોપાલાલ પટેલે તૈયાર કરેલી શ્રી મહાવીર કથાના ચોથા ખંડનું નામ 'ભગવાન મહાવીરનો સદુપદેશ' રખાયું છે એમાં આધાર વગેરેના આધાર નીચે મુજબના તેર વિષયો પર નાનકડા નિબંધ છે—

(૧) ૧ ચાર દુલભ વસ્તુઓ (૨) ૨ અગ્રમાદ (૩) ૩ વિવેક-વૈરાગ્ય (૪) ૪ સદ્ગુણશત્ક (૫) ૫ મુખમુની તૈયારી ૬ (૬) સાસુ

આકલ લઈ તેમનો નકામો જાગ નિર્જીવ રથજમાં નાખી આવવો

આ અંગે હું અહીં એકલ જાણે કે નાનતરીયકત્વ અગિના ઉદાહરણ અને શી પદ્ધતિનો આવાર્ષ આલમાં ન લેતા અસુસર્ય આપવો એ અનુચિત છે

૧ જુઓ ઉત્તરઅંચલ (અ ૩) ૨ જુઓ ઉત્તર૦ (અ ૧૦ ૪) તેમજ સુચક (૧, ૧) ૩ જુઓ સુચક (૧ ૬ ૨-૧; ૧-૨) ઉત્તર૦ (અ ૩૧) અને મહાવીરચંદ્રાની આત્મકથા (૫ ૧૦-૧૮ ૨૬ ૨૯ અને ૪૩). ૪ જુઓ સુચક (૧-૬ ૧-૨) અને આધાર (૧-૨ ૧-૪) ૫ આમાં આ પેશવિષયો છે જેમકે વિનય સહનશીલતા નિર્ભયતા નિરઠકારિતા, નિભય અને અસમ, સંપ્રીયજનો ત્યાગ આદ્યશુદ્ધિ અને હૃદયદાર આખ્યાઓ. ૬ જુઓ ઉત્તર૦ (૧ ૧૧ ૮ ૩૨ ૨૬) સુચક (૧-૧૪; ૧-૨; ૧-૩ ૧-૧૩ ૧-૬, ૧-૭) ૧-૧ ૨-૧; ૧-૧૬; ૨-૨) અને આધાર (૧-૨ ૧-૫)

વીરત્વ^૧ (૭) મોક્ષમાત્ર^૨, (૮) અદિસા^૩ (૯) અભયપદ^૪,
(૧૦) મુક્ત-ગાત્રી^૫, (૧૧) ઉપદેશ આપવાનો અધિકાર^૬ (૧૨)
સાચો યજ્ઞ^૭ અને (૧૩) સાચો વશુ^૮

પ્રકરણ ૩ સૂચક (સૂત્રકૃત)

નામ—આ બીજા અગના સૂત્રકૃત, સુત્રકૃત અને સૂચક એમ ત્રણ
શુદ્ધનિબંધના નામ ■ એમ એની નિજલુત્તિ(ગા ૦)મા ઉલ્લેખ છે

વિભાગ અને પરિભાષા—સમવાય(સુ ૧૩૬)મા સૂચકાણુ છે
કે સૂચકાણુના બે સુપદ્મપદ છે, તેવીસ અન્યથાણુ છે અને તેવીસ 'ઉદેસણુ
કાવ છે સૂચકાણુની નિજલુત્તિ(ગા ૨૨)મા આમ જ જાણીત છે
વિશેષમા આ આધાર કરતા આ સૂચક જામણુ છે એ વાત છે

પહેલા સુપદ્મપદને શીતાકસુરિએ સૂચકાણુની દીક્ષા(પત્ર ૮ અ)મા
ગાથાપોડશક^૧ કહેલ છે વિશેષમા સૂચકાણુપિણ્ણ(પત્ર ૩૦૮)મા ગાથા-
પોડશકાણુ સમતા એવો ઉલ્લેખ છે એટલે એણુ 'ગાદાસો-સપ
એણુ અસત નામ હોય એમ જણાય છે (જુઓ પૃ ૫૮) બીજા
સુપદ્મપદણુ કોઈ વિશિષ્ટ નામ હોય તો તે જાણવામા નથી પહેલા સુપદ્મ-
પદમા સોળ અન્યથાણુ છે અને બીજામા સાત છે આ તેવીમના
નામ સમવાય(સુ ૨૩)મા નીચે મુજબ અપાયા છે—

૧ જુઓ સૂચક (૧-૮) ૨ જુઓ ઉત્તર૦ (૧-૨૮ ૨૬, ૩૦) ૩ મદ્દાતીર૦ ધર્મ
(પૃ ૪, ૫ ૬ ૧૦) સૂચક (૨-૨ ૨-૨ ૧-૧૧) અને ઉત્તર૦ (૧૮)
૪ જુઓ ઉત્તર૦ (૧૬ ૩૨) અને આધાર (૧-૫) ૫ જુઓ આધાર
(૧-૨ ૧-૪ ૧-૫) ૬ જુઓ સૂચક (૧-૧૨ ૧-૧૪, ૨-૧, ૨-૬) અને
આધાર (૧-૨) ૭ જુઓ ઉત્તર૦ (૧૨) ૮ જુઓ ઉત્તર૦ (૨૫) ૯ ઉદે
સણુકાણુનો અર્થ ઉદેસજ નથી તેથી એકસતમા ઉદેસજ નથી, પણ ઉદેસજાણુ
જે અગ સુપદ્મપદ અન્યથાણુ અને ઉદેસજનો એક જ ઉદેસજાણુ છે વિશેષ
મદ્દિતી મદ્દિતી નૈ ધ પ્રમા પ્રસિદ્ધ યનાર માટે લેખ 'ઉદેસ ઉદેસજાણુ,
સમુદેસ સમુદેસજાણુ' એવો.

(૧) મમય (૨) વેતાલિય, (૩) ઉવમગ્ગપરિણ્યા, (૪) થીપરિણ્યા, (૫) નરયવિભત્તિ (૬) મહાવીર્યુષ, (૭) કુમ્ભીલપરિભાસિય (૮) વિ(વી)રિય (૯) ધમ્મ, (૧૦) સમાદિ (૧૧) મગ્ગ, (૧૨) સમેાસરણ, (૧૩) આહરપરિ(હી)ય, (૧૪) ગય (૧૫) જ્ઞમધ્વિ (૧૬) ગાયા (૧૭) પુરિય (૧૮) મિરિયાદાણુ (૧૯) આહારપરિણ્યા, (૨૦) પચ્ચક્ખાણુ કિરિયા (૨૧) અણુમારસુય, (૨૨) અદ્ધજ્જ (૨૩) નાલ્લદ્ધજ્જ

આમા સોળમુ નામ ગાયા છે એટલે એ ઉપરથી પહેલા સુય ક્ખધને જે ગાયાપોડશક કપ્પુ છે તે ઉચિત કરે છે

સમવાય(સુ ૧૩૬)ની અમયદેવસરિકૃત ટીકામા નીચે મુજબની ગાયામા તેત્રીસ ઉદેસણુમાય ગણાવાયા છે —

ચઠ તિય ચઠરો દો દો એકારસ વેવ કુતિ એકસરા ।

સત્તવ મહવ્વયના એકસરા કીચકુચસથે ॥ ”

અર્થાત્ ૪ ૩ ૪ ૨ અને ૨ એમ પહેલા પાચ અજ્ઞયણુના ઉદેસણુકાલ ણે એના પછીના અગ્ગાર અજ્ઞયણુનો એકેક ઉદેસણુકાલ છે ખીજા સુચક્ખધમા સાતે મોટા અજ્ઞયણુનો એકેક ઉદેસણુકાલ ણે આમ તેત્રીમ (૧૫+૧૧+૭) ઉદેસણુકાલ છે મુદ્રિત પુસ્તકમા પહેલા પાચ અજ્ઞયણુના અનુક્રમે ચાર તથા ચાર બે અને બે ઉદેસણુ જોવાય છે, જ્યારે બાકીના અઠારે અજ્ઞયણુઓમા એકે ઉદેસણુ નથી

ગદ્ય-પદ્ય—સિનાહ સ્વગતમા ૮૨ ગદ્યાત્મક સૂત્રો ॥ અને ૭૩૨ પદ્યો છે ડા પી એલ વેલ દ્વારા સંપાદિત આર્યતિ જ્ઞેતા સોળમા અજ્ઞયણુ સિવાયના પહેલા સુચક્ખધેના તમામ અજ્ઞયણુ પદ્યાત્મક ॥ ખીજા સુચક્ખધમા પાચમુ અને છુ અજ્ઞયણુ સમ્પૂર્ણ તથા પદ્યમા છે આ ઉપરાન્ત આહારપરિણ્યા નામના ત્રીજા અજ્ઞયણુના લગભગ અન્તિમ ભાગમા ચાર પદ્યો છે ખીજા જ્યાં અજ્ઞયણુો તો ગદ્યાત્મક છે આમ એક રે સ્વગતનો મોટો ભાગ પદ્યાત્મક ॥ સ્વગતના પહેલા સુચક્ખધેનુ પહેલુ, ત્રીજુ આઠમુ, નવમુ અગિયારમુ, અને પદરમુ

અન્નપણ અનુકુલ 'મા અને બીજી અન્નપણ વિવાધિય હદમા છે
 મુવગદમા ઇન્દ્રવજનો પ્રયોગ પચીસ વાર થયેનો છે જુઓ પ૦
 એ૦ આ૦ (૫ ૧૫૪) પહેલા સુવક્ષપેનુ ઇત્થીપરિના ' નામનુ
 અન્નપણ ' ઉવદાણુસુવ ' ની પેડે ગાયા કિવા આર્થમા નથી કિન્તુ
 ગાયાનુકુલી સંસ્ટિ ' નામે ઓળખાવાયેના મિથ્ર હન્દમા છે એમ
 પ૦ એ આ૦ (૫ ૧૮૫-૬)મા ઉલેખ છે પહેલા સુવક્ષપેના
 અ૦ ૫-૭ ૧૦ અને ૧૨-૧૪ મુખ્યતના ઉપગતિમા ■ બીજા સુવક્ષપેના
 ત્રીજા અન્નપણના લગભગ અન્તમા ચાર પદો છે અને તે આર્થમા છે
 (આ ચારે પદો ઉત્તરઅપણના અ૦ ૩૬ મા ૭૪માથી ૭૭મા પદકપે
 જોવાય ૩) આનુ પાચમુ અન્નપણ ' અનુકુલ મા અને હું
 ઉપગતિમા છે

અહીં એ ઉમેરીશ કે સુવગદનિવ્યુત્તિ(ગા ૧૩૯)માં સુચના મુજબ
 ' ગાથા અન્નપણ સામુદ્ર(સામુદ્ર) હન્દમા છે, પણ ન્યા ન્યા એ
 મુતિ થયુ છે ત્યા ત્યા તો એ ગદ્યરૂપે અપાયુ છે શીનાકમ્પરિ આની
 રીકા (પત્ર ૨૬૨આ)મા કહે છે કે સામુદ્રેણ હન્દસા વા નિબદ્ધા સા
 ગાયત્યુષ્યને તત્ત્વ હન્દ અનિબદ્ધ ચ યદ્યોકે માપેતિ તત્ત્વ પચ્ઠિતૈ પ્રોક્તમ્"
 અર્થાત્ સામુદ્ર હન્દથી ગૂઢાયેલી તે 'ગાથા' તે આ હન્દ છે લોકમા
 ને અનિબદ્ધ છે તેને પડિતો ગાથા કહે છે

કર્તૃત્વ—મુવગદમા બે સુવક્ષપ છે સમ્ભવ છે કે એમાનો બીજો
 સુવક્ષપ પાછળથી ઉમેરાયેલો છે અને ચૂનિકારપ છે આ પ્રકારનુ
 વિધાન વિન્તનિત્સે H I L (૫ ૨, ૫ ૪૩૮)માં કયુ છે વિશેષમા
 એ વિધાને ૫ ૪૩૧મા એમ કહ્યુ છે કે સૌથી પ્રાચીન ભાષા આચારમા

---

૧ વેઆલીના એકથી વીણના સ્થાન સાથે ગાવાનો છદ તે વેઆલીય"
 જુઓ પ૦ એ૦ આ૦ (૫ ૧૭૦) ' આખ્યાનકાવના કુળીયવેાની વીણમા જેમ
 રામાયણનો સ્થોક જ્ઞતકાર કરી રહેતો હતો તેમ મુતકાવના સિન્નન્ય અને
 ભિક્ષુઓની વીણમા જ્ઞતકાર મળ્યાથી મૂકવા આ નવા છદનૂ વેઆલીય નામ
 કાણુ કહેશે કે સર્વક નથી ? —એબન, ૫ ૧૦૦

જોવાય છે અને એના દરતા કમંક જોઈ પ્રાચીન ભાષા સુવગ્ન અને ઉત્તરજન્યજીમા જોવાય છે આ ઉપરથી બે વાત ફક્ત થાય છે (૧) સુવગ્ન અસ્ય એક જ સુવક્ષખધરુષ હશે અને (૨) આધાર અને સુવગ્નની ભાષામાં પ્રાચીનતાની દૃષ્ટિએ ભિન્નતા હોવાથી એ બંને અગા એક જ કર્તાની કૃતિ નહિ હશે જોન પરપરા તો સુવગ્નના પહેલેથી બે સુવક્ષખ છે એમ માને છે સુવગ્નના બીજા સુવક્ષખેનું પહેલું અજ્ઞાનજી આધારના પહેલા સુવક્ષખ સાથે સજ્જ અને સૈવીની દૃષ્ટિએ ધરો નજીકનો સમન ધ ધરાવે છે એમ Wote Mahaviras (૫ ૧૭ વગેરે) મા લેખ છે કેશવ હનંદ સુવ આધાર અને સુવગ્ન એ બંને અજોના કર્તા એક જ છે એમ માને છે આવી પરિસ્થિતિમાં હુ પણ મમમ સુવગ્નની રચના આધારના પહેલા સુવક્ષખના પ્રણેતાને દાઘે થયેલી માનું છું, અને એ રીતે આ સુવગ્નને હુ પહેલા અજના આ સુવક્ષખ જોઈ પ્રાચીન માનું છું

વિષય—સમય અને પરસમયનો પરિચય એ બંને સુવક્ષખોનો વિષય છે પહેલા સુવક્ષખમાં અપાયેલી જાણતો જેવી જાણતો બીજામાં પણ છે વિશેષમાં જાણતના વિવિધ સમપ્રદાયોની હકીકત બીજો સુવક્ષખ પૂરી પાડે છે આ વાત આપણે અજ્ઞાનજીદિકે વિચારીશું

સમય (સમય)—આમાં જુદા જુદા વાદો છે જેમકે પચમહા શૂતિકવાદ એકાત્મકવાદ (એકાત્મ-અદ્વિતવાદ) તજ્જવતઅરીરનાદ અકારકવાદ (સાખ્ય મત) આત્મયજ્જવાદ, પચરકન્ધવાદ (અક્ષવાદ) નિયતિવાદ ક્રિયાવાદ, જગદુત્પત્તિવાદ અને લોકવાદ કાંઈ પણ જીવની દિસા ન કરવી એ જાણત ઉપર અહીં ખૂબ અને ખાસ સાર મૂકાયો છે

વેતાનિય (વેતાલિય)—કર્મનું વિદારણ (નાશ) એ આ અજ્ઞાનજીનો સાર છે આન્તરિક કામનાઓનો નાશ કરી સમજી જનોનું યરણ સ્વીકારી તેમની પાસેથી યોગ્ય માગ સમજી એ માર્ગે સાવધપણે આગળ વધવું, સગાસજીઓની માયામમતામાં ફસાવું નહિ, અહ

કારનો સામ કરવો એકાન્ત વાસમાં નિશ્ચયતા રૂઝવી, 'કામભોગને છૂટવા તેમજ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ અદિ'સાદિ તતો પાળવા એ ઉપદેશ અહીં અપાયો છે

આ અન્યત્રયણના નામ માટે સુવિણ (૫ ૬૫)માં બે વિકલ્પો રજૂ કરાયા છે (૧) કમનુ વિદાલન એ અથને અનુવક્ષીને આ નામ યોગ્ય છે અથવા વૈતાલિક છન્દમાં આ અન્યત્રયણ રચાયું હોવાથી આ નામ રખાયું છે ૨ વિશેષમાં આ પૃથ્વી કથુ ઉકે જાણદેવ પાસે એમના ૯૮ પુત્રો ગયા ત્યારે અગારતાદકનુ ઉદાહરણ કહી એમણે આ અન્યત્રયણ તેમને કહ્યું

ઉવસમર્પણા (ઉપસર્ગપરિણા) — હેમનતની ટાઢ, ઓખનો તાપ અને અસરકારી લોકોના ગમે તેવા ચબ્દો સહન કરતા શીખવું નાનુક રનેહસમ્મ ધોની પરવા ન કરવી પ્રબોધનોમાં હસાવું નહિ વેદક જ્યોતિષ વગેરે આશ્રવિકાના સાધનોનો આશ્રય લેવાનો વિચાર ન રાખવો અને પરતીધિકાના આક્ષેપોનો સચોટપણે સાન્નિધી સીધો રદિયો આપવો એ બાળનો અહીં વિચારાદ છે નમિ, રામગ્રામ બાલુક નારાયણ અસિન દેવિન દેવાયન, પારાશર કૃષ્ણ અને શિશુપાલ એ વિશેષ નામોનો આ અન્યત્રયણમાં નિર્દેશ છે

ધીપરિણા (ધીપરિણા) — આને ધ્વનિપરિણા પણ કહ્યું છે અને એથી આની નિજ્જુતિ (મા ૫૪)માં ઇત્યો 'ના નિક્ષેપ અપાયા છે આઓના નિંદા પ્રસંગથી દૂર રહેવાની સનાદ આ અન્યત્રયણમાં

૧ ઉત્તરત્રયણ (આ ૫ આ. ૫)માં 'કામભોગ નો ઉત્કલેષ છે બિન્દી નેમિય સુવિન્દ ઇતિ (પત્ર ૧૦૦ આ)માં કામ બેટલે શબ્દ અને ૩૫ અને ભોન એટલે રપર, રસ અને ગ ધ એવું રપટોકરણ છે. ૨ આમ છન્દ ઉપરથી નામ પાડેલા અન્યત્રયણ તરીકે આ કેવળ સુચકમાં જ નહિ પણ સમગ્ર આજ મોમાં-જાકે સમગ્રત ૭૦ સાદિત્વમાં અભેડ છે આ પ્રમાણે અન્યત્રયણનું નામ રખાયું કાતજી ક દસે ને પ્રાનો ઉત્તર ૫૦ જૈં આં (૫ ૧૦૦)માં એ આપયો છે કે વેળાલીજ ક ના નામમાં અસાધારણ આકર્ષણ દર્શાવેનામાં નવીનતા ઉપરાંત મનોમોહક જેવવા દર્શી " ક પુરાતત્વ (વ. ૨ અ ૨)માં ૫ બેગરદાસને 'સૂરજવાજમા આવવા કેટલાક વિશેષનામો એ નામનો લેખ છે

અપાછ છે જે ભિન્ન (માધુ) સાધવી બનેલી જીને વચ થાય તેની શી દશા થાય એ અહીં વધુવાઈ છે આ ઉપરાન્ત જે એ ભિન્ન ગૃહસ્થી સ્ત્રી સાથે બધાઈ જાય તો તેની શી વચ થાય તેનું આમા આબેદુન અને રમૂજ વધુન છે

નરપવિભક્તિ (નરકવિભક્તિ)—પાપકર્મો કરનારા નરકે જાય છે અને ત્યાં તેઓ પરમાધામિ કેને હાથે કેવા કેવા કુખ અનુભવે છે એ દર્શાવેલ આ અનન્નપ્રયુક્ત સમજવાનું છે વિશેષમા આમા 'વૈતરણી' નદીનો ઉલ્લેખ છે

મહાવીરસ્તુતિ (મહાવીરસ્તુતિ)—મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ એ આ અનન્નપ્રયુક્તો વિષય છે એમાં એમની સવચ્ચતા વીતરાગતા તપ સ્વિતા અને સહનશીલતા વિશે નિર્દેશ છે આ ઉપરાન્ત સર્વ મનુષ્યોમા અને મુનિઓમા જ્ઞાન શીન અને તપની બાબતમા એમની ઉત્તમતા અનેક જાનની ઉપમાઓ દ્વારા સચોટ રીતે અહીં વધુવાઈ છે તેમ કમ્પી વેળા સર્વોત્તમ યાદા તરીકે વીસસેજી (વિશ્વસેન) અર્થાત્ 'વાસુ'વનો અને એક દ્વિતીય તરીકે રેલતવલ્લનો ઉલ્લેખ છે

કુસીધપરિભાસિઅ (કુસીધપરિભાસિઅ)—કુસીધોનું કથન એ આનો અર્થ છે કેટલાક બચાનીઓ એમ કહે છે કે અમિ સગમાબ્યાથી એટલે કે યજ્ઞાદિકથી કે ધૂણી તાપ્સ કરવાથી મોક્ષ મળે છે પણ જે એમ હોય તો લુહાર વોરેને તો પાકા સિદ્ધ કહેવા જોઈએ કેટલાકનું કહેવું છે કે મીઠાનો લાગ કરવાથી મોક્ષ મળે છે પણ આ વાત મુક્તિપ્રકત નથી. શીતળ જળથી એટલે કે સવારસાજ નાહવા-ધોવાથી મોક્ષ મળે એમ કેટલાક કહે છે પણ જે એમ હોય તો જળચરોની તરત જ

૧ જુઓ સુચકચુચિલ (પૃષ્ઠ ૧૮૪) ૨ મહાભારત (સપ્તાપ્ત અ ૩૨ સ્તો ૩)મા એમનું વર્ણન છે ને આ કલ્પકે છે એમ ગોપાલદાસ પટેલ પૃ ૧૧૦મા કહે છે ચુચિલ (પૃષ્ઠ ૧૮૫)મા તો આનો દાન્તવાક્ય તરીકે નિર્દેશ છે એનું ૧ નંદિ પણ વાક્ય વડે સત્તુને વચ કરે તે દાન્તવાક્ય થાય છે એમ પણ ત્યાં કહ્યું છે

મુક્તિ થાય આ અજ્ઞયણુમા અનેક સ્થળે એવો ઉલ્લેખ છે કે પૃથ્વી, પાણી અગ્નિ વાયુ અને વનસ્પતિ એ બધામા મનુષ્ય જેવું ચૈતન્ય છે

વીરિય (વીર્ય)—પરાક્રમ-સાચી ધમવીરતા એ આ અજ્ઞયણુનો વિષય છે અસાનીઓના અને શાનીઓના વીરત્વમા ભેદ છે એકનું વીરત્વ કમબન્ધનું કારણ છે, જ્યારે બીજાનું વીરત્વ મોક્ષપ્રાપ્તિનું સાધન છે આ અજ્ઞયણુના અન્તમા એ નિદેશ છે કે કીર્તિની કામનાથી કારાણેનું તપ શુદ્ધ નથી

ધૃતિમ (ધર્મ)—સાચા વિવેક અને વૈરાગ્યથી વાસિત બનેના મનુષ્યે સદ્ગુણનું ધરણ લેવું અને હિસા પરિમિત વગેરેનો ત્યાગ કરવો વિરોધમા એણે કરીરના વિરેચન, વમન અજન મધ વગેરે તમામ જાતના સરકારો લાગુ દેવા અને આદારમા સધમ રાખવો આ ઉપરાન્ત એણે નિરર્થક અને અનર્થક પ્રવૃત્તિઓથી અનિશ્ચ રહેવું અને બોલવામા વિવેક રાખવો ૨ એમ અહીં ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવાનું છે આ અજ્ઞયણુના ૧૭મા પદમા 'વેદ' નામના શૂતનો ઉલ્લેખ છે

સમાહિ (સમાધિ)—મનની અત્યન્ત સ્વચ્ચતા અને એકાગ્રતા કેળવવી અને મમરત જગત્ પ્રત્યે સમભાવ રાખવો એમ આ અજ્ઞયણુમા સમજાવવાનું છે

૧ પહેલા અજ્ઞયણુથી તે આ અજ્ઞયણુના સોળમા પદ સુધીનો ભાગ વાંચી જતા કોષાદિકને માટે જે નિશિષ્ટ પદ્યાંથી નજરે પડ્યા તે વિરે મે કોષાદિક કથાઓના પદ્યાં અને કથો નામના ભાગ લેખમા જોડાપોઢ કર્યો છે આ લેખ નૈ ધ. પ્ર. (પુ ૧૩ અ ૧૧)મા જણાયો છે ૨ આ સમ્યક ધમા આ અજ્ઞયણુનું નીચે મુજબનું રહ્યું પણ આપણે નોંધીશું —

‘ દોલાવાય સહીવાય ગોલાવાય ચ નો વણ :

તુમ તુમ તિ અમણુજ સવ્વસો ત ન વણણ ધ ૨૭ ॥ ”

આની અર્થિ (પદ ૧૨૫)મા કહ્યું છે કે ‘દોલા’ એ ‘દેલી’ સમુદ છે સરખી હમરનાને બોલાવવામા એ વપરાય છે એમકે ‘કાયમ કોહુ રે-દેહુ’

મહા (માગ)—જાતો મોક્ષનો માર્ગ શો છે તે જતાવાયુ છે અને એમા અદ્વિસા ઉપર ભાર મુકાયો છે કઇ જાનની શિક્ષા સ્વીકારવી એ પણ અહીં સમજાવવાયુ છે અદ્વિસા જ સપૂજ્ય ધર્મ છે—એક જ ધર્મ છે—એ જ એક મન છે એ જૈન મન્ત્રવને અનુસરતુ કથન આની પહેવાના એ અનુપલોમા પણ જોવાય છે

સુમોસરણ (સમવસરણ)—ક્રિયાવાદ, અક્રિયાવાદ વિનયવાદ અને અજ્ઞાનવાદ એમ વારોના ચાર વિભાગ છે આ વારોને માનનારા વાહી જોના મ તથ્યો અહીં રજૂ કરાયા છે ઉપયુક્ત વારોના નામપૂર્વક ૧૮૦, ૮૪ ૩૨ અને ૬૭ વારોનો એંગલેકે ૩૬૩ મતોનો નિર્દેશ આની નિજ્જ્ઞુતિ(મા ૧૧૯)મા છે આ જવાનો જોહાવતો પરિચય એની સુચિષ્ણ શીત્રાકર્ષરિત્ત દીકા તત્ત્વાર્થાધિ(અ ૮ સુ. ૧)ની સિદ્ધ સેનગણિએ રચેની દીકા(પૂ ૧૨૩) ઇત્યાદિમા મળે છે આચાર વિરાદ૦ અને નદી પણ કેટલાક અજૈનવાદોનુ સ્વરૂપ પૂરું પાડે છે બૌદ્ધોના દીધનિકાયનુ અજ્ઞાનનુષ્ઠ મદ્ધિ બુદ્ધના સમવમાના જાસક અમૌદ વાં નોધે છે સ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદ (૧ ૨ ૬ ૧), મીત્રાપણી ઉપનિષદ (૬, ૧૪ ૬ ૨ ૭ ૮) માણ્ડૂક્યકારિકા (૧ ૭ ૬ ૨ ૦ ૮) ઇત્યાદિ સાહિત્ય મથો ઉપયુક્ત જૈન અને બૌદ્ધ ગણ્યુનાને સમયિત કરે છે આ આદિત્ય મથોમા ૧ કાલ સ્વભાવ નિયતિ, યદચ્છા

સર્જવાય કીલ્લ દે સખા ૧ એમ કહેવુ તે આ સમજ ધર્મા જોવાય ત્રા પડેય પૂ ૧૨૫મા નીચે મુજબ અર્થ કરે છે—

તેમિ કાલ્લને ' હોલ્યા —એલ્યા કહીને ન જોલાવવો કે ' ચાર ' હોસ્ત ' કહીને કે જોવનુ નામ દઈને ન જોલાવવો છુન્વા કરવુ જે સિદ્ધ નથી માટે તેમ તો કની જ ન કરવુ "

૧ કાલવાદ અર્ધર્થવેદ (૧૯ ૫૩, ૪) એટલે પ્રાચીન છે એનુ વિસ્તૃત વલન મદ્ધાભારત(સન્દિપવ ૨૨૩-૨૨૫)મા મળે છે સ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદ (૧ ૨ ૪ ૬ ૧૪ ૧૬) ભલક મન્થો(ક્રમાક ૨૪૫) અધ્યોપાત્ત સૌ દરાનન્દ કા પ (૧૬ ૧૭) અને સામ્યસૂત્ર (૨-૧૨)મા એનુ ખડન છે જુઓ મદ્ધાપીરસ્વામીનો સચમવમ નો ઉપોદ્ધાત (પૂ ૨૪-૨૫).

મદાબૂતો પુત્ર ઈશ્વર વગેરે સખથી મન્ત થોતુ વર્ણન કે ખરડન ન
અદિષુ યમદિનામા સાખથી જાત એવા ન ત થોતુ એટલે
દશનોતુ વધુ ન છે

આહુતાદીય (વાચાત્મ્ય)—આ અખણતુ નામ આદ્યનપદ થી
દે અને એ રીતે આ આચારના આર્તિ અન્નમયજી રમરજી કરાવે
છે ધમતુ વાચાત્મ્ય રચક-કેલીક રપટ વાનો અહીં રમૂ કમી કે
અધર્મ જિનુઓ સમાધિમાર્ગને મરના નથી સાચા બિડુએ કૃણ પ્રતા
તપ ગોત્ર અને ધનના મ ન કરવો જોઈએ તેમજ પ્રસસાની બન્ધા
ન રાખવી જાઈએ

ગાય (મય)—આતુ નામ પછુ આતપ ના ઉદાહરણપ ,
પરિમહરપ ચાહનો નાથ આવસ્થક દે સિખે ગુરુનો મહવાસ નાથો
ગુરુનો આર કરવા, શીખરનાર નાથે વિનય સાચવો અને ધમને
ખરાખર સમજ્યા બા એલો ઉપેક્ષ આપવાતુ કાય કરતુ એણે કુગ
મહી ન બનતા વિજ્ઞાપવાને એટલે કે આદ્યન અનુસરવો અર્થાત
અમુક દૃષ્ટિએ આ આમ છે અને અમુક દૃષ્ટિએ આ આમ પણ છે એમ
એવડી વાણી બોનવી (જુઓ મ્યો ૨૨) ગોપાલ સ પટેન આ અન્ન-
પણતુ શીતક જાન કેવી રીતે નામ કરતુ ૨' એ રાખ્યુ છે

જમડિય (યમકીય)—આનો અથ યમથી મુક્ત' એમ થાય છે
દરેક શ્રેણીના કે ચરણના હેતુ અક્ષર એ પછીના શ્લોકના કે ચરણના
આદ્ય અક્ષર બને એ પ્રમાણેની રચનાવાળુ આ અન્નમયજી હોવાથી આતુ
આ નામ રખાયુ છે એની નિજજીવિ(ગા ૧૩૦)મા આને આવા
જિજ્ઞાસુ હતું છે તે જણાવે છે કેમકે આ રાખનાર યમથી અનુકૂળ
છે આ કામસૂત્રના 'નિષાસમુદેશ અધિકારમા વજુવેડી' અન્તકડી નું
રમરજી કરાવે છે વિદ્યમા આગમોની અદેક્ષાએ તો આ જાતના યમકતુ
આ આદ્ય ઉદાહરણ છે જેમ બીજા અન્નમયજી નામ છે ૬ ઉપરથી
રખાયુ છે તેમ આ અનકારના નામ ઉપરથી રખાયુ છે આમ આ આગમની

વિશિષ્ટતા ડ ગીત ગીતે વિચારીએ તો અજ્ઞાનવશ્યુની શરૂઆત 'જમ
ધ્યે થી થતી હોનાથી એનું જમકવ' એવું નામ યોગ્ય છે મદા
વીરસ્વામીએ પ્રબોધના સવય-ધમનો માર એ આ અજ્ઞાનવશ્યુનો પ્રતિપાદ
વિદા છે મદાવીરસ્વામીની મનના, સવયમચ્ચનતા ઓ મર પ્રાપ્તિઓ
તેને મતી તા' એમજ ઉપદેશ્યો ધમ સાચો જ છે એમણે મનુષ્ય
જ મનુ મદતર અને એ માર્ગક કરવાના સાધનો દર્શા વા છે અદિશાળી
મનુષ્ય વસ્તુઓના અન્તને મેવે છે અને એથી જ તેઓ મસારનો અન્ન
આણે કે આ માગ પૂર્વે થરેના મુક્ત પુત્રોએ જતાઓ કે અને એ
મતાવનારે ગીત પશુ થશે

ગાથા (ગાથા)—આ અજ્ઞાનવશ્યુ નામ 'માદા પશુ છે આ
નામ ના મટે પડતુ તેનો ખુનાસો નિજભુતિ(આ ૧૩૮-૧૪૦)મા મે
રીતે અપાયો છે (૧) આગલા પ ૨ અજ્ઞાનવશ્યુમાનો 'અથ-ઉપદેશ
આમા એકત્રિત કરાયો હોવાથી એનું આ નામ છે, અને (૨) 'સામુદ્ર'
૭ મા આ અજ્ઞાનવશ્યુ રચાયુ હોવાથી એનું આ નામ છે

આ અજ્ઞાનવશ્યુના માદા એવા નામ ઉપરથી પ્રથમ સુવક્ષધને

૧ સુધિય (પત્ર ૩ ક)મા આ સમ્યક્ વખા કહ્યું છે પહેલા અજ્ઞાનવશ્યુમા
અસમરનો અને રસમયનો નમકાર થરેલો અને સમ્યક્ વને પામેલા ખીજ
અજ્ઞાનવશ્યુમા જ્ઞાન વગેરે દ્વારા કમનુ વિરણુ કરતો ત્રીજામા કથા મુજબના ઉપ
સર્ગને સંન કરતો ચોથામા આ જથા રમિયદોમા સી-પરીત મિદ્ધા હોવાથી
તેના ઉપર વિજય મેળવનારો વામામા નરકની વેદનાથી ઉદ્ધિ ન જનેતા અને
નરકને રોગ્ય કમરજિયાને માલી કરતો છઠ્ઠામા મદાવીરસ્વામીની પકે પ્રવન
કરતો સાતમામા કુપીલના દોષને જાતો અને તેનો ત્યાગ કરતો અને સુગીય
જનેલો આઠમામા પવિત્ર-વીયથી સમજ જનેલો નવમામા કહેલા ધર્મને પામતો
દસમામા સમ્પૂર્ણ સમાધિથી મુક્ત જનેલો અગિયારમામા રી રીતે જાન-માનને
પામેલા બારમામા કુપીયાઓના દશનેદને દલતો અને તેને વિન મદા નદિ
રાખનારો તેરમામા સિધ્ધના સુલ્લેશથી પરિચિત જનેલો અને શિષ્યના મુલને
સવને ચૌમામા પ્રશસ્ત જાવત્ર ન વટે આતમાને જાવિત કરનો નન પ રમામા
લાલ ૧૫૬ પ્રશ્ન કરતા

ઉત્તરજાળ (અ ૦૧ શ્લો ૧૩^૧) માં ‘ ગાદાસોત્તસજ્જ તરીકે જોળ ખાવેનો છે આ સજ્જ ધમા નેમિચન્દ્રસરિ ઝહજ્જા પતમા કહે છે કે ગાદા-ગાયામિધાનમખ્યવન વાન્કમેવા ગાયાવાન્કકનિ સ્તુત્વતાડ્ઢવ-શ્રુત્ત્વકન્ધાધ્યયનાનિ તથુ =

જેનો છદ્વિશે ઉપર કાણુ મેળ થો કે, જે મુમુત્સુ કે અને જેને શરીર ઉતરનો મોહ ત્વજી ગીધા કે તે જ માદલુ (લાલજી) કહેવાય સમજી (શ્રમજી) કહેવાય નિરજી (ભિનુ) કહેવાય અથવા નિમ્મ થ (નિમ્મ થ) કહેવાય આમ ચારે રીતે એ સમ્બોધાય તે દરેકના કારણુ આ અજ્ઞાન ધણુમાં અપાયા છે જેમકે લાલજી એટલા માટે કહેવાય કે રામ દેવ, કવલ અજ્ઞાનમાન, ચાડીચૂમલી પરપતિવાદ (ધમ મા) અર્તતિ, (અધમ મા) રતિ માયામૃતવા વગેરે સર્વ પાપકર્મોથી એ વિગત બ થો છે મિથ્યાત્વરૂપ કાટાથી એ મુક્ત છે વધાર્યું પ્રતિજ્ઞાજો કે મ । વલ્લભાનુ (ઉપયોગવાળો) છે કદી કોષ કે તો નથી કે અભિમાન કરતો નથી

પુકરીય (પુરકરીક)—આનો તત્ત્વથ કમળ^૧ છે આ અગત્ય વધુમાં એવું અદ્વિતીય રૂપક કહેવાયુ છે આથી આને અંગ્રેજીમાં ‘ the parable of a lotus ’ તરીકે જોળખ ન્યુ છે તે સમુચિત છે પુકળ પાણી અને કાવવાળી તેમજ ધોળા કમળોથી ભરેલી એક મનોહર પુષ્કરિણી (વાવડી) હતી જેની ચારે બાજુ ધોળા કમળો ખૂબ જામ્યા હતા અને વન્ધોવન્ધ એ જવા કમળોથી ચડી જાય એવું એક મોટું ધોળું કમળ હતું પૂર્વ રિચામાંથી એક પુત્ર આ પુષ્કરિણી પાસે આવી ચઢ્યો તે આ કમળને જોઈને કહેવા લાગ્યો કે હું કુસળ પરિણત વિવેચી ખુદિશાળી, પાકી ઉગ્મરનો અને માગની આટીધૂની જાણનારો છું માટે હું આ ઉત્તમ કમળ લઈ આવું આમ વિચારી એ પુષ્કરિણીમાં જીતયો પછી એ કમળ સુધી જતા પહેલા કાદવમાં ખુચી ગયો દક્ષિણ રિચામાંથી

૧ = ગાદાસોત્તસદિ તદ્વા અસદ્યમિત ચ ।

જે મિત્તમ્ ચર્ચદ નિચ સે ન જન્હ મળહ્ ॥ ૧૨ ॥ ”

આવેલો. ગીતે પુરષ કમળ લેવા મયો તેની પણ આવી જ્યાં થા
 ત્રિમ [શામાથી આવેના ત્રીજા પુરષની અને ઉત્તર દિશામાયા આવેલા
 રાથા પુ પની પણ આ ત્રણેય એનામા રાગજેથી રહિત એવા એમ
 બિન્દુ ત્યાં આ-વા તેમજો પેના ચાગ પુરુષોને કાલ્પમા ખૂચી મયે
 જોવા એમ જો પુરુષરિષ્ટીમા ઉત્તરનાને જાણે કઠિ જાણા રહી જૂમ પાડી
 હ વોળા કમળ ! અહો જીડી આન' અને યજુ પણ તેમજ !

અમલ્ય ભગવાનના આ રૂપકનો અર્થ કાંઈ માત્ર કે માધ્યમથી ન
 સમજના એમજો એનું રહસ્ય સમજાયુ પુ પુરુષરિષ્ટી એ સમાર છે, એનું
 પાછી તે કર્મો કા ન તે કામભોગો, ધોળા કમળો તે જનસમુદાય
 ઉત્તમ કમળ તે રાજા જી. જી. વાદીઓ તે પેના ચાર પુરુષો પેના
 બિન્દુ તે મદમ, કારો તે સધ બિન્દુએ પારેલી જૂમ તે ધર્મોપદેશ અને
 કમળનું જીડીને આવવું તે મોક્ષની પ્રાપ્તિ આમ આ કમળનું પા છે

આ પછી તો જીવતજીરીરનાદ પચમદાજીવનાદ : ઈશ્વરને કાલ
 માનનારાનો વાદ અને નિયતિવાદનું સ્વરૂપ સમજવાયુ છે બહિર
 પદાર્થો નિકટના સમાનહાના અને એથી પણ નિકટનું શરીર આપણ
 સમયે કંઈ કરી શકતા નથી એથી એના ઉપર મમતા ન રાખવી થઈ
 આમ જાણી સુખિનું અદિસાદિ પૂર્ણપણે પાળે છે અને આહારની શ્રી
 માટે માળજી રાખે છે એના સુખિનું પાસેથી ધર્મ સાબળી પરાક
 પુરો મગપૂજ સિદ્ધિ મેળવે છે ?

કિરિયાકાલ(કિયારયાન)—' કિયાનુ સ્થાન એ આનો સ્થાન
 છે નાણીઓ મનુષ્યાદિ નાણીઓ પ્રત્યે તેર નારે પાપકર્મ કરે આ
 એમ એમને કમ બધાય છે આ દરેક પ્રકારને કિયારયાન કહે

૧ આ અનુષ્ઠાનને જાણે આગમોપદેશ આન દસાગરસૂત્રિએ જે નાખ્યો
 નાખ્યા હતા તે આગમોપદેશની અનોખ દેરાના શ્રી સૂચનદાગ પુટરીકાધ્યયન
 અ નામથી હાલમા લખાય છે શ્રીમદ્વાપીરકથા(અ. ૭)મા ભગવાન મહાવીર
 જે ૫૬૮ દશ-કથાઓ અપા છે તેમાં પૃ ૪૬૭-૮મા પ રમી કના વ
 આ કમળ ની કના ઠ

એ તેના નામમા ' પ્રત્યક્ષ ક્રિયારથાન એટલી જામ આવે ૧૬
એમ્ને એ અર્ધી ફરી ફરી ન લખતા જાળીના જામનો જ દુ ઉત્તેજ
કમ છુ (૧) અથદ્વડ (૨) અનર્થદ્વડ (૩) દિસા ૦૩ (૪) અક
આદ ૦૩ (૫) દષ્ટિવિપર્ણસ ૦૩ (૬) મુલાવા (૭) અત્તાદાન
(૮) અધ્યાત્મ, (૯) માન (૧૦) મિત્ર (૧૧) માયા (૧૨)
સાજ અને (૧૩) ઈર્ષાપથિઃ અથ એન્સે પ્રયોજન માલક પ્રયોજનને
સહને કાઠ પુરુષ દિસા કરે કે કરાવે તો તે અર્થદ્વડનુ પ્રત્યક્ષ
ક્રિયામ્થાન કહેવાય કાઠ પણ પ્રયોજન વિના એમ જો તે કરે તો
તે અનર્થદ્વડ કહેવાય એવી રીતે દિનારુપ પાપને કારણે થતુ
ક્રિયારથાન તે દિસાદ્વડ ' કહેવાય આમ જ્યારમા ક્રિયારથાન મુખીનુ
સ્વરૂપ સમજવાયુ છે ' પાપ સમિતિ અને ત્રણ મુખિને ધારણ કરનારા
મુનિ સારધાનપણે આવે જોમા રહે એમે ખાપ બેલે અન વખાઈ લ
કે મુકે તેમજ એમની પાપજુ દાવેમાલ દત્તાદિ એમની જે ક્રિયાઓ
માય તે ઈર્ષાપથિઃ ક્રિયા ' કહવાય છે બાનાથી કમ જન્માય છે
પરંતુ એ પ્રથમ સમયમા જન્માયેલુ કમ રૂપુ છે એ ખીન્ને મમરે
વે ૧૫ ૩-એનુ ફળ જોવાય છે અને જીન્ને મમરું એ ખરી પડે છે-
નાથ પામે છે આ તેશુ ક્રિયારથાન જ મેવચ પોગ છે એ સંનાર
મુખિ મેજરી સર કાળનો અન્ત આવે છે

કવી કવી રીતે ભોડા બેમની સામગ્રી મેળવે છે તેનો સવિસ્ત
નિદશ કરી તેઓ અધિભતિને પામે છે એમ દર્શાવાયુ છે ત્યાર બાદ

૧ લોકાને અધિન ક્રિયામ્થાનની વ્યાખ્યા તેમ / દશાન્ત બીજા ક્રિયા
સ્થાનાની પેટે પ્રાસંગિક નથી આ અર્થે ફકરા ૫૧ ૫૨ જીવ પ્રમમામ્
૫૮૭ આ / ૮ રોમા બે વખત આરે છે એટલે ૫૪ ૫૫ નવરુપ વાંચના
મુખ નિયત મ્કર કે જે આખા અવસાદિત્વમા પ્રસન્ન જાણત નક જ રુન્નેમા
વાપરવામા આવે છે, તેમના જોય જ આ પાત્ર હોય અને તેની વિગતોને
પ્રાસંગિક વખત સાચ જનુ નિરખા ન જનુ હોય આમ મહાવીરચરમીના
સમયધર્મ " (પૂ. ૧૮૦)મા દિષ્ટાવુ ૭

ધમકપી જિનીય રથાનનુ વિવરણ કરાયુ છે તેના પછી અધમરેડી નરમ રથાનનુ ક્રીયા વખન કરાયુ છે ત્યાર પછી ધમરેડી ખીનુ રથ ન સરપથી વચ્ચે રાયુ છે એના પછી મિશ્ર નામના ત્રીજા રથાનનુ વખન ૪ અન્તમા આ અન્તગ્રથનુ સાર રજૂ કરના એક આખ્યા વિગ્ધ અપાર્શ્વ ૬

આદ્યપરિણામ (આદ્યપરિણામ) — વનગ્રપરિણામ જીવોની જગ વેન તુમ્હુ આરપિ દત્તાદિ તેમજ એના ચક્ર ડાળ દત્તાદિગે વિવિધ ઉત્પત્તિ રીતિયા બાદ મનુષ્યાન્ત્રી ઉત્પત્તિનો વિચાર કરાયો છે આમ વિવિધ પ્રકારની ઉત્પત્તિ રિયતિ અને ત્રિકાવાળા પ્રાણીઓ વિવિધ શરીરોમા ઉત્પન્ન થઈ વિવિધ શરીરોનો આદ્યાર કરે છે એટલે આદ્યારની બાબતમા કમ ન થવું ૩ એ જાણીતું સાવધાન રહેવાનો અર્થો ઉપરેત અપાયો છે

પ્રથમક્રમાદિકરિયા (પ્રત્યાખ્યાનકરિયા) — આમાય એને ચોથમ (ચો ૫ માને નાદી) વચ્ચેની ચર્ચારપ આ અન્તગ્રથ છે જ્યાં સુધી નિરમ લઈને પાપકમ દૂર રાય નહિ ત્યાં સુધી દોષ લાગે જે કમન થઈ ત્રિગે હવ અજ્ઞાન દોષ તે પશુ એ લાગે એ વાત અર્થો રપદ્યપર સમજાવે છે

અનગારશ્રુત (અનગારશ્રુત) — આ અન્તગ્રથનુ ખીનુ નામ આચારશ્રુત (આચારશ્રુત) છે આની પુરિણ(પત્ર ૪૧-)મા આનિ મનાચારશ્રુત પશુ કથુ ૬ પાર્થોની શાશ્વતતા અને તીથ કરોની વિષ માનના વિગ્ધ અર્થ છે તેજ ■ નાના કે મોટા પ્રાણીને મારવાના પાપ સમાનતા દત્તાદિ વિગે મેકાતિક કથન ન કરવું, કેમકે એથી બચવા ધર્મ ને નહિ લોક, અલોક હવ, અજીવ ધર્મ, અધર્મ, બધ મોટ પુણ્ય પાપ દત્તાદિ નથી એમ નિશ્ચય ન કરવો પણ એ છે એ કરવો આમ આ અન્તગ્રથમા કહેવાયુ છે ગોપાલનાસે આનુ શીખ

કેવીકે મન્યા પાતક મા પતાઓ એમ રાખ્યુ છે

અ. ૧૭૪૪ (આનંદી) — આદ્રકકુમારનો એ સાનક બાદ વે વાદી
દિન વે ૧ ની અને દક્ષીણાપસ સાથેનો વા વિવા — આઆય અદી અપાયો
છે આમ આ અજગયજ સવાદ સાદિત્યનો નમનો ૩૧ પાડે છે

નાથ દહનજ (નાન દીપ) — ઇન્દ્રભૂતિ ગૌતમરનામી અને પામ
નાયના અનમ (મન્નાની) નિર્મલ્ય હિદ પેનાવપુત્ર વચ્ચેની ચર્ચા
આ અજગયજમા વજુવાઈ છે ત્રિતા ક્યારે ન પગાઈ ગણાય એ
મામત અદી વિચારાઈ છે અન્તમા આતુર્વામરપ મમને જન્મે પામ
મદાત્તવાળો અને મપ્રતિકમણ ધમ ઉત્ત અગીંદર કરે છે એ વાન
ડે આજે રાજગિરે નામે ઝોળખાતા રાજગદ નમરની બદાર
પ્રજાન ખૂણામા નાલ ૧ નામનો વાસ (નાદિરિમ) હતો એમા
સકડો જવનો હતો આ નાન ૧ નામમા ઉપમુત્ત પ્રસન્ન જનરાથી આ
અજગયજનુ નામ નાલદહનજ ૨ ગ્યાણ છે

દ્રવ્યાનુયોગ — દ્રવેની એટલે કે તરવેની વિચારણા ને દ્રવાનુયોગ
આ અથમા નૈદિક અથોમા 'તરવગાન' ને ગૌદ અથોમા અનિધમ
નમદ વપરાયા છે સુચનકમા દ્રવાનુયોગનુ પ્રાધા ૧ છે દાણુ(સુ ૭૨૭)મા
દ્રવાનુયોગ(પા દવિવાણુઓ ૧)મા દમ પ્રકા દર્શાવાયા ૧

આવૃત્તિ — આઠ મમિતિ તરફથી મૂળ નિજ્જુતિ અને એ જો
ઉપરની શીનામ્સરિકૃત દીપ મદિત છે સ ૧૮૨૭મા ૭૫૫૫ છે
નિરોધમા ૭ પી એન નૈધ દ્વારા સમ્પાલિત અને આદ્યતમતપ્રભાકરના
પાથમા મનુષ્ય તરીકે નિર્ણાયેલી મૂળ તેમજ નિજ્જુતિ સદિતની આવૃત્તિ

૧ એમનુ વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર સુચનકનુ ૧ પત્ર ૪૧૪-૫/મા અને
ચીવાકસૂરિવ દીપ (પત્ર ૩૮૭-૪૮૫)મા ને સુરેશમા ગ્રંથનિ નિ
૧ ના ૧૬૧-૮)મા છે ૨ આ સદિયની રૂપરેખા ને સચોટ સુચન
અં નામના મારા લેખમા આને ૧ છે એ ગદ્યના પ્રભાકર (દાગેઓ) ના
તા ૧૩-૩-૪૭ના અકમા ૭૫૫૫૫ છે વિશેષમા આ લેખ સવાદો સુખથી
૧૧ સાદિત્ય એ નામથી મે કંઈ જોઈ ના તા ૩-૩-૪૭ અને તા
૭ - ૪૭ ના અકમા ૫૫૫ પ્રસિદ્ધ થયા છે

‘ દ્રાક્ષા ડોહમિતિ ઘૂણત્ તથા વણિજ કિરાન્મિતિ શૂદ્રમામીરમિતિ
શ્વપાકે ચાન્ડાલમિત્યાદિ તથા ક ॥ કાળમિતિ તથા સત્ત્વ કુર્વ્વ વડમમિત્યાદિ
તથા કુટિન શ્વેનિમિત્યાદિ ॥’

૨૦૫અ અને ૨૨૮અ પત્રમાં જે એકેક અવતરણરૂપ પદ છે તે બન્ને
પદો અકનકરૂત ન્યાયવિનિષ્કયમાં અને લઘીરચયમાં અનુક્રમે ૩૨૩માં અને
ચળીસમાં પદાર્થે જણાય છે શીરાકસરિએ ૨૪આ પત્રમાં ‘ભગવદ્ગીતા
માર્થા અદો ત્રણ પદો અવતરણરૂપે આપ્યા છે એ પદો અનુક્રમે અ ૨
શ્લો ૨૩ અ ૨, શ્લો ૨૪ અને અ ૨ શ્લો ૧૬ છે વિશેષમાં
૧૦૮આ પત્રમાં તેમજ ૧૦૭આ પત્રમાં અનુક્રમે નીચે મુજબનું એકેક
અપભ્રંશ ભાષામાં લખાયેલું પદ છે —

‘ હરિ વિમ છદ્ય ન વિસયસુદ્ધ, દૃઢમિ વિસિષ્ણ મરતિ ।
વિસયામિષ્ણ પુણ ધારિયા જર જરણદિ વરતિ ॥ ’

‘ કોદાયઆ કો મમચિત્તુ
કાહોવણાદિ કાહો દિમ્મડ વિત્ત ।

જા હમ્મદન્ પરિહિયડ પરિણોયડ કો વા કુમારડ
વહિયતો જીવ સન્નપ્પજેહિ પર વપ્પ પાવદ મારઆ ॥ ’

આ બે પદો અને બીજાની આ ૦ સંની આર્ષતિમાં જણાવેલી જાવા
અપભ્રંશ પાઠાવલી (૫ ૧૧૧-૧૧૨)માં છે વીળપુરમાં નિબળુતિ સક્રિત
આ દીકાની વિ સ ૧૨૨૭માં લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રત છે આ દીકાની
વિ મ ૧૪૫૪માં લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રત સ્ત્રામ્મતીયમાં છે સ્ત્રામ્મ
(સુ ૧, અ ૮ મા ૧૮)ની દીકા (પત્ર ૧૭૩આ)માં હમ્મદેવવાળું
પદ ‘ દીકા મા છે એમ શીરાકસરિ કહે છે તે આ કહ દીકા છે ।

હેમનિમનસરિના સિખ્ય દપકુવત્તિએ વિ મ ૧૫૮૩માં દાપિકા

૧ વતુવેદિદિ (૫ ૫૦)માં સ્ત્રામ્મ ૬ પરમ ભાગવતની દી ૧૧ થા સૂત્રથી
તેમજ અવધી ભગવદ્ ગીતાનો પરમાર્થ બાળનારો થયો એ મત્તપત્તનો ઉલ્લેખ
છે અર્થે ‘ભગવત્ત પ્રિયા એવું નામ જાણવત્તમાં આપ્યું છે

ચી છે અને એ સુચક એની નિબળુતિ, શીનાકસરિકૃત ગીકા પાંચ
ચ દ્રસરિકૃત નાનાવબોધ છત્યાદિ સહિત પ્રસિદ્ધ કરાયેન કે (જુઓ
પૃ ૧૬) જુનનસોમના તિથ્ય ઉપાધ્યાય સાધુએ જૃદ્દજ્ઞતિ એટલે કે
શીનાકસરિકૃત શીકાના આધારે વિ મ ૧૫૮ માં દીપિકા રચી છે

વાર્તિક અને આવાવબોધ—સુચકના પદના સુચકબધ ઉપર
ગુજરાતીમાં કેટલે વાતિ ૨ યુ છે એની એક હાથપોથી હા પ્રા
વિ મ મા છે બીજી ગુજરાતી વિવરણ તે ઉપયુક્ત બાનાવબોધ છે

ભાષાન્તર—ગોપાન ૧મ જી પંચે સુચકનો ગુજરાતી જાયાનુવાદ
મદાવીગરનામીનો સમયમમ એ નામે તૈયાર કર્યો હતો તે ' શ્રીપૂજા
ભાષા જૈન મથકમાં ૧૦ ' તરીકે જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન મંડળ તરફથી
વિ સ ૧૯૬૨માં છપાયો છે એના પૃ ૨૪૧-૨૫ માં સુચકમાના
સુખારિનો અપાયા છે આ જાયાનુવા નુ દિની ભાષાન્તર ક્વેતામર
ગ્યાનકવાસી જૈન ' હરન્સ તરફથી સ્વકૃતામ સુત્ર એ નામથી ૪ સ
૧૮૩૮માં પ્રસિદ્ધ થયું છે ગુજરાતી આવૃત્તિમાં જૈન આગમો અને
એના દત્તિકાસનો કંઈક ખ્યાન આવે એ પ્રકારનો પ્રારંભમાં ઉપોદ્ધાત
છ વિશેષમાં એમાં પૂરણ કરમપ (પૂણ્ય કારમપ) પદુધ કચ્ચાપન (કંક
કાચાપન) અજિત કેસકબન (અજિત કેસકગ્ગલિન) મખખ(દખ)નિ
ગોસાધ (મરકરિનુ મોલાન) અને મજ્યબેનહીપુત એ પાચના પરિચય
અપાયો છે નિતયનાં અને ક્રિયાવાદ વિરે અદો બહાપોદ છે પ્રારંભમાં
આન કસકર બાપુજી ૪ મુનની ૭ પૃ (પ ૮-૧૪)ની પ્રસ્તાવના છે
એમને પૃ ૧૧માં મળે છે ' જૈન યના નિના બાહ્યથુ થવાત્
નથી અને ' બાહ્યથુ ' થવા નિના જૈન ' થવાત્ નથી ' પદલા રૂઠમાં
તેમજે જૈન ધમના પ્રાચીન મ થોને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે કે ઉપતમ્મ મ થો
એના રામ્દશમાં બલે કાષ્ઠક લિજ હો પણ એના અર્ધાશમાં તો એ
સગભગ મથાપૂત રહિત હશે એમ માનવું અપ્રમાણ નથી પૃ ૧૦માં
તેમજે જૈન બાદ અને બાહ્યથુ ધર્મેને અગે એ ઉદ્દગારો કાઢ્યા છે કે
આ વળુ ધમ તે વસ્તુન એક જ ધમની વળુ રાખાઓ છે ' વૈતિક

મિદા તમા અને આધ્યાત્મિક ઉત્તરિ સ મલ કરવાના આચારમા તલો મમ મા તરત જોડી જોડતા ઠેકે તેઓનો પરપર વિરોધ મમર્જી શકાતો નથી " SBE (Vol XLV)મા વાકોનીએ કરેલુ મુદ્દગડ્ડુ અગ્રિજ ભાષાન્તર છે Worte Mahavirajમા મુદ્દગડ્ડા અમુક અમુક ભાષોનો જમન અનુવાદ છે

મુદ્દગડ્ડુ ૪ • હાણુ અને સમવાય

નિબાગાદિ—સમવાયમા સુવવાયા મુજન આ ત્રીણુ અગ ડે એનો ધણોખરો ભાગ ગદ્દમા છે આ અમમા એક મુદ્દગડ્ડુ છે દસ અગ્ગવણુ છે અને એમ્વીસ ઉદેસજીકલ છે જીભ, ત્રીભ અને ચોથા અગ્ગવણુના ચાર ચાર ઉદેસજી છે અને પાચમાના ત્રણ ડે જ્યારે બાકીનાના ઉદેસજી નથી આમ ૫૨૨ ઉ મમ પૈકી પ્રત્યેકનો એકક ઉદેસજીમળ મણુના એકવીસ ઉદેસજીકલ થાય છે હાણુમા ક ને ૭૮૩ સુત છે અને ૭૨૦૦૦ પદો છે હાણુમાના અગ્ગવણુના કોઈ અતિપ્રાચીન કૃતિમા નિશ્ચિત નામો નથી બાકી અલવદેસરિએ એની ઉપર જે શક્તિ રચી છે તેમા એના એકરથાનક દ્વિરથાનક ત્રિરથાનક એમ ચરથાનક એના નામ આપ્યા છે

વિષય—ઉપયુક્ત નામો મૂલ્યે છે તેમ પહેલા અગ્ગવણુમા એકની સખવાવાળા ૫ ધોનુ જીભમા બેની મખવાવાળાનુ એમ દસમામા દસની મખવાવાળા પદાર્થોનુ નિરપણુ છે^૧ અન્ય સમ્પદોમા કહુ તો પદ્ધતિમા એક એક જોન જીભમા બે બે એમ દસમામા દસ દસ જોવ જેના જેના ફોલ તેનો તેના નિર્દેશ હિ આ પ્રમાણેની આની અને એની પછી સમવાય નામના અગની રચના હોવાથી એ જોદોના અગુત્તરનિકાય (અગુત્તરનિકાય)નુ સ્મરણુ કરાવે છે આ તો આ હાણુની સામા ૫ રૂપરેખા થઈ થોડાક વિસ્તારથી વિચારીશુ તો

૧ મહાભારત (આરવલક પવ અધ્યાય ૧૩૪)મા અગ્ગવક એકથી તેર તુરીની મખવાવાળા ૫ ધોઈ મળાવે છે

ગણારી કે અ - (સુ ૧૨૮) મનુષ્યોના ઉત્તમ મધ્યમ અને અધમ એમ ત્રણ વિભાગો દર્શાવી એ રેકના ત્રણ ત્રણ પેઢિવિભાગો સુચવે છે અ ■ (સુ ૫૫૨) મા માત નો ૧ સુ ૫૫૩ મા માત ગરો, તેના ગધાન ગ્રમ, મૂરના મલા અને સુ ૫૮૬ મા માત સમુદ્ર થતો અને સુ ૫૮૭ મા સાત નિદ્રવો વિશે ઉત્પન્ન છે અ ૮ (સુ ૬૦૭) મા આઠ જાતના વાદીઓનો સુ ૭૮ મા આઠ મદા નિમિત્તોનો અને સુ ૬૦૮ મા ઉદરધુપચક આઠ વિભક્તિઓનો નિદેશ છે સુ ૬૦૧ મા જે આઠ રાજ્યોએ મદાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી તેમના નામ ■ અ ૧૦ (સુ ૭૨૭) મા દ્વ્યાનુરોગના, સુ ૭૪૧ મા મત્તના સુ ૭૪૪ મા શુદ્ધ રાજ્યાનુરોગના સુ ૭૪૭ મા અખિતના અને ૭૭૭ મા આમયના દમ પ્રકારો ગણાવાયા છે સુ ૭૪૨ મા વિદિરાયના દસ નામોનો ઉલ્લેખ છે સુ ૪૮ મા અગર પાપરથાનકો ગણાવાયા છે ધ્યાનનુ લક્ષ્ય એના બે પ્રત્યે આલમ્બ ઇત્યાદિનો નિર્દેશ અ ૪ ઉ ૧ (સુ ૨૪૦) મા મળે છે

કેટલીક વાર સુદર દેખાતો (probable) જોવાય છે જા ત જોયા અજ્ઞાતજાતના ૩૪૮ મા અને સુ ૨૪ મા આગ પ્રકારના ગુરુઓને ચાર પ્રકારના કર્ણિકા સાથે આગ પ્રકારના સાધુઓને ચાર પ્રકારની માહત્તીઓ માથે અને ચાર પ્રકારના પુરુષને ચાર પ્રકારના દડા સાથે મરખાવાયા છે સુ ૫૮૭ મા સાત નિદ્રવોનો ઉલ્લેખ છે એટલે કંઈ નહિ તો એ જામ સાતમા નિદ્રવના ઉત્પત્તિ પછી ઉમેરાયેા ફરી એ નિદ્રવની ઉત્પત્તિ વીરસવત્ ૫૮૪ (ઇ ૩ ૫૭) મા થઇ આઠમા નિદ્રવ ખોટિકની ઉત્પત્તિ પૂર્વે આની રચના થઇ છે એટલે એ દિસાએ આનો મોઢામા મોડો સમય ઇ સ ૮૦ કે ૮૩ નો અપાય કે જે વખતે શ્વેતાશ્વરો અને દિગ્મશ્વરો એમ જોનોના બે ફિરમ પડી ગયા

દીપ—દાણના ઉપર નિજલુતિ બાસ કે તુલિયુ જેવું કશું વિવરણ

તમક સાધન જાણુવામા નથી પ્રમાનકચરિતમાના અભાવસુરિપ્રમ ૫ (સો ૧૦૪-૧૦૫)મા જાણુવા મુજમ સીરાકચરિએ પહેલા નવ અંગો ઉપર ટીકા રચી છે પરન્તુ અજવદેવસુરિ પોતે વિ ૧૧૨૦મા રચેલી ઠાણુની રૂતિમા કહે કે કે કોષક કરણથી આના ઉપર કોષ પ્રાચીન ઉ મુજબ અર્થાત્ વિવરણુ નથી જિનવ નમનસુરિ પણ અષ્ટસપ્તતિકામા ઠાણુ ઉપર કોષ પૂરકાની ટીકા નથી એમ કહે છે આ બે ઉત્તેજો ઉપરથી તેમજ અભાર સુધી કોષ પ્રાચીન વિવરણુ મળ્યું નહિ હોવાથી અખવેસુરિકૃત રૂતિ જ વિવરણુતમક સાદિત્ય તરીકે પ્રથમ સ્થાન ભોગવે ૬ એમ માનવા કુ સન્યાસિ છુ આ રૂતિની વિ સ ૧૪૮૬મા લખાયેલી તાકપનાય નત મળે છે મૂળ તેમજ મેધરાજે રચેલા મુજરાતી બવાવબોધ સાથે આ રૂતિ પ્રસિદ્ધ થઇ છે (જુઓ પૃ ૧૬) આઠ સમિતિએ પણ આ રૂતિ તેમજ મૂળ બે જાગમા પ્રસિદ્ધ કરેલ છે (જુઓ પૃ ૧૭)

કુશનરધનના શિશ્ય નર્મદમણિએ વિ સ ૧૬૧૭મા સંસ્કૃતમા રીપિકા રચી છે મમવસુ રના શિર દ્વપનન્દને તેમજ સુમતિક સોત અમરવેસુરિકૃત રૂતિમત ગાથાઓ ઉપર વિ સ ૧૭૦૫મા રૂતિ રચી છે

ભાષાન્તર— સ્થાનકવાસી જોન લાઇબ્રેરી તરફથી ઠાણુના ત્રીજા અઠ ગ્રંથજના પહેલા ઉદ્દેશ અ સુધીનું મૂળ મુજરાતી ભાવાય માથે ૯ મ. ૧૮૩૧મા પ્રસિદ્ધ થયું છે

મમવાય

સમનાય (સમનાય)—આ ચોથું અંગ કે એના કોષ ખામ મોટા કે નાના વિભાગો નથી એ તો ૧૬૦ સુતમા નિમકત કરાયેલું અંગ છે એની રચના ઠાણુને મળતી આવે ૬ કેમકે પહેલા જે જે પદાયની સખ્યા એકની ૬ તેનો ઉ નેમ છે એમ એકથી ૧સો સુધીની સખ્યાવાળા પદાર્થોના નિરૂપણુ જા. દોહસો જસો અનીસો, તણુસો

૧ ૧૮ મા સુતમા નાહી લિખિત અગર પ્ર રનો અને ૩૧મામા ઉત્તર ગ્રંથના ૩૬ અખજબોનો નિદર છે

એમ પાચમે સુધીની પછી છસો સાતમો ઇલાદિ અગિયારસો સુધીની ત્યાર બા એ દત્તર ત્રણ દત્તર એમ દમ દત્તર સુધીની ત્યાર પછી નાખ બે લાખ એમ દમ લાખ સુધીની (નવ લાખને બદલે નવ દત્તરની વાત કરાઈ છે) પછી એક કરોડની બે ત્યાર બાદ એક કોડકોડી માગરોપમની મખ્યાતણા પદાર્થનો નિદેશ છે આમ ૧૩૫ સુતો દ્વા ધાય છે એના પછી હા રાગીનો પરિચય આપી જીવ અને અજીવ એ બે રાશિ દેવ નારી શરીર જ્ઞાન વેદના અદાર આયુષ્ય વિરદકાલ સદનન બે સરચાન તેમજ કુનકરોના ત્રણે કાળના તીથ કરોના, ચક્ર વર્ત્યોના વાસુવેના બળવેવેના અને પ્રતિવાસુવેના નામ એમ અનેક બાબનો અપાઈ છે મહાવીરસ્વામીને લગતી કેટલીક કહીકતો સુત ૭ ૧૧, ૧૪, ૩૦ ૩૬ ૪૨ ૫૩-૫૫, ૭૦, ૮૨, ૮૩ ૮૮, ૧ ૪ ૧૦૬ ૧૧૦ ૧૧૧, ૧૩૪ અને ૧૩૫મા છે મહાવીરસ્વામીએ એક જ આસને બેસી ૫૪ મુદ્દાઓ ઉપરેવા હતા અને ચાતુર્માસના પ્રાગ્બજમા પચાસ દિવસ તો યોગ્ય રચાન ન મળે તો તેઓ અન્ય રથે જતા, પશુ પછીના ૭૦ દિવસ તો ઝાક તથે પશુ રિયર થતા આ વાત પશુ આ અગમો અપાઈ છે બજોળ સમ્યકી છૂટાધવાયા ઉલ્લેખો છે

આમ આ અગમો મુખ્યતઃ એકથી ચાર કરીને કેટલાક પદાર્થોની અધિકતાવાળી અને કેટલાકની અનેક અધિકતાવાળી શ્રદ્ધિ વિશે નિદેશ છે એના ૧૩૬મા સુતમા સમવાયનો પરિચય અપાયો છે ત્યાં કહ્યું છે કે મેરુ વગેરે પર્વતોના વિષ્કંભ, ઉત્સેધ અને પરિધિનુ પગિમાણુ આ અગમો અપાયુ છે (જુઓ સુ ૮૯ ઇલાદિ) વિરોધમા આ અગમો ૨૧ સમયનુ તેમજ ૫૨ સમયનુ સૂચન છે આ ઉપરાન્ત આ અગમો એક જ અગ્રજવણુ છે એક જ સુષકપર્મ છે એક જ ઉદ્દેસણુકામ છે અને એમા ૧,૪૪૦૦૦ પદો છે એવો ઉલ્લેખ છે

૧૩૬મા સુતમા સમવાય નો સમાય તરીકે ઉલ્લેખ છે એટલે

૧ દશારમા વાનુવે અને બળવેવેનો સમાવેશ થાય છે

કે અહીં વ નો લોપ કરાયેલો છે ૧૫૭મા સુત્રમા કમ્પનો ઉત્તરખ કરાયો છે અને એ દ્વારા કમ્પના જાસમા વળુ વેન સમવસરણ કહેવાની બતાવમ્બુ માર્ગ છે

ટીકા—સમવાયના ઉપર કાંઈ નિઝલુતિ જાસ કે સુખિયુ જ્યાંની રોય એમ જાણાતુ નથી વિશેષમા અમલદેવસુરિની પૂર્વે કોઈએ સરૂતમા મીઠા રંગી દ્વાય તો તે આજે મળતી નથી અમલદેવસુરિએ જે સરૂતમા જતિ વિ સ ૧૧૨૦મા અણુદિવપુર પાઠણમા રચી છે તેના આવ પછમા એમણ કયુ છે કે મોઝે બાએ અન્ય શાઓનો આધાર લાને કુ આ જતિ રચુ છુ આ જતિ જલ રાર પ્રસિદ્ધ થઈ છે (૧) મૂળ અન મેધ ૧૪૩૫ ગુજરાતી બાલાવમોધ મહિત (જુઓ ૩ ૧૬) (૨) આં સમિતિ તરથી મૂળ સહિત (જુઓ પૃ ૧૭) (૩) મૂળ સહિત ત્રીજી વાગી જતિ મૂળવાદ ગવેરચદ દ્વારા મ પાદિત થઈ છે અને પ્રકાશકના નામ વિનાની આ આરજિત ૬' સ ૧૮૩૮મા બહાર પડી છે પરંતુ તેમ છતાં એમા પ્રત્યાયના વગરે કયુ નથી

સાધા તર—જૈન ધર્મ પ્રમારક સમા તરથી મૂળ તથા મૂળ અને ટીકાતુ જોવાનાદ શાઓએ તૈયાર કરેલુ ગુજરાતી બાનાન્તર વિ સ ૧૮૫મા પ્રમિદ કરાયુ છે આમા પ્રારમ્ભમા (પૃ ૧-૨૨)મા સમવાયનો વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમ અપાયો છે તે આની મહત્તામા શદ્ધિ કરે છે

પ્રકરણ ૫ 'વિવાહપણ્ણતિ (વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ)

નામ—આ પાચમા અમના વિવિધ નામ મળે છે જેમકે સમવાયના સુ ૮૧ અને ૧૨૬મા અનુક્રમે વિવાહપણ્ણતિ અને વિવાહ અતમક દ્વા (વચ્ચ ૬) અને વિવામમુષ (સુપ૦ ૧, અ ૨)મા પણ્ણતિ તત્ત્વાર્થાધિ૦ (અ ૧ સ ૨૦)ના બાબ્બ (પૃ ૬૦)મા વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિ એની સિદ્ધમેનચ્છિકૃત ટીકા જા ૨ પૃ ૬૬)મા ઉલખવની

૧ અભિધર્મચિદામના સાત મ થો પેરી એજુ નામ પુગલપણ્ણતિ ૮

૨-૭ આ સર વ નામ છે

અને પચસગદ(દારૂ પ મા ૧૨૫)મા ' જગવર્ધ' અને અન્ય જગવર્ધી વિવાદપણ્યવૃત્તિ વિશેષમા આ અગની અભયદેવસૂરિન વૃત્તિ (પત્ર ૨-૨)મા વિવાદપણ્યવૃત્તિના દસ અર્થ અપાયા છે અને તેમ કરાતી વેળા એના વ્યાખ્યાપ્રત્યક્ષિ વ્યાખ્યાપ્રત્યક્ષિ વિવાદપ્રત્યક્ષિ, વિવાદ-પ્રત્યક્ષિ, વિશ્વાધપ્રત્યક્ષિ અને વિશ્વાધપ્રત્યક્ષિ એમ સરજીત સમીકરણો અપાયા છે વ્યાખ્યા માટેનું પાઠન સમીકરણ 'વિવાદા' ■ પથ્ય સમ-વાય(સુ ૩૬)મા નારીજાતિને જ સે નરજાતિનો પ્રભાગ કરાયો છે^૧

વિભાગ—મમસ્ત અગના ૪૧ વિભાગો ■ એ દરેક સપ્તઅ (સપ્તક) કહેવાય છે એમ ના ધણા મરને ' ઉદેસઅ(ગ)' ને નામે ઓળખાતા ૨૫ટાવિભાગ ૮ આ હિંમઅ સુત્રમા વિખડા છે સમવાય(સુ ૧૩૬)મા સમવાયુ છે કે આ અગ એક સુવક્ષપધરૂ છે એને સો કરતા વધારે અભયપથ્ય છે દસ હજાર ઉદેસઅ છે ૩૬,૦૦૦ વ્યાકરણ છે, અને ૮૪૦૦૦ પદો છે આજે ઉપવચ્ચ ચતા આ પાચમા અગમા દસ હજાર ઉદેસઅ કે ૩૬ ૦૦૦ પ્રકારે નથી વિશેષમા સમવાય(સુ ૮૧)મા એવો ઉ વેખ છે કે વિવાદપણ્યવૃત્તિમા ૮૧ 'મહાલુભસય છે મહાલુભ સય એટલે મહાલુભસય અહીં 'શત શત્કર્થો અધ્યયન સમતવાનુ છે એમ અભયદેવસૂરિ પત્ર ૮૩અમા કહે છે

દરેક સપ્તઅના પ્રાય પ્રારબ્ધમા લગભગ દરેક ઉદેસઅનું સાધક નામ પદમા અપાયુ છે આવા પદોને અભયદેવસૂરિએ આ અગની વૃત્તિમા સમઠગાથા તરીકે ઓળખાવેલા છે

પ્રકારો—આ અગમા અ જો જો પ્રતો જોવાય ■ તેમાંના ધણાખરા પ્રથમ મણ્ધર ૬ દ્રજીતએ પૂડેલા છે આમ એઓ મુખ્ય પ્રજાકાર છે જ્યારે ાણ પ્રજાકાર તરીકે અગિજીતિ વ મુજીતિ મદિગતપુત્ર માકન્દીપુત્ર રોહ, જયન્તી નામની શ્રાવિકા અને કેટલાક અજોનોનો નિર્દેશ થઈ શકે તેમ છે સુ ૧૮, ઉ ૩(સુ ૬૧૮)મા માં દીપુત્રે પૂડેલા પ્રજાનો

૧ જુઓ અભયદેવસૂરિન વૃત્તિ(પત્ર ૧૦૦ અ). ૨ વિશેષ માહિતી માટે જુઓ HCLJ (પ ૧૨૦)

હિતર અપાયો છે પણ વિચિત્રતા તો એ છે કે એ હિતર ગોપમ(ગો
તમ)ને સમ્બોધીને અપાયો છે પરંતુવશા (પથ ૧૬, સુ. ૧)માથી
આ હિતર અહો અપાયો હોવાથી તેમ જન્મુ છે એમ અભયદેવસુરિએ
વૃત્તિ(પત્ર ૭૪૨અ)મા ખુલાસો કર્યો છે

વિષય— નવકાર' મ જના પાંચ પદ્મ પ્રથમ સુતવાડુ આ અમ
મહાવીરસ્વામીના હવન પરત્વે બીજા બધા અંગો કરતા વિશેષ પ્રકાર
પાડે છે એમા એમના શિષ્યો અને સમકાલીન વ્યક્તિઓ વિરે નિંદા છે ?
એમના માતા દેવાન દા એમને વ દન કરવા મયા ત્વારે તેમને પાને
ચાઓ એમનો મહાવીરસ્વામી સામે એછી ટસે બોલા ક્યું તેનુ કારણ
ગૌતમસ્વામીએ પૂઠ્યુ એટલે મહાવીરસ્વામીએ ક્યું કે એ મારી માતા
થાય છે આ ઉપરાંત આમા અનેક બાબતો છૂટીછવાઈ વિચારામ છે
કેમ્લી વાર તો એકની એક બાબત જુ । જુદા સમય મા નજરે
પડે હ ૨ આથી મુખ્ય મુખ્ય બાબતો વિરે એક જ સ્થળે બધુ જાણુ
વાનુ મળે એ હરામથી ગોપામ ।સ પટેલે આ અમના ડાવાનુવાદમા
સમમ મ થને દસ ખંડ મા વિભક્ત કર્યો છે અને એમા અચરિતા નિષય
અનુસાર એનાં નામો યોજાયા છે આ નામો ખંડ સજ ને બાજુ ઉપર
રાખીએ તો આ નિષયોના નામ પૂરા પાડે છે જમકે (૧) સાધન, (૨)
ચારિત્ર (૩) સિદ્ધાન્ત, (૪) અન્યતીથિક (૫) વિજ્ઞાન, (૬) ગણિત
(૭) કુટુંબન (૮) દેવ (૯) નારક અને (૧૦) અન્ય જન

૨૬ કનુ ચરિત્ર આવેખતી વેળા અભયદેવસુરિ મ ૨ ૬ ૧ (સુ ૬૨)ની
વૃત્તિ(પત્ર ૨૧૯, સુ ૬)મા કહે છે કે મહાવીરસ્વામીના તીથ મા (૧૧

૧ સ પ ઉ ડ (સુ ૧૮૦)મા મહાવીરસ્વામીના સાત એ શિષ્યો મોમે
જરો એ વાત છે ૨ આનુ કાલુ એમ સમ્ભાવે કે મહાવીરસ્વામીને જુદે જુદે
સ્થળે ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓ તરફથી પૂજાપેલી હજીકત બાજે વિદ્યાસ્વર્ણાનુ આવેખન
કરાવુ દોય તેમ રજૂ થા છે કેટલાક સમયનો ક્રમ કેવલજ્ઞાન પછીના એમના
વાતુર્માસના અકની બતળર છે જેમકે ૧૫મુ સયજ

ગણધરની) નવ વાચના થઈ હોવાથી અહીં કાલબ્યુત્ક્રમ (anachronism) દેખાય છે

દેવોઃ મદ્ભાગહી ભાષા બોલે છે અને બોલાતી ભાષામાં પણ એ જ ભાષા વિશિષ્ટ છે એમ સ ૫ ઉ ૪ (સુ ૧૮૦) માં કહ્યું છે પ્રચીન પદ્ધતિ નીચે પ્રમાણે છે —

ગોયમા ! દેવાર્ષી મદ્ભાગહાદ માષ્ટાદ માસતિ । સા વિ ય વૈ મદ્ભાગહા માસા માસિજ્જમાણી વિસિસ્સતિ । ”

આ અગના બીજા સુતમાં ‘ નમો વમીદ િવીદ ’ અર્થાત્ સ્વાહી સિપિં નમરકાર એવો ઉલ્લેખ છે વિશેષમાં આ અગમાં જ્ઞાતજ્ઞાતની સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ વિગતો અપાયેલી છે એટલે જૈન દશનનો સામાન્ય અભ્યાસ કેપ વિના એમાં ચતુષ્પ્રવેશ કરવો મુશ્કેલ છે વિશેષમાં માર્ગેવના ભાગમાં તરી સુપ્રસિદ્ધ અધિકાર ૦૨ સ ૬, ઉ ૨માં અપાયો છે તે સમજ્યા માં મણિતનુ જ્ઞાન પણ આવશ્યક છે મુજબ વિદ્યાર્થીની કોલેજોમાં પ્રથમ વર્ષમાં શીખવાતા બીજામણિતમાના ભગ-વિક ૫ (permutation and combinations) ના અભ્યાસીને આમાં રસ પડે તેમ જ ગોપાલ સે આ પ્રકરણનું શીર્ષક ‘ પ્રવેશનકનુ મણિત ’ એમ રાખ્યું છે એ ૥ પછી એમણે રાશિઓ એ શીર્ષકપૂર્વક કૃતયુગમ એવા દ્વાપરયુગમ અને ક યોજને લગતી માહિતી રજૂ કરી છે એના અન્તમાં આર્વાલકાથી માંડી પુદ્ગલપરાવત સુધીનો દ્રૂકમાં ખ્યાન અપાયો છે આમ આ, મણિત-ખંડ પૂરો કરાયો છે

’ તાત્ત્વિક—દાશનિક જ્ઞાનતો તરીકે આલ્પ આલ્પ કહેવાય ધર્મ-લોકીકત (સ ૧ ઉ ૧, સુ ૧૦ સ ૮ ઉ ૭) પ્રથમ નિદાનમાસિતુ જ્ઞાનદ્વારા ત (સ ૬ ઉ ૩૩) ગોસાલક સમજાવી વિસ્તાર માહિતી (સ ૧૫) રક દક પરિવાજકનો જાણવા જેવો અધિકાર (સ ૨ ઉ ૧) મહાશિલાકવટક ’ સમાપ્ત (સ ૭, ઉ ૬

૧ ગોસાલકના સિદ્ધાન્તની જુદી રીતે રજૂઆત કરવાનો પ્રયાસ વેણીમાં બહુઆને A History of Pre-Buddhistic Indian Philosophy

રાહુનાં નવ નામ (સ ૧૨, ઉ ૬) રાજગૃહમાનો છિન્ના પાણીનો કુંડ (સ ૨ ઉ ૫) જતા (માત્રા), જવજિજ્ઞ (માપનીય) અન્નાશાદ (અન્નામાધ) અને કાસુઅવિહાર (પ્રાસુકવિહાર) તેમજ સરિસવ (સપ=સરસવ સદશવસ), માસ(માસ માપ=એક માપ કિવા અડદ) અને કુલત્ય (કુલત્ય=જળથી કુલત્ય)ની ભક્ષ્યતા-અભક્ષ્યતા (સ ૧૮ ઉ ૧૦ સુ ૬૪૬)^૧ વેત્તદિ વૈકિ મન્યોના નામ (મ ૨ ઉ ૧) તામસિ તાપસતુ ધોગ બાહતપ (સ ૫, ઉ ૧) અને દેશનિદેશની કાસી એના નામ (સ. ૫, ઉ ૩૩ સ ૬ ૩૦) એમ વિવિધ માનતો આમા છે^૨ વિશેષજાણવા માટે તો શ્રીભગવતી-સારના પૃ ૧૫-૨૦મા અપાયેલી અનુક્રમણિકા જોવી ધી

સંકલ્પના—વિચાર૦મા સુ ૫૮૩ ૩૮૪ ૩૮૩ ૩૬૨ ૧૧૪ ૭૨ ૧૭૩ અને ૧૩૦મા અનુક્રમે અણુઓમદાર આનરસવ ઓનગાઠ્ય જમુદીરપંચજીતિ, જવાજવાભિજમ નદી પવજુરણા અને રાયપમેથુ ઇજ્જ એમ આઠ આગમોનો અમુક અમુક જાનતો માટે જોનાતો જે ઉ નેળ છે તે દેવકિ મણિ કામાથમણે આગમો પુસ્તકમાં કર્યા તે સમયની અવરથાને આભારી છે

ચુલ્લિયુ—વિચાર૦ ઉપર કોઈ નિઃજીતિ કે ભામ ગ્યાયેત હં ય એમ જખ્યાતુ નથી એના ઉપર ચુલ્લિયુ ચાઇ છે પણ એ અપ્રમિદ્ધ ડ
જીતિ—અન્યદેવસરિએ વિ મ ૧૧૨૮મા આ અમની મતિ રચી કે

નામના પૌરાણા પુસ્તક (પૃ ૨૯૭-૩૧૮)મા કર્યો છે એમા અપાયેલી દર્શીકતો અર્ચારપ છે ને ઉપવક દર્શિએ વિચારવા જૈન માનસને આગત પહોચાડે તેવી છે ૧ આ દર્શીકત નાચા૦ (સુ ૧ અ ૫ સુ ૫૫)મા સમજાવેલોમા અપારજી છે આ જોમ સ્વાદાઈતુ ઉદાહરણ પૂર પાડે છે તેવા અનેક ઉદાહરણો આ વિચાર૦મા છે જુઓ અનેકાન્તજયપતાકા(ભા ૨)મા મારો અથેલ ઉપોદ્ધાત (પૃ ૧૦૧-૨) ૨ આ જોમ મહાવીરસ્વામીના વિવિધ નામો તેમજ એમના કેટલાક શિષ્યોના નામ પૂરા પાડે છે જુઓ જૈ આ સ ૬ (પૃ ૫૩) ૩ H I L (Vol II p 443)મા આચાર સા વિષે થયું જામ નોધ છે

અ બેચર ! સે વિદ્વાજરી સમાલોચના વિસ્તારથી આપી છે મૂળ તરીકે સવમ ૧૬-૪૧ અપાયા છે સાથે સાથે ૫ ભગવાન સ્મૃત અનુવા છે અને અ તમા ૧ સાત પરિશિષ્ટો છે

આ અગ શુદ્ધરાત્રી ભાષા તર સહિત હી હ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ જોપાનનાસ પટેને આ અમનો છાયાનુવા તૈયાર કર્યો છે અને એનું નામ શ્રીભગવતીસાર રાખ્યું છે શ્રાવૈન સાહિત્ય પ્રકારાન સમિતિ તરફથી ' શ્રીપૂજ્યભાઈ જૈન ગ્રંથમાલા-૧૬ ' તરીકે આ અનુવાદ છ મ ૧૮૭૮મા પ્રસિદ્ધ થયો છે એના અન્તમા વિસ્તૃત સ્ત્રિ અપાધ છે પ્રારમ્ભમા ઉપોદ્ધાત છે એના ૧૩મા પૃષ્ઠા કથ્યું છે કે ભગવતીસુત્રમાથી ' સુભારિતો જનુ કાઈ તારેવી કાની રોકાય તેવું ન હોવાથી આ માળાના અ ૫ ગ્રંથાની જેમ તે વિભાગ આ વખતે પડતો મુક્યો છે જોપાનનામનો પ્રસ્થાન (પુ ૩૭ અ ૧ પ ૬૬-૭૪ મ નવ ૧૮૬૫)મા ' મદાવીર રામીનો માસાદાર એ નામનો લેખ પ્રસિદ્ધ થયો ત્યારે આ અનુવા (પ ૩૦)ની નીચે મુજબની પશ્ચિમોએ જૈનોમા ઉત્કાપાત જગ્યાનો દત્તો —

હુ હમણા મળ્યું પામવાનો નથી પણ ૧૬ વય હવવાનો છું માટે તુ મેલક નગરમા ગેવતી મૂલપત્ની છ, તેને ત્વા જા તેણે મારે માટે બે કબૂતર સંધીને તૈયાર કર્યા છે, પણ તેને મળેને કે માટે તેમનું કામ નથી પરંતુ ગંધ કાસે મિનાકાએ મારેના હૂકમનું મામ તેણે તૈયાર કરેનું છે તે મારે માટે લઈ આવ '

મૂળ પાઠ નીચે મુજબ છે —

‘ સં ગચ્છહ જા તુમ સ્ત્રીદ્વા ! મેન્ધિયામ નગર રેચતીંજ ગાહાવતિણીંજ મિદ્ધે । તત્ત્વ જા રેચતીંજ ગાહાવતિણીંજ મમ અટ્ટાંજ દુવે કપાવતરીરા ઉવવપ્પડિયા તેહિં જો અટ્ટો અપિ । સ અજ્ઞ પારિયામિંજ મજ્જારુદ્ધ કુદ્ધુદ્ધ ’

૧ પ્રથમ પરિશિષ્ટ તરીકે સમસ્ત અગ્રના પાસ્તિશાલિક સંપદો આપ્યા છે (૧) દેસ નગરી અને પર્વતદિવા નામ (૨) ગૈન્વ અને ઉત્તરના નામ (૩) અન્યતીયિકા અને વાપમે (૪) સાધુ અને સાધ્વી, (૫) કાવક અને કાવિ । અને (૬) મૂળમા આપી રૂપે ઉલ્લેખાનેલા જ યોના નામ એ બાકીના છ પરિશિષ્ટો ૩

પ્રકરણ ૬ નાયાધર્મકથા (જ્ઞાતાધર્મકથા)

નામ અને એનો અર્થ — આ નામ ભગવદ્ગીતાની પેઠે નારીજાતિમાં અને બુદ્ધચર્યામાં છે એના સંસ્કૃત નામો અને એના અર્થ વિષે વિવિધ દર્શનત નેવાય છે તત્ત્વાચસજ્જ (૫ ૫૧)માં ' જ્ઞાતાધર્મકથા ' તરીકે અને ગોમતસાર (આ ૩૫૬)માં જ્ઞાતાધર્મકથા તરીકે ઓળખાવાયેલા આ બૃહા અગનુ નામ તત્ત્વાર્થાધિ (અ ૧, સુ ૨૦)ના બાબ (૫ ૧૦)માં જ્ઞાતાધર્મકથા અપાયુ છે મિહિસેનગણિએ એનો અર્થ કરતી વેળા જ્ઞાતા એટલે ઉદાહરણ એવો અર્થ કર્યો છે અને તેમ કરી ઉદાહરણ દ્વારા તેમાં ધર્મ કહાયો છે તે ' જ્ઞાતાધર્મકથા ' એમ કહ્યું છે નદી (સુ ૫૧)ની શુભિય (પત્ર ૫૦)માં ' જ્ઞાતાધર્મકથા ' સમજાવતા એવો ઉત્તેજ કરાયો છે કે જ્ઞાતા સિ આદરણા દિર્ઘતિયા વા ગજદ તે જ્ઞાતા અને પદ્મસુવલ્લભે, અદિશાદિલચ્છનસ્થ ધર્મસ્થ કહા ધર્મકથા, ધર્મિયાશ્રા વા કદાચા ધર્મસદ્ગુણો અવલગ્ન સિ ધુત મરતિ એતે ચિતિય સુવલ્લભ આનો અર્થ એ છે કે જ્ઞાતા એટલે દર્શનત અથવા દાર્શનિક અર્થે એના વડે જણાય તે જ્ઞાતા એ પદ્મના સુવલ્લભમાં છે અદિ સાદિરૂપ ધર્મની કથા તે ' ધર્મકથા ' અથવા ધાર્મિક કથા તે ' ધર્મ કથા ' એ આખ્યાન છે એમ કહેનાનુ થાય છે એ બીજા સુવલ્લભમાં છે હેમચ દ્રસ્ટરિએ અ. ચિ. (કા. ૨ ૨)નો ૧૫૭)ની વિગતિ (૧ ૧૦૪)માં જ્ઞાતાધર્મ મુખ્યતાવાળી ધર્મકથાએ એમ અર્થ કર્યો નદી (સુ ૫૧)ની જ્ઞાતા (પત્ર ૧૦૩)માં દરિલદ્રસ્ટરિએ જ્ઞાતાનિ- ઉદાહરણાતિ તત્ત્વપ્રધાના ધર્મકથા જ્ઞાતાધર્મકથા ' એમ કહ્યું છે એટલે કે એમના મતે ઉદાહરણની મુખ્યતાવાળી ધર્મકથા તે જ્ઞાતાધર્મકથા ' છે મલમગિરિસરિએ નદી (સુ ૫૧)ની જ્ઞાતા (પત્ર ૨૩૦આ-૨૩૧આ)માં આ નામ સમજાવતા દરિલસરિની જેમ એક અર્થ આપ્યો ન્યારે બીજો અર્થ નીચે મુજબ દર્શાવ્યો છે —

જ્ઞાતાનિ-જ્ઞાતાપ્યયનાનિ પ્રથમમુતસ્કથે ધર્મકથા દ્વિતીયમુતસ્કથે વાસુ પ્રત્યપદ્ધતિયુ (તા) જ્ઞાતાધર્મકથા પ્રથોદરાદિત્વાત્ પૂતપદસ્ય દીર્ઘાન્તતા "

આનો અર્થ એ છે કે જે જ્ઞાપદ્ધતિઓમાં પહેલા શ્રુતરકન્યમા શાત એટલે શાત-અધ્યયનો ॥ અને બીજામાં ધર્મકથાઓ છે તે 'શાતાધર્મકથા' છે અહીં 'શાત' એ પૂર્વ પદમાના અ'નો આ પૂર્વો સદિપણને લાઇને છે સમવાય (પત્ર ૧૧૬ આ)ની શૃતિમાં અલમદેવસૂરિએ મલ્લપગિરિ-સૂરિની માફક એમણે આપેના બે અર્થો આપ્યા ॥ વિશેષમાં શાતમાના અ'નો આ સંજ્ઞાતને લાઇને છે એમ કહ્યું છે અં ૦ બેચરદાસે ૭૦ મં ૫૦ [નાયધમ્મકહા] "ના ટિપ્પણમાં પૃ ૧૭૮માં કહ્યું છે કે 'ઐતિહાસિક અથ કરવામાં આવે તો શાત એટલે શાતપુત્ર-મહાવીર કહેતી ધર્મકથાઓ એવો અર્થ જરૂર થઇ શકે' પૃ ૧૮૦માં એમણે એ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે તે ૧જામાં ભગવાન મહાવીરના નામ માથે સખધે જોડનારો ઐતિહાસિક અથ વધુ સુમનન ડે, માટે જ આ સૂત્ર 'નાયધમ્મકહા' સુખપૂષ્ઠ ઉપર અને મૂકેલું છે

વિભાગ—આ અગ્રમાં મે સુવકખધ છે અને એના નાય (શાત) અને ધમ્મકહા (ધર્મકથા) એવા નામ સંકરણ છે આ ઉપનયન પહેલા સુવકખધમાં ઓમપ્તીસ અજ્ઞયણ અને બીજામાં દસ રેવ ગ છે સમવાય (સુ ૧૪૧)માં અને નદી (સુ ૫૧)માં પણ આમ જ વિભાગો અપાયા છે વિશેષમાં એમાં એ ઉલ્લેખ છે કે ૧૮ શાતો પૈકી પહેલા જે દમ છે તે શાત 'જ' ॥ એમાં આખ્યાયિકા વએરેનો સમ્ભવ તથા બાકીના ત્રણ શાતો પૈકી દ્રેકમાં પાયસો ચાળીસ પાયસો ચાળીસ આખ્યાયિકાઓ છે વિશેષમાં એકેક આખ્યાયિકામાં પાયસો પાયસો ઉપાખ્યાયિકાઓ છે અને એકેક ઉપાખ્યાયિકામાં પાયસો પાયસો આખ્યાયિકા પાખ્યાયિકાઓ છે એટલે કે એકદર એક અળજ એકવીમ કરોડ અને પચામ લાખ (૧૨૧,૫૦,૦૦૦૦૦) આખ્યાયિકાપાખ્યાયિકાઓ છે

ધમ્મકહાના દમ વગર પૈમી એકેકમાં પાયસો આખ્યાયિકા એકેક આખ્યાયિકામાં પાયસો ઉપાખ્યાયિકા અને એકેક ઉપાખ્યાયિકામાં પાયસો

૧ પ્રથમ અર્થમાં. ૨ અજ્ઞયેવસૂરિ, તથા (પત્ર ૧૧૦ અ) માં મૂકેલું છે કે વચ એણે સમૂહ સંજ્ઞાતવ એથી અર્થાધિકારના સમૂહરૂપ અધ્યયનો તે જ દમ

આખ્યાયિકાપાખ્યાયિકાઓ છે આમ આખ્યાયિકાપાખ્યાયિકાની સખ્યા એક અબજ પચ્ચીસ કરોડ (૧૨૫ ૦૦,૦૦,૦૦૦) છે અહીં નવ યાત સમ્બન્ધી જે આખ્યાયિકાદિ કહેલ છે તેના લક્ષણ સમાન હોવાથી એ આ ૧૨૫ કરોડમાંથી જાદ કરતા પુનરુક્તિ રહિત આનુ પ્રમાણ સાઠાજણ કરોડ (૧૦૫ કરોડ યોગ ૧૨૧૫ કરોડ) મતાવાયુ છે આજે તે આખ્યાયિકા સખ્યામાં કયાનંકા મળતા નથી

અરિત અને કલ્પિત કથાઓ—સમવાય(જુ ૧૪૧)માં કહ્યું છે તેમ આ અજગપણોમાં અપાયેલી કથાઓ પૈકી કેટલીક ખરેખર અનેની કે—અરિત છે અને કેટલીક ઉપજાવી કાઢેલી છે—કલ્પિત છે

ઉપયુક્ત દસ વગ તે અનુક્રમે અમુક અમુક દેવની અમમદિધીઓના વગદ પ છે જેમકે (૧) ચમરની (૨) ૧બરિ વૈરોએ દ્રવી (૩) અમુરેન્દ્ર સિવાય બાળીના દક્ષિણના નવ ઇંદ્રોની (૪) અમુરેન્દ્ર મિવા ના ઉત્તરના નવ ઇંદ્રોની (૫) દક્ષિણના વાનવ તરોની, (૬) ઉત્તરના વાન વનતરોની (૭) ચ દ્રવી (૮) સૂર્યની (૯) રાકેની અને (૧૦) ઇશાન ઇંદ્રની દસ વગમાં અજગપણોની મખ્યા અનુક્રમે નીચે મુજબની છે એમ ખીજા સુમદ્ અથ ઉપરથી જણાય છે —

૫ ૫ ૫૪, ૫૪ ૨૨ ૩૨ ૪, ૪, ૮ અને ૮

દક્ષિણના નવ ઇંદ્રો પૈકી પ્રત્યેકને ૭ ૭ અમમદિધીઓ છે એ દરેકનું વૃત્તાન્ત તે એકેક અજગપણોનો વિષય છે આમ ૫૪ અજગ પણો છે ઉત્તરના નવ ઇંદ્રોને માટે પછુ આ પ્રમાણે વિચાર કરવો એટલે એને અંજે ૫૪ અજગપણો છે પાચમાં વગના ૩૨ અજગ પણોના નામ એ વગના પ્રારમ્ભમાં અને દસમાં વગના આઠ અજગ પણોના નામ એ વગના પ્રારમ્ભમાં પછમાં દર્શાવાયા છે

૧ મદાભારતના આ પવના સમ્બાવ પવમાં દાનવોનો વરા વર્ણ વાયો છે એમાં વિરોચન કુચા નિકુચા, જલિ મદાકાલ સમ્બર, વગેરે નામે અપાયા ■ તે વૃક્ષનાથે વિચારવા યોગ્ય છે

વિષય—પહેલાં સુવર્ણપદના અન્નપ્રયજ્ઞના નામે આ અગમા જ લગભગ પ્રારંભમા પછી દ્વારા સૂચવાયા છે એ નામના નિર્દેશપૂર્વક આપણે વિષયનો વિચાર કરીશું.

ઉકિષ્પત્તણય (ઉત્ક્રિષ્પ-ચાત)—આમા મેઘકુમારે હાથીના જવમા સસનાને બચાવવા માટે પત્ર લેયો કર્યો હતો એનું વણન છે એ ઉપરથી આ અન્નપ્રયજ્ઞનું આ નામ યોગ્ય છે અને તે માર્થક છે ગભની રક્ષા માટે ફવી સક્ષાળ લેવાઈ હતી તે આમા નિર્દેશાયું છે મેઘકુમારનો જ મ થતા ચાર દિવસ સુધી જે સરખરાદિ કરાયા તેનો અહીં ઉલ્લેખ છે ત્રિગંધમા કન્યાયાય^૧ પાસે મેઘકુમાર જે મોતેર ક્યાઓ શીખ્યા તેના અહીં નામે અપાયા છે એઓ અગર દેશી જાણાઓના જણના કાર બ માનો પણ અહીં ઉલ્લેખ છે આ અન્નપ્રયજ્ઞમા મેઘનું વિસ્તૃત વણન છે.

સધાહ (મધાટ)—ધ ય શઃ અને વિજય ચોર એ બેને એક સાથે મધા 'મા એટલે કે હેડમા બાધ્યા ત્યાથી આ કથા લીપડે છે માટે એનું આ નામ છે વિજય ચોર ક્યાં ક્યા જાયો તે દર્શાવાયું છે અન્તમા દેહને શા માટે પોષવો એ બતાવાયું છે સુસમા અન્નપ્રયજ્ઞમા પણ આ ા માફક આદારનું પ્રયોજન સમજાવાયું છે.

અહ (અણ્ઙ)—આનો અર્થ 'ઇડુ થાય ા આ અન્નપ્રયજ્ઞમા મોરના ઇડાની વાત આપી ઉપનય બતાવાયો છે.

કુમ (કૂમ)—કૂમ એટલે કાચબો જે કાચબાના વર્તનની હરીફા દ્વારા મયમી અને અસમી માધુની સમજણ અપાઈ છે.

સેવગ (સેનક)—સેન (સેનક) રાજાનો જવાનત અહીં અપાયો છે એટલે એ ઉપરથી આ નામ યોગ્ય છે વસુદેવના પુત્ર કૃષ્ણના

^૧ કામસૂત્રના 'વિદ્યારણ્યેશ પ્રમણુમા અપારેણી ચોસક કળાઓમા આ બાતેર કળા ફરી રીતે સમાઈ શકે તે સં મં ધં (પૃ ૧૬૫-૨૦૧)મા દર્શાવાયું ■

ક્રમયમા યાવચ્ચાપુત્ત(સ્થાપત્યાપુત્ર) થયા તેઓ બાવીસમા તીથ કરે
અરિષ્ટનેમિનુ પ્રવચન સભાળી દીક્ષા લેના તત્પર થયા તે સમયે એમની
માતા યાવચ્ચાએ અનુકૂળ તેમજ પ્રતિકૂળ વચનો દ્વારા એમને સમ
જાવના પ્રવાસ કર્યો એમણે ન જ માયુ ત્યારે યાવચ્ચા કૃષ્ણ પાસે
ધામના મામરા મધ એના ઉત્તરમા કૃષ્ણે કહ્યું કે હું જાતે જ એમનો
નિષ્ક્રમણ-સંકાર કરીશ અને પછી એમણે તેમ કયુ યાવચ્ચાપુત્રે
દીક્ષા લીધા પછી પરિનાજક શુક્ર માથે તેમને રિનય, શૌચ યાત્રા
વાપનીય 'સરિસવ રૂપ્યાદિ મન્મથમા નિચારની આપલે થઇ અને
શુક્ર જૈન દીક્ષા અગીકાર કરી યાવચ્ચાપુત્રે ઉપદેશ માલગીને
સેનગ રાજ્યએ જાનકના મત મહાશ્વ કર્યા હતા તેમણે હવે શુક્રે ઉપદેશ
સાલગી દીક્ષા લીધી એક વેળા તેઓ માદા પજા ત્યારે તેમના પુત્ર
મહાશ્વ તેમને માટે બૌદ્ધ વગેરેના પ્રમથ કર્યો. એમા મદા પશુ
આપવાનું હતું સાગ્ન થયા પછી પશુ સેવગે મદાનિનુ સેવન ચાતુ
રાખ્યું અને એઓ પ્રમત અને કૃશીન બની ગયા પ થકે સિવાય
બીજા નધા શિષ્યો એમને ત્યજી ગયા આત્મર્થિક પ્રતિક્રમણ કરતી
વેળા પ થકે એમના ચરણમા મલ્લક મૂંધુ એ સ્પર્શથી એઓ
મીલા પાળ બ તે સાચી વસ્તુ સમજતા સિધિનતાનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ
સયમ પાળવા લાગ્યા.

આ અજગ્રથમા પાત્ર મહાનતોની હકીકત યાવચ્ચાપુત્રે કહી તે
તેમજ આત્મર્થિક પ્રતિક્રમણનો ઉલ્લેખ એ બાવીસમા તીથ કરના
તીથમા કેવી રીતે થી શકે તે વિચારવા જેવું છે

તુળ (તુમ્મ)—તુળ' અથ તુમ્મકુ થાય છે એ લેપવાળું
હોય તો પાણીમા ડૂબે છે અને લેર વગરનું જનતા તરે છે એ
ઉદાહરણ દ્વારા આત્માની અધિગતિ (ભારેપણું) અને ઉત્તિ (હલકા
પણું) સમજનાઇ હોવાથી આ અજગ્રથનું નામ તુળ પડાયું છે

૧ તુઓ પૃ ૮૩ ૨ હ એક કુ અનેક કુ અમથ કુ એ હકીકત
સ્થાપદદિગ્દે સમ રવાઇ છે

સામ્પરાયિક કર્મ આઠ પ્રકારનું છે તેથી અહીં કાણા વિનાના તુમ્હારને દાલથી વીંટી તેના ઉપર માટીનો લેપ લગાવી તેને તડકે સુકવવો એ બાબનું ઉપરાઉપરી આઠ વાર કરવાની કહેવાઈ છે

ગેહિણી (રેહિણી)—એક રેહિયાની રેહિણી નામની પુત્રવધૂની કથાનો ઉપનય અહીં દર્શાવાયો છે એથી એનું આ નામ રખાયું છે રેહિયાને ઉન્નિઝમ, ભોગવતી રક્ષિકા અને રેહિણી નામની ચાર પુત્રવધૂઓ હતી પહેલીએ એના નામ પ્રમાણે મસરાએ આપેના પાન ડાગરના દાણા ફેંપી દીધા બીજી એના નામને જાણે ચરિનાથ કત્તી હોય તેમ તે ખાધ ગઈ ત્રીજીએ એ સમઢી રાખ્યા અને ચોથીએ એ ઉગાડ્યા આ કથા દ્વારા શ્રમજોની ચાર કોટિ મતાનાં છે આ જ કથા થોડા રૂપમાં માથે મર્વાસ્તિવાન્ના વિનયવત્સુભા જોવાય છે એક જમન પુરતકના ‘ભુદ્ધ અને મહાવીર નામના અનુના મા કત્યુ છે કે બાદનના નવા કરારમાં મધ્યુ અને વ્યુકની સુવાર્તામાં આને મળતી કથા છે એ કથાને લઈને એ પુરતકમાં ભારત અને ખ્રિસ્તિ સમાનતાઓ દર્શાવાઈ છે

મહિલ (મહન)—અહીં ૧૬મા તીથ કર મંત્રનાથનો વૃત્તાન્ત છે એ ઉપરથી આનું આ નામ રખાયું છે ‘તીથ’કરનામગોત્ર’ ક્રમ બાધવાના વીમ રથાનોકે અહીં મળ્યાવાયા છે રાજકુમારી મંત્રિએ પોતાને વરના આવેલા એ રાજાએને સુરજીમૂર્તિ ઉપરનું ઢાંકણ ખોલી કેવી રીતે પ્રતિભેદ પમાડ્યો તેની દબીકત અહીં અપાર્શ્વ છે

કુજાવના રુપિ (રુમ્મિન)—રાજાએ પોતાની પુત્રીના ચાતુર્માસિક સ્નાનનો ઉત્સવ કર્યો તે વિશે એણે પોતાના વર્ષધરને પૂછ્યું ત્યારે તેણે મન્ત્રિના સ્નાન-ઉત્સવના વખાણ કર્યા

માયદી (માદી)—માયદી સાયવાદના એ પુત્રો નામે જિન રક્ષિત અને જિનપાલિતનો આમાં અધિકાર આવતો હોવાથી આ નામ ચોખ્ખું છે જિનરક્ષિત જિનપાલિત સાથે અધિકાર વાર ‘લવણ’ સમુદ્રની સફરે ગયો હતો અને જાને જાણ્યો સ્વેચ્છાસૂચી પાછા જ્યાં હતો

જ્યારે વાર તેઓ ગયા ત્યારે તેમની નૌકા ફૂળી ગઈ^૧ પણ એક મોટું પાટિયુ હાથ લાગતા તેઓ તરતા તરતા રમણદીવ^૨ (રત્નદ્વીપ) મા ગયા એ દ્વીપની આધિપતિકા રમણદીવદેવતા (રત્નદ્વીપ-દેવતા) એમની પાસે આવી અને એમને ધમકા આપીને પોતાના મહેલમાં લઈ જઈ એ દેવી એમની સાથે વિવિધ ભોજો ભોજવવા લાગી

એક વેળા 'લવણ' સમુદ્રના અધિપતિએ રમણદીવદેવતાને લવણ સમુદ્રમાં જે પાસ પત્ત, કાઠ કચરો કે બીજી અશુભિ પડે ન હોય તે બધું એકવીમ વાર આઠા મારીને સાફ કરવાનું કહેતાં એ દેવી ગઈ એ વેળા એ દક્ષિણ દિશામાં ન જવા માટે જ ને બાધ્યોને સમજાવતી ગઈ, પણ આ બાધ્યો તો એ દિશામાં ગયા ત્યાં છાપીમાં પરાવાયેના એ પુરુષને તેમણે રડતો માળ્યો. એ કાઠ દીને રહેવાસી હતો ને ધોડાનો વેપારી હતો. એણે કંઈ કે પૂર દિશામાં સેવન (નૈવેદ્ય) યજ્ઞનું મંત્રિર ઉ ત્યાં એ યજ્ઞ અચરૂપે રહે છે અને પૌદસે આંકમે પૂનમે અને અમાસે એ બોલે છે કે કોને તારુ કોને બચાવુ / એટલે જ ને બાધ્યોએ ત્યાં જઈ યજ્ઞની પૂજા કરી બચાવવા વિનંતિ કરી અને યજ્ઞે હા પાડી એણે કંઈ કે મારી પીઠ પર બેસી જાઓ ૨ પેલી દેવી આવી તમને બીવડાવે કે લોભાવે તોપણ તમે હઠ મન રાખી બેસી રહેજો પણ જો તમે ચિનિત થયા તો હું તમને મારી પીઠ પરથી લવણ સમુદ્રમાં ફેંકી દઈશ અને એ દેવી તમને તરત જ મારી નાખશે.

થોડી વારે દેવી આવી ત્યારે તેના વચનોથી જિનરક્ષિત અસિત થયો અને તેનો દેવીએ નાશ કર્યો પણ જિનપાલિત ડાચો નહિ એથી યજ્ઞે તેને પોતાની જ મજૂમિ સુધી પહોંચાડ્યો આગળ ઉપર મહાવીરરથમાં ત્યાં પધાર્યા ત્યારે જિનપાલિતે દીક્ષા લીધી જિનપાલિતની માફક સાધુ સાધ્વીઓએ વતવું એમ અન્તમાં કહેવાયું છે

ચંદ્રિમા (ચન્દ્રમસ)—આત્માની શુદ્ધિનો વિકાસ અને પ્રાપ્તિ કેવી

૧. આનું આશિષુજ ઉત્પત્તિઓથી પરિણમી વળી ન અપાયું છે ૨ પાંખવાળા ધોડાનો ઉલ્લેખ વલ્લભરસ-જાતક (ક્રમાંક ૧૯૬)માં છે

રીતે યાચ છે એ સમજાવવા ચન્દ્રનુ ઉત્તરણ અહીં અપાયુ છે અને એ રીતે આ નામ સાચક છે

દાવદવ (દાવદવ)—દાવદવ નામના વૃક્ષોનો દાખલો આપી આરાધક અને વિરાધક અર્થથી તેમજ સર્વથા કાને કહેવા તે આમાં સમજાવાયુ હોવાથી આનુ આ નામ રખાયુ છે

ઉદગણ્ડાઅ (ઉલ્ક-ગાત)—આનો અર્થ 'પાણીનુ ઉત્તરણ એમ યાચ છે એ દ્વારા વસ્તુનુ સ્વરૂપ અહીં સમજાવતા કહ્યું ॥ ૩ પરમાણુઓના સ્વભાવ ને સયોજની વિચિત્રતા અનુસાર વસ્તુ સારી કે ખરાબ બને છે એટલે એમાં રાગદ્વેષને રથાન નથી આમાં ચાતુર્વામ ૩૫ ધમનો ઉત્તેજ છે

મહુક (મવુક)—મહુક એટલે દેડકો ન . મહિપારના દેડકા તરીકેના જ મની હમીકત અહીં અપાઇ છે એણે મહિપારના ભવમાં માદી પુકરિણી બંધાવી અને તેને ચિત્રસભા પાકશાળા ઔષધાલય અને ૧આસકારિક સભા વડે અલકુન કરી હતી આ અત્ત્રયણુમાં સોળ રાગોના નામ મળ્યાવાયા છે અને રાગ દૂર કરવાના અનેક જાતના ઉપાયોનો નિર્દેશ છે આસકિન અને અનાસકિતનુ ફળ આ અત્ત્રયણુમાં સમજાવાયુ છે

તેવલિ (તેવલિ)—તેવલિપુર' નગરના કનકરથ રાગના તેવલિ પુત્ર (તેવલિપુત્ર) નામના પ્રધાનની હમીકત અહીં અપાઇ હોવાથી એનુ આ નામ યોગ્યયુ છે આ નગરના મૂલિકારદારક નામના એક સોનીની કન્યા નામે પોદિવાને તેવલિપુત્ર પત્ણે છે પણ આગળ ઉપર એને એના ઉપર અભાવ યાચ છે ત્યારે એ ઓ અમણે, બાહણે વગેરેને દાન દેવામાં વખત પસાર કરે છે સુવતા આર્થા શિક્ષાથે આવતા પતિનો પ્રીતિ મેળવવા માટે કોઇ ચૂણ, મત્ર, કામણ કે વશીકરણ કે ઔષધિ હોય તો તે જતાવવા કહે છે આર્થા આ સાજણી કાને દાચ દે ॥ અને ધમ સજણાવે છે એ ઉપરથી પોદિવા ગ્રાવિકા બને છે ને અ તે દીક્ષા લે છે પણ તે પૂર્વે તેવલિપુત્ર એ જાગતની અનુમતિ આપતા એવી

કન્યાના કરાવે છે કે જો તુ દેવગતિને પામે તો તારે મને અહીં આવી
 ત્રિભોધ પમા વેા પોદિલા કાળ કરી સ્વર્ગે જાય છે, અને પછી તેયસિ
 પુત્રના ગરબ થાદ આવતા તેને ત્રિભોધ પમાડના આવે છે અનેક
 પ્રયાસ કરવા છતાં જ્યારે કંઈ અસર થઈ નહિ ત્યારે કનકરથની
 પછી એની માદીએ આવેના એના પુત્ર કનકધ્વજ અને તેયસિપુત્રની
 વચ્ચે એણે નિરોધ જીતેા કર્યો. એથી તેયસિપુત્ર બચીત બ યેા એણે
 નર ખાધુ પણ એ મર્યો નહિ જગે તરવાર ચલાવી તો એ નિમ્મળ ગઈ
 ગજે ફાસેા ખાધેા તો એ વૂડી મર્યો ડોકે જારી શિલા બાધીને પાણીમા
 પડ્યો તો એ ફૂલ્યેા નહિ ધાસની મજીને આગ લગાડી તેમા પેરે તો
 આગ એનાવાઈ ગઈ અને એ મર્યો નહિ આથી એ ખૂન નિરાશ થયેા
 એટલે પેલેા પોલિદેવ પોદિલાના રૂપમા દાજર થયેા અને એ રો
 આગળ મોટો ખાડે છે પાછળ માડેા દાર્યા આવે છે, જ ને બાલુએ ઘેર
 અ ધારુ છે વચમા બાજો વરસે છે, મામ મળમ્મુ છે અને રથ ધગધગે
 છે તો હ તેયસિ હવે કયા જુદ તેયસિપુત્રે કથુ કે દીક્ષા લેવી નેથી
 કાંઈ જાતનો ભય રહેશે નહિ પોલિદેવે કહ્યું કે તો તુ કેમ બીએ
 છે આ માલગી તેયસિપુત્રને જાતિસ્મત્ત્વ જ્ઞાન થાય છે અને એ યોગી
 બને છે કનકધ્વજ એને પો પડે છે અને એમનેા ઉપદેશ માલગી
 આવમ્મમ રવીકારે છે તેયસિપુત્ર અ તે મિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત બને છે

આ હકીકતનેા મારાસ આવસસપુરિણ(ભા ૧, પત્ર ૪૮૬-૫૦૧)મા
 છે પોદિલાની દીમા પછીની કેટલીક હકીકત ઇસિભાસિપના રૂપમા
 અજ્ઞપથ નામે તેયસિપુત્રઅજ્ઞપથમા પૃ ૮-૬મા જોવાય છે

નદીફલ (નદીફળ) — આ એક ઝાઝુ નામ છે એના પત્ર પુષ્પ
 ફળ વધુ રસ મધ સ્પર્શ અને ઝાઝા ધણા મનોહર હોય પળુ
 એની ઝાઝામાં વિસામે લેનારુ તેમજ એના ફળ ખાનારુ પણ મૃત્યુ
 થાય છે આ નદીફલુ ૥ ૬૮૨ થુ આપી સવમ લીધા બાદ કામગુરોમા
 ન લનચાવાનો ઉપદેશ અપાયો છે અને એ માટે એક સાર્થવાદની કથા
 કહેવામા આવી છે

આ સાથવાહ કેવી તૈયારી કરીને અને ^૧કયા કયા ધમવાળાને સાથે લઇને પ્રયાણ કર્યું તે દર્શાવાય છે

અનરક કા (અપરક કા) — આ એક નગરનું નામ છે એને અહીં અમરક કા તેમજ અર્પરક કા ^૨ પણ કહ્યું છે આ નગરનો રાજા દ્રોપદીને લઈ ગયેા એ વાત આ અજગવણમા આવતી હોવાથી એનું આ નામ રખાયું છે

૨ નાગશ્રીએ તૈયાર કરેલું કડવી દુગડીનું સાક ધમડુચિને વહારાન્યુ એમણે શુરુને ખતાવતા તેમણે એ નહિ ખાતા પગલવા કહ્યું તેમ કરના જતા એક દીપુ જમીન ઉપર એમણે મુક્યુ તો એના ગન્ધથી દળરો ખીડી લા આવી અને એ આખતા મરી મધ એ ઉપરથી ધમરચિ જતે જ એ સાક ખાઇ ગયા અને એથી એમનું મૃત્યુ થયું તેમ થતા નાગ ત્રીની વજોવણી થઇ, અને એના પતિએ એને કાઠી મૂખી એ સોળ રાત્રોથી પીતિ થઇ મરી મધ કાવાન્તરે એનો સુકુમાલિકા તરીકે જ મ થયેા સાગર સાથે એના લગ્ન થયા એના અમના રપરાથી સાગરને ખુબ વેદના થઇ અને એણે એનો લાગ કર્યો પછી એ દ્રમકના સમાગમમા આવી પણ દ્રમક પણ એને મૂકીને નાકો સુકુમાલિકાએ આખરે દીક્ષા લીધી એક વેળા એ ધ્યાન ધરવા બહાર મધ લા ગણિકાને પાત્ર પુરુષો વડે મતકારાતી જોઈ એ સાધ્વીએ અવાન્તર જવમાં એવા સુખભોગ મેળવવા નિવાલ્ય (નિ ન) કર્યુ કાળ કરી એ દ્રોપદી તરીકે જ મી એ ઉગમરલાવક થતા દુષ્ટ રાજાએ રવવર રચ્યો ને કૃષ્ણ વગેરેને આમ ત્રણ આખ્યુ રવવરમા દ્રોપદી પાત્ર પાડડેને પરણી

એક વેળા ૭નાર આકાશમાથી ઊતરી પાવ્તુ રાજાના મહેલમા

૧ ચરક ચારિક, અર્ધખડિક સિન્ધુ પદ્મરમ જોતમ પોતલી ગૃદિધર્મો ધમચિન્તક અવિરુદ્ધ, વિરુદ્ધ જલ માવક, જલ માવક રત્નાપટ અને નિમ્ન યનેા અહીં નામોલ્લેખ છે ૨ આની કયા જૃહ્લકયાકોશ (૫૭, ૨૦૪) સાથે સરખાવાય તેમ ૩ આનું વર્ણન આ અનુક્રમમા છે

આવ્યા તે સમયે દ્રૌપદીએ એનો આદરસત્કાર ન કર્યો એથી વે
લેના માટે તેઓ અવરકકાના રાજા પદ્મનાભ પાસે ગયા અને પ્રસ
નીકળના દ્રૌપદીના ભારોભાર વખાણ કર્યા એ ઉપરથી એ રાજા
પોતાના પૂત્રના મિત્ર દેવ પામે એનું દરજ્જુ મરાવ્યું નારદ દ્વારા એ
સમાચાર જાણી ક્રુષ્ણે સવજ્જુ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા સુરિયતને પોતા
પાસે બોલાવી વચજ્જુ સમુદ્રમાં થઈને છ રથો જાય તેટલો ભાગ ક
આપવા કહ્યું તેમ થતા ક્રુષ્ણ અને પાંચ પાણ્ડવો અવરકકામાં આવ્યા
સૌથી પ્રથમ પાણ્ડવોનું પદ્મનાભ સાથે મુદ્દ થયું, પણ તેમાં તેઓ હાથ
પછી ક્રુષ્ણે પદ્મનાભની પીઠ પકડી અને નરસિંહરૂપ ધારણ કરી અવરકકા
બાયબેગી કરી એટલે એ રાજા દ્રૌપદીને યરલે ગયો દ્રૌપદીના કહેના પ્રમા
એ વત્યો એટલે ક્રુષ્ણે એને જતો કર્યો દ્રૌપદીને લઈને છ રથે જઈ ભર
ખણમાં આવવા નીકળ્યા ગંગા આવતા નાવમાં બેસી પાણ્ડવો એ ન
ઊતરી ગયા અને ક્રુષ્ણ તો સુરિયત દેવને મળના માટે રોકાયા પાણ્ડવો
નાવ પાછું ન મોકલ્યું ત્યારે એક હાથે ઘોડા અને સારથિયા મુકત રથ
ઊંચડી બીજે હાથે સાડીનાસકં (૧૨૧) ચોળન પહોળી ગંગા તરીને કુ
સામે કડિ આવ્યા પાણ્ડવોએ તેમને આમ મુસીબનમાં મુકયા તેથી એમ
ચીડાઈને પાંચ પાણ્ડવોને દેશનિકાસની આજ્ઞા કરી એ ઉપરથી આપ
તેમને 'પાણ્ડવમુર' વસાવી ત્યાં રહેવું પડ્યું આજળ ઉપર ધમકે
પાસે પામે પાણ્ડવોએ અને દ્રૌપદીએ દીક્ષા લઈ પાણ્ડવો મુકિતને વ
અને દ્રૌપદી દેવ તરીકે ઉત્પત્ત થઈ તપની પાછળ આસકિત (નિમ
કરાયું) હોય તો તે જણતું નથી એ વાત અહીં સમજનાઈ છે

આપણું (૧) આજ્ઞાનેય) — આપણું 'નો' અર્થ 'કુલીન' થી
એમ થાય છે અભયદેવસુત્રિએ એને માટેના સંસ્કૃત શબ્દ ત
'આકીર્ય' નો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પણ એના કરતા આજ્ઞાનેય વ
સમત જણાય છે આ અજ્ઞાનેયમાં કુલીન ઘોડાએની વાત આવ

૧. જોઈ સહિત્યમાં આ અર્થમાં આજ્ઞાનેય અને 'આજ્ઞાનેય' ન
વપરાયા છે.

તેવાથી એનું આ નામ રખાયું છે કેટલીક વદાણુવટી વણિકો દેશ તરફ ગયા ત્યારે તેમના વદાણુ વૃદ્ધ વૃદ્ધ થતા તેઓ 'કાલિક' હોપમા હાતપર ત્યાના યોગ્યો એમને જોઈને બાળી મથા વણિકો સોનું વગેરે સર્થ સ્વદેશ પાછા ફર્યા રાજાને નોકાઓની વાત કહી ત્યારે તેણે એ સર્થ આવવા માટે કહ્યું યોગ્યોએને સમસ્યાવત જાતજાતની વીધુ તેમજ બીજા વાણી સાકડાની રમખેરમી મનોમોહક જનાવડો, વિવિધ પ્રકારના સુગંધી પદાર્થો, અનેક સ્વાદિષ્ટ વસ્તુઓ અનેક જાતના સુવાળા વસ્ત્રો અને પદાર્થો વગેરે પાછો રાજાએ આપ્યાં એ વદાણુમા ચડાવી વણિકો યોગ્ય લેતા 'કાલિક' હોપમા મથા અને એ યોગ્યોએને વાણીના મધુર સંજ્ઞાદિ દ્વારા સમસ્યાવી પકડ્યા અને વદાણુમા ચડાવી સ્વદેશ લાવ્યા તેમને કેળવીને પછી એ રાજાને સાધ્યા જાને ઉપનયન અતમા અપાયો છે

સુસુમા (સુસમા)—ધ વગેરેની સુસુમા નામની કન્યાની આમા વાત આપી આદારનું પ્રયોજન સમજાવાયું છે એ ઉપરથી આ નામ યોગ્ય છે ચિનાત નામનો દાસપુત્ર એ હાકરીને રમાડેને અને એની સાથે રમતા આવનારને પગવડો એથા એના શેડે એને કાળી મૂક્યો તેમ થતા એ તદ્દન વણી મથો અને વખત જતા ચોરોનો ઉપરી જન્યો એક દહાડે ચિનાત પાંચસે ચોરોને લઈને ધ વગુ ધર તૂટવા ગયો માલ મિલકતની સાથે સાથે એ સુસુમાને ઉપાડી આનતો થયો એના પિતા અને પાંચે બાઈઓ એની પાછળ પડ્યા પકડાઈ જવાનો વારો આવતા ચિનાતે સુસુમાનું મસ્તક તરવાર વડે ધડથી ભુદુ ક્યું અને એ જ લઈને એ ઘેર જંગમમા નાગે અને તરમનો માર્યો મરી ગયો

આ તરફ પેના છ જણ ચિનાતને પકડી રાક્યા નહિ, પણ તેમને સુસુમાનું શબ મળ્યું આ જ્યાં એટલા જ્યાં જૂખ્યાતરસ્યા થયા હતા કે એકે બીજાએને પોતાનું માસ ખાવા ને લોહી પીવા કહ્યું, પરંતુ અંતે તેમ ન કરતા સુસુમાનું જ માસ ખાઈ ને લોહી પી તેઓ ગળગળદમા આવ્યા કેમકે એ સિરાય બીજે કેઈ માર્ગ ન હતો સુસુમાના પિતાએ મહાવીરસ્તામીની પાસે દીક્ષા લીધી અને કાળ કરી એઓ સ્વર્ગે સચર્વા

મેક્ષ મેળવવા માટે શરીર સદાવક છે એને એ શરીરને ટકાવવા માટે જ આહારપાણી છે એમ આ અન્નજયણના અન્તમા મુચવાયુ છે ૧

પુડગીયણાય (પુડગીક-જાત)—મહાત્મ રાજાને પુડગીક અને કણ્ડરીક નામે બે પુત્રો હતા એ પૈકી ખાસ કરીને મોટા પુત્રનો વૃત્તાન્ત આ અન્નજયણમા આવતો હોવાથી એતુ આ નામ યોગ્યપુ છે વર્મોપ દેશ સામળી પુડગીક આનક જ યો તે વેળા કણ્ડરીક દીક્ષા લીધી એક વેળા કણ્ડરીક માંડ પત્તા ત્યારે પુડગીક યોગ્ય વૈદ્યો અને ઔષ્ધો દ્વારા એમનો ઉપચાર કરાયો સાળ થયા પછી એઓ આચારમાં શિથિન બન્યા અને કાનાન્તરે દીક્ષા છોડી પુડગીકને હાથે રાજગાદીએ બેઠા અને અવસાન થતા અધિગનિને પામ્યા પુડગીક દીક્ષા લઈ એ રડી રીતે પાળી અને કાળ કરી એઓ સર્વોચ્ચસિદ્ધિમા અવતર્યા

અ તમા સમય પાળનારની અને એથી બદ્ધ થનારની શી દશા થાય છે તે અહીં સમજવાયુ છે

કાલી ઇત્યાદિ—જિતરાત્રુ રાજાના રાજ્યમા રતેનારા કાનને કાલની નામે પત્ની હતી આ દમ્પતીને કાલી નામની પુત્રા હતી એણે પાંચનાથનો ઉપદેશ માગળી દીક્ષા લીધી, અને એ પુરુષચૂપાની શિષ્યા બની વખત જતા એ સમય મધ્યાયોગ્ય ન પાળતા સ્વચ્છ દી બની એતુ અનસાન થતા એ ‘અમરચયા રાજબાનીમા કાલી ૨૧ તરીકે ઉત્પન્ન થઈ

રાઈ (રાજ ?) રમણી (રજની) વિભળુ(વિદ્યુત) અને મેક્ષા (મેક્ષા કે મેક્ષા ?) એ ચારની કથા આ કાલી પ્રમાણે છે આમ પહેલા વચ્ચના પાંચ અન્નજયણોનો સાર છે બાકીના વચ્ચના અન્નજયણમાના

૧ અટલી ઠતરલી બાકી હતી ત્યારે જાણુ જૂની જવાથી દમ્પતીએ પોતાના પ્રિય પુત્રનું માર્ગ વિદ્યાર કરતા કરતા બાધુ એ કથા સંકુતનિઝાયમા અપાઈ છે અને ત્યાં શરીરના નિર્વાહને માટે જ આહાર સેવક એ વાગ રખટ કરાઈ છે વિષુદ્ધમગ્નમા અને શિશ્વસમુચ્ચયમા આ હકીકતનો નિર્દેશ છે વિશેષ માટે જુઓ ૫૦ મં ૫૦૫ ટિપ્પણ (પૃ ૨૫૧-૨૫૩)

પાથી અપાવુ ન અન્તમા કોઈ અપાયો છે એમ પ્ર. સત્તા' તરફથી. આ સુધે મુજબની આપાતરે જે જાગમા (પહેલમાં ૧-૮ અ. ૪-૧૫ પુરુ) વિ સ ૧૬૮૫ અને વિ સ ૧૬૮૬મા એમ અનુક્રમે ૧૫૬૧ પ ૩ હો. એવ વી નહે મુખ ૧ અ. ૪-૮ અંગ્રીજ અનુવાદાદિ નાવન અને અ. ૨ ને અ ૧૬૯૦ અંગ્રીજ અનુવાદ ગ્રંથનુ અને પ્રસ્તાવના પ્રાકૃત મં. ૧૪૪૦મા રૂપાવેન છે

માનસા—રદ્દાગ્રંથમાં છે સ ૧૬૦૭મા ૩૦ પુ દિ. મન (Hilfmann) નો Die Jhuta-Erzählungen aus sechsten Angk des Kanons der Jiniten નામનો જર્મન નિગ્રંથ ઉપાયે છે એમાં એલે આ અગતી કથાઓ સત્તર આપ્યો છે. માથે સાથે એલે અ. ૫ માદિજમાથી મમાન કથાઓનો નિ. ૪ કર્યો છે વિરોધમા દમવેપાસિવનિજ્જુતિ પ્રમાણે ગાતે ની યોજના રચી કરી છે

શ્રીમદ્દાવીર—કથા (અ. ૩) મા નાયાબની તેર કથાઓ મુજરાતીમા અપાઈ છે દુષ્ટ (૧-૬), બે કથા (૧-૪) બે ઇડા (૧-૩), નન્દીક (૧-૧૫) ચ દ્રમા (૧-૧૦), શદિષ્ટી (૧-૧૭) પેડાઓ (૧-૧૭), મતિ (૧-૮) આમનુ પાળી (૧-૧૨), સુસુમા (૧-૧૮) બે સાથે બાધા (૧-૨) મ્હારીક અને પુવ્વરીક (૧-૧૬) તેમજ દાવરના ઝાડ (૧-૧૧)

પ્રકરણ ૭ ઉવાસમદસા (ઉપાસકદસા)

વિભાગ અને નામ—સ્વાખ્યાની દૃષ્ટિએ આ સાતમુ અગ એક મુખ્યમધ્ય છે અને તેમા દસ અંગ્રજપણે છે ઉવાસમ એટલે ઉપાસક વાને શ્રીક આ આગમમા એની કિવાનુ દસ અંગ્રજપણે દ્વાગ પ્રતિ પાદન કરાયુ હોવાથી એનું 'ઉવાસમદસા એનું નામ યોગ્ય છે આ નામ મૂળે નારીગતિમા અનુવચનમા છે

વિષય—મદાવીરચમીના દસ ઉપાસકોના મૃદસ્થાશ્રમની આછી

રૂપે મા આલેખી^૧ સપત્ત તરફનું એમનું વધણ જતાવવાનો મૂલકારનો આશય છે એકેકે ઉપાસકને અને એકેકે અજ્ઞપણ છે

આણુ ૬ (આન ૬)—આ નામના પહેલા અજ્ઞપણમાં આન ૬ આવકની વાત છે એણે મહાવીરસ્વામી પાસે પાંચ આણુવતો અને રસાત શિલાવતો મદણ કર્યા અને મહાવીરસ્વામીએ દરેક વ્રતના અતિથ રાત્રી નિરૂપણ કર્યું પછી આન દના કહેવાથી એની પત્ની શિવન । પછી મહાવીરસ્વામી પાસે મધ અને ધર્મ સાબળી એણે ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો વ્રતો પાળતા આન દને પૂત્રમાં લવણ સમુદયી માડીને લોહુપચ્યુપ (લોહુ પાકુત) નરક જોઈ શકે એટલા વિશાળ પ્રમાણનું અધધિતાન થયું આ રિતે વાત નીકળતા જૈનમસ્વામીએ આણુ વિશાળ અધધિતાન ગૃહસ્થને ન હોય એમ કહ્યું પછી પોતાનું આ કથન ખોદું છે એમ મહાવીરસ્વામી પાસેથી જાણના એમણે આન દની કામા વાચી

કામદેવ—આ જીણુ અજ્ઞપણ કામદેવને રિતે છે એણે પછી આન ની પેડે વ્રતો મદણ કર્યા એને ચિંતિત કરવા એમ દેવ ઉપિશાચનું રૂપ વિકૃત્યુ એમાંએ ફાળ્યો નહિ ત્યારે એણે પદાર્થોનું અને પછી પસર્પનું એમ બે રૂપ વિકૃત્યુ વાં અને નિમ્બજ જતા એણે કામદેવની પ્રશંસા કરી

કામદેવે ઉપસંગ સદન કર્યા તેમ એ સદન કરતા જોઈએ એમ મહાવીરસ્વામીએ સાધુ-સાધ્વીને કહ્યું

ચુલણીપિથ (ચુલણીપિટ્ટ)—અહીં એ વાત છે કે ગૃહસ્થ ચુલણી પિથને ચિંતિત કરતા એક દેવ એના ત્રણ પુત્રોને વારાફરતી મારી નાખી તેનું લોહી એના ઉપર છાટે છે એની માતાની આવી દશા કરતી જોઈ એ કામાદલ કરી મૂકે છે વારે એની માતા ત્યાં આવી એને ચાન્ત કરે છે અને અવિન થવા જતી આલોચના લેવાનું કહે છે

૧ H I L (Vol. II p 449 ft) મા સૂચનાયુ છે કે આ અમના વિષયનું વિસ્તૃત વર્ણન પાઠ્ય આધારમાં સ્વાયેશ્વરી વર્ધમાનદેવના નામની દ્વિમા નજરે પડે છે ૨ આમાં ત્રણ ગુણવ્રતોનો સમાવેશ કરાયો છે ૩-૫ આ ત્રણેનું અહીં વર્ણન અપાયું છે અને તેમાં વિશાચનું વર્ણન જદું વિસ્તૃત છે

સુરાદેવ—અહીં એ નાત છે કે સુરાદેવને એક દેવ ચિત્ત કરના માટે એના શરીરમા સોળ રોડ નિશા કરવાની ધમકી આપે છે અને તેમા મે કાવે છે એની પત્ની ધના (ધવા) કોસાદવ માખળી દોડી આવી તાના પતિને ચાન્ત કરે છે

સુદનસયગ (સુનસયગ)—એક દેવ નુ નસયગને એના પ્રત આમવા કહે છે અને જો એ નેમ ન કરે તો એના પમેા હરી સહ એને શિખારી નાવી દેવાની ત્રણ વાર ધમકી આપે છે હવે એ આનક એને પકડના હોડે ૬ એ વેળા એની પત્ની આવી એને સાત પાડે છે

કુડકાલિય (કુબકાલિક)—એક દેવ ગૃહસ્થ કુવડકોનિયને ગોપ્ર વકનો મત સ્વીકારના કહે છે પણ એ એને લાખા—લીનયા નિકાર કરે છે એ વાત અહીં આવે છે મહાવીરસ્વામી આ ઉપાસકની પ્રશસા કરે છે અને પેતાના સાધુ-સાધનાને એના ધોર લેવા કહે છે

સદાવપુત્ર (સદાવપુત્ર)—આમા સદાવપુત્ર કુભાર જે આશ્રિક સમપ્રદાપનો હતો તેની નાત આવે છે એ ગોસ્થાસકનો લક્ષ્મ હતો એક દેવ એને મહાવીરસ્વામીની ઉપાસના કલ્વાનુ કહે છે એ ઉપરથી એ એમને ન ન કરવા જમ્ય છે અને પેતાને ત્યા આવવા કહે છે મહાવીરસ્વામી ત્યા જમ્ય છે અને માટીના પાત્રો કેમ જયા તે પૂછે છે કુભાર એનો ઉત્તર આપે છે એના પ્રત્યુત્તર તરીકે મહાવીરસ્વામી પૂડ છે કે પુરુષના પ્રયત્ન જેવા કે સ્થાન છે કે નહિ ૧ કુભાર એની ના પાડે છે ત્હારે મહાવીર સ્વામી એને પ્રત કરે છે કે આ તારા તૈયાર કરેના પાત્રોને કોઈ જામી નામે કે તારી પત્ની સાથે દુરાચાર સેવે તો શુ કરે? એના ઉત્તર તરીકે કુભાર તેને મારી નાખવા સુધીની વાત કરે છે આ ઉપરથી નિયતિવાદની પોષળના મહાવીરસ્વામી એને સમજાવે છે એથી એ મહાવીરસ્વામી પાસે જાર પ્રત સ્વીકારે છે અને એની પત્ની અગ્નિમિત્રા (અગ્નિમિત્રા) પણ એના કહરાથી તેમ કરે છે, ગોસ્થાનક એ કુભારને પેતાના મતમા પાછો લાવવા આવે છે ત્યારે કુભાર એને પ્રશ્ન પૂછે છે કે કેણુ મહાઆલિય છે કેણુ મહાએષ ॥ કેણુ મહાસાય વાહ છે, કેણુ

મહાધમ કયા છે અને કોણ મહાનિર્વામક છે ? એના ઉત્તરમા એ મહાવીર રામીનુ નામ દે છે કુભાર મહાવીરસ્વામી સાથે વાદવિવાદ કરતા કહે છે ત્યારે એ એમની સામે ન દડી શકે એમ કહે છે મહાવીરસ્વામીની પ્રથસા ગોચરકે કરી તે જ લ એ કુભાર એને પીઠ ફાંકે છત્વાડે આપે છે

એ- વેળા એક દેવ એ કુભારને ઉપસગ કરે છે અને એની પત્નીને ઉઠાવી જવાની વાત કરે છે ત્યારે એ એને પકડવા દોડે છે ત્યાં તો એની પત્ની એને શાન્ત પાડે છે

મહાસયય (મહાસતક) — અહીં મહાસયયનો અધિકાર છે એ તેર પત્ની છે તેમા રેવર્ધ (રેવતી) બાર સપ્તનીને મારી નાખે છે અને પોતાની સાથે ખૂન ભોગ ભોગવવા મહાસયયને વિનવે છે પણ એ ના પાડે કે એ તો આવકની ૧૧ પ્રતિમા વહન કરે છે

નલિણ્ણિપિય (નલિણ્ણિપિય) — અહીં નલિણ્ણિપિય શાન્ત રીતે આનની પેડે પોતાનુ ગૃહસ્થજીવન ગુમારે છે એ વાત છે

સામિહિપિય (સામિહિપિય) — સામિહિપિય નલિણ્ણિપિયની પેડે શાંતિથી પોતે લીધેના ૧૧ અને ૧૧ પ્રતિમાનો નિર્વાહ કરે છે એ અહીં કહેવાયુ છે

અઠનના — ઉવાસમહત્મા આજે જે સ્વરૂપમા મળે છે તે જોતા પહેલા અજ્ઞપચ્ચ (૫ ૧૮)મા પવણુત્તિનો એટલે કે વિચારપવણુત્તિ નામના પાત્રમા અમનો નિર્દેશ છે વિરોધમા આ અજ્ઞપચ્ચ (૫ ૧૫)મા જે પૂરણુ'નો ૩ નેખ છે એ પાત્રમા અમ (અ ૩ ઉ ૨ સુ ૧૪૩)મા છે આ સાતમા અમમા 'વણુઅ' શબ્દકેટલીક વાર વપરાયેલો છે દાખલા તરીકે પહેલા અજ્ઞપચ્ચના પ્રારમ્ભ (૫ ૩)મા નવરી' પછી અને બેઘએ પછી અને ચોથા પૃષ્ઠમા રાવા ને ઉદેશીને આ ત્રણે વણુ નોથી શુ મમજ્જુ તેનુ સ્પષ્ટીકરણ કરતા અલવદેવસ્સરિ એવવાઇય જોવાનુ સૂચવે છે આ વણુઅ જમાણી કવિતામાના નિવત અરોહ (arohas) નુ

અને સર્વાસ્તિવાદીઓના આત્મભોગ રમરણ કરાવે છે ? આ સાતમા અમમા દેહલેક રમરે જાય શબ્દ વપરાયેલો કે એ પાલિ માદિલમા વપરાયેલા તિપ્પાતમ નુ રમરણ કરાવે છે એ દ્વારા સુચિત અધ્યાત્મ ભાગ અ યા મ આગમોમા જોવાય છે જમરે પૃ ૧, ૫ ૪ મત જાણ્યાં નિદિષ્ટ ભાગ તેમજ પૃ ૧૫, ૬૬ મા એ પ્રમાણે સૂચાયેલ ભાગ હજી અગમા અને મેના પછાની બીજી પકિતમા તેમજ પૃ ૪ ૬ ૬, ૫ ૪ ૬ ૬ અને પૃ ૫ ૬ ૬ ૧૨ મા નિદિષ્ટાયેલ ભાગ એવવાદમા નજર પડે છે પૃ ૧૩ ૬ ૫ મા જે જાણ શબ્દ વપરાયો છે અને એ દ્વારા જે રમનુ ગણ્ય ન સમજી લેવાનું છે એ વણ્ય ન સાતમા અત્તયજ્ઞ (પૃ ૫૩ ૬ ૨૦૬) મા જવાય છે આથી એ પ્રમ ઉદ્ભવે છે કે આ વણ્ય ન પહેલા કેમ ન અપાયુ ? આનો ઉત્તર દીકારો. ઉત્તરેય નિચારતા એમ આપી રામા. કેમ કે પ્રતિઓમા તે એ સાતમા અત્તયજ્ઞમા પશુ અપાયુ જ નથી.

આ પ્રમાણે આ સાતમા અમમા પાયમા અને હજી અમના પાયે સૂચવાય તેમા હજી પાધો નથી. પણ એવવાદમા જે પાછળથી રચારેનું છે તેનું સૂચન તે કાલ પ્રત્યક્ષના ઉદાહરણ તરીકે લેખીય તેનું શુ એમ વાધા ઉઠાવી શકાય. આનો ઉત્તર એ અપાય કે પહેલા એ પાયમા અમ જેવા કોઈ અમમા હશે અને પાછળથી દેવદિ મણિએ આગમો પુરતમાર દર્શાવે છે એ સૂચનપ પણ તેને એવવાદમા રથાન અપાયુ હશે. આ ઉત્તર સ્વીકારાય મા નહિ પણ એથી કંઈ સમમ સાતમા અમની પ્રાચીનતા ઊડી જતી નથી. એમાં એવો એક ઉત્તરેય

૧. H. L. (Vol. II p. 451) મા કહ્યું છે કે આ વર્ણકો સાળા સામાસિક જોના સમૂહી લખિત બેવી આવકરિક સેજામા યોગ્યેલા છે એ આત્મભોગ પ્રાચીન જવાતમક નિર્માણમા અસ હોય એવો પૂરેપૂરો સમજ છે પ્રાચીનમા પ્રાચીન રીકાઓ એને આવકરિક ગ્રંથ ગણે છે. પ્રા. શાકોબીએ એક એમા લાખા છે દના અવરિષો (Graces) એવા પ્રવલ કથો હોનો કે જે હ દ હદીઓ રચવા માટે ઓઠવાયેલ ન હોતો. પ્રા. શાકોબીએ પોતે કહ્યું છે કે બેકે આ વણ્ય કો હોણક છે હતા એ પ્રવિદા કરતા મરને વધારે મળતા છે - સુમિત્ર આ હાદને-વેન આર્યાનો પુરેવાઓ ગણે છે જુઓ પૃ ૩૫૫ દિ. ૧૫

જાણતો નથી કે જે આ આગમને મહાવીરસ્વામીના જીવન દરમ્યાન રચ્યાની વિરદ્ધ અનુમાન કરવા માટે આપણને પ્રેરે

આવૃત્તિ અને વૃત્તિ—આ સમિતિ તરફથી અભયદેવસંસ્કૃત વૃત્તિ સંહિત આ અગ્ર ધ સ ૧૮૭૦મા જાપાણ અને સર્વત્રિક મૂળ જે આ સભા તરફથી વિ સ ૧૮૭૭મા જાપાણ તે પૂર્વ ધ સ. ૧૮૮૫-૧૮૮૮મા Bibliotheca Indicaમા કલકત્તાથી આ અગ્ર જાપાણના વૃત્તિ તેમજ ડૉ હનલકૃત અંગ્રેજી અનુવાદ સંહિત જાપાણ દ્વિ મે પી એત વેલ્સે આ અગ્ર ધ સ. સ્વી વજીકાદિવિસ્તાર ગોચાલકના મતને અંગે વિવાદાનુ પ દરમુ સ્વયં સ્વચ્છ (૨-૧) માના ૨૫ પાઠો, સામગ્ર્યસુતનો પ્રસ્તુત ભાગ અને અંગ્રેજી ટિપ્પણો એ સંહિત સંપાદિત કરી ધ સ ૧૮૭૦મા બહાર પાડ્યું છે મૂળ એના તેમજ વૃત્તિના અનુવાદ અને રૂઢિપદ્ધતિ સંહિત ૫ ભાગના ૧૬ હપ્થા વિ ૧૮૬૨મા જાપાણે ન છે અનુવાદક એએ પોતે છે

ભાષાન્તર—અધ્યાપક બેચરડાસ દેશીએ “ભગવાન મહાવીરના યશ ઉપાસો.” એ નામથી આ આગમનો અનુવાદ કર્યો છે અને એ શ્રીગુણભાષા જૈન ગ્રંથમાળા-૪’ તરફથી ગૂજર અચરણ કાર્વાનય, અમદાવાદ તરફથી ધ સ ૧૮૭૧મા પ્રસિદ્ધ થયેલું આરંભમા અનુવાદનું નાનકડું નિવે ન છે ‘સામુદાયધર્મ’ એ નામે હતાચંબ બાલ કૃષ્ણ કાલેનકરે લખેલી પ્રસ્તાવના તેમજ અનુવાદકે અન્તમા આપેના ટિપ્પણો એ જે આ પુસ્તકનાં મહત્ત્વના અંગ છે આ અગ્ર અને એની અભયદેવસંસ્કૃત ગીકાનુ મુજરાની તેમજ હિન્દી ભાષાન્તર મૂળ સંહિત શ્વેતાશ્વર ચમાનકવાસી જૈન સંઘ (કસમી) તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું છે ડૉ હનલકૃત અંગ્રેજી ભાષાન્તર જાપાણેલું છે એ આજે દુર્ભાગ્ય છે તે એનો ઉદ્ધાર થવો થી

લેખ—હનલે Encyclopadia of Religions and Ethics

૧ આના આ તમાનો જીવ્યજ એવા જણાય છે કે નાયાંગની રીકાની રચના પૂર્વે આની રચના થઈ છે ૨ આમા મૂળનો સંવિસ્તર ક્ષિય અપાયો છે

(Vol I pp. 259-268)મા આશ્ચર્યિક સમપ્રદાયને વિંશ અંગેશ્વરો
 નિર્વાણીય અને વિસ્તૃત લેખ લખ્યો છે એનું શીર્ષક 'Ājārahara'
 ૧૫૫ આ લેખનો મુખ્યવસ્તુ શાસ્ત્રિક અનુવાદ મુજરાતીમાં નુની
 નાન પુસ્તકમાં જાણે છે અને એ મમમ અનુવાદ ને સા મ
 ૧ ૩ અ ૪ ૫ ૩૩૪-૩૫૮)મા ઉપાયો ૫ ૩૫૮-૩૫૮મા
 આ લેખમાં વપરાયેલા સંકેતોની સમજૂતી' અર્પાઈ છે, જ્યારે ૫
 ૩૫૩-૩૫૮મા આશ્ચર્યિક વિશેષે જોડાઈવા લેખો અને પ્રતિદ્વયવા
 ઈ તેની પાછી છે

પ્રકરણ ૮ અતમદસા ને અણુતરૌવવાઈયદમા

નામની સાર્થકતા—જેમને સસારનો અત અપ્યો છે તેઓ
 અતરૂત કહેવાય છે. એમના વાતવ્યથા કુલ દમ અજ્ઞપદ્યુરૂપ
 મથપદતિઓ તે અતરૂદસા' છે આના પહેલા વગ્ગ(વગ)મા
 દમ અજ્ઞપદ્યુ છે એને સન્દબ્યુતપતિનું નિમિત્ત મળી આ અમનુ આ
 નામ પડાયું છે એમ અભાવવસ્તુરિ આની જ્ઞતિમાં કહે છે

વિભાગ—આને જે સ્વરૂપમાં આપણને અતમ દસા મળે છે તેના
 અતમા એવો ઉત્તેજ છે કે આ એક સુવદ્યુરૂપ છે એને આઠ વગ્ગ
 ૧ અગા આઠ દિવસમાં ઉદ્દેસ કરાય છે પહેલા જીવ, યોધા, પાચમા
 અને આઠમા વગ્ગમાં દસ દસ ઉદ્દેમન જીવનમાં અને માનમાં તેર
 તેર અને બીજામાં સોળ ઉદ્દેસન છે આમ કુલ ૯૨ (૫૦+૨૬+૧૬)
 ઉદ્દેમન છે આ અગમાં દરેક વગ્ગના લગભગ પ્રારંભમાં ગાથા દ્વાસ
 તે તે વગ્ગના અજ્ઞપદ્યુના નામ મળ્યાનામાં ૧ એ ઉપરથી ઉદ્દેસન તે
 ૧ અજ્ઞપદ્યુ છે એમ જોઈ શકાય છે

સમવાય (સુ ૧૪૩)માં આ અગના સાત વગ્ગની નોંધ છે
 જ્યારે ઉપનયન અગમાં આઠ છે વિરૂપમાં આ સમવાયમાં તેમજ

૧ એનો અન્તસમયે કેવલજ્ઞાન પામી તરૂત જ મોર મયેલા ૧ પાપ
 પુણ્ય અને સદા ના ઉતોદસાવમાં કડનો અક અપ્યો છે તે જૂલ છે

હાથ (હા ૧૦, સુ ૭૫૫)મા એના દસ અન્નપણોનો ઉત્તેજ છે, જ્યારે આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ ઉપનયન આગમમા તે આણુ અન્નપણો છે વિશેષમા હાથ (સુ ૭૫૫)મા દસ અન્નપણોના જે નામ અપાયા ■ તે આ ઉપનયન આગમમા છે જ નહિ અને વિશેષ વિચિત્રતા તો એ છે કે એમાના કેટલાક નવમા અગના અન્નપણોના નામ તરીકે જોવાય છે આ ઉપરથી એમ લાગે છે કે આ અગનુ મૂળ સ્વરૂપ પૂરપૂરું જળનંદ રહ્યું નથી

વિષય—પહેલા વગ્ગમા બારવતી (દારવતી અર્થાત્ દારુકા)નું વર્ણન છે અને કૃષ્ણ વાસુદેવના પત્ની પુત્ર રમેશની સખ્યા અપાયેલી છે વિશેષમા અધિકૃષ્ણ રાજની પારિણી દેવીના દમ પુત્રો નેમિનાથ પાસે દીક્ષા લઈ બાર વિમુક્તિમા સેવી અને ‘શત્રુજય’ ગિરિ પર જઈ અનયન કરી મોક્ષે ગયાનો અધિકાર છે ‘શત્રુજય’ ગિરિ પર જઈ અનયન કરી મોક્ષે ગયાનો અધિકાર છે

બીજા વગ્ગમા આ રાજરાણીના અથવા આઈ પુત્રો વિષય પણ આવે છે લેખ ૩

ત્રીજા વગ્ગમા તેર કુમારોનો અધિકાર છે પહેલા અન્નપણમા કહ્યું છે કે નાગ નામના મૃદરથને સુન્દા નામની પત્ની છે એનો પુત્ર અણ્ણિવસકુમાર નેમિનાથ પાસે દીક્ષા લઈ ‘શત્રુજય’ ગિરિ પર એક માસની સંલેખના કરી મોક્ષે ગય છે એના પછીના છ અન્નપણમા દેવકીના છ પુત્રો વિષય આવી દર્શાવેલ છે આઠમા અન્નપણમા સમાન રૂપવાળા આ જ છ પુત્રો દેવકીને લા શિક્ષાએ ગય છે અને એમને જોઈ દેવકીને અતિમુક્તક નુનિએ કહી વાત વાદ આવે છે કે તમને એકસરખા રૂપવાળા આઠ પુત્રો યસે આની પ્રતીતિ માટે એ નેમિનાથ પાસે ગય છે લા એને ખજર પડે છે કે એના જ આ છ પુત્રો છે અને તેને સુન્દાએ ઉઠરી મોટા કર્યા છે પછી એ પોતાના છ પુત્રોને વદન કરવા ગય છે ત્યારે એને પાનો ચડે ■ દેવકીને પુત્રની અભિનાયા થતા કૃષ્ણ હરિષ્ણમોર્ષને ઉદ્દેશીને તપ કરી એની મન્દા પૃથ્વી કરે છે દેવકીને પુત્ર થાય છે અને તેનું નામ મજસુકુમાલ

રખાય છે એ મોટો થતા કૃષ્ણ એને માટે એક કંથારો પસંદ કરી તેને કંથારા અંતરમાં રખાવે છે. પશુ મજસુકુમાલ દીક્ષા લે છે અને એ જ દિવસે રમણનમા મહાપ્રતિમા અગીયાર કરે છે. એનામાં પેલી કંથારો પિતા સોમિન અને જોઈ ગુરુસે થઈ એના માથા પર માટીની પાળ બાંધી ચિતામાંથી અગારા લઈ માથા પર મૂકી નાંચી જાય છે. આ મરણાન્ત કષ્ટ મજસુકુમાલ સમતાથી સહન કરે છે. આ તરફ કૃષ્ણ નમિનાથને વંન કરવા જાય છે. એ મામમાં ઇંદ્ર મહાશ્વ કરવામાં એક વૃદ્ધને મદદ કરે છે. નમિનાથ પાસેથી મજસુકુમાલનો જુવા ત જાણી કૃષ્ણ પાછા ફરે છે. ત્યારે સોમિન અને જોઈને લવચીત બની મરી જાય છે. નનમાંથી અગિયારમા અજગ્રથશ્વમાં દ્વારવતીના બળદેવ રાજાની ધારિણી રાણીના ત્રણ પુત્રો પૈકી એકનો સંસ્પર્શમાં અધિકાર છે. આરમા અને તેરમા અજગ્રથશ્વમાં એવી રીતે વસુદેવની પત્ની ધારિણીના બે પુત્રોનો અધિકાર છે. આ પાંચે 'શત્રુજય' ઉપર સિદ્ધ થયા છે.

ચોથા વચ્ચમાં દસ રથાવકુમારોનો અધિકાર છે. એ જસે નમિનાથ પાસે દીક્ષા લઈ અન્તકૃત્ર જેવલી ચર્મ, શત્રુજય ઉપર અનરાન કરી મોક્ષે ગયા છે.

પાંચમા વચ્ચમાં કૃષ્ણની રથાઈ રાણી અને એના પુત્ર શામ્બની બે પત્ની દીક્ષા લઈ મોક્ષે જાય છે. એ અધિકાર છે. પહેલા અજગ્રથશ્વમાં દ્વારવતીનો નાશ મદિરા અગ્નિ અને હીપાવનથી થશે એમ નમિનાથ કૃષ્ણના પ્રશ્નો ઉત્તર આપે છે.

૧ આના નામ અનુક્રમે જલિ મયાલિ ઉવયાલિ પુરિસરોલુ (પુરિસેન) વારિરોલુ (વારિયોલુ) પન્નુન (પ્રદુન) સળ (શામળ) અનિરુદ્ધ (અનિરુદ્ધ) સચ્ચનેમિ (સલ્ચનેમિ) અને દુનેમિ (દુનેમિ) છે. પહેલા ચા વકુમાર વસુદેવ અને ધારિણીના પુત્ર છે. બે પછીના પાંચ રથા અને રમિણીના પુત્ર છે. સાતમાના પિતા જલ અને માતા જમ્બુવતી છે. આઠમાના પિતા પ્રદુન અને માતા વૈદર્ભી છે. નવમા અને દસમા ચા વકુમાર સચ્ચવિજય અને શિવાદેવીના પુત્રો છે અને બે રીતે એકો નમિનાથના લાઈ થાય છે. ૨ પદમાવતી (પદ્મા

છઠ્ઠા વચ્ચમા સોળ કુમારોનો અધિકાર છે એના જેવો અધિકાર
અણુનમાલી અને મુદ્ગરપાણિ બક્ષની વાત આવે છે એના અધિકાર
વચ્ચમા બાલમુનિ અતિમુખનો અધિકાર છે એના એ મુનિ કોઈ કોઈ
પૂર્વે માતાપિતાને કહે છે કે હું જેને જાણુ છું તેના અધિકાર નથી
અને જેને જાણુતો નથી તેને જ જાણુ છું આનું આ એક રેવડ-ગાથ
(riddle-story) છે સોળમા અગ્રજવચ્ચમા વચ્ચમા અગ્રજ (અતઢા) નેમિનાથ પાસે દીક્ષા લઈ મોક્ષે જાય છે એક રૂઝુ જે

સાતમા વચ્ચમા સેણિય (એણિય) રાણીના પુત્રને વચ્ચમા
છે અને આઠમા વચ્ચમા એની બીજી દસ રાણીઓ એણિયના પુત્રને
ચાર રાણીઓ અનુક્રમે રતનાવલી કન્યાવલી હરકિશનવલી અને
મહાસિદ્ધનવલી નામની તપશ્વરી કરે છે પાંચરજી અગ્રજના પુત્ર
મિત્રા, લઘુસત્તોભદ્રા, મહાસત્તોભદ્રા અને હરકિશનના પુત્ર
આરધન કરે છે નવમી રાણી મુક્તાવલી અને દસમા અગ્રજવચ્ચમા
(આચાર્યન વર્ધમાન) તપ કરે છે

પાત્રોના નામ—ગ્રીમહાવીર-કથા (૫૧ ૧-૧૨૮) એક અગ્રજ
માંના પાત્રોના નામ તેમજ તેમને લગતી કથાઓ અગ્રજ છે

વિન લાકડિ—આ અત્યઘટના તેમજ અગ્રજના પુત્રને
વિન ગસુવ બલવદેવસંસ્કૃત વિવરણ અર્થિત એક અગ્રજના મુખ્ય
તરફથી છે ૧૮૨૦માં પ્રસિદ્ધ થયેલા છે જેમાં આ અગ્રજ
તેમજ નવમુ અગ્રજ તેમજ એનો અથ અને એની દસ રાણીઓના
વિવરણના અથ તેમજ બંને અગ્રજના સર્વિય અગ્રજના પુત્રના
તરફથી વિન ૧૮૬૦માં છપાયેલ છે જેમાં એક વૈદ્ય આ બંને
અગ્રજોના સ્વરૂપો અગ્રજ પ્રતાપના, જે અગ્રજને મન્દક-કથાના અગ્રજ
નામના પરિચિત સહિત છે સ ૧૮૨૦ કરવેલ છે એમ

વતી) ગારી (ગૌરી) ગધારી (ગધી) રૂઝુ (રૂઝુ) (સમજાતો)
(સુગ્રીમા) જલુઈ (જલુઈ) રૂઝુ (રૂઝુ) રૂઝુ (રૂઝુ) રૂઝુ (રૂઝુ)
૩ આ વિવિધ વચ્ચમા સ્થાપના જે ૫૨ રૂઝુ આગુનિષ્ઠ છે

૧મોદાએ આ ન ને અગો અગ્રેણ પ્રતાવના, અનુવાદ દિપ્તિ અને શબ્દકોશ સહિત સંપાદિત કર્યા છે અને એ શબ્દકોશ જગદીશ તરફથી ૬ મ ૧૯૦૨માં છપાયેલ છે ત્રી એન વી વેલે અગ્રેણ પ્રતાવના અનુવાદ અને દિપ્તિ અને શબ્દકોશ સહિત આ બે અગો સંપાદિત કર્યા છે અને એ ૪ મ ૧૯૩૭માં “ખડાવના બુકડીપો” તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે ૭ બાનેટ બને અગોનો અગ્રેણ અનુવાદ કર્યા છે અને એ ૪ મ ૧૯૦૭માં છપાયેલ છે ૫ ને અથ માયામાં પાપ પુણ્ય અને સુખમ એ નામનું ને પુસ્તક ૪ મ ૧૯૪ મા છપાયું છે તે ૧૧માં ૮માં અને ૯માં અગોના છાયાનુસાર ૫ છે

અલુતરોવનાઈયદસા (અનુતરોવપાનિકદસા)

નિભાગ—આને ઉપતન્ધ યતા અલુતરોવનાઈયદસામાં ત્રણ વગ્ગ છે પહેલામાં દસ ખીજામાં તેર અને ત્રીજામાં દસ એમ એકદર તેનીસ અન્નગ્રંથ છે કાણ (કા ૧૦ સુ ૭૫૫)માં તેમજ સમવાય (સુ ૧૪૪)માં આ અમના દસ અન્નગ્રંથો છે એવો ઉદ્દેશ છે કાણમાં આપેના સ અન્નગ્રંથોના નામમાંથી ત્રણ નામ ત્રીજા વગ્ગમાં છે

વિષય—પહેલા વગ્ગમાં ત્રેણિક રાજના દસ પુત્રો પૈકી એકેકને એકેક અન્નગ્રંથમાં અધિકાર છે સાત પુત્રોની માતા ધારિણી છે, ખીજા એની ભેદતણ છે અને છે વાની ન દા છે હસે પુત્રો મહાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લઈ કાળ કરી અનુતર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા ૩

ખીજા વગ્ગમાં એ વાત છે કે ત્રેણિક રાજા અને ધારિણી રાણીના તેર પુત્રોએ મહાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી અને કાળ કરી તેઓ અનુતર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા છે

ત્રીજા વગ્ગમાં ધન (ધન્ય)નો અધિકાર છે આ મુનિની તપસ્યાની પ્રશંસા મહાવીરસ્વામીએ કરી છે એમની એ તપસ્યા એટલી બધી તીવ્ર

૧ કાલબુ કમવો પ્રમ એમણે પ્રતાવના (પૂ ૨-)માં લખ્યો છે અને વિચાદ૦ (સ. ૨ લ ૧૩ સુ ૧)માં ઉપાની અન્નગ્રંથોસૂચિત્વ વત્તિ (પત્ર ૧૨૪)માંથી રક દહને લગતુ અન્નગ્રંથ આપી જે ન મનાય એમ કહ્યું છે

હતી કે એમનું શરીર હાથપિંજર બની ગયું હતું આતુ આબેહુબ વધુ ન અહીં કરાયું છે એ મુનિ વિધુનાયક પર અનશન કરી કાળ કરી સર્વાધસિદ્ધ નામના સર્વોત્તમ અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પત્ત થયા છે બીજા ૧૧૪ જન્મનો પણ વૃત્તાન્ત આવે છે

પાત્રોના નામ—આ અગમના કટલાક પાત્રોના નામ શ્રીમહા-વીર-કથા (૫ ૪૨૫)માં અપાયા છે

સારાશ—વીરસવત્ ૨૪૪૬માં હપાયેલા શીઘ્રમોષ (ભા ૧૭-૨૨)માં જેમ ૫ ૧-૪૩માં સાતમાં અગનો યાત્રાવિજયપણ્યે કરેલો દ્વિદી સારાણ છે તેમ ૫ ૪૪-૮૩માં આ આઠમાં અગનો અને ૫ ૮૪-૧૦૩માં નવમાં અગનો છે

પ્રકરણ ૯ : પરહાવાગરણ ને વિવાગમુય

નામ અને વિભાગ—પ્રશ્નો (૫૦૬) અને તેનું સ્પષ્ટીકરણ (વાગ રણ) રજૂ કરનારો મ થ તે ‘પરહાવાગરણ’ એમ આ અગના નામનો શબ્દાથ છે એમાં બે દાર (દાર) રૂપ બે વિભાગ છે (૧) આસવ-દાર (આશવ-દાર) અને (૨) સવર-દાર (સવર-દાર) આ બંનેમાં પાંચ પાંચ અગ્રગણ્ય છે નદીમાના આ નામના મ થમાં ૧૦૮ પ્રશ્નો ૧૦૮ અપ્રશ્નો ૧૦૮ પ્રત્યાપ્રશ્નો, વિદ્યાતિથ્યો તેમજ નામકુમાર અને અ ય જલવનપતિઓની સાથે મુનિઓની વાતચીત હોવાનો ઉલ્લેખ છે આથી એમ કહી શકાય કે વિદ્યાઓ મ ત્રો અને અતિશયોને લગતો વિભાગ આજે લુપ્ત બન્યો છે આ ઉપરાંથ અગ એક સુચકપરિચય છે, એમાં એકસરસ દસ અગ્રગણ્યો છે ને દસ દિવસમાં એનો ઉદ્દેશ કરાય છે એમ અન્તમાં ૩ લેખ છે.

૧ એમના નામ સુનદ્યુત (સુનદ્યુત) હસ્તિદાસ (જપિદાસ), પેલ્લ (પેલ્લ) રામપુત્ર (રામપુત્ર) ચદિમા (ચ દ્રમસ), પિટું (પૂટ), પે લપુત્ર (પેલાવપુત્ર) પુટિલ (પુટિલ) અને વેલ્લ (વિલ્લ) છે આ નવના તેમજ ધત્રના નામ હપરથી દસ અગ્રગણ્યના નામ પડ્યા છે.

૧ મોદીએ આ ન તે અગે અમેજી પ્રસ્તાવના, અનુવાદ, દિપ્તિ અને શબ્દકોશ સહિત મર્યાદિત કર્યા છે અને એ શબ્દકોશ જમણી તરફથી ૬ મ ૧૯૩૨મા છપાયેલ છે ત્રી એન વી દેલે અમેજી પ્રસ્તાવના અનુવાદ અને દિપ્તિ અને શબ્દકોશ સહિત આ બે અગે સમર્પાદિત કર્યા છે અને એ ૪ સ ૧૯૩૭મા ' ખડાયતા છૂકડીયો તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે ૫ બાનેટે બને અગેનો અમેજી અનુવાદ ૬ થી ૮ અને એ ૪ સ ૧૯૦૭મા છપાયેલ છે ૭ ને ૩ થ માલામા પાપ પુણ અને સવમ ' એ નામનું ને પુસ્તક ૮ સ ૧૯૪૦મા છપાયું છે તે ૧૧મા ૮મા અને ૯મા અગેના છાયાનુવાદરૂપ છે

અણુતરોવવાઈવહસા (અણુતરોપપાતિકદશા)

નિભાગ—આજે ઉપનયમ થતા અણુતરોવવાઈવહસામા ત્રણ વગ્ગ છે પરેશામા દમ બીજામા તેર અને ત્રીજામા દસ એમ એકદર તેનીસ અજગવણ છે કાણુ (કા ૧૦ સુ ૭૫૫)મા તેમજ સમવાય (સુ ૧૪૪)મા આ અગના દસ અજગવણો છે એવો હ લેખ છે કાણુમા આપેના દસ અજગવણના નામમાથી ત્રણ નામ ત્રીજા વગ્ગમાં છે

વિષય—પહેલા વગ્ગમા ત્રેણિક રાજના દસ પુત્રો પૈકી એકેકનો એકેક અજગવણમા અધિકાર છે સાત પુત્રોની માતા ધારિણી છે બીજા બેની એ તણા ■ અને છેત્નાની ન દા છે દસે પુત્રો મહાવીરરનામી પાસે દીક્ષા લઈ કાળ કરી અણુતર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે

બીજા વગ્ગમા એ વાત છે કે ત્રેણિક રાજ અને ધારિણી રાણીના તેર પુત્રોએ મહાવીરરનામી પાસે દીક્ષા લીધી અને કાળ કરી તેઓ અણુતર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે

ત્રીજા વગ્ગમા ધન (ધન્ય)નો અધિકાર છે આ મુનિની તપસ્યાની પ્રશસા મહાવીરરનામીએ કરી છે એમની એ તપસ્યા એટલી બધી તીવ્ર

૧ કાવચ્યુલ્કમનો પ્રત એમજે પ્રસ્તાવના (૫ ૨૩)મા લેવા યો ■ અને વિચાર (સુ ૨ ૬ ૧૧ સુ ૧)મા ઉપરની અજગવણસંસ્કૃત વર્તિ (૫૪ ૧૨૪)માથી ૨૩ દહને લગતુ અવતરણુ આવી એ ન મનાય એમ કહ્યું છે

હતી કે એમણુ સરીર હાકપિજર બની ગયુ હતુ આણુ આખેહુબ વણુન અહીં કરાયુ છે એ મુનિ વિપુનાયન પર અનશન કરી કાળ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ પ્રાપ્તિ સર્વોત્તમ અનુષ્ઠાન વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે બીજા ૧૫૪ જાણુનો પણ વૃત્તાન્ત આવે છે

પાત્રોનો નામ—આ અગમ ના કેટલાક પાત્રોના નામ શ્રીમદ્દા-વીર-કથા (૫ ૪૨૫)મા અપાયા છે

સારાશી—વીરમવત્ ૨૪૪૮મા હપાયેવા શીઘ્રમોષ (જા ૧૭-૨૨)મા જેમ ૫ ૧-૪૩મા સાતમા અગનો જ્ઞાનવિજયજીએ કરેલો દ્વિદી સારાશ છે તેમ ૫ ૪૪-૮૩મા આ આઠમા અગનો અને ૫ ૮૪-૧૦૭મા નવમા અગનો છે

પ્રકરણ ૬ : પણ્ડાવાગરણુ ને વિવાગમુય

નામ અને વિભાગ—પ્રશ્નો (૫૦૬) અને તેણુ સ્પષ્ટીકરણ (વાગરણુ) રજૂ કરનારો મ ય તે પણ્ડાવાગરણુ એમ આ અગમના નામનો સંદાય છે એમા બે દાર(દાર)રૂપ બે વિભાગ છે (૧) આસવ-દાર (આશ્રવ-દાર) અને (૨) સવર-દાર (સવર-દાર) આ બનેમા પામ પામ અન્યથય છે નદીમાના આ નામના અન્યમા ૧૦૮ પ્રશ્નો ૧૦૮ અપ્રશ્નો, ૧૦૮ પ્રશ્નાપ્રશ્નો, વિષ્ણુતિથયો, તેમજ નામકુમાર અને અન્ય કવનપતિઓની સાથે મુનિઓની વાતચીત હોવાનો ઉલ્લેખ છે આથી એમ કહી શકાય કે વિદ્યાઓ મ ત્રો અને અતિશયોને લગતો વિભાગ આજે સુધે બન્યો છે આ ઉપતબ્ધ અગ એક સુવર્ણખંડરૂપ છે, એમાં એકસરા દસ અન્યથયો છે ને દસ દિવસમાં એનો ઉદ્દેશ કરાય છે એમ અન્તમાં ઉલ્લેખ છે.

૧ એમના નામ સુનક્ષત્ર (સુનક્ષત્ર) ઇન્દ્રિય (અવિદ્ય), પેન્દ્ર (પેન્દ્ર) રામપુત્ર (રામપુત્ર) ચંદ્રિયા (ચંદ્રમસ) પિટ્ટ (પિટ્ટ), પેલપુત્ર (પેલપુત્ર) પુટ્ટિય (પુટ્ટિય) અને વેદન્દ્ર (વિદન્દ્ર) છે આ નવના તેમજ ધત્રના નામ ઉપરથી દસ અન્યથયોના નામ પ્રાપ્ત છે.

૧મોદીએ આ ન તે અગો અગ્રેજી પ્રસ્તાવના, અનુવાદ દ્વિપદ્ય અને શબ્દકોશ સહિત મર્યાદિત કર્યા છે અને એ શબ્દનામ જગરી તરફથી ૧ મ ૧૯૨૨મા હપાથેન ■ ગ્રા એન વી વેલે અગ્રેજી પ્રસ્તાવના અનુવા અને દ્વિપદ્ય અને શબ્દકોશ સહિત આ મે અગો સમ્પાદિત મ્યા છે અને એ ઇ સ ૧૯૩૭મા “ખડાવતા ધૂકડીપો તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે જે બાનેટ બન્ને અગોનો અગ્રેજી અનુવાદ મ્યા છે અને એ ઇ સ ૧૯૦૭મા હપાથેન ■ પૂ. નૈ પ્રથ માસામા પાપ પુગ્વ અને સવમ ’ એ નામનુ જે પુસ્તક ઇ સ ૧૮૪ મા હપાથુ કે તે ૧૧મા ૮મા અને ૮મા અગોના હાવાનુવાદરૂપ છે

અહુતરોવનાધનસા (અનુતરોપપાતિકદશા)

નિશાગ—આજે ઉપતન્ધ થતા અહુતરોવવાઈવદસામા તથુ વગ્ગ ૯ પહેલામા દમ બીજામાં તેર અને ત્રીજામા દસ એમ એકદર તેવીસ અન્નત્રયથુ છે હાથુ (દા ૧૦ સુ હપપ)મા તેમજ સમવાય (સુ ૧૪૪)મા આ અમના દસ અન્નત્રયથુ છે એવો ઉલ્લેખ છે હાથુમા આપેના દસ અન્નત્રયથુનો નામમાંથી તથુ નામ ત્રીજા વગ્ગમા છે

નિપથ—પહેલા વગ્ગમા એથિક રાજના દસ પુત્રો પૈકી એકને એકે અન્નત્રયથુમા અધિકાર છે સાત પુત્રોની માતા ધારિણી છે બીજા બેની એકનજા છે અને છેલાની ન દા છે ફસે પુત્રો મહાવીરરનામી પાસે દિક્ષા લઈ માળ કરી અનુતર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે

બીજા વગ્ગમા એ વાત છે કે એથિક રાજ અને ધારિણી રાણીના તેર પુત્રોએ મહાવીરરનામી પાસે દિક્ષા લીધી અને કાળ કરી તેઓ અનુતર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે

ત્રીજા વગ્ગમા ધન (ધન્ય)નો અધિકાર છે આ મુનિની તપરમાની પ્રશસા મહાવીરરનામીએ કરી છે એમની એ તપરવા એટની બધી તીવ

૧ કાલગ્યુ કમનો પ્રથ એમલે પ્રસ્તાવના (પૂ ૨૩)મા ઉદાહર્યો છે અને વિયાદો (સ. ૨ હ ૧૬ સુ ૧)મા હપરની અન્નત્રયથુરિહવ વત્તિ (પથ ૧૨૮)માથી ૨૬ દહને લગતુ અવતરથુ આવી એ ન મનાય એમ કથુ છે

હતી કે એમનું શરીર દાઢિપિંજર બની ગયું હતું આનું આબેદુબ વધુ ન અહીં કરાયું છે એ મુનિ ત્રિપુવામવ' પર અનશન કરી કાગ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ પ્રમના સર્વોત્તમ અનુવર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે ખીલ 'નવ જલ્પનો પણ જ્ઞાતાન્ત આવો છે

પાત્રોના નામ—આ અગમ'ના કેટલાક પાત્રોના નામ શ્રીમદ્વા-વીર-કથા (પૃ ૪૨૫)માં અપાયા છે

સારાશ—વીરસવત્ ૨૪૪૬મા છપાયેલા શીઘ્રમોષિ (આ ૧૭-૨૨)મા જેમ પૃ ૧-૪૩મા સાતમા અગનો જ્ઞાનવિજયજીએ કરેલો હિંદી સારાશ છે તેમ પૃ ૪૪-૬૩મા આ આઠમા અગનો અને પૃ ૮૪-૧૦૭મા નવમા અગનો છે

પ્રકરણ ૬ • પળ્હાવાગરણ ને વિવાગમુય

નામ અને વિભાગ—પ્રશ્નો (૫૧૬) અને તેનું સ્પષ્ટીકરણ (વાગરણ) રજૂ કરનારો મ ય તે 'પણ્હાવાગરણ' એમ આ અગના નામનો શબ્દાથ છે એમાં બે દાર(દાર)રૂપ બે વિભાગ છે (૧) આમવ-દાર (આમવ-દાર) અને (૨) સવર-દાર (સવર-દાર) આ બંનેમા પાંચ પાંચ અનજયણ છે નદીમાના આ નામના મ યમા ૧૦૮ પ્રશ્નો, ૧૦૮ અપ્રશ્નો ૧૦૮ પ્રશ્નાપ્રશ્નો, વિદ્યાતિથયો તેમજ નામકુમાર અને અન્ય જવનપતિઓની સાથે મુનિઓની વાતચીત હોવાનો ઉત્તેજ છે આથી એમ કહી શકાય કે વિદ્યાઓ મ ત્રો અને અતિશયોને લગતો વિભાગ આજે લુપ્ત બ-યો છે આ ઉપલબ્ધ અગ એક સુગંધધરૂપ છે, એમાં એકસરો દસ અનજયણો છે ને દસ દિવસમા એનો ઉદ્દેશ કરાય છે એમ અન્તમા ઉત્તેજ છે.

૧ એમના નામ મુનદજત (મુનદજત) ઇન્દિયસ (ઋષિદાસ), પેલ્લજ (પેલ્લજ) રામપુત (રામપુત), અદિગ (ચ દ્રમસ) પિટ્ટ (પૃષ્ઠ), પેદાલપુત (પેનાલપુત) પુટ્ટિલ (પુલ્લિલ) અને વેદલ્લ (વિદલ્લ) છે આ નવના તેમજ ધત્રના નામ ઉપરથી દસ અનજયણના નામ પડેલા છે

વિષય—આસન-દરમા દિસા, અસલ ચોરી અધ્યક્ષ ને પરિચલ વિરે વિસ્તારથી લેહાપોહ કરાયો છે આ દિસાદિ પાંચે અત્રતના ત્રીસ નીમ ૥૧મો અહીં અપાયા છે અન્તમા ઉપસદારરૂપે પાંચ પદો છે ગવર-૧૨મા અદ્વિમાના સાઠ નામો અપાયા ૥ આ સાવભોમ મદાવન ઉર ન ખીજા આર મદાવતો વિરે અહીં વિસ્તૃત દર્શાવત અપાઈ છે વિશેષમા પાંચે મદાવનો પૈકી પ્રત્યેકની પાંચ પાંચ ભાવનાનુ પથ નિરૂપણ છે

વિવરણાદિ—આ દસમા અગ ઉપર અભયદેવસુરિએ સરકૃતમા નિરૂતિ રચી છે અને એનુ 'નિરૂતિ કુળના દ્રોણસુરિએ સરોધન કથુ' છે મૂળ સદિત આ વિરૂતિ આઠ સમિતિ તરફથી ઇ સ ૧૮૧૬મા પ્રસિદ્ધ થઈ છે આ અગ ઉપર જ્ઞાનવિમનસુરિએ સરકૃતમા 'વિવરણુ રમ્યુ' છે એનો પ્રથમાદ્ય સુખમાગરે તરણિપુર (સુરત)મા તૈયાર કર્યો હતો આ વિવરણુ મૂળ મદિત બે ખણ્ડમા મુક્તિવિજયજી જૈન પ્રથમાલા મા પ્રયાગ છે અને ૮ તરીકે વિ મ ૧૮૮૩ અને વિ સ ૧૮૯૫મા અનુક્રમે પ્રસિદ્ધ થયુ છે ૨ આમલ-દર પૂરતો વિભાગ ગુજરાતી અનુવાદ સદિત નગીન રાનેમયદ સાઠ તરફથી વિ સ ૧૯૮૮મા પ્રસિદ્ધ થયો છે એના અ તમા એમા જ્ઞાનવિમનસુરિકૃત વિવરણુનો લાભ લેવા માનો ઉ વેખ છે

વિવાગમુય (વિપાકમુત)

નામ અને વિભાગ—પાપ અને પુણ્યના વિપાકને-ફળને સર્ગી આ અગ હોવાથી આનુ આ નામ સાચક છે એમાં બે સુવર્ણખંધ ૥ પહેલાનુ નામ 'દુહવિવાગ (દુ ખવિપાક)' છે અને બીજાનુ 'સુદવિવાગ' (સુખ-રિપાક) ૥ દુહવિવાગમા તેમજ સુદવિવાગમા દસ દસ અક્ષર થયુ છે બીજે સુવર્ણખંધ પહેલાની અપેક્ષાએ ધણો નાનો છે ઠાણુ (ઠા

૧ આમા પ્રાસંગિક શ્લોકો પુષ્કળ છે લખિરતોત્ર અને પિ નિમ્નનુત્તિને સંલેપમા આ વિવરણુમા સમાવેશ કરાયો ૥ ૨ આ આશ્તિ તૈયાર કરવામા ગજવિ ત્થના શિષ્ય નયવિજયે વિ સ ૧૭૨૩મા બિટલે વિવરણુપર કાળપર પામ્યા ત્યાર જાઠ વીસ વેદ લખેલી લેહાપોષીના ઉપયોગ કરાયો છે

૧૦ || ૭૫૫)મા જે દસ અઠગવણુવાળા કમવિવાગદ્વા નામના મ યનો ઉ યેખ છે તે દુહવિવાગ છ એમા કેવળ અઠગવણુના નામમા ફેર છે બાબી વસ્તુ તો એ જ છે

વિષય—દુહવિવાગના પહેલા મિયાપુત્ત(મૂમાપુત્ર)ના અઠગવણુમા મિયાપુત્તનો અધિકાર છે એ જ મથી જ આધારો મૂકો બહેરા ને કૂમડો જ મ્યો હતો એને હાથ પમ વગેરે ન હતા પરન્તુ તેનો આમારમાત્ર હતો આ પ્રમાણેની એની અવરથા એણે પૂર્વ જવમા આચરેના પાપને આભારી હતી એ પાચસે ગામનો સૂમો હતો સારે ભારે કર નાખીને ખોટા સાગા જમા કરીને ધાડો પડાવીને આગ લગાવીને અને વણુ જારાએને અને સધોને લૂટીને એ સોફોને ખૂબ રળાડતો હતો એ સાચીએ હતો એનું નામ ઇલાઈ હતું એ મરીને નારક થયો અને સાથી મિયાપુત્ત તરીકે જ મ્યો ગૌતમસ્વામી એને જોવા ગયા હતા

ઉત્તિગ્રંથ (ઉત્તિગ્રંથક)—આમા ઉત્તિગ્રંથઅની મ્યા છે કામ-જન્યા (કામધ્વજ) નામની મણિકાના વણુનથી આની શરમાત થામ હ એ બોતેર કળામા અને મણિકાને લગતા ચોમક ગુણોમા કુરાગ હતી અને અદાર 'દશી લાધાની ભણુકાર હતી એ દળર મણિકાએની અગ્રિમર હતી રાગએ એને પોતાની ઉપપત્ની બનાવી અને ઉત્તિગ્રંથકને એને સા જવાની મનાઈ કરી છતા એ જતો એક દહાડો રાગએ એરે સા જોયો અને એણે તેના વધ માટે આશા કરી

ઉત્તિગ્રંથક પૂર્વ જવમા ફાસો નાખી જનવર પહડતો હતો એને ઉપના (ઉપના) નામે પત્ની હતી એ મર્જવતી જનતા એને દોહગ ઉપન થયો કે ગાય બળદ વગેરેના અવયવો રાધી તળા, જૂજ, સૂકવી અને મીઠું ચડાવી સુરા, મધુ ગેરક (૪ તાડી), જાતિ (મઘ), રસીક અને રસના ઇલાદિ સાથે ખાવા એના પતિએ એને એ દોહા પૂરો કર્યો

૧-૨ દારની ભવ છે પાપ, પુણ્ય અને સવમ (પૂ ૨૩)મા આના મોજની તળમાથી જનાવેક દાર ને દ્રાક્ષાત્તિનો દાર એમ અનુક્રમે અથ અપાયા છે

અસાગમેન (અસગમેન)—વિજયસેન ચોરને અસગમેન નામે પુત્ર હતો એના હાથ તળે પાચસે ચોર હતા એ બહુ અધર્મી, કુશીલ અને અનાચારી હતો રાજા એને એક વાર ફાંસાવાળી પકડી લે છે પણ ચકલે ચકલે એના સમાવહાલાને કાપી નાખી તેમના માસના કટકા એને ખવડાવવામા આવે છે અને એને મારવામા આવે છે આ ચોર પૂર જ મમા જાતજાનના પ્રાણીઓના ઈર્ષાને વેપાર કરતો હતો અને ખૂબ ઈર્ષા ખાતો હતો અને દારૂ પીતો હતો.

સગડ (સગટ)—અહીં સગડનો અધિકાર છે એ નિરાધાર જનતા વ્યમની બે યો અને એ એક મજીકાની સાથે ભોગ ભોગવવા લાગ્યો એ નગરના રાજાના મંત્રીએ એને ત્યાંથી હાકી કઢાવી મજીકાને પોતાની રખાત બનાવી તેમ છતાં સગડ એને ત્યાં એક રિસ ગયો મંત્રીએ એને પકડ્યો ને રાજાની પરવાનગી લઈ એણે એ મગડને તેમજ મજીકાને મીઠાવી રીઝાવીને મારી નાખવાની આજ્ઞા કરી પૂર જ મમા એ સગડ છાગલિક (જરનાડ) હતો અને એ અનેક જાતના જાનવરોના માસ વેચતો હતો અને ખાતો હતો એ દારૂડિયો પણ હતો.

બહરસાઈદત્ત (બૃહરપતિદત્ત)—બહરસાઈદત્ત એ ત્રિપસતુ (નિત શત્રુ) રાજાનો પુરોહિત હતો એ રાજાનું રાજ્યબળ વધે એ ધરાદાયી એ પુરોહિત ચારે વધુના એકેક છોકરાને પકડાવી જીવતો-જીવત તેની છાતી કપાવી એમથી માસપિણ્ડ કાઢી રાજાને મારે શાન્તિદોષ કરતો આઠમે અને ચૌદસે એવા બન્ને છોકરાના, ચાર માસ પૂજા ચતા ચચ્યા રના, છ માસ પૂરા ચતા આઠ-આઠનાં અને વધુ પૂજા ચતા સોળ-સોળના હૃદયનો એ દોષ કરતો એ મરીને નરકે ગયો અને ત્યાંથી નીકળી સોમદત્ત પુરોહિતના પુત્ર તરીકે જ ગ્યો એનું નામ બહરસાઈદત્ત રખાયુ હૃદયન રાજાએ એને પુરોહિત જમાવ્યો અને પોતે અન્ત પુગ્ગા દોષ તો સા આવનાની છૂટ આપી એ રાણી સાથે જટ જ યો અને પકડાતા એને કમોતે મારી નાખવાનો રાજાએ હુકમ કર્યો.

નદિસેષ (નલિસેન)—નદિસેષ એ રાજાનો પુત્ર હતો એ સાઠ

તુલના—HIL (Vol II, p 452)મા સ્વયંભુ છે કે આ અગમની કથાઓ બૌદ્ધોની અવતરણક અને કમ-ચતકમા અપાયેલી કથાઓની રીત પ્રમાણેની છે

પાત્રોના નામ—શ્રીમદ્દાવીર-કથા(૫ ૪૨૪-૫)મા આ અગમના પાત્રોના નામ અપાયા છે એમા નમર અને દેશના નામ પણ છે

વિવરણ—સ્વિગમસુધ પર અભવદેવસુરિએ જ્ઞાતિ સ્વીકૃતિ એ મૂળ સહિત આ ૦ સમિતિ તરફથી ૩૩ ૧૮૨૦મા પ્રસિદ્ધ થય છે મૂળ અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણ શબ્દકોશ અને વધુ કાલિ વિસ્તાર સહિત ડૉ. પી એમ રેલે ઇ સ. ૧૯૩૩મા છપાવ્યું છે અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના, અનુવાદ ટિપ્પણ, શબ્દકોશ અને ઉપધુક્ત સરકાર જ્ઞાતિ સહિત આનું સંપાદન કાર્ય વી. જે ચોક્ષીએ અને એમ સી મોદીએ કર્યું છે અને એ નૂજ ૨ મ ચરનાકાર્યાવલ તરફથી ઇ સ ૧૯૩૫મા છપાયેલ છે એ દી ઉપાધ્યેએ મૂળ અગમ અંગ્રેજી અનુવાદ, ટિપ્પણ અને પ્રસ્તાવના સહિત તૈયાર કરી ઇ સ ૧૯૩૫મા છપાવ્યું છે

પ્રકરણ ૧૦ ઔવવાધ્ય ને રાયપસેણિય

હિન્દુ ગની વ્યવસ્થા—હિન્દુ ગામ નામના બારમા અમનો ઉમ્મિ. મયેલો દોનાથી અને હિન્દો અંગે સાવે સમજદ હોવાથી હવે એનો વિચાર કરાય છે તત્ત્વાર્થાધિ(અ ૧ સ. ૨૦)ના બાધ્યની દીકા (૫ ૮૩)મા સિદ્ધસેનગણિ કહ છે કે ગણિપિટકરૂપ મથમા છૂટીખવાઈ બાબતોને ગુચવાયેલી રિયતિમાં જોઈને ૧મણધરેએ અને એમના શિષ્ય વગેરેએ આ આવકા મથમા કેમ મારે એમ વિચારી આ અગમ આચાર છે આ એનું ઉપાગ છે એની વ્યવસ્થા કરી ૨ પદ્મચરણા એ વીરસવત્ ૧૭૬મા ૨૨મે સચરેલા આચાર રામની કૃતિ ગણાય છે બાકી બધા હિન્દો મારેના કર્તાના નામ જાણવામા નથી.

૧ સમુદાયના નામક ૨ આ સમજદમા હિન્દુસુરિ તત્ત્વાર્થાધિની દીકા (૫૪ ૭૬)મા કહે છે કે આ આચારાદિરૂપ અર્થ સમાપ્ત થાય છે તે આચારાદિ છે, અને ત્યાં વિવિધ અથ અથ છે તે રામપ્રસેનકીયાદિ ઉપાગ છે

ઉપરથી રાજ્યએ વેદવિદ્યાને શાસ્ત્રીએ ચક્રવર્તીની આજ્ઞા કરી.

૨૧ તા પૂર્વ જનમા સિદ્ધસેન નામનો રાજ્ય હતો એને ૫૦૦ રાષ્ટ્રીઓ હતી એ સાના (શ્યામા) નામની રાષ્ટ્રીમા એટલે જાણે આસક્ત રહેતો કે બીજી ૫૦૦ રાષ્ટ્રીઓએ પોતપોતાની માતાને ખનર આપી તેમજે શ્યામા ને મારી નાખવાની યોજના ધડી એ વાતની ત્યામાને ખબર પડતા તે ઈકાપશુદ્ધમા ગઈ રાજ્ય ત્યા ગયો અને તેને સમજાવી પછી રાજ્યએ સો થાભતાવાળુ રૂદાગાર તૈયાર કરા મુ અને પોતાની ૪૬૯ સામુઓને નિમત્રનુ આપી તેમા ઉતારો આપ્યો મધરાતે રાજ્યએ એ રૂદાગારને આગ લગાડી અને સામુઓ ૧૧ નાળુ લીધા

અ જ—આમા શાસ્ત્રી વેદનાથી પીડાતી અજ્ઞુ નામની રાષ્ટ્રીની વાત છે એ પૂર્વ જનમા ગણિત હતી ૫૦૦૦ જ્યોતિ પ્રયોગ વડે રાજ્ય-રજવા ૧ ગેરેને વડા કરી એ તેમની સાથે ખૂન ભોમ ભોગવતી હતી એ મરીને નરકે ગઈ ત્યાથી એ એક રોકને લાં પુત્રો તરીકે અનતરી એનુ નામ 'અજ્ઞુ' રખાયુ એ મોટી યત્ના એ મામના રાજ્યના જોવામા આવી અને એ એની સાથે પરખ્યો

આમ જ દસ પાપીઓની અહીં કથા છે તે સૌમા કાલાન્તરે સત્સમથી સરભાવ જાગે છે, અને એના પ્રભાવે આગળ ઉપર એ જાંધા મુક્તિના આધિકારી બને છે

બીજા સુચક્રખંધમા પહેલા અજઞ્મયજુમા સુખાદુની કથા વિરતારથી અપાક છે જાડીની નન કથામા મામાન્ય વિમલોમાના ફેરફારોનુ સૂચન ■ બીજી કથામા મુનિવરને શિક્ષા આપી પુણ્ય ઉપાજન કરાવાની વાત આવે છે સુખાદુ રાજકુમાર છે એ મહાવીરસ્વામીનો ધર્મેપદેશ સાભળી ખાર વનો લે છે પૂર્વ જનમા એજે સુદત મુનિનો અજપાન વડે સ્તંભકર કર્યો હતો

૧ રાણી રિશય ત્યારે જે એરડામા ભરાઈ જોસે તે ૨ જોમા મરણ મુજબ સમાઈ રાકાય કે જેને જાણ કરી શકાય કે જાણી શકાય એવો પૂરપા બારીબારણા અને બોયરાવાજો મહેલ

તુલના—HIL (Vol II, p 452)મા સ્વનાયુ છે કે આ અગમની કથાઓ બૌદ્ધોની અવધાન-ચતક અને કમ-ચતકમા અપાયેલી કથાઓની રીત પ્રમાણેની છે

પાત્રોના નામ—શ્રીમદ્દાવીર-કથા(પૃ ૪૨૪-૫)મા આ અગમના પાત્રોના નામ અપાયા છે એમા નમર અને દેવના નામ પણ છે

વિવરણુ—રિવાગસુધ પર અમયદેવસુરિએ જ્ઞાતિ રચી છે એ મૂળ સહિત આ. સમિતિ તરફથી ઇ. શ. ૧૮૨૦મા પ્રસિદ્ધ થઇ છે મૂળ અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણુ શબ્દકોશ અને વણુકાદિ વિસ્તાર સહિત ડૉ. પી. એમ. વૈલ્ડે ઇ. સ. ૧૯૩૩મા છપાવ્યુ છે અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના, અનુવા. ટિપ્પણુ શબ્દકોશ અને ઉપધુક્તા સરકૃત જ્ઞાતિ સંજ્ઞિત આતુ સમ્પાદન કાર્ય વી. જે. ચોપ્રીએ અને એમ. સી. મોદીએ કયુ છે અને એ મૂળ ૨ થ ધરતકાર્યાવિષય તરફથી ઇ. સ. ૧૯૩૫મા છપાયેલ છે એ ટી. ઉપાધ્યેએ મૂળ અગમ અંગ્રેજી અનુવાદ, ટિપ્પણુ અને પ્રસ્તાવના સહિત તૈયાર કરી ઇ. સ. ૧૯૩૫મા છપાવ્યુ છે

પ્રકરણુ ૧૦ ઓવવાધ્ય ને રાયપસેણિય

ઉદગની વ્યવસ્થા—દ્વિદ્વિવાય નામના બારમા અગતો ઉચ્છેદ ગયેલો હોવાથી અને ઉવગો અગો સાથે સમગ્ર હોવાથી હવે એનો વિચાર કરાય છે તત્ત્વાર્થાધિ. (અ. ૧ સુ. ૨૦)ના બાધ્યની દીકા (પૃ. ૮૩)મા સિદ્ધસેનગણિ કહે છે કે ગણિપિટકરૂપ મધમા છૂટીજવાઈ બાળતોને ગુચ્ચનામેલી સ્થિતિમા જોઇને 'મધુધસેએ અને એમના શિષ્ય પમેરેએ આ આવડા મધમા કેમ માશે એમ વિચારી આ અગમ આચાર છે આ એતુ ઉપાગ છે એની વ્યવસ્થા કરી ૨ પદ્યવણુ એ વીરસવત્ ૩૭૬માં રચે સચરેલા આય' સ્વામની કૃતિ ગણ્યા છે બાળી બધા ઉવગો માટેના કર્તાના નામ જાણવામા નથી

૧ સમુદાયના નામક ૨ આ સમગ્ર ધમા દરિશદ્ધસુરિ વત્ત્વાર્થાધિ.ની દીકા (પત્ર ૭૬)મા કહે છે કે ન્યા આચારદ્વિપ અર્થ સમાપ્ત થાય છે તે આચારદિ છે અને ન્યા ત્રિવિત્ર અન્ય અર્થ છે તે રાજપ્રતેનગ્રીચાદિ ઉપાગ છે

વિષય—સિદ્ધસેનગણિએ ઔપપાતિક (પા ૧ જોવવાપ્રય) તેમજ રાજપ્રસેનકીય (પા ૨૫૫સેણિય)નો ઉપાગ તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે ૨ નદી અને પશ્ચિમયુગ્મમાં આ બંનેને ઉચ્છાન્નિય સુવ ગણેલા છે આચારના ઉપગ તરીકે જોવવાપ્રયનો નિર્દેશ કરાય છે આમાં ચમ્પા નગરી પૂણ્યભદ્ર એલ એની આસપાસનો વનખડ, એમાં રહેલું અરોક વૃક્ષ, બબસાર (બિમ્બિસાર) ઉદે રેણિકના પુત્ર દ્વિષ્ય (દ્વિષ્યિક) થાને બોદો પ્રમાણે અનંતરાત્રુ રાજા બંને એની ધારિણી રાણી એ બંધાનાં વધુનો પ્રારંભમાં છે જન રાખેથી અન્ય આમઓમાં આ ઉપગની બનામણ કરાઈ છે એ ઉપરથી આ આગમ સૌથી પહેલું કે આચાર પછી તરત જ પુસ્તકાર કરાયું હશે એમ લાગે છે

આ પહેલાં ગણાતા ઉવગમાં મહાવીરસ્વામીનું ચમ્પામાં સમવસરણ થયું અને દ્વિષ્ય રાજા એમને વ ન કરવા સપરિવાર ગયા એ હકીકત અપાઈ છે મહાવીરસ્વામીના શ્રમણોની વિરિષ તપશ્ચર્યાનો તેમજ તપના બાર પ્રકારનો અને એના ઉપપ્રકારોનો અહીં ઉલ્લેખ છે ૩૦ અને દેવીઓનું એમના સમવસરણમાં આગમન અહીં વધુવાસુ છે મહાવીર સ્વામીની દેશના એ આધુનિક વિદ્વાનો દ્વારા સમોસરણ તરીકે ઓળખાવાતા આ ઉવગના પૂર્વાધની ઠેલી બાગત ગણાય આ પૂર્વાધમાં મેકથી એસેક સુત છે તેમાં પૃથ્વી સુતમાં સાધુઓના અને શ્રાવકોના મત વિષે ઉલ્લેખ ૥

■ દ્રબૂતિ મહાવીરસ્વામી પામે આવી એમને વિરિષ પ્રશ્નો પૂછે છે એ હકીકતથી ઉત્તરાધની સરઆત થાય છે ૭૪માં સુતમાં જનતન્નતના

૧ નદી (સુ ૪૪)માં આનો ઉલ્લેખ તરીકે અને પશ્ચિમયુગ્મ (પૃ ૬૧ આ)માં જોવાપ્રય તરીકે ઉલ્લેખ છે ૨ જુઓ વત્તપાધિન (અ ૬, સુ ૧૪)ની દીઠા (લા ૨, પૃ ૨૭) અને અ ૧ સુ ૨૦ની દીઠા (લા ૧, પૃ ૬૪). ૩ ૩૮માં સુતમાં દેવીઓનું અપ્પસઓનું વર્ણન છે ૪ આ યાદી વિષાદો (સુ ૧૧ ઉ ૬ સુ. ૪૧૭)માં અક્ષરસ મળે છે તેમ જવા ત્યાં આની સલામણ કરાઈ નથી, એ કે આ ૪૪ સુતમાં આગળ ઉપર ' જહા ઉવવાદ્દ' એવી સલામણ છે

તાપસોની અને સાર પછીથી ડેક સોમા સુત્ર સુધી અમ્યક વગેરે અનેક પરિનાજોની વાત આવે છે આના પછી અમ્યકના દ્વપદ્વજી (દ્વપ્રતિજ) તરીકેના જ મની દ્વપ્રતિ અપાઈ છે સાર બાદ કેવલજ્ઞાનીઓએ કયા સમુદ્ધાત તેમજ સિદ્ધોના નિવાસસ્થાન અને તેમની રિધિતિ વિશે જ નેપ છે સુ ૧૬૮-૧૮૮^૧ રપદ્વમા છે અને એ ઉત્તરાધર્મો અન્તિમ ભાગ છે આમ દેવ અને નારક તરીકેના જ મ (ઉપપાત) અને મોક્ષ મમન એ આ ઉત્તરના મુખ્ય વિષય છે

વિનયપ્રદાદિ—મુખ્યત્વે મુદ્દમા રચાયેલું આ ઉત્તર રાન્દકોય સાથે ઇ લોચમન દ્વારા રોમન સિપિમા ઇ સ ૧૮૮૩મા સંપાદિત કરાયું હતું કે અભયદેવસૂરિની દીકા અને અમૃતચંદ્રસૂરિના બાલાવબોધ સંદિત આ આગમ વિ મ ૧૬૩૬મા^૪ અને ઉપયુક્ત દીકા સાથે એ ઇ સ ૧૬૩૬મા^૫ પ્રસિદ્ધ થયેલ છે જ્યારે ફેરળ મૂળ આદ્યંત મત પ્રમાણરના સમમ મનૂષ્ય તરીકે ઇ સ ૧૮૩૧મા ગ્રે મેન જી સુરુ દ્વારા સંપાદિત થઈ બહાર પડ્યું છે આ આગમના હલ્લા ફેટવાક પછોનું શુદ્ધિને જર્મનમા સાધાન્તર કર્યું છે^૬ અને એ ઉપરથી એનું અંગ્રેજી ભાષાન્તર HIL (Vol II pp 454-5)મા અપાયું છે વિ સ ૧૯૫૬ ની આસપાસમા મેધરાજે આવવાઈય તેમજ રાયપસેણિય ઉપર બાલાવ બોધ રચેલ છે

રાયપસેણિય (રાજપ્રમીય)

નામ અને અર્થ—સમગ્રના ઉત્તર તરીકે ઓળખાવાતા આ આગમના વિવિધ નામો છે નદીની મુનિ અદ્યતિ(સુ ૪૪)મા 'રાયપસેણિય નામ છે^૭ જ્યારે એની ફેટલીક દાયપોથીમા રાયપસેણિય^૮

૧ વીસવીસિયાની વીસમી વીસિયાના ૨-૨૦ પત્રો આની સાથે સરખાવવાં જવા છે ૨ ૪૬મા સુત્રમા બે સમદગ્યા છે ૫૬મા સુત્રમા અન્દમા ૩ પત્રો છે અને ૭૬મા સુત્રમા બે પત્રો છે ૩ જુઓ AKM (VIII 2). ૪ જુઓ ૫ ૧૬ ૫ જુઓ ૫ ૧૭ ૬ જુઓ Die Jainas (Bel. Lesab), II 29f ૭ આ દિસામે આ આગમ વિકાસની પાવતી સી કરતા પ્રાચીન મહાયુગ.

એવું નામ જોવાય છે પંડિતપ્રમુખમાં આનો 'રાયપસેષ્ઠીય' તરીકે અને વિષાદ૦ (સુ ૧૩૩)માં તેમજ આવસ્થપનુરિણી (લા ૧, પત્ર ૧૪૨)માં રાયપસેષ્ઠીય તરીકે ઉલ્લેખ છે સિદ્ધસેનગણિએ અને હરિભક્તિએ એને 'રાજપ્રસેનદીપ' તરીકે, વાદી દેસમુરિના ગુરુ મુનિચન્દ્રસુરિએ 'રાજપ્રસેનનિત' તરીકે, અખ્યદેસમુરિએ 'રાજપ્રમદૂત' તરીકે અને મનમગિરિસુરિએ 'રાજપ્રતીપ' તરીકે ઓળખાવેલ છે.

આ આગમમાં રેપએસી (પ્રદેશી) રાજા કેસી (કેશી) ગણધરને પ્રા ૫૩ છે એ હકીકતને અનુસરીને રાજપ્રતીપ નામ યોગ્ય છે એમ મનમગિરિસુરિ આ આગમની વૃત્તિમાં કહે છે એ ઉપરથી એમણે આનું પાઠ્ય નામ રાયપસેષ્ઠીય કહ્યું હોય એમ લાગે છે દીપનિકાયાના સુતપિટકમાં પાયાસિમુતમાં પસેનદીપ (પ્રસેનનિત) રાજાએ આપેલા રાજદેવ ભાગને પાયાસી ગણ ભોમવે છે એ હકીકત આવે છે એટલે આ આગમની કોઈ પ્રાચીન વાચનામાં પ્રસેનનિતનો ઉલ્લેખ આવતો હતો તે જોઈને કે એવી પરંપરા છે એમ જણીને 'રાજપ્રસેનનિત' કે 'રાજપ્રસેનીય' જેવું એવું નામ યોગ્ય હોય એવી કે રના કરાય છે.

વિષય—ઓવવાધવની પછી પુરતાકારક થયેના આ આગમના એ ભાગ પડાય છે પહેલો ભાગ સૂર્યાષ્ટ દેવ સાથે સમ્મન થ કરાવે છે, ત્યારે બીજો ભાગ આ દેવના રેપએસી રાજા તરીકેના પૂન ભવ સાથે અને દેવગતિમાર્ગી આત્મા બાદ દૃષ્ટપદ્ય (દ્ર/પ્રતિષ્ઠ) તરીકેના એમના ઉત્તર ભવ સાથે સમ્મન થ કરાવે. આમ આ આગમમાં એક જ વ્યક્તિના ત્રણ ભવનું વર્ણન છે વિરનારથી કહ્યું તો મહાવીરવામી આમલકાપા નગરીમાં પધાર્યા ત્યારે સૂર્યાષ્ટ દેવને એ વાત અવધિ માન વડે જણાઈ એટલે એણે 'નમસ્કૃત્ય' વડે એમની સ્તુતિ કરી

૧ ગુપ્તો વિષાદ૦ (સુ ૧૧ ઉ ૬ સુ ૪૧૭)ની ટીકા (પત્ર ૫૧૬અ). ૨ વેળે આ ઉપરથી આ આગમનું નામ 'રાયપસેષ્ઠીય' હોવાની કલ્પના કરી છે ૩ આ ઉપરથી આ બીજા ભાગના કેટલાક આધુનિક સંપાદકોએ એવું નામ 'પએસિદાલય' રાખ્યું છે.

મને વિમાન રચાવી એમા બેસી એ પરિવાર સદિન એમને વ લ ૩૨૧
 બાન્ધો એમને વ દન કરી એણે ધર્મદેશના સાબળી પછી જાતીસ પ્રકારનાં
 નાટક બજાવી બતાવવા એણે મહાવીરસ્વામીની તથા વાર સમ્રાટ મામી
 તથા એમણે મૌન સેન્યુ એટલે એણે દેવકુમારો અને દેવકુમારી નિકુરી
 તેમને નાટક બજાવવા ફરમાવ્યુ આદુ મંગળોના અભિનયપૂરક પ્રથમ
 નકારતુ નાટક કરાયુ, અને રહેણા નાટકમા મહાવીરસ્વામીની ન્યવત્ન
 વાસદરશ્ય જ મ અકિરેક બાલકીડા ચોવન નિષ્કમણ, તપમર્ષા,
 કવતાનતી પ્રાપ્તિ તીથતુ પ્રવતન અને નિર્વાણ એ બાનતો બતાવાઈ
 અનેક દેવકુમારોએ બો દેવકુમારીઓએ ચાર પ્રકારના વેવાજિન વમા-
 ના ઉદ્દિષ્ઠ વગેરે ચાર પ્રકારના વસમીત સુખાબ્યા, અચિત વગેરે
 ચાર નકારતુ તુલ કયુ અને દાર્પાનિક વગેરે ચાર નકારનો અભિનય
 કર્યો ત્યારબાદ વ ન કરી સુર્પાલદેવ મુપરિવાર એતાને ગ્ધાને ગયો
 એના ગયા પછી ગૌતમસ્વામીએ સુર્પાલિનુ વિમાન કયા છે એવો પ્રશ્ન
 મહાવીરસ્વામીને પૂછ્યો એટલે એમણે એનો સરિસ્તર ઉત્તર આપતા,
 સુધર્મા સમા વગેરેનુ તેમજ આ દેવતુ અને એના વૈભવતુ પશુ વણુન
 કયુ આવો વૈભવ એને લાથી મળ્યો એમ ગૌતમસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો
 ત્યારે એનો ' પએની રાજા તરીકેનો પૂર લવ મહાવીરસ્વામીએ જ્ઞોતે
 આત્મતુ અરિતત્વ ન માનનારા આ રાજાને પાર્થાપત્ય દેવી ગણુપર
 પ્રતિભાષ પમાડે છે એ વાત એમણે કહી સાથે સાથે સુર્પાલ દેવ વ્યવીને
 મહાવિદેદમા દદત્તિય તરીકે જ મી નિર્વાણ પામશે એમ કહી એણે
 સરિસ્તર જીવ ચારત્ર કયુ

૧ આનુ યદુ ઝીણુવટકાર્થ વર્ણન કરાયુ છે બે દોઢ શિલ્પલાઝી ધ્યાન-
 પૂર્વક વાને વિચારે તો એ એક નવ્ય નને લવ્ય મન્ત્રણ્ય કદેરી રાકે અને શિલ્પ
 રાજને લવતા પારિભાષિક રાજો પશુ મેળવી રાકે ર રખાચી રકમા નાટક
 વરીકે ક થી મ સુધીના રખ અશરોનો અભિનય કરાવે ૩-૬ અનેક પ્રકારના
 પાત્રવના નામો એને વચાકવાની રીતો, સમીતના પ્રકારો ધન્યાદિ લકીકત જે
 અહીં અપાઈ છે તે વાદનવિદ્યા અને સમીતના અભ્યાસીને વિચારવા જેવી છે
 વાનિતના નિર્દેશ મટિ જુઓ પૂ ૬૬ અને ૧૨૭

મદુરન—HIL (Vol II, p 455)માં સૂચનાવા મુજબ સાદિય ડી હાઇએ આ ઉપર મધુ મદુરનુ છે એની પાપાસિસુત સાથેની વિવધાનુ 'સમાનતા' જાણવા માટે તેમજ સ ડીત, વાલ, સિંપ અને જુની ગુ લી શારનો અભાસ કરતા માટે આ એક ઉત્તમ સાધન છે મોનિ પના અથવાએ (પૃ ૨૨૨)માં જાણજી અપરાંધીને જેમ દિશા કરમાતાં ૭ તમ અહીં પણ જોવાય છે ૨ પૃથમા સુતમા જ્ઞાતજ્ઞાનના ઉત્સવેના ન વાળુવાં ૧ ધમનો અને ૨૨મા સુતમા ચાર નકારતી ૫૧૬ અત ચાર નકારતી બ્યવહારાદિનો ઉલ્લેખ છે

નિનરજાહિ—આં સમિતિ તરફથી ૪ સ ૧૯૨૦માં આ આનંદ મહામિરિશ્ચરિત વિવરણુ સદિન હપાયુ છે આ વિવરણુમાં 'દેશી' કાવમાના વેગવતજો અપાયા છે તે 'દેશી' રાજના અબાલીઓને ઉપરો ડી છે ૫ ૧૫ના નિનરજ (૫૧ ૩૩ આ)માં 'અને તુ અવચ્છત એવા ઉલ્લેખ તુલક અર્થ' અપાયેલા છે એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે નનરિશ્ચરિતની પૂરે થઈ મોલા ક્રોધે આ આમ ઉપર ડીઠા ૨ ડી ૬રો ૫ ૨૭ના વિવરણુ (૫૨ ૧૨ આ)માં જીરાશિયમના મૂલ્ય ડીઠાકારે કશુ છે એવો બે વાર ઉલ્લેખ કરો જે અનતરજ અપાયેલ છે તે જીરાજવા શિામનો મતમગિરિશ્ચરિત હતિમા ૫૧ ૧૮૦આ (૫કિત ૧૪)માં અને ૫૨ ૨૦૫આ (૫કિત ૪)માં નજરે પડે છે ચિ સ ૧૬૮૫માં વિદ્યમાન ધમાસહ મુનિએ ૨૭ સુતો ઉપર ગુજરાતી ગદ્યમાં દબ્બા-આસાનબોધ રચ્યા છે સમવાય વગદાર અને સૂતસમાધિનો ગુજરાતીમાં ગદ્યમાં હુડીઓ

૧ નાપક ઉપરેશક ઉદેશનુ સ્થાન કલ્યાણમિત્ર પ્રજ્ઞવ્ય રવાનો અને પ્રતોના લેનરો જે સમાનગાની મુખ્ય જાણતો ગણાય પાયાસીના આખ્યાનમાં 'કેમળ' રાના યોગ ડી દર્શીત નથી તેમજ નાદમિધિ પાશુ નથી, ૨ ' જ બે માહનપરિસાદ અવરજ્ઞહ ત બે કુદિયાલજ્ઞપદ થા મુખવલજ્ઞપદ થા કોરહ " (સુ ૭૨). ૩ ૫ બેચરાસવાળી આજ્ઞિમા અવતજો વિચારવા મે બેના રથાને નીચે મુજબ વારબા છે ૫૧ ૧૧ ૧૧ ૨૬, ૩૦ ૩૪ ૩૫ ૪૭ ૧૦૦ ૧૦૮, ૧૨૦ ૧૩૦ ૧૪૬ ૧૫૫ ૧૫૮-૧૬૧ ૧૬૬ ૧૭૦ ૧૮૦, ૧૮૨, ૧૮૬, ૧૯૦, ૧૯૫ ૧૯૭, ૨૦૨, ૨ ૩ ૨૨૬ ૨૫૩ ૨૭૫, ૨૮૧ ૨૯૩ ૩૨૪ અને ૩૨૬

રમી છે દાણ, વિચાદન રાયપસેલિય, જીવાજીવાલિગમ, પરણવણા, જ બુ
 દીવપણ્ણિ સૂરપણ્ણિ અને ચદપણ્ણિના નામો રમ્યા ૩ અને
 ચદપણ્ણિની દીપ રમી છે ૧ ' રાયપસેલિય' એ નામથી એનો
 પહેલો ભાગ મતયગિરિસંસ્કૃત વિનરણ અને ગ્રા એન વી વૈવના અગ્રેજ
 અનુવાદ સહિત ખગમતા બુક ડીપોએ પ્રસિદ્ધ કરેલ ૩ રાયપસેલિયસુત
 (પએસિન્હાલ્લ) ૪ એ નામથી આ આગમનો બીજો ભાગ અગ્રેજ
 અનુવાદ અને દિપણ્ણિ સહિત આર. સી ત્રિપાઠીએ સંપાદિત કર્યો હતો.
 આવી રીતે આ બીજો ભાગ ડી પી એન વૈવે ઇ સ ૧૯૩૪મા
 અગ્રેજ પ્રસ્તાવના અને દિપણ્ણિ સહિત છપાવ્યો છે આ બંને આવૃત્તિને
 જોઈને એ દી. ઉપાધ્યેએ બીજો ભાગ અગ્રેજ રેપ્રસ્તાવના, અનુવાદ અને
 દિપણ્ણિ સહિત સંપાદિત કરી ઇ સ ૧૯૩૬મા બહાર પાડ્યો છે ૩
 હીરાલાલ બી ગાધીએ ઇ સ ૧૯૩૮મા રાયપસેલિયસુત એ નામથી
 આ આગમનો (સૂચીલ દેવને લખેલો) પહેલો ભાગ અગ્રેજ પ્રસ્તાવના,
 અનુવાદ અને દિપણ્ણિ સહિત સંપાદિત કરી પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો ૪ ' શ્રીરાય
 પસેલિયસુત' એ નામથી લીબડીયો નાથાલાલ ડી રાહે જે આવૃત્તિ ઇ
 સ ૧૯૩૫મા બહાર પાડી છે તે ૫ બેચર ૧૨૭ દોહીના ગુજરાતી
 અનુવાદ અને દિપણ્ણિ તેમજ હોદાલાલજીના ગુજરાતી ઉપોદ્ધાત પૂરતી છે
 રાયપસેલિય-સુત' એ નામથી ગુજ ૨ મ ચરત્ત કાર્યાલય તરફથી વિ સ
 ૧૯૬૪મા જે સમૂલ્ય આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થઈ છે તેનું સંપાદન પણ ૫
 બેચર ૬૬૬ છે આમા પાઠાન્તર તેમજ મલયગિરિસંસ્કૃત ૫ વિનરણ
 ત્યાર બાદ મૂળનો ગુજરાતીમા સારજૂત અનુવાદ, વિશેષનામોનો અને ખાસ
 ઉપયોગી ઐતિહાસિક શબ્દોનો પૃથ્થાર અકારાદિ અનુક્રમરૂપ પ્રથમ પરિશિષ્ટ,
 ૬ દીકાગત શબ્દરૂપ દ્વિતીય અને પ્રતિમાને અંગેના શબ્દરૂપ તૃતીય પરિશિષ્ટ

૧ જુઓ જ સ સ ઈ (૫ ૬૦૪-૫). ૨ ડી. વૈવની ' અર્ધમાગધી ના
 પરીખા તરીકેની લાયકાત વિરે બહો ટકાર કરાઈ ૩ આમા ત્રિપાઠીની ભૂલો
 બતાવાઈ છે અને સુધારા કરાયા છે ૪ વિ. સ ૧૫૮૨મા રત્નસારાસ ૧૮૫૨
 સદનસુન્દરે પારેલી રાખેલો રાસ રમ્યો છે ૫ બાકરજી અને કોરાના અન-
 વરણે અહીંથી ખસેલી દિપણ્ણિમા એના મૂળના નિર્દેશપૂર્વક અપાયા છે ૬ આમા
 સમીપને લખેલો શબ્દો સંખ્યાવેલો છે

તેમજ પ્રારંભમાં ગુજરાતીમાં પ્રવેશક અને વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમ અપાયેલ છે. શ્રીમદ્વાલીગ-પ્રથા (૫ ૪૨૯)માં 'સાધપસેણુષ્ય' સુતના પાત્ર ત્રિસે સક્ષિમ નેધ ૧૮ અર્થોના 'પ્રશ્ન'ને ને ગૌતમસ્વામી સાથે વિચારની આપ લે માટે ઇલાનાત ફેરી ગણધરને એક ગળ્યા છે તે શુ મરાનર છે ?

પ્રકરણ ૧૧ : જીવાજીવાભિગમ ને પદ્યવણા

સામ્ય—ઉદાસિય સુવ તરીકે નદીમાં અને પકિખવસુતમાં નિદેશા યેના ને જ્યાનુસારને પદ્યવિત કરનારા આ બે આગમો ઠાણુ અને સમનાયના અનુક્રમે ઉત્તમ ગણાય છે. બંનેમાં પ્રશ્નોત્તર રીતીનો ઉપયોગ કરાયો છે.

નિષય અને વિશાગ—જીવાજીવાભિગમને એના પહેલા સુતમાં 'અજગચ્ચ તરીકે અને ઉલ્લામાં સુત' તરીકે એ જખાવેલ છે એનો ઉદ્દેશ જીવ અને અજીવનો બોધ કરાવવાનો છે એમ એના નામ ઉપરથી જણાય છે અને નત્તુરિયતિ પશુ એમ જ છે. અજીવના પ્રકારો અને ઉપપ્રકારો સુત ૨-૫માં દર્શાવાયા છે અને સાર પછી ૩૧ સિંધે વિસ્તારથી ચિત્રાર કરાયો છે.

૬૬. સુતમાં જીવના મનમાં અને નક્ત એ બે પ્રકાર નિષય અને સાતમાં મુક્ત જીવોના બેઢ નિરે ઉલ્લેખ છે. આઠમાં સુતમાં સસારી જીવને લગતી નવ પડિવત્તિ (પ્રતિપત્તિ) નો નિદેશ છે તેમજ એમાં આ જીવના બે પ્રકારો, ત્રણ પ્રકારો એમ દમ પ્રકારોને અગ્રે એકેક પડિવત્તિ કે એવો ઉલ્લેખ છે. નવમાં સુતથી જીવના બે પ્રકારને સૂચવનારી પહેલી પડિવત્તિ શરૂ થાય છે, અને તે ૪૩માં સુતમાં પૂરી થાય છે એને દુનિદ-પડિવત્તિ કહી છે. ૧. આઠમી પડિવત્તિમાં અનુક્રમે ૪૪-૬૪, ૬૫-૨૨૩, ૨૨૪-૨૨૫ ૨૨૬-૨૩૬ ૨૪૦ ૨૪૧, ૨૪૨ અને ૨૪૩-૨૪૨ સુત છે. આમ સાથી મોટી પડિવત્તિ ત્રીજી કે વિશેષમાં એમાં બે ઉદ્દેસ્ય છે. પ્રથમ ઉદ્દેસ્ય ૨૦૮માં સુતે પૂણ થાય છે ૨. HIL (Vol I, p 406) માં

૧. આ ઉપરથી મલ્લજનિસૂત્રિએ દ્વિવિધ પ્રતિપત્તિ ત્રિવિધ પ્રતિપત્તિ એમ દ્વાવિધ પ્રતિપત્તિ એવા નામ યોજ્યા છે. ૨. એની પછીની પડિવત્તિમાં ઉદ્દેસ્ય નથી તેમજ આ ૨૦ સૂત્રોની આશ્રિતિમાં દ્વાવિધમાં બે દરેક પડિવત્તિને અગ્રે ઉદ્દેશ ૨ એવો ઉલ્લેખ કરાયો છે તે સ્પષ્ટ થાય છે.

આ ઉપરના વીસ વિભાગો હોવાનું કથન છે પણ એના આધાર નજીવો બાકી રહે છે HOLJ (૫ ૧૨૮) માં મેં જે નવ વિભાગ કહ્યા છે તે નવ પડિવત્તિને લક્ષીને છે એટલે કે અહીં મેં પહેલી પડિવત્તિની પહેલાનાં સુતોની સખ્યા નહિ જેવી હોવાથી તેની ગણના કરી નથી ત્રીજી પડિવત્તિમાં હીપો અને સમુદ્રો વિશે જે વિસ્તૃત લખાઈત અપાઈ છે તે પ્રક્ષિપ્ત ભાગ છે એમ HIL (Vol II, p 486¹) માં પહેલાનું છે પણ તે બ્યાજખી જણાવું નથી.

પહેલી પડિવત્તિમાં સસારી જીવના સ્થાનુર ને ત્રસ એ બે પ્રકારોનું વિસ્તૃત વર્ણન છે એવી રીતે બીજામાં સ્ત્રી પુરુષ અને નપુસકરૂપ જીવના ત્રણ પ્રકારોનું, ત્રીજામાં નારક તિર્થંચ, મનુષ્ય અને રેદવ એમ જીવના ચાર પ્રકારોનું, ચોથામાં એકેન્દ્રિયથી માડીને પચેન્દ્રિય સુધીના જીવના પાંચ પ્રકારોનું, પાંચમીમાં પૃથ્વીકાય અપ્કાય, તેજરકાય વાયુ કાય, વનસ્પતિકાય અને તત્ત્વકાય એમ જીવના છ પ્રકારોનું, છઠ્ઠીમાં નારકો તેમજ તિર્થંચાદિ ત્રણના પુરુષો અને સ્ત્રીઓ એમ જીવના સાત (૧+૩+૩) પ્રકારોનું, સાતમીમાં નારકાદિ ચારનો પ્રથમ સમય અને અપ્રથમ સમય આશ્રીને બળે બેઠો પાડી જીવેના આઠ પ્રકારો આઠમીમાં પૃથ્વીનાયથી માડીને વનસ્પતિકાય અને હીન્દ્રિયથી માડીને પચેન્દ્રિય એમ જીવના નવ (૫+૪) પ્રકારોનું અને નવમામાં એકેન્દ્રિયથી પચેન્દ્રિયના પ્રથમ સમય અને અપ્રથમ સમયને ઉદેશીને બળે બેઠો પાડી જીવના દસ પ્રકારોનું વિસ્તારથી વર્ણન કરાયું છે પ્રસંગવશાત્ ૧૫૬માં સુતમાં બતાવી અને એટલા કા.બુ. સમજાવવા છે

નિવરણાદિ—જીવાજીવાભિગમ ઉપર ઝેનુદિષ્ટ છે, પણ એ અમુ

૧ અહીં એવો પણ ઉલ્લેખ છે કે આ વિભાગનો સમ્બંધ ૫ જાણી રૂપવર્ણન સાથે છે ૨ વિશ્વયદેવના અભિરોહમાં (પુત્ર ૧૪૨) ના વિવરણ (પત્ર ૨૪૬ આ-૨૪૭ આ) માં મલયજિરિસુરિએ નાટકના ૩૨ પ્રકાર તેમજ વાવના, ગેવના અને અભિનયના ચાર ચાર પ્રકાર સમજાવ્યા છે વાવહિના નિર્દેશ મુજબ ૫ ૧૨૩ મલયજિરિસુરિએ સ્વયંવરોદિષ્ટિ (મુ ૧૦૮) ના વિવરણમાં આ ગુણિત્વમાંથી અને એના સ્વ. ૪૮ના વિવરણમાં સ્વયં ગુણિત્વમાંથી એકેક અવતરણ આપેલું છે

તેમજ પ્રારંભ તમા ૧ તાલીમા પ્રવેશક અને વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમ અપાયેલ છે. શ્રીમદ્વાલીર-કથા (પૃ ૪૨૮)મા ' સપ્તસેનુષ્ઠવ ' સુતના પાત્ર ત્રિણે સદિશ નેધ જોના કૃષીને ને ગૌતમરવામી સાથે વિવાહની આજ્ઞા મે મટે મળે. તે કૃષી ગૌતમને એક ગળ્યા છે તે જી જસખર છે.

પ્રકરણ ૧૧ જીવાજીવાભિગમ ને પદ્યુવણા

સામ્ય—ઉદ્ધાનિય સુષ તરીકે નદીમા અને પડિખવસુતમા નિર્દેશ થતા ને દ્રવ્ય ગુણન પદ્ધતિ કરનારા આ બે આમયો દાણુ અને સમવાયનાં અનુક્રમે ઉત્તમ ગળ્યા છે. જોમા પ્રજોત્તર સંધીનો ઉપયોગ કરાયો છે.

નિપદ અને વિધા ૧—જીવાજીવાભિગમને એના પદ્યુવણા સુતમા આ ૧૫૫ તરીકે અને ૩ તામા સુષ તરીકે ઓળખાવેલ છે. એનો ઉદ્દેશ જીવ અને જીવનો બોધ રાવસનો છે. એમ એના નામ ઉપરથી જણાય છે. માત્ર નિપદિયતિ પણ એમ જ છે. અજના પ્રકારો અને ઉપપ્રકારો સુત ૩-૫મા દર્શાવાયા છે અને સાર પછી ૬૧ તિલે વિસ્તારથી વિવાર કરાયો છે.

૧૬મા સુતમા જના મસારી અને નક્ત એ બે નકાર તિલે અને માતમામા સુક્ત જીવોના બેક વિરે ઉત્તેજ છે. આકમા સુતમા સસારી જીવને લક્ષની નવ પડિવતિ (પ્રતિપતિ)નો નિર્દેશ છે. તેમજ એમા આ જીવો બે નકારો મજુ પ્રકારો એમ નસ પ્રકારોને અગ્રે એકેક પડિવતિ છે એવો ઉત્તેજ છે. નવમા સુતમા જના બે પ્રકારને સૂચવનારી પદ્યુવણા પડિવતિ શરૂ થાય છે, અને તે ૪૩મા સુતમા પૂરી થાય છે. એને ' દુવિદ્ય-પડિવતિ ' કહી છે. આકની પડિવતિમા અનુક્રમે ૪૪-૬૪, ૬૫-૨૨૩, ૨૨૪-૨૨૫, ૨૨૬-૨૩૬, ૨૪૦, ૨૪૧, ૨૪૨ અને ૨૪૩-૨૭૨ સુત આમ સાથી મોટી પડિવતિ ત્રીજી છે. વિશેષમા એમા બે ઉદ્દેશ્ય છે. પ્રથમ ઉદ્દેશ્ય ૨૦૮મા સુતે પૂલ્ય થાય છે. ૨ HIL (Vol I, p 456)મા

૧ આ ઉપરથી મલ્લકિરિસુરિને દ્વિવિધા પ્રતિપતિ ત્રિવિધા પ્રતિપતિ એમ દ્વિવિધા પ્રતિપતિ એવા નામ જોળ્યા છે. ૨ એની પાછીની પડિવતિમા ઉદ્દેશ્ય નથી. તેમજ આ ૦ સ્મૃતિની આગતિમા દ્વિવિધામા બે દરે પડિવતિને અગ્રે ઉદ્દેશ્ય ૧ એવો ઉલ્લેખ કરાયો છે. તે સ્મૃતિના છે.

(૪) રિપતિ, (૫) વિશેષ (૧૫ર્વાય) (૬) વ્યુત્ક્રાન્તિ (૨૭૫
દ્વતના) (૭) ઉચ્ચાસ (૮) સચા (૯) ચેતિ (૧૦)
મ, (૧૧) ભાસ (૧૨) શરીર (૧૩) પરિણામ, (૧૪)
(૧૫) દિવ્ય (૧૬) પ્રયોગ (૧૭) લેખા (૧૮) કામ
તે (૧૯) સમ્યક્તા (૨૦) અન્તક્રિયા, (૨૧) અવમાદના
પ્રથાન) (૨૨) ક્રિયા, (૨૩) કર્મ (૨૪) (કર્મ) અધક
(૨૫) (કર્મ) વેદક (૨૬) દ્વેદન ધક (૨૭) વેદવેદક, (૨૮)
પર (૨૯) ઉપયોગ (૩૦) પશ્ચત્તા (૩૧) સચા (પરિણામ),
(૩૨) સમમ (૩૩) અર્વાધિ (ગ્રાનપરિણામ), (૩૪) દ્વિપ્રિ
યા (૩૫) વેના અને (૩૬) સમુદ્ધાત ૧૦

આ દરેક વિષય ઉપર નાનકડો નિબંધ લખે ન હોય તેમ એ
વ્યર્થાયો છે એથી તે આ ઉપરને આપણે ઝૈન ઇન્સાનો સક્ષિપ્ત
કોશ (encyclopaedia) કહી શકીએ તો એક વિષયને અને
કમતા વિભાગને પણ 'પમ' (૫) કહ્યું છે કેટલીક વાર પમના
દેસઅ રૂપ વિભાગ છે જેમકે ૧૫, ૧૭ ૨૩ અને ૨૮ એ અકાળા
મા ખમ્મે ઉદેસઅ છે ત્યારે અદારમા પમના છે ઉદેસઅ છે પહેલા
સુ ૩૬-૩૭) મા ૧૧મા અને ૩૨મા વિરે વિચાર કરાયો છે અને
રીતે આ ભૂગોળ અને જૂના વિદ્યાના અભ્યાસનું સાધન પૂરું પાડે છે

૧-૨ આ નામા વર છે ૩ રત્નપ્રકાશ પૂર્ણ થયે છે કે અવરત એવા પ્રકારથી
પ્રકાશ થતી હોવાથી આ નામ રખાયું છે ૪ ૫ દર પ્રકારના યોગ ૫ આ
વર છે ૬ કર્મ પ્રકૃતિને વેદનારના અનુભવનારના બ વ. ૭ આપ્તિ સમજાવ
જુઓ આ ૮ ૯ ૧૦ (૫ પદ-૬) ૮ આ નામાવર છે ૯ દેવોનું વિષય
૧૦ નામ અર્ધી છવાં સાતે વસ્તુનું નિરૂપણ છે ૧૧ ૩, ૫ ૧૦
૧૩ એ પથામા દ્વવ અને અદ્યવનું ૧૬ અને ૨૨ એ પથોમા અક્ષરવનું,
૧૩ મા બ વનું અને ૩૬મામા સવર, નિર્જવા અને ઓક્ષનું નિરૂપણ છે ૧૧ સાધા-
ર્થ 'અદ્યમામહી' સાધા બોલે ૩

દ્રિત છે આના ઉપર 'દરિદ્રસુરિની ટીકા' છે વળી એના ઉપર મનપ ગિરિસુરિનું વિવરણ છે, અને એ મૂળ સંકિત છપાયેલું છે ૨ આ વિવરણમાં મૂન ટીકાનો અનેક સ્થળે ઉલ્લેખ આવે છે તે ઉપયુક્ત સુવિધા છે કે ટીકા છે કે કેમ એની તપાસ બાકી રહી છે જો સ ૧૭૭૨માં જિન નિગ્રમે આ ઉવગ ઉપર બાનાવમોષ ૧૫૫૦ છે પણ એ છપાયેલ નથી આના ઉપર એકબે દાખલા પણ છે આ ઉવગનું ગુજરાતી ભાષાન્તર છપાયું છે જૈન પ્રયાવલી (૫૮)માં આ ઉવગ ઉપર દેવસુરિની લઘુગતિ હોવાનો ઉલ્લેખ છે તે શુ વાસ્તવિક છે ?

પદ્યનખા (પ્રજ્ઞાપના)

જે ૧૪૫^૧ ૧૩-વધાવરિયત રૂપે પદ્ય જણાવે તે 'પદ્યનખા' એમ આનો જે ભુપતિ-અર્થ છે તે આ ઉવગને અનુરૂપ ■ જેમ બધા અગોમા નિષાદો સૌથી મોટું અગ છે તેમ બધા ઉવગોમાં આ સૌથી મોટું (૭૭૮૭ સ્લોકપ્રમાણ) છે આ ઉવગના પ્રારંભમાં અપાયેલા મોઢા પદ્યમાં આના કર્તા આપ સ્વામ છે એ હકીકત છે ત્રીજા પદ્યમાં એમને વાચક વચમાં (એટલે કે મુદ્રમસ્વામીથી) ત્રેવીસમાં અને પૂનરુત્તર વડે સમૃદ્ધ દુહિરાજા મ્હા છે પાંચમાં પદ્યમાં આ ઉવગને 'અજગપણ' કહી એને (નિમિત્ત અર્થાધિકારથી યુક્ત હોવાથી) ચિત્ર, મુતરતન અને દિદિવાપના સ્વરૂપ કહ્યું છે ત્રીજા અને ચોથા પદ્ય પ્રક્ષિપ્ત છે કેમકે એમાં આર્થ સ્વામને નમસ્કાર કરાયો છે આથી એ ન ગણતા ૪-૭ પદ્યોમાં આ ઉવગના છત્રીસ વિષયોનો નિર્દેશ છે આને લગતા ઉચ્ચરૂપ નામો નીચે મુજબ ■ —

(૧) પ્રજ્ઞાપના, (૨) રથાન (૩) જલુવકતબ (૪) અપમકુ-

૧ આની બાકી રૂપરેખા માટે જુઓ અ. ૦ ૦ ૫૦ (૫૫૪ ૨) નો માર્ગ અમેલ છપાદાવ (૫ ૫૬) ૨ જુઓ ૫ ૧૮ ૩ પાદ્ય નામ માટે જુઓ HCLJ (૫ ૧૩૬) ૪ પ્રતને આગળે પ્રવૃત્ત થયેલ હોવાથી આનું આ નામ છે ૫ આ નામો વર છે

ત્ર) (૪) રિચિતિ (૫) વિગિય (૧૫માય) (૬) બ્યુકાન્તિ (૨૭૫
 પાતોદવતના) (૭) ઉચ્છ્વસ, (૮) સચા (૯) યોતિ, (૧૦)
 ચચરમ, (૧૧) જાયા (૧૨) સરીર (૧૩) પરિણામ (૧૪)
 કપાય (૧૫) હિદય, (૧૬) પ્રયોગ, (૧૭) લેખા, (૧૮) કાપ
 રિચિતિ (૧૯) સમ્યક્ત્વ (૨૦) અન્તક્રિયા, (૨૧) અવગાહના
 (પસરયાન) (૨૨) ક્રિયા, (૨૩) કમ (૨૪) (કમ) યા પદ,
 (૨૫) (કમ) વેદક, (૨૬) વિદ્યનક (૨૭) વદવેદક, (૨૮)
 આદાર, (૨૯) ઉપયોગ (૩૦) ઉપસ્યતા, (૩૧) સચા (પરિણામ),
 (૩૨) સમમ (૩૩) અવધિ (દયાનરિણામ) (૩૪) ઉપવિ
 ચારણા (૩૫) વેદના અને (૩૬) સમુદ્ધાત.^{૧૦}

આ દરેક વિષય ઉપર નાનકડો નિગન્થ જાણે ન હોય તેમ એ
 બધી સચાઈ છે એથી તો આ ઉપરને આપણે જૈન દેશના સુશિખ
 વિશ્વકોશ (encyclopaedia) કહી રહ્યાંએ પ્રત્યક્ક વિચરને અને
 એને લેના વિભાગને પણ પચ (૫૦) કહ્યું છે કેટલીક વાર પચના
 'ઉદ્દેશ્ય' રૂપ વિભાગ છે જેમકે ૧૧ ૧૭ ૨૩ અને ૨૮ એ અકનાળા
 પચના જાણે ઉદ્દેશ્ય છે ૦ પારે અદારમા પચના છે ઉદ્દેશ્ય છે પદેના
 પચ (જુ ૩૬-૩૭) મા ૧૧ જાન અને મલગત વિશે વિચાર કરાયો છે અને
 આ રીતે આ ભૂગોળ અને નૃવશવિદ્યાના અભ્યાસનું સાધન પૂરું પાડે છે

૧-૨ આ નામાન્તર છે કે રત્નપ્રેમા પુત્રી દ્વારા છે કે અચરમ એવા પ્રકારથી
 રાજમાત્ર થતી હોવાથી આ નામ રખાયુ છે. ૪ ૫ દર પ્રકારના યોગ ૫ આ
 નામાન્તર છે કે કર્મપ્રકૃતિઓને વેદનારના-અનુભવનારના જ પદ. ૭ આની સમજાય
 માટે જુઓ આ ૬૦ રી. (૫, પદ-૬) ૮ આ નામાન્તર છે કે દેવોનું વિષય
 સેવન ૧૦ નામ બધી જગદિ સાથે વર્તેલાનું નિરૂપણ છે જેમકે ૧ ૩, ૫ ૧૦
 અને ૧૩ એ પદોમા દવ અને અજ્ઞાન, ૧૬ અને ૧૨ એ પદોમા આસનનુ,
 ૨૩મામા જ મનુ અને ૩૬મામા સવર નિર્વા અને મોક્ષનું નિરૂપણ છે ૧૧ સાધા-
 આર્યો 'અદ્વમમદી જાણ મોટે છે

વિવરણાદિ—આ ઉપર દરિભદ્રસુરિએ સરજીતમા 'વ્યાખ્યા' રચી છે એ ૧૧ પૃષ્ઠ પૂરતી ના કે સરથા તરફથી ૪ સ. ૧૯૪૭મા ડીપાર્ટમેન્ટે એના દરેક 'પદ' ના અન્તમાના ઉલ્લેખ ઉપરથી આ વ્યાખ્યાનું નામ પ્રદેશ વ્યાખ્યા છે એમ જાણી શકાય છે મહાપગિરિસુરિએ વિવરણ રચ્યું છે એ મૂળ તેમજ પરમાણુના બાલાવ બોધ સંદિત છપાયેલું છે ૨ વળી એ મૂળ સંદિત આ. સમિતિ તરફથી પણ છપાયું છે ૩ દિ. સ. ૧૪૪૩(સામાજિક)મા વિચારામૃત સમઢ રચનારા કુલમણ્ડને પદ્યવૃણા ઉપર સરજીતમા અન્યૂર્ણિ રચી છે આ મૂળ ઉત્તમ એના તેમજ એના ઉપરના મહાપગિરિસુરિજીત વિવરણના ગુજરાતી અનુવાદપૂર્વક ૪ ત્રણ ખંડમા વિ. સ. ૧૯૯૧મા છપાયેલ છે અનુવાદક અને સંશોધક પ. ભયવાનદાસ હાથ્યદ્ર છે ત્રણે ખંડમા તે તે ખંડ પૂરતો વિષયનુક્રમ ગુજરાતીમા અપાયો છે ત્રીજા ખંડમા ગુજરાતીમા પ્રસ્તાવના છે એના પત્ર ૫-૬મા સમવાયનું પદ્યવૃણા ઉપાગ થા માટે મળ્યાય તે દર્શાવતા કહ્યું છે કે સમસાયામમા સંલેપથી કહેલા વિષયનું સવિસ્તરપણે પ્રતિપાદન કરતું હોવાથી પ્રસાપના તેનું ઉપાગ છે એમ સ્પષ્ટપણે કહી શકાય છે" અહીં આપેલ કારણ સમજાવેલ હોવા વિષે શંકા રહે છે અભયદેવસુરિએ પદ્યવૃણાતત્ત્વપ્રસંગસંદર્ભિ (પ્રસાપના-તૃતીયપ્રકર સમઢણી) ૧૩૩ ગાથામા રચી છે

પ્રકરણ ૧૨ : ત્રણ પદ્યવૃણા

વિવાદબંને 'પદ્યવૃણા' તરીકે જોળખાવાય છે એટલે એનું તેમજ દીવસાગરપદ્યવૃણાનું પણ પદ્યવૃણા સંદર્થી સ્થાન યવા સમ્ભવ છે તેમ છતાં અહીં તો 'ત્રણ પદ્યવૃણા' એ સદા ૬ સરપદ્યવૃણા, જુજી દીવપદ્યવૃણા અને ચંદ્રપદ્યવૃણા એ ત્રણ ઉત્તરો માટે નિયત કરે છે

૧ આનો રૂપરેખા માટે જુઓ આ. જ. ૫૦ (૫૫૩ ૧)નો મારો અર્થેષ ઉપોદ્ધાવ (પૃ. ૬૧-૬૨) ૨ જુઓ પૃ. ૧૬ ૩ જુઓ પૃ. ૧૭ ૪ પહેલા ખંડમા ૧-૫ પદો ત્રીજામા ૬-૧૦ અને ત્રીજામા ૨૧-૩૬ પદો છે

સૂર્યપણ્ડિત એ ૧નામથી આ વિવાહના ઉત્તરને ઉત્તેજ નદીમાં ઉક્કાલિય સુય ગણાતા કંતાયો છે, જ્યારે પક્ષિયમુત્તમાં એનો કાલિય સુય તરીકે ઉત્તેજ છે જ બુદ્ધિવપણ્ડિત, ચંદ્રપણ્ડિત અને દીવસાગરપણ્ડિતને તો નદીમાં તેમજ પક્ષિયમુત્તમાં પણ કાલિય સુય ગણે છે

વિભાગ—૧ સૂર્યપણ્ડિત (સુય પ્રતિષ્ઠિ) એ જૈન ખગોળશાસ્ત્રનો ગ્રન્થ છે એના બાર વિભાગો છે અને એ દરેકને 'પાદુડ' (પ્રાભૂત) કહે છે કે જે પુત્રના વિભાગોનું પણ નામ છે આ પાદુડ પૈવી કેટલાકના પાદુડ-પાદુડ (પ્રાભૂતનાભૂત) એના પેટાવિભાગો છે પહેલા પાદુડના આઠ ખીલના ત્રણ અને દસમાના નાવીમ પાદુડપાદુડ છે ૩

વિષય—વીસ પાદુડ પૈકી એકેકમાં એકેક વિષય છે જેમકે મરુદ્વ ગતિની સખ્યા (૨) સૂર્યની ગીરધ પરિભ્રમણ (૩) સૂર્ય અને ચંદ્ર દ્વારા પ્રકાશિત થતા ક્ષેત્રનું પરિમાણ (૪) પ્રકાશની વ્યવસ્થા, (૫) સૂર્યની લેસમાનો પ્રતિધ્વાત (૬) ઓળસૂની સરિથતિ (૭) ૪ સૂર્યાનાગક (૮) સૂર્યના ઉદયની સરિથતિ, (૯) પૌરણી ઊપાનુ પ્રમાણ, (૧૦) ચંદ્રનો નક્ષત્રો સાથેનો સંબંધ, (૧૧) સપ્તસરોના પ્રારંભ અને અન્ત (૧૨) સપ્તસરના પ્રકારો (૧૩) ચંદ્રની શક્તિ અને હાનિ (૧૪) જ્યોત્સ્નાનું નમાણ, (૧૫) સૂર્ય ચંદ્ર, મહા નક્ષત્ર અને તારાની શીઘ્ર ગતિનો નિષ્ક્રમ (૧૬) જ્યોત્સ્નાનું લક્ષણ (૧૭) અવરન અને ઉપપાત (૧૮) ચંદ્ર, સૂર્ય વગેરેની ઊંચાઈ (૧૯) ચંદ્રાલિની પરિમાણસખ્યા અને (૨૦) ચંદ્રાલિનો અનુભાવ

૧ મહાયગિરિસૂરિએ નદીની વૃત્તિ (પત્ર ૨૦૫ અ)માં સૂર્યપત્રિતિ' એવું પ્રતીક આપી આ નામ સમ્બંધી છે ૨ નેપાળથી જે જોઈ ન થો દિ કુસ્તાનમાં આવ્યા તેમાં સૂર્યપણ્ડિતનો પણ સમાવેશ થાય છે અને આ એક જ જૈન ગ્રંથ નેપાળથી આવ્યો છે જુઓ જે સ પ (૧. ૧૦ અ ૮ પૃ ૧૬૪) ૩ પહેલા પાદુડપાદુડમાં આઠ પક્ષિવૃત્તિ (પ્રતિપત્તિ) છે ખીલમાં બે અને ત્રીજામાં ચાર છે આથી ૬-૧૦ માં પહેલા ત્રીજા અને દસમાના પાદુડપાદુડના અધિકારોનો કલ્પેજ ૪ ૪ કયા સૂર્યની લેસવાથી સમૃદ્ધ બને છે એ આ વિષય

અહીં ૧૨ વિશે પણ કેટલીક હકીકત અપાઈ છે એથી HIL (Vol II p 407) માં કહ્યું છે કે મૂળ ચંદ્રપ્રજ્વલિતુ સૂર્યપ્રજ્વલિત તરિકા ઉપાતર થયું હોય એમ મોટે ભાગે લાગે છે.

નામન સુત્રમાં પાંચ ગાથારૂપે ઉપયુક્ત વિષયોને લગતા પ્રશ્નો અપાયા છે. ૧૮માં પાકુડમાં જૈન તેમજ બાર પ્રકારની અજ્ઞાન માન્યતા મુજબની સૂર્ય અને ચંદ્રની સંખ્યાનો ઉલ્લેખ છે. જેમકે કેટલાક અજ્ઞાનો એક સૂર્ય અને એક ચંદ્ર માને છે. કેટલાક ત્રણ ત્રણ કેટલાક સાઠાત્રણ સાઠાત્રણ કેટલાક સાત સાત, કેટલાક દસ દસ, કેટલાક બાર બાર કેટલાક બેતાલીસ બેતાલીસ કેટલાક બોતોરબોતોર કેટલાક ૧૪૨ ૧૪૨, કેટલાક ૧૭૨ ૧૭૨ કેટલાક ૧૦૪૨ ૧૦૪૨ અને કેટલાક ૧૦૭૨ ૧૦૭૨ જૈન માન્યતા પ્રમાણે જ બુદ્ધીપ્રમા બે સૂર્ય બે ચંદ્ર ૫૬ નક્ષત્ર ૧૭૨ મહ અને ૧૩૩૮૫૦ કોડકોડી તારાઓ છે. લવણ મમુદ્રમાં આથી બમણા સૂર્ય વગેરે છે. ધાતકી ખણમાં બાર સૂર્ય ધ્યાદિ છે. વાંસમાં પાકુડ (સુત્ર ૧૦૭) માં ૧૮૮ પ્રહોના નામ છે, અને એ નામોને અગે નવ મગહણી-ગાદા પણ અપાઈ છે.

વિષય ૧૧—સૂર્યપ્રજ્વલિત ઉપર લદનાકુરુમાંથી એ નિબંધનું ૨થી હતી એ આના ઉપર ટીકા રચતા મતવગિરિસુરિ કહે છે કે કલિ કાળના દોષથી નહિ થઈ છે એટલે કે મૂળ સૂર્યની વ્યાખ્યા કરું છું. આ સમિતિ તરફથી આ વ્યાખ્યા મૂળ સંહિત અપાઈ છે. ૨ એના પ્રારંભમાં પ્રાણત તેમજ પ્રાણુતપ્રાણુતનો સરકૃતમાં નિવધાતુકમ અપાયો છે. ૩ આર શામ શામીએ આ ઉવગનો સંક્ષેપમાં અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કર્યો છે એનું નામ A Brief Translation of Mahavira's Suryaprag napti or The Knowledge of the Sun' ૨ખાણુ છે એ Vol XVI No 3 અને Vol XVIII No 1 2 3 4માં એમ પાંચ કટકે અપાયો છે. વેનરનો જમન નિનધ Uber die Surya prajñapti ૬ સ ૧૮૬૮માં પ્રસિદ્ધ થયો હતો.

૧ આના સરૂત નામ મે ' લક્ષ્મણસરૂતોત્તમી પાદપ્રતિરૂપ મહાસમુદ્રને દ્વિતીય વિશાલ ના રૂપથી કહ્યું (પૃ ૬૧-૬૨) માં વ્યાખ્યા છે. ૨ જુઓ પૃ ૧૦

સૂરપદ્મજીતિ (ચન્દ્રમંથસંહિત)

સૂરપદ્મજીતિની જેમ આ ખજોળનો પ્રયત્ન એ ઉવાસનસાનુ ઉત્તમ ગણાય છે^૧ અત્યારે જે સૂરપદ્મજીતિની હાથપોથીએ મળે છે તેમાનુ લખાણ સૂરપદ્મજીતિથી ભાગ્યે જ ભુલ પડે છે આવી પરિસ્થિતિ જિનપ્રમસરિના સમયથી તો છે જ એમ આપણે એમણે સ્વેદા મિદાન્તા મમસ્તવ (મહા ૨૨૬) ઉપરથી જોઈ શકીએ છીએ મમે તેમ તા પશુ કાણુ (કા ૩ ઉ ૧ સુ ૧૫૨ પત્ર ૧૨૬ અ) નદી (સુ ૪૪) ઇત્યાદિમા આ નામના આગમનો C નેખ છે વિશેષમા મતપગિરિસરિએ આના ઉપર જીતિ રની છે

જાળુદીપપદ્મજીતિ (જમ્બૂદ્વીપમંથસંહિત)

નાથાનના ઉત્તમ ગણાતા આ આગમના નામનો અર્થ એ છે કે એ જમ્બૂદ્વીપ વિશે માહિતી આપે છે અને વાત પણ એમ જ છે ચાન્તિ ચ દ્રગણિએ પ્રમેયરતમજ્ઞુષામા ૭અ પત્રમા આ આગમને જમ્બૂદ્વીપ પ્રત્યક્ષધ્યયન કહ્યું છે એમણે આ આગમના માત્ર વિભાગ ચાંબ્યા છે અને એ શ્રેકને વક્ષરકાર (પા વક્ષાર) કહ્યું છે એમણે ૧-૧૭ સુતરાળા પહેલા વક્ષરકારને ભરતક્ષેત્રનો નિરૂપક અને ૧૮-૪૦ સુતરાળા ખીળને ભરતક્ષેત્રનો વિચાર કરતા ઉપરિથત થયેના અનમપિણ્દી અને ઉત્સપિણ્દીરૂપ એ વિભાગવાળા કાનુચકનો નિરૂપક કહ્યો છે એમણે ૪૧-૭૧ સુતરાળા ટેલીખને ભરત ચકીના રચનરૂપ રાં થો છે એવી રીતે એમણે

૧ જુઓ HCLJ (p ૩૩)

૨ પ્રજમામિ ચતુર્લવગ્રહાતી ચમલજાતકે નચ્ચે ।

ગુપ્તવપુરિવ નવર નાતિમિદાઢર્થાત્મનાડપિ ચયો ॥ ૨૬ ॥ '

૩ અહીં ભરતનુ એમણે ચક્રરત્ન અગ્રે કરેલા ઉત્સવનુ તેમજ એમણે ૭ પૃષ્ઠ ટેલી રીતે સાધ્યા તેનુ સંવિસ્તર વધુ ન છે આગળે આ એ અહીં ૭ કથાઓ (legends) અપાઈ છે તે સાંપમનના કથન (ZDMG 48 82) પ્રમાણે વિષ્ણુપુરાણ (૨) અને ભાગવતપુરાણ (૫)ને બરોબર બધનેસવા (parallel) મય (text) રૂપ છે

૭૨-૧૧૧ સુતવાળા એવા વક્ત્રુમરને કુદદિમવત્ ઇલાદિ વર્ણવેર(૫૫૮)
 અને ૨૦૫૬ હોયથી એવાવત ક્ષેત્ર સુધીની દર્શીકત રજૂ કરનારો કહ્યો છે
 ૧૧૨-૧૨૩ સુતવાળા પાંચમાને તીર્થેક ના જ માહિતેરજુ, ૧૨૪-૧૨૫
 સુતવાળા ૧૬૫ને જમ્બૂદ્વીપમાના પત્રચોનુ, અને ૧૨૬-૧૭૮ સુતવાળા
 સાતમાને જ્યોતિષના અધિકા નુ વર્ણન કરનારો કહ્યવ છે આમ આ
 જૈન દૃષ્ટિ પ્રમાણેની જૂગીજનિવાનો મ ય છે ૨૦મા સુત પત્ર ૧૦૮આ)મા
 બત્રીસ સહસ્રેઃ મજ્જાવાયા છે ૨૮મા સુત(પત્ર ૧૩૨આ)મા ૫ ૨ કુલ
 કરોના નામ અપાયા છે જોકે કાણ(કા ૭ સુ ૫૫૬)મા સાત અને
 એના દસમા (સુ ૭૬૭)મા દસ અને પઉમચરિય(ઉ ૩, ગા ૫૦, ૫૫)
 મા ચૌદનો ઉલેખ છે ૬૬મા સુત(પત્ર ૨૫૬ આ-૨૫૭અ)મા નવ
 નિવિદ્યા નામ અને એને જાણુ વક્તવ્ય તેર પદોમા અપાયુ છે

વિનયશ્રાદ્ધિ-મૂળ શાન્તિચ દ્રવ્યશ્ચિદ્વન રૂપિ નામે પ્રમેયરતમજ્ઞાપા
 સહિત ૧મે ભાગમા ઉપાયેનુ છે આ રૂપિના અતમા ૫૧ પદની
 પ્રશસ્તિ છે તેમા ૧૮મા પદમા આના ત્યન્નાસમય તરીકે વિ સ ૧૬૫૧નો
 નિર્દેશ છે આ રૂપિ (પત્ર ૨અ)મા કવ્યુ છે કે મતવગિરિસરિએ
 રાજમત્રીપાદિ ૭ ઉપાગ ઉપર રૂપિ રચી હતી તેમાં એમણે આ ઉપાગ
 ઉપર જે રૂપિ હતી તે કાળના દોરે નાશ પામી છે હીરવિજયસરિએ
 ધમ્મસાગરે પુણ્યસાગરે વિ સ ૧૬૪૫૩ અને અન્નપિએ આ ઉવગ
 ઉપર સરફતમા રૂપિ રચી છે એમ જૈન મ થાનલી (૧ ૮)મા ઉલેખ છે

પ્રકરણ ૧૩ નિરયાવલિયાસુચખધ

કનિરમ એટલે નરકનો જન ને આવલિ એટલે ત્રેણી નરકે જનારની

૧ પદેલામા એકથી ચાર વક્ત્રુકાર છે ન્યારે ખીલમા જાડીમા ત્રણ છે ૨ પત્ર
 ૨૦૮આમા ૮૧ ૬૪ અને ૧૦૦ ૫ (અસ)મા વારુનો ન્યાસ છે આ તેમ ૮ ૨૦૮આ
 ૫૫મા સુતધાર મચ્છનુત વાસ્તુચ્ચરેક્રિયાથી તેર સરફત પદો અવતારુપે અપાયા
 છે ૫થી વત્તાઈમિદિરે જાવાવેલ ૮૧ પદની સ્થાપનાર્થિધને લગતુ એક પદ અપાયુ છે
 કે આનો નરક એવો અર્થ છે પણ અહીં તે કાણ(કા ૧૦)મા વપરાયેલા

ત્રેણિના વધુનરૂપ મ થ તે ૧ નિર્યાવલિયાસુખખંધ ' (નિર્યાવલિ
શ્રુતસ્કન્ધ) કહેવાય છે આ પાંચ નામ આઠ સમિતિવાળી આરતિના
અન્તમા અપાયેતુ છે વિશેષમાં અહીં કહ્યું છે કે નિર્યાવલિયા ઉવચ
એ એક સુખખંધ છે, એના પાંચ વચ્ચ(૧૫)નો પાંચ દિવસો વડે ઉદેસ
થાય છે અને તેમા ચાર વચ્ચમા દસ દસ ઉદેસજ છે અને પાંચમામાં આદ
■ આરગ્ગમા જમ્મૂસ્વામીનો પ્રશ્ન છે કે જમ્મુ સમવ તે (મહાવીર-
સ્વામીએ) ઉવગોનો તો અથ ધ્વો છે ? આનો ઉત્તર એ અપાયો છે
કે ઉવગોના પાંચ વચ્ચ કલા છે (૧) નિર્યાવલિયા (૨) કપ્પ
વલિસિયા, (૩) પુરિયા (૪) પુરિયુલિયા અને (૫) રપિહસા
જમ્મૂસ્વામીએ ફરી પ્રશ્ન કર્યો કે નિર્યાવલિયા નામના વચ્ચના કેટલા
અલગપણો કલા છે ? ઉત્તર તરીકે કાલ વગેરે દસનો નિદેશ કરાયો છે
આમ આ સુખખંધની શરૂઆત કરાઈ છે

નિર્યાવલિયા (નિર્યાવલિકા) યાને કર્પિયા (કરિપકા) —

ત્રેણિક અને ચેલ્લણાના પુત્ર કૃષ્ણ(કાણિક)ને પદ્માવતી નામે પત્ની
હતી અને કાલી નામની આરમાન માતા હતી એ કાલીને કાલ નામનો
પુત્ર હતો એક દિવસ મરુક' બપૂહ સ્ત્રીને એણે કાણિકની સાથે 'ત્યમુશન'
મુદ્દમા ભાગ લીધો એ કનેકમ (ચેટક) રાજની સાથે લગ્ન થયો ત્યારે
એક એને એક બાણથી હણી નાખ્યો એ મરીને હેમામ' નરકમા
ઉત્પલ થયો કેવા આરગ્ગ-સમારગ્ગ વડે એની આ દવા થઈ એમ
ગૌતમસ્વામીએ મહાવીરસ્વામીને પૂછ્યું એ ઉપરથી કાણિકનું ચરિત્ર
એમણે કનુ એમા ચેલ્લણાનો દુષ્ટ દોહ „અભયકુમારે તેની કંઠી પૂતિ”

‘નરય ચપ્પના અર્ધની પદે આનો અર્ધ નરકનો છવ યાને નારક છે ૧ આ નામ
એના પ્રથમ વર્ન ઉપરથી ચેલ્લણે લાગે છે ૨ આ તેમ જ એની પછીના ચારે નામ
બહુવચનમા ■ ચપ્પની શક્તિના સ્વભાવને લઈને એક જ મ થ (નિર્યાવલિકા)ને
અંગે બહુવચન વપરાયુ ■ એમકે “પચ્ચાલા” છત્યર્થ આમ મલયગિરિએ
નદીની ઘટિ (પાન ૨૦૭ આ)મા કહ્યું છે ૩ ચેલ્લ એ ચેલ્લણાના પિતા ત્રિશલા
શત્રિયાણીના ભાઈ અને એ રીતે મહાવીરસ્વામીના મામા થતા હતા આ સમજ થો
મદિ જુઓ JRI. (૫ ૨૧).

કૃષ્ણિકનો ઉકરકામા લાગ, કૃષ્ણના પીઠાથી એની આમળીને ઇન્ન થવી, શ્રેષ્ઠિકનું ત્યા આનુ અને એની આગળીમાંથી નીકળના લોહી અને પડને ગૂસવા કૃષ્ણિકની યૌનપ્રાપ્તિ કાલ વગેરે દમ આમળીની મદથી શ્રેષ્ઠિકને કૃષ્ણિકે કેદમાં પૂરવો અને મોતે રાજ્ય બનવું, ચિ(એ)ત્વણા (માના) પાસેથી શ્રેષ્ઠિકે પોતા તરફ દર્શાવેલા રનેદની ભય થવી અને ચિતાને નિધનમુક્ત કરવા કુહાડો લઈને એનું જવું અને એ જોઈને શ્રેષ્ઠિકે ઝેર ખાઈ કરેલો આપધાત અને એથી ખિલ ઘર્ષ કૃષ્ણિકનું ચરખાએ જવું એ પ્રાપ્તો કહી વિરોધમાં કૃષ્ણિકના નાના ભાઈ વિદલ (અને દ ત)ને શ્રેષ્ઠિક રાજ્યએ આરેન સેવનક મ ધલસી અને ૧૮ સેરનો દાર પમાવતીએ એ પી કરેલી માગણી, વિદલનું દાથી અને દાર ઘર્ષ ચરખાથી વેશાનીમાં પાતાના માતામજ એટલ પામે જવું, કૃષ્ણિકે એટલ પાસે મોકલેલો દત નન મલકી અને નન લે હકી રાજ્ય સાથે એની મ તણા અને અ તે ચમુચન મુદ્દ એ હકીકતો પણ મદાવીર રનામીએ કહી આમ પડેલા બાળમળ્યનો સાર છે

બીજા અજ્ઞાનમાં શ્રેષ્ઠિકની પત્ની સુકાલીના પુત્ર સુકાલનું પણ રથ મુશન મુદ્દમાં મરણ થવાની વાત છે બાકીના આઠમાં બીજા આઠ પુત્રો વિશે એમ ઘટારી લેવાની બનામણ કરાઈ નિરવાવવિષા પૂજા કરાઈ છે

કરિપયા—નદી(સુ ૪૪)માં નિરવાવનિષા પછી 'કરિપયા' નો ઉલ્લેખ છે દારિદ્રીય વૃત્તિ(પત્ર ૮૪)માં સૌધમ કત્યાદિ ૪ પને લગતા વક્તવ્ય રજૂ કરનારી મથપદતિએ તે 'કરિપયા' એમ આ સમયમાં કહ્યું છે, પણ એને નિરવાવવિષાનું નામ તર કપુ નથી તો આ ઉવચના નામાન્તર તરીકે જે 'કરિપયા' નો ઉલ્લેખ કેટલેક-રથજે જોવાય છે તે શેને અભારી છે ? જાણુદીપવૃત્તિ(પ ૧)માં કરિપયાનો ઉલ્લેખ છે તે કયા મથને અંગે છે ?

૧ બોહો એમ કહે છે કે અભવણનું દુષ્ટ અને કૂર થતુ હતો અને એણે એના પિતા બિન્નિસારને મારી નાખ્યો હતો જેનોએ એને આના કરતા સારો બતાવ્યો છે એનું મરણ તે એનો ૧૦ ધર્મ વાક્યનો એક હતો એમ HIL (Vol. II p 458)માં કહ્યું છે

કપ્પવડિસિયા (કપ્પવડિસિકા)—આના દસ અંગમાં છે આમા શ્રેણિકના પદ વગેરે ૧૬૨ રપોત્રો અનુક્રમે સૌમર્માદિ કપ્પ (દેવલોક)મા ઉત્પન્ન થયા અને ત્યાથી અય્યી મેણે જશે એ વાત છે આમ અહીં ૧૬૫ (પા ૪૫)નો નિર્દેશ હોનાથી આ ઉવગનુ આ નામ યોગ્ય હોય એમ જણાય છે આ નવમા અંગનુ ઉવગ ગણાય છે

પુરિદ્ધા (પુષ્પિકા)—સમા અંગના ઉવગ ગણાતા આ આગમના પથ દસ અંગઅથવા છે એના સંસ્કૃત નામ ચ દ્ર સ્પર્શ, શુક્ર બદ્ધપુત્રિ । પૂષ્પભદ્ર, માણ્ણભદ્ર, કલ, શિવ નત અને અનાદિય (અનાદૃત) છે પહેલામા એ વાત છે કે ચ દ્ર નામનો જ્યોતિષી દ્ર મહાવીરસ્વામીને વળત કરના આવે છે અને સૂર્યાજની પડે નામ્યરિધિ બતાવીને પાઠો કરે તે ગૌતમસ્વામી એની નાદિ કથાથી આવી અને કપા સમાર્થ એ બાગત પૂડે છે એટલે મહાવીરસ્વામી ગૃહસ્થાસાધાનુ ઉદાહરણુ આપે છે અને પૂવ અનમા એ અગતી નામે ગૃહસ્થ હતો અને પાશ્વનાથની પામે દીક્ષા લઈ અનશન કરી કાળધર્મ પામી એ દેવ થયો છે એમ કહે છે

ખીજા અંગઅથવા સૂક્તી હકીમત છે એ પથ ચ દ્રની જેમ વળ અને નાટ્યરિધિ કરે છે એણે પથ પૂર્વ ભવમા રાજનાથ પાસે દીક્ષા લીધી હતી

ત્રીજા અંગઅથવા શુક્તી વાત છે એ પથ ચ દ્રની જેમ ન ન

૧ આઠમા અંગમા એ બ્રહ્મવરોનો ઉલ્લેખ છે તેના આ પુત્રો છે ૨ જેમ નિર્યાચલિયામા શ્રેણિકના પુત્રોની વાત છે તેમ અહીં એના પૌત્રોની હકીકત છે આમ આ બે સમ્બન્ધ છે ૩ વિવાચસુય (સુચ ૧ અ. ૩)મા આ રાજ આવે છે ત્યાં એનો અથ પાશ્વ ત્રવાણુ ધર એમ કસયો છે અહીં ને આ મળે વપરાયો છે એ સમ્બન્ધ પ્રમા ધીવ સૂરિ આની દીક્ષા (પત્ર ૨૨અ)મા કહે છે કે દોર્લક ઉત્સવની વેળાએ દોર્લ નગરમા બહારના બાગમા દેસના (દિશિક) લોકોને રહેવા લાયક એક મોટી રાજા (એક નવનુ ધર) હતી એ ઉત્સવમા લોકો કી '૧ કરવા હતા એવામા મેરની જુદી થઈ એથી બચના માર્યા લોકો એ રાજામા પેસી ગયા એમ દેવે વિદુર્વેલા લોક નાટ્યકાર્ય કરી એના ચરીતમા સમાર્થ ગયા

અને નાટ્યવિધિ કરે છે એનો પૂન ભવ મહાવીરસ્વામી કહે છે એ સોમિત નામનો ઋષ્યવેદાદિ જાણનારો બ્રાહ્મણ હતો એણે પાશ્વનાથ પાસે જઈ જતા હતાદિ તેમજ રસરસવ વગેરે વિશે પ્રશ્ન પૂછી બોધ પામી દીક્ષા લીધી એક વેળા એને મિથ્યાત્વનો ઉદય થયો મધ્યરાત્રિએ એન વિચાર આવ્યો કે મારે આ વારાણસીની બહાર સુત ઊગતા આવ્યા તોરે ઝાડ રાપવા પછી એણે એમ કરી તેને સારી રીતે ઉછર્યા

એક વેળા એણે લોકદાના કઠાદ અને કઠી તેમજ તાપસના તાનાના વામાયુ વગેરે ધર્મથી રિવિધ પ્રકારના આદાર તૈયાર કરાવી અને રચના દિને જમાડી અને ઉપયુક્ત કઠાદ વગેરે સર્વ ગમને કિનારે જે જનત જનતા વાનપ્રસ્થ તાપસો હતા તે પૈકી દિશાપોક્ષિખય (દિશાપ્રાક્ષિત અર્થાત્ દિશાઓ-ઓતરફ જળ ખાંટનારા) તાપસો પાસે દીક્ષા લીધી એણે અભિગ્રહ લીધો કે જીવન પથ ત નિરન્તર હૃદ હૃદ વડે 'દિશાચક્રવાલ' તપ કરી બે હાથ ઊંચા રાખી સૂચની સ મુખ મુખ રાખી આતાપના લેરી પહેના છઠ્ઠે પારણે એ આતાપના-શૂભિ(તરફે તપવાની જગ્યા)થી છાતરી વ કલના વચ્ચ પડેરી પોતાની ઝુપડીએ આવ્યો પછી એણે બે ઝકિદિયુની પકાવડ ત્વી પૂર્વ દિશામાં જળ છાટ્યુ પછી આ દિશામાં જે સોમ મહારાજ (લોકપાલ) છે તે પ્રસ્થાનને માગે ચાલેલા (ધર્મ સાધનમાં પ્રવૃત્ત થયેના) એમિય બ્રાહ્મણ-ઋષિનુ રક્ષણ કરે એમ વાર વાર એણે એની પ્રાર્થના કરી ત્યાર બાદ ક દ મૂળ, ખાલ પાદમાં ફલ ફળ ખીજ અને હરિયાળી લેવાની રજા આપો એમ કહી એ પૂર્વ દિશામાં ચાલ્યો ક દ તોરે સર્વ કાવડ ભરી અને કાલ(દલ) ફેરા પત્તામોક (ઝાડની શાખા ઉપરથી તોડેલા પત્રો), સમિધ અને કાક પ્રહણ્યુ કરી એ પોતાની ઝુપડીએ આવ્યો એણે કાવડ મૂકી વેડી બનાવી અને એ

૧-૨ જુલો ૫ ૮૩ ૩ આવી એક લાખી ચાદી મૂળમાં જે અપારેલી છે તે જ ઓચાણ (૫ ૧૪ સુ. ૭૪)માં તેમજ વિચાદન (સુ ૧૧ ૭ ૬ સુત ૪૧૦)માં પણ છે હવે બધામજ્જ કરાઈ નથી ૪ વિચાદન (સ ૭ ૭ ૬ સુ)માં આ ચાદ વ રા મા છે આ તાપસોનુ વાસનુ બનાવેલું પાત્ર છે ૫ મૂળમાં સ કાલ્ય ચાદ છે દીમાદાર આવેલો અર્થ બાર વર્ષન કરવાનુ ચ ત્ર કરે છે

હોપી સ માર્જિત કરી ડાહ અને કળશ લઈને એ મગા ' નદીએ
 ગયો અને ત્યા જલમન્જન જલક્રીડા ને જલાભિરેક કરી, આચમન
 કરી ચોક્ષો ચર્ચ 'દેવકામ' અને 'પિતૃકામ' કરી ડાહ અને કળશ લઈ
 મુપદીએ પાડેા ફર્યો પછી એણે ડાહ, કુશ અને વાતુકા (રેતી) વડે
 વેદી ત્વી ઉશરક (નિમ યનકાઠ) કયુ અરણિ (નિમ યનીપ કાઠ)
 કરી રારક વડે અરણિનુ મ યન કરી અગ્નિ પાજો (સળગા યો),
 એને પ્રદીપ કરી એમા સમિધ કાઠ નાખી એને પ્રત્યક્ષિન કર્યો
 અને એ અગ્નિની ડાખી બાલુએ યસમ્ય વ મ્લ, પશ્ચાત્ત દશધ્યાનુ
 ઉપકરણ કમણ્ડલ દૃગ્-૧૨ (દૃગ્ માટેનુ લામ્કુ) અને આત્મા એ
 સાત અગ્ને રથાધ્યા ત્યાર બાં એણે મંધ, ઘી અને ચોખ્ખા વડે અગ્નિમા
 દ્વામ કર્યા અને અર (નલિ) સાધ્યો એ બધિ વડે વૈશ્વદેવ કર્યો
 અતિથિનો (ભોજનાર્થે ક વડે) સત્કાર કર્યા અને પછી પોતે આદાર કર્યો

એવી રીતે બીજા હઈને પારણે દક્ષિણ દિશામા ૫મ મહારાજાનું છ તે
 સોમિલનુ રક્ષણ કરેા એમ કહી એ દક્ષિણ દિશામા ગયો અને ઉપર
 મુજબ ત્યેા એ પ્રમાણે ત્રીજા પારણે પશ્ચિમ દિશામા વરણ મહારાજાને
 નિર્નાત કરી પશ્ચિમ દિશામા અને નોથે પારણે ઉત્તરમાના વૈશ્રમણ્ય
 મહારાજાને નિર્નાત કરી ઉત્તરમા ગયો ૭ આગળ ઉપર એક વેળા
 'કાશ્મુદ્રા' વડે મુખ બાધી એ મૌન રહ્યો એણે એવો અભિમુદ્ર લીધો

૧ દેવવણ. ૨ પિતૃવર્ણ ૩ મૂળમા સત્ત્વ રુપ હે અને એ નાયાં
 (મુલ. ૧ અ. ૧૮)મા વપરાયો છે ૪ વાપસનુ ઉપકરણ એમ શ્રી ૧ દ્ર કહે છે
 ૫-૬ આ બંનેના વિરોધ અથ જાણજી સમજાતો નથી ૭ પૃ ૧૩૮ નાં ૭૬૬ હૃદ
 વડે 'ધી માગને બદ્ધાં મુધીને બાજ વિચાદ' (સુ. ૧૧ ઉ ૯)મા રિત્ત રાજપિના
 રત્તાન્તમા છે હવા અદ્ધો એ ભેવાની કે ત્યા આ ભેવાની બધામણ નથી તેનુ
 ય કારણ ૮ શ્રીજ દ્રસુરિ આ ૧૧ રીતે સમજાવે છે (૧) લાકડાના પૂતળા ન
 બાવે તેમ એ મૌન રહ્યો અને (૨) મુખના છિદ્રને ટાંકનાર લાકડાના કકરો કે
 જેના બંને છેડે એકેક છિદ્ર હોય અને તેમા ઢોરો પરોવેલા હોય તે 'કાશ્મુદ્રા'
 એનાથી મુખ ટાંકીને મૌન રહ્યો જુઓ ૫૪ રચના

કે િશના અતમા જર્તા એ વુ કોઈ ખાઈ વગેરેમા પડુ તો તમાથી
મારે જીંદગી નહિ પણ જીવનનો અન્ત આવવા દેવો આવા અભિપ્રાય
એ જુદી જુદી રિઆમા ફરતો હતો એવામા એક દિવસ મધ્યરાત્રિએ
એક દેવે આવી એને કહ્યું કે તારી દાક્ષા ખોટી જ પણ એણે એની
વાત મજબૂતારી નહિ આપો જનાવ ચારેક વાર જનતા દેવ દ્વારા પ્રતિ
બોધ પામી એણે પાત્ર અપુનન મદજુ કર્યા આમજ ઉપર વિરિધ તપ
શર્યા કરી અત અ તે સહેજતા કરી કાળ કરી એ શુક તરીકે ઉત્પન્ન
થતા અહીંયા અધવી એ મોઢે જશે

ચોથા અજ્ઞપણમા બહુપુત્રિયા દેવી મહાવીરરામીને વાન કરી
નાત્યવિધી કરી પાછી ફરી એટલે ગીતમરવામીએ એને રિને પૂજતા
મહાવીરરામીએ એનો પૂત્ર ભવ કલો વારાણસીમાં વાન નામે માર્યાવાક
હતો તેને સુમદા નામની પત્ની હતી એને એકે સન્તાન થયું ન હતું
આર્થા એ દીધણ અને કોલ્પીની જ માતા હતી સુનતા આર્થાનો
સમાગમ થતા સતાનની પ્રાપ્તિ માટે કોઈ મનપ્રયોગ વગેરે હોય તો તે
જથ્થાનના કહ્યું સુનતાએ કહ્યું કે આ વાત અમારે સાલગરા જેવી પણ
નથી અમે તો સવને કહ્યો ધમ જ કહીએ છીએ એમ કહી એણે ધમ
કલો એ ઉપરથી સુમદા નાવિકા બની વખત જતા પતિની અનુયા
મેળવી એણે સુનતા નામે દીક્ષા લીધી કાલા તરે એ જાળકોમા આસક્ત
બની એ રમણચરન ઉદ્ધવનન કકણુ ઇત્યાદિ માગી લાવી ધણી
લોકોના દારક ને દારિકા કુમાર ને કુમારિકા કિંચ અને કિંચિકા અર્થાત
આવળચ્યા પૈકી કેટલાકને અરુચચન કેટલાકને ઉદ્ધવતન અને કેટલાકને
રતાન કરાવની એ કેટલાકના પત્ર અને કેટલાકના એક રમણી તો કેટલાકની
આપો આજતી કેટલાકને જાણુ (જેણુ તિલક) તો કેટલાકને તિલક

૧ આ જે અવયવે જ એની છાત્રીને રપર્સતા દવા નહિ કે એવુ કોઈ
અજ્ઞપ અવયવ આ જે ૧ અવયવે પર પ્રાણુદિકને સદાય કરવામા કે બોજામા
બિસાડવા સામક પરિવાર હતો નહિ કે સન્તાન ૨ તેજ ચોગુ ૩ તેજ
પાક મદગુ

કેટલાકને ૧ દિગિ દવઅ (૧ આડધી આડ) તો કેટલાકને ૫ કિતઓ અને કેટલાકને રહેઘ (ઠિઠો) કરતી કેટલાકને એ વણુંકથી રમતી કેટલાકને સુગંધી ચૂણું (powder) લગાડતી, કેટલાકને રમકડાં ને કેટલાકને ખાળ આપતી કેટલાકને ફીરતું બોજન કરાવતી, કેટલાકની પાસે ફૂલ મૂકતી, કેટલાકને પગ જાણ વગેરે પર બેમાડતી અને કેટલાકને હાથ વડે ઝાલી દીઓળતી કેટલાકને ગીત (૧) સલાખાવતી અને કેટલાકને કપડા પહેરાવતી. આમ એ પુત્ર, પુત્રી, પૌત્ર ને પૌત્રીની કન્જાને સ તોષતી સુનતા આપ્યાંએ આમ ન કરાય એમ કહ્યું સારે એણે મા યુ નહિ. બીજી સાધ્વીઓએ એના આ કૃત્યની નિંદા કરી એટલં એ બીજા ઉવરસવ(ઉપાશ્રય)મા મળ અ તે કાળ કરી એ બદ્ધપુતિસા દેવી બની એ ચમ્પીને બ્રાહ્મણ કુળમા જ મ લેરો અને પરણ્યા પછી એને સોળ વર્ષ સુધી વડે રહે' એકકા અવતરતા એની સારસમ્ભાળ લેવી તેમની મામણી પૂરી કરવી ઇત્યાદિ કાર્યોથી એ પૂરેપૂરી કણગળી જરો એવામા સુનતા સાધ્વી આનતા તેની પાસે ધમ સાબળી એ બાર વત લેરો અને આગળ ઉપર દીક્ષા લઈ કાળ કરી ' સોમ દેવ જનશે અને ત્યાથી ચમ્પી મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે

પૂણુંબદ્ધ વગેરે દેવો ચ દ્રવીજેમ વ દન વગેરે કરે છે ઇત્યાદિ હકીકત બાકીના અજ્ઞાનપણમા છે ને સા મ ધ (૫ ૬૩)મા કહ્યું છે કે ' સ્થ દેવ-દેવીઓ પોતાના વિમાનમાથી પુષ્પકમા બેસીને વળ કરવા આવે છે મને તો આ ઉવરમા કે સુર્વામદેના અધિકારમા પુષ્પક ' (પા ૫૫૫) નામ મળ્યું નથી એ હોય તો આ વિમાનના નામ ઉપરથી આ ઉવરનું નામ યોજવાની કલ્પના કરાય બાકી નદોની ચૂંદિણી (પત્ર ૫૦)મા અને એના દારિદ્રાદ્રીય વર્ણ (પત્ર ૬૫)મા તો કહ્યું છે કે ગૃધ્રવાસ છેડીને સમમભાવથી પુષ્પિત માને સુખી થઈ સમમભાવના ત્યાગથી દુ ખી થઈ

૧ આનો ખરો અર્થ' વણુવામા નથી. ૨ 'આકૃતિ પાડતી' એવો અર્થો અર્થ છે ૩ ઉપ નેટલે કુલ્લા એમ કહેવાય ૪ HIL (Vol II, p. ૬૬૪)મા પણ આવો ઉલ્લેખ છે

ફરીથી એ ૧૪ સામી પુષ્પિન અર્થાત્ મુખી થયેલા કુચેનુ વહન
ને મ થપકાતએ મા દોષ તે પુષ્પિયા કહ્યાય છે, અને આ પ્રવૃત્ત
અયનુ ૧૧૧૨ નતિપાદન કરવારી મ થપકાતએ તે પુષ્પિયા ' ૪
અ મ મા નામ સકારણ છે

પુષ્પચૂનિયા (પુષ્પ સૂચકા)—આમાં ૧૩ અક્ષરયોગ છે એમાં
અનુક્રમે પ્રી ૮૦ ચૂનિ, કીનિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી દલાદેરી, સુરેદેરી, રસદેરી
અને મ પદેરી એમ ૬૪ દેરીઓના પૂર્વ જવ વળાયા છે. દસે દેરીએ
પૂર જાવમા પાંચનામ પાસે દોશ લાંબી હતી અને એ સ્વ કુષ્પનુસ
માનીની સિખાઓ જાતી હતી વિશેષમાં સામી દાવા હતા આ દેશને
જળ રહે વસ્તુઓ ધોવાનો નાક હતો એની આલોચના ન કરવાપી એમને
જોક્ષમતિ મળી રહી નહિ

વલ્લિહસા (રશ્મિહસા)—નદીમુલિજ (૫૩ ૫૦)મા ૬૫ છે
કે અહીં અધન સખને લોપ થયો છે એટલે કે આપુ નામ
' અધનવલ્લિ મા ' છે આ અને મધનગિરિસરિ નદીની રતિ (૫૫
૨૦૮)મા કહે છે કે ' નામિન હસરવદ્ધવા એ નક્ષત્રી આદિ ૫૬
અન્યક'નો લોપ થયો છે આ ઉચનમા આર અક્ષરયોગ છે એમા
૪૪શ્મિ વચના પનદેવના દિનાક વોરે આર પુરો અરિષ્ટનેમિ ૫ સે
દોશા લઈ એ પાળી સર્વાધાસદમા ગયા એનો અક્ષરયોગીક અધિ
કાર છે પૂર્વ જવમાં નિર્વ વગેરે દેવધાકમા ઉત્પલ થવા હતા તેમકે
એની પદેવાના જવમા એમણે ચારિત્રનુ આરાધન કયું હતું

વિવરજાલકિ—હા એ એસ પોરને ૭ સ. ૧૮૭૮મા આ મુપર

૧ નદીની મહાકર્ત્તવ્યસિદ્ધિ શ્લોક (૫૩ ૨૦૮ આ)મા આને બદલે પુ ૫
નુસા ૬૫ વપાયા છે ૨ એમ પુષ્પિયામા નવ દેવે અને એક દેરીની વાત છે
તેમ આદી ૬૪ દેરીની છે અને એ રીતે આ એ સખલદ્ધ ગણાય. ૩ પુ ૧૦૦મા
કાઠી ના શુકે વરીકે પુષ્પચૂનિ નો ઉલ્લેખ છે તેને આ એક છે ૪ આ વરામા
થયેલાઓની વાત આ ઉચનમા આવે છે એ ઉપરથી આનંદ વલ્લિહસા નામ
પાડા છે ૫ આ પાઠશ્લોકનુ પુ ૧ વસુદેવના અંકુર થાય ૬ ૭૫૫ એના કાઠા થાય

પદમાના પહેલા વચ્ચે નિર્યાવલિયા સંપાત્તિ કરી હતી આ સમિતિએ
 શ્રીચંદ્રસૂરિદ્વાર દીકા સહિત આ સમય સુધી પ્રસિદ્ધ કરેલો છે હ સ
 ૮૩૨મા ૫ પી એલ વૈદ્યે આ સુધી અગ્રેષ્ઠ પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણો
 અને શબ્દકોશ તેમજ વધુ કાદિ વિસ્તાર અને મહાળક્ષના જ માદિનુ વધુ ન
 એ એ પરિશિષ્ટો સહિત સંપાત્તિ કર્યો છે જે ધ પ્ર સભા તરફથી
 પ્રમત્ર સુધી પ્રસાર મૂળ મૂળના અને દીગના ગુજરાતી અનુવાદ સહિત
 વે સ ૧૯૬૦મા છપાયેલું છે આ પાચ ઉવગો જે અગ્રેષ્ઠ પ્રસ્તાવના
 અનુવાદ, ટિપ્પણ શબ્દકોશ વધુ પ્રવિસ્તાર, અને શ્રીચંદ્રસૂરિદ્વાર
 (સરકૃત દીગ) સહિત એ એલ ગોપાળીએ અને વી જે નોકસીએ
 નવાર કર્યા હતા તે ગૂજર પ્ર ધરતી કાર્યાલય તરફથી હ સ. ૧૯૩૪મા
 એક પુસ્તકરૂપે પ્રકાશિત થયા છે નિર્યાવલિમુદ્રણધનો સાર હિન્દીમા
ગુપ્તસુદર એ દીપ્ત બોધ (ભા ૧૮)મા આપ્યો છે જે એ અન
 ઉપાદેએ આ પાચ ઉવગોની રચનાને સાર બુદ્ધિચાકાશની અગ્રેષ્ઠ
 પ્રસ્તાવના (૫ ૨૨-૨૩)મા આપ્યો છે

પ્રકરણ ૧૪ : છ ઇયમુત્ત

ઇયમુત્તની સખ્યા દર્શાવી તેનો નામનિદેશ કરનારો અને જૈન
 મંવરસંતોષની સ્વોપચ શતિમાના ઉત્તેજ કરતા પ્રાચીન ઉત્તેજ કોષ
 એવો પ્રમ ૫ ૧૧ મા મે ઉદાહર્યો છે એના ઉત્તર તરીકે જિનપ્રમ
 સૂરિએ જહણ મરહદીમા અગિયાર વર્ષોમા સ્વેચા સિદ્ધતથર (સ

૧ આના ૫ ૮મા એવો ઉલ્લેખ છે કે જેમ લો છે કે મૂળે આ પાચ ઉવગો
 સ્વવત્ત હતા, પણ એ નાના હોવાથી એ એકત્રિત કરાયા અને એક જ ન થતા પાચ
 વર્ગ વરીકે ગણવાયા. HIL (Vol 11 p 457)મા તે એવો ઉલ્લેખ છે કે
 અસલ આ પાચ ઉવગો એક જ થઈ હોવાનો ધર્મો સમ્ભવ છે, અને ઉવગોની સખ્યા
 આરંભી ગણાવવા માટે આ પાચની આગ્રહ ઉપર સ્વત્ર ગણના થઈ હોવી જોઈએ
 આની પહેલા અગ ૬-૮ ની કથાઓ વિષે અને આની પછી વિવાદમય ઉત્તર
 અને પદ્યમુદ્રમાની કથાઓ વિષે લેવાપાદ છે ૩ ચોથા અને પાચમી પદ્યમા
 ઉવગોની બારની સખ્યા અને એના નામોનો ઉલ્લેખ છે

સિદ્ધાન્તરત્તર) માના નીચે મુજબના પદો હુ રજુ કરું છું અને સાથે આના કરતા પ્રાચીન ઉલ્લેખ ૩ એમ પ્રશ્ન પૂછું છું —

નિસ્સીદ્ધ ૧ કપ્પ-વવહાર ૨ પચકપ્પો ૩ દસાસુઅક્કપ્પો ૪ ।

તદ્ મહનિસીદ્ધ ૫ એણ છચ્છેભા જીમ્મકપ્પો ૬ મ ॥ ૭ ॥

પચપરમિદ્ધિસામાદયાદ્ આવસ્સય ચ છચ્છેર્જ ૧ ”

આમ અહીં ઉપસુતની સખ્યા ૭ની દર્શાવાઈ છે અને એ મુજબ નિસ્સી(મી)દ્ ૩૨૫ અને વવહાર, પચકપ્પ દસાસુઅક્કપ્પ અને મહનિસીદ્ધ ૫ એ ગણાવી કુલ ૩૨૫ અને તેમજ પચપરમિદ્ધિ (નવકા) આમાપિવ દર્શાવે અગવાળા આવસ્સયનો ૭ ઉપ(સુત) તરીકે ઉલ્લેખ કરાયો છે ઉપાખ્યાય સમયસુ રે નિ સ ૧૬૭૨મા ત્યેલા સામાન્ય શતકની મુદ્રિત આકૃતિ (પૃષ્ઠ ૭૬ આ)મા ઉપર મુજબ પદો છપાયા છે એ વિચારતા જણાય છે કે છ ઉપસુત ગણાવતી વેળા ૩૨૫ અને વવહારનો એ બિન ન ગણતા એક મુલેખ છે, કેમકે કુલ ૩૨૫ અને ઉપસુત ગણનાનો અન્વયારનો કરાદો હોય એમ લાગે છે આગળ જતા તો એ આવસ્સયનો પછી ઉપસુત તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે અને એ તો ખરો વિચારણીય છે

નિસ્સીદ્ધ (૧ નિલીય)-આતુ બીજુ નામ આવારપગપ્પ (આવારપ્રકર) ૩ શુભિને લાઘરિસમથી રોમન લિપિમા વવહાર સાથે આ નિસ્સીદ્ધ રજપાબ્ધુ ૬૭ એ ઉપરથી જો સા સ સમિતિયે ૭ સ ૧૬૨૩મા દુનાયી આ કલ્પ-વ્યવહાર- નિલીય-સૂત્રાણિ ” એ

૧ સિદ્ધાન્તરત્તર (પૃષ્ઠ ૬૨)મા આની મોક્ષમાગના દીપક ઉલ્લેખ (શુક પ્રાર્થયિત) અને અનુદાત (લઘુ પ્રાર્થયિત)મા આરોપણના આત્મા અવિવિધ ઉત્સવ અને અપસ રૂપે સ્થિતિ કરાઈ છે એની અવચૂરિ (પૃ ૬૨)મા કથું છે કે નિલીય એટલે અર્ધ (મધ્ય) યત્રિ એના ૭૨ ૨૬૨૫જુલ અધ્યય તે નિસીદ્ધ ૨ HIL (Vol II, p 464)મા Vavahara-pucca Nisithasutta edited by W Schubring Leipzig 1918 AKM XV દ્વારા નિર્દેશ પુસ્તક તે જ આ આકૃતિ હોય એમ લાગે છે

નામથી તથા ઉપસુત પ્રસિદ્ધ કર્યા નિસીદમા વીમ ઉદ્દેસ્ય કે અને એમા અનુક્રમે ૫૮, ૫૯, ૭૦ ૧૧૨ ૧૭ ૭૭ ૯૧ ૧૭, ૨૮ ૪૭, ૮૨, ૧૪૨ ૨૭૪, ૪૫ ૧૫૪, ૫૦ ૧૫૧ ૬૪ ૩૬ અને ૫૩ બોલ છે પહેલા ઉદ્દેસ્યમાના ૫૮ બોનમા કહ્યું આયત્થો ને કરે, કરાવે કે અનુમોદે તેને ઉમાસિક પ્રાથમિક આવે આ દમીકત ખીજી ત્રીજી ને ચોથા ઉદ્દેસ્યમા બોલને પશ્ચિમ ઘાતુ પડે કે ઉદ્દેસ્ય ૫-૧૯ના બોલને અગે ચાતુર્માસિક પ્રાથમિકનો ઉ નેષ છે વીસમા ઉદ્દેસ્યમા આવે અના દુરકના માસિક, ચાતુર્માસિક છતાં પ્રાથમિકોની વિધિ ખતાવાઇ છે વિશેષમા આ ઉદ્દેસ્યમા પહેલા વીસ બોલ તે વવદારના પહેલા ઉદ્દેસ્યમા વીસ બોન છે HIL (Vol II, p 464-5)મા કહ્યું છે કે નિસીદના ૭ ના ઉદ્દેસ્યમા વવદારના મોટા ભાગને રથાન અપાયુ છે આ નિસીદના પુસ્તક સુતો આવારના પદ્ધતી બે ચૂલના સુત સાથે સામ્ય ધરાવે છે અને આ નિસીદ તેમજ વવદાર એ બન્નુ મૂળ કોઈ પ્રાચીન કૃતિ છે

આ નિસીદ પચકપ્પ અને મહાનિમીદના કર્તા મજ્જિમર છે, જ્યારે કપ્પ વવદાર અને દસાસુવકપ્પના કર્તા બદ્દનાદુરવામી છે એમ મનાય છે પચકપ્પજાસ નમાણે તે નિસીદ, દસાં કપ્પ અને વવદાર એ ચારેનું નિરૂદ્ધ્ય બદ્દનાદુરવામીએ નરમા પુનરમાયા કર્યું છે નિસીદની ઉપયુક્ત આદર્શના અન્તમા તથા પછો છપાયા છે તેમા કહ્યું છે કે મહાકાવિયાળી અને ઘાનની મજ્જીમર મહત્તર નિસાદ્યગણિએ નિસીદ લખ્યું છે નિસીદ એ આવારની પાચમી ચૂલા મણાય છે આ તેમજ મહાનિસીદ દસાં કપ્પ અને વવદાર કાલિનસુપ છે નિસીદ ઉપર જિનવત્સગણિએ ચુરિણ રચી છે એનું નામ ઈવિસેસનિસીદચુરિણ છે એની સાષ્ટકોરદાષ્ટક

૧-૨ ૧ આ વ હ (૫ ૭૭)મા ૩૦ અને ૧૦ના ઉલ્લેખ છે તે ખોટા છે ૩ મૂળમા માલિય પરિહારદ્વાજ અણુપાદ્ય એવા ઉલ્લેખ છે ૪ આ નામ જ સૂચવે છે કે આની પૂર્વે બીજી કુવિણ્ણ દોઢ ૭૯૫ પશ્ચ મેદલ મુદ્રા મળે નથી

નક્કો થયેલી 'પણ એનું ૧ અનેકરિધ મહત્તર જોતા એ પ્રવચી

નિર્સી ઉપર આ નાદુરસ્તીએ જે નિજજુલિ રત્ની હતી તે એ ઉપરના નમન ૬૪૩- માયામા મરદહીમા રચારેલા બાસમા બળી ૭ બના વીસમા ઉદ્દેશ ઉપર ધીનમનસરિના શિષ્ય શ્રીય દે રિ ૧૧૭૪મા સરફતમા બાખ્યા રચી ૭ જૈન મયાવલી (૫ ૧૨) કહ્યું છે કે રત્નપ્રમના શિષ્યે નિર્સીક ઉપર આખ્યવિવેક રચ્યું છે નિર્સી ઉપર ૫૭૨નીમા દિપ્પણ રચાયું છે રામોધ (આ ૨૨)મા નિર્સીક દિ દીમા સાગ બપામે ૮

મહાનિર્સીક (મહાનિર્સીય) — તારમમા આના જે તથ્ય વિભાગો ઉદ્દેશ છે તે પ્રમાણે આના વિભાગ પદાવા હાય એમ જણાવુ નર બાકી આના આઠ વિભાગો છે તેમાના પહેલા છને 'અજ્ઞપથ અને બકીના બેને 'નૂતા' કહ્યું છે આના પહેલા અજ્ઞપથનું નામ સત્તુદરથ (સ રાદરથ) છે જેમ પથમા રામ્ય એટલે કે માટે વ તો તે સાલે તેમ ટવે પાપ ક્યુ હાત તો એ સાલે એ દર કર માટે એ પાપની નિધ અને આલોચના કરવી થટે આમ કરવું

સરયોદરથ' છે આ અજ્ઞપથમા ૧૮ પાપરયાનક ગણાવાયા અ તમા શ્રુતદેવતા અધીશ્વમહાનરસી હલ્ધિ, વીર સન' તીથ ક સાધુ શ્રુતગાની અને મન પથ નગાનીના મ ત્રાસર ૭ બીજી અજ્ઞપથ નામે કમવિષાકમ્યાકરથ (કમવિષાકમ્યાકરથ) પહેલા કરતા દોહુ

૧ ત્રુથા HCLJ (૫ ૧૮૧) નિર્સીક (ક ૧૦)ની મુદ્દિય (૫ ૫૫૬)મા વરસાદ કડી અને નરનીની અસર ન પડેએ એવા ચક્રવર્તી અ/બ સીયાર (મીતમુલ)નો અને ઉ ૧૨ની મુદ્દિય (પત ૮૫૪)મા વિવા પડલ નામના જોડિતિલાચનો ઉદ્દેશ છે પથ ૧૨૪૪મા ઘોડાના શરીરમા મટા કેવી રીતે કાઢાય એ વાત છે ત્રુથો ૨૦ જગીશ્વ દ્ર જૈનકૃત La in Ancient India as depicted in the Jaina Canons ના ૧૬, ૧૭૦ અને ૧૮૧ ઉ ૧ ની મુદ્દિય (૫ ૫૦૧)માની કાલકાચાવને લમ અંતિદાસિક કથા અન્યાય મા પ્રતિજ્ઞા એ નામથી દો હ નર વપ પુરા કાલનિદા (૫ ૧૫૨-૩)મા જગીશ્વ દ્ર આપી છે

એમા ૮૪ લાખ જીવોનિમા જીવે જે પાપ કર્યા હોય તેની આયોચનાનો
 અધિકાર છે આમાં સામાયિક અને પૌષ્ઠ એ એ નોતોનો ઉત્તેજ
 છે વિશેષમા સામાયિકમા અને પૌષ્ઠમા જિનવિગમનુ સીદ્ધાર્થ બાદ
 સમય પૂરો થતા આવક થર જાય તો એ વિરોધક નથી પણ મુનિ
 એમ કરે તો એ વિરોધક છે એમ મૌતમસ્વામીના પ્રતનો ઉત્તર અપાયો
 છે ૧ત્રીજા અને ચોથા અજ્ઞાનમા કુશીલ સાધુઓનો અધિકાર છે
 એમા દ્વ્યન્તર અને જ્ઞાન-રતનુ રચીકરણ છે અહીં નરકાર
 મ ત્ર ઉપધાન, દયા અને અનુકરણનો અધિકાર છે અને તીર્થકરનુ
 વિસ્તૃત વધન છે દ્વ્યપૂજા અને લાવપૂજાનો બદ દર્શાવાયો છે ૨૦
 રામીએ ૨નરકાર મ જનો ઉદ્ધાર કરી એને આ ઉપસુતમા રથાખ્યાનો
 અહીં ઉલ્લેખ છે નાઇલ (નાગિવ) માનક કુલીનો સગ તથા
 આરાધક થયો અને એનો ભાઈ સુલીન કુલીવના સસમમા રહી મરીને
 પરમાત્માનિક બ રો એ વાત અહીં કહવાઈ છે અવકાશિયનો વિવર
 અચની વેળા પપ્પાનામરજીનો ઉત્તેજ કરાયો છે પાચમા અજ્ઞાનમા
 નામ નવનીલસાર (નવનીલસાર) છે એનુ મન્દાવાર એનુ ખીજી
 નામ હાલ એમ લાગે છે મન્દાવારની રચનામા આ અજ્ઞાનમા ઉપ
 યોગ કરાયો છે આમા ગુરુ અને નિષ્ઠા રચેતો સમુદ્ધ નિરેપાયો છે
 આમા મન્દાનુ વધન છે પાચમા આરાના અત મુદ્ધી મન્દા અને
 દસવંશિય રહસી અને છેલ્લા આચાર્ય પ્રસદસુરિ થો એ વાત અહીં
 કહવાઈ છે અન્તરૂત કેવલી આચાર્ય અને એમના ૪૮૬ શિષ્ય વિષે
 તેમજ દ્વાદશાન્તિ વિષે અહીં ઉલ્લેખ છે આચાર્ય કમતુપ્રજ પતિત થતા
 એમનુ સાનઘાચાર્ય નામ પજાની બાળા અહીં છે લીલાયવિદ્યાર
 (લીલાયવિદ્યાર) નામના ૮૬૫ અજ્ઞાનમા પ્રાયશ્ચિત્તોના દસ પ્રકારના
 અને ચાર જાતની આવાચનાના અધિકાર છે આમા ભદ્ર (ભદ્રાચાર્ય)
 અને ૨૦૦ આચાર્યની તેમજ નિ મેષુ આવાદ, લક્ષ્મણ સાધવી, પુણ્ડરીક
 અને કણ્ડરીકની કથા છે અન્તમાની એ ચૂતાઓમા સુસદની પુત્રી

ગુજરાતી (સુ. ૩) 'સુસદ્ ગોપિ' શબ્દો અંગતથી નહીં
કયા.

મહાનિસીદની આદ્ય-પ્રતિ ખરાબ જતા એનો દરિદ્રદસરિએ ઉદ્ધાર
કરા હતો. આ મહાનિસીદ પ્રત્યે સિદ્ધમેન દિશાકર રહવાની, યશ્વમેન
દેવગુપ્ત યશોવંશન હામાથમણ રતિગુપ્ત નેમિયુ, જિનદાસગણિ વગેરે
બહુમાન હતું. આ મહાનિસીદ ઉપર ગુણેયુ છે સુધિએ ઇ. સ. ૧૬૧૮માં
મહાનિસીદ જાનનથી સંગ્રહિત થયું છે એમણે આ ઉપસુતના કાલ
નિર્ણય આપ્યા છે. આ વિષય બહુપ્રકારે છે. દીપનિગ્ધને નિ. ૪
૧૮૮૦માં મહાનિસીદને અંગે પ્રતો પૂજાતા એમણે જો ગુજરાતીમાં ઉત્તર
આપ્યા તે 'મહાનિસીદમોક્ષ' તરીકે ઓળખાય છે એ જો સા. ૩
(૫ ૩ અ. ૩ ૫ ૨૬૩-૨૭૨)માં છપાયેલા છે એના આધારે મેં
અહીં રિપોર્ટનો નિર્દેશ કર્યો છે. આ ઉપસુતની ભાષા અને એમાના તત્ત્વો
ઉલ્લેખ અને આગમ સિવાયના મ થોનો નિર્દેશ જોઈ એ પા. ૧૧નો મ. ૫
હોય એમ લાગે છે એમ HIL (Vol II p ૪૬૦)માં ઉલ્લેખ છે.

હસાસુયક્ષ્મ (હસાસુતરક ૫)—આને નહીં પકિષ્પસુત અ. ૧
રસવનિગ્ધાસિ ઇલાદિમાં હસા કાલ્ય (ઇ. ૧૦, સુ. ૭૫૫)માં
'આધારહસા' અને અ. ૫૪ હસાસુય કહ્યું છે. પકિષ્પીક વાર 'હસા' ની
સાથે કપ્પ અને વચ્ચેનો પક્ષ નિર્દેશ જોવાય છે, અને આ વળ
એક જ સુતરક ૫ મળ્યાય છે. આ હસાના દમ રિસાગ છે તેમાં ૮માં
ને ૧૦માં નિજાગને અ. ૪૫૫ અને બાકીનાને હસા' કહે છે.
આ સમયે હસા ભદ્રાદુરનામીએ નરમા પુનરાચારી ઉદ્ધૂન કર્યાનું મનાય
છે. આના દમ બાકીના અનુક્રમે અસમાધિદાણ (અસમાધિરથાન)

૧. ૬૨ સુત્રિએ ૫ ૬ ૫૪માં આપોમાં સુસંગ્રહ ૧થી છે અને એ માર્ક
આ નુદાનો ઉપસુત કર્યો છે. ૨-૩ જુલો HIL (૫ ૮૦) ૪ LAL (૫
/)માં નરસિંહભાઈએ મહાનિસીદનો ગુજાળી અનુચિત તિવાર કર્યોનો ઉલ્લેખ છે.
૫ જુલો વચ્ચે (૭ ૩ ને ૧૦) ૧ જુલો કપ્પની નિજાગસિ (ગા. ૨૬૬)ની
મત્તરિ દિરસિંધ ઇતિ (૨ ૮૧).

ગનવદોસ (સખવદોષ) આસાપણા (આસાતના) મણિસ પત (મણિ સમ્પત), ચિતસમાદિહાણુ (ચિતસમાધિરચાન) હિસમપકિમા (ઉપા સકપ્રતિમા), મિદ્રુપકિમા (ભક્તપ્રતિમા) પળ્લેસવણાકપ (પમુ રથાકપ) મોહણુજ્જ્ઞાણુ (મોહનીવરચાન) અને આયતિહાણુ (આયતિરચાન) એમ નામ જોવાય છે આ ઉપરથી આના વિવરનો ખ્યાલ આવે છે પુરુષ પોતાની પ્રકૃતિથી પ્રતિરૂળપણે વર્તે તો અસમાધિનુ ગરણુ થાય તેમ સાધુ પોતાના સખમને પ્રતિરૂળ આવરણુ કરે તો સખમમા અસમાધિ થાય. અસમાધિના આગ વીસ રચાનો પદ્ધતી ભાગમા વણુવાયા છે જીજ્ઞમા સગળ પ્રદાર થાય નો અરુકિત આવે તેમ સાધુને ચારિત્રમા અરુકિત સાવનારો ૨૧ સખમ દોષનુ નિરૂપણુ છે જીજ્ઞમા ગુન્ની ૩૩ આસાતના નોયામા આચાપની આઈ સમ્પદા અને તેના પ્રકાર, શિષ્યને માટે ચાર પ્રમાતની નિનયની પ્રહતિ અને એ દરેકના બેદ પાચ મામા ચિતની સમાધિના ૧૦ રચાન પદ્ધતી આરકની ૧૧ તતિમા સાતમામા સાધુની ૧૨ પ્રતિમાઓ, આઈમામા મહાવીરમ્વામીનુ ચરિત્ર કે જે પશુપણુ ૫૧ મા હાલ નચાઈ છે અને જેને સામાન્ય રીતે ૨ કલ્પસુત્ર' કહે છે તે નવમામા મોહનીય કમના ૩૦ રચાન અને દસમામા નવ નિદાન (નિપાણુ) એ જાળન છે

વિનયણુકિન્ન-૧૬૫ ઉપર ભદ્રમાતુરનામીએ રેરવોપન ઈનિત્તજુતિ

૧ આયતિ એટલે કવિન્યકાવ ૨ આમા મુખ્ય તણુ વિવર છે (જ) જિન ચલિ, (૧) રશ્મિકાવલી અને (૩) સામાન્યની આની ઉપરેખા HCL J (પુ ૧૪૦-૬) મા છે અને બંના ઉપરના વિવરણુ મક સાર્દિન્યની માદો પુ ૧૪૬મા છે ૩ ત્રયારે પોતેજ પોતાના જય હાર ઈત્ત રવી હાય બની નુનિને રવોત્ત કહે છે આવી રવપણુ જૈન દુષિજોયા આ ધણી પ્રાવીન છે ૪ આની પહેલી યાયા જે નીચે મુજબ લેવાય છે તે વસ્તુવ એની ધુશિમુની ગાના છે અને એ સખમસ દશમામમનકૃત પચકપવાસ (મનપચકપસાખ) ની પહેલી ૧૧૩૫ રેવાય છે —

“ વદામિ ભદ્રવાહુ પાદજ વરમસયલમુચનાણિ ।
મુતસ્ય કારમમિસિ દસાસુ વપ્યે ચ વચદારે ॥ ”

રી છે એ આગે મળે છે આના ઉપર એક ચુરિણ છે પ્રકરમાં
સરસ્વતીમા ના દસા ઉપર જનહિતા નામની ટીકા રચી છે
ઉપર નિ સ ૧૬૭૭ પહેલાં રચાયેલુ ગુજરાતી દિપણુક છે અમ
મ્મિન દિગ્દર્શન અનુવાદ સહિત મૂળ છપાવુ છે રત્નપ્રભાકર-રા ન-પ
ગા ૧ (૨-૧૮૬) તરફથી પણ દિ દી જાવા તર છપાયુ છે હમાનો
સીધમોષ (ભા ૨૦)મા દિ-દીમા અપાયો છે

ક૨૫ (૨૮૫)—આને જલકલ્પ' વેદક પસ્યત', નૃદાસ
૧ ૧ અને 'કલ્પાધ્યયન' પણ કહે છે જેમ આનો દસા અને વન
અંશ બે સાથે બેમો ઉ નેજા જોવાય છે તેમ તાર્કચાર્મિણી (અ
સુ ૨)મા જાણ્ય (૫ ૮૦)મા કેવળ એનો અનુદાર સાથે જોવાય છે
સમન્વયમા એની ટીકા (પત્ર ૫૧ અ-આ)મા વાવાચાર્ય' વર્ણવિજ
મણિ મહ છે કે જામવત્પ્રાયશ્ચિત્ત-દાનપ્રાયશ્ચિત્તયો કલ્પનાત્-મેદ
વદવહરનાત્-દાનાશ્ચ કલ્પકલ્પવહારો, ઉભયવિષ્ણુપ્રાયશ્ચિત્તજ્ઞાપકતાવા ઉભ
પર્યાયત્વાદ્ નિવાચધાતપદાભિધાનમ્' અર્થાત્ ૧ આજવત્ પ્રાયશ્ચિ
અને દાન નાવશિત્તને કાપવાથી તેમજ દેવથી કલ્પ-અવહાર
ખ ને પ્રકારના નાવશિત્તને જણાવનારા પર્યાયે અને જગ્યાએ હોવા
દિગ્દર્શનનો ત્રયોમ કરાયો છે

વિષય—ક૨૫મા ૭ ઉદ્દેસજ છે આમા સવમને શુ માધક
ત લાવી એ કલ્પે—ખરે જેમ કથુ છે જવારે સવમને શુ બધક છે
જનાવી એ ન કલ્પે એમ કથુ છે આ જ ને વિચારો રચાન પર
પાત્ર ઇત્યાદિને અંગે કરાયા છે વિશેષમા દસ પ્રાયશ્ચિત્તો પેઠી કથુ ક
અકાર્ષ માટે આપવુ એ જાણત તેમજ કલ્પના પ્રકારો વિષે નિગદ્ય
H I L (Vol II p 464)મા કથુ છે કે જુનુ પ્રમાણુ
ક પસ્યત તે પાચમુ હેદસ્ય છે સાધુ-સાધ્વીના આચાર અને એ
નિષમો માટેનો આ મુખ્ય પ્રથ છે અને એની આનંદપદ પૂતિર
નવહાર નામનુ ત્રીજુ હેદસ્ય છે આ ક પસ્યતમા શિશ્નાના નમગ્રે દે

અને વવદાર એ શિક્ષાનો કેમ અમન કરવો તે બતાવે છે 'નિસીદિ
આના કરતા અર્વાચીન છે

કર્તૃત્વ—મલયગિરિસુરિના કહેવા મુજબ 'પચ્ચક્ષ્ણાથુ' નામના
નરમા પુત્રના 'આચાર' નામના શીખ વચુના વીસમા પાઠક
મૂન ગુણે અન ઉત્તર ગુણોને અંગે અપરાધ થતા પ્રાપ્તિનો નિરૂપણ
દર્શાવે કાલક્રમે પુણ્યનો અભ્યાસ રહ્યો નહિ ત્યારે પ્રાપ્તિનો ઉપ
લ્ભનો અટકાવના માટે ભદ્રનાદુરવામીએ કર્પ અને વવદારની રચના કરી
અને એ બંનેને અંગે 'સૂતરપટિક' નિબંધુત્તિ રચી

આવૃત્તિ ને વિવરણ—શુદ્ધિ ૬૧૫ થી ૧૬૦૫મા રામ
સિપિમા છપાવ્યું હતું એ ઉપરથી આ હેતુસુત નિસીદિ અને ૧૬૦૫
સાથે જો સા સ સમિતિએ છપાવ્યું ૬૧૫ ઉપર ભદ્રનાદુરવામી
જે નિબંધુત્તિ રચી હતી તે એના ઉપરના લઘુ લાસમા બચ્ચી મર્ધ
એમ મલયગિરિસુરિએ એના ઉપરના વિવરણ (પૃ ૨)માં કહ્યું છે
૬૧૫ ઉપર સપ્તાસગથિ હમાથમચક્રત જે લઘુ લાસ છે તેના ઉપર
આ વિવરણ છે એ અપૂર્ણ રહ્યું હોમકીતિસુરિએ એ દુરુ ક
છે અને એનું નામ મુખાવચોપ દીક્ષા રખાયું છે ૨ આ બ
છપાવ ૬ ૬૧૫ ઉપર એક મીલુ મોટું લામ છે એને જુદાજુદા
કહ છે એ લઘુ લામ તેમજ આ હેતુસુત ઉપરની એ સુદિધ પા

૧ વર્તાર્થધિનું આ ૧ ૨ ૨૦)ના કાર્ય (૧ ૨૦)માં દર્શાવે ૬૧૫ વ
વ્યવહાર પછી આનો નિર્દેશ છે ૨ આ સુદિધ વિવરણ અને મીઠાના પૃ ૧
૫૩-૪ ૫૬ ૮૦ ૧૧૦, ૧૧૧-૨ ૨૨૧ ૨૫૩ ૨૬ ૬૦૬-૬૧ ૧૬૦
૫૭-૮ ૮૧-૮ ૧૬૪૦-૮ અને ૫૮-૭માં એકેક કથા છે આ પૈકી પહેલી
સૌકીક છે, પછીની ૩ અતિદુર્લભ અને હેતુથી પ્રાથમિક છે આ પગર કથ
દિની સારામ પૃ ૬ આ અપાલ છે ૩ જે પાંચ લામ બદાર પગ
(જુઓ પૃ ૧૮) તેમાં પાંચમા હેતુસુત સુધીનું લાસ અને એલ સુધી
દીક્ષા છપાવેલ છે ત્યારે મલયગિરિસુરિના વિવરણ જે હમમમ અર્ધી પી
સુધીનું જ મરે છે તે ૧૨૧૩ પૃ ૧-૨૦૬માં છપાયું છે મૂળને અંગેનું તે
પરિચિત જુની પુસ્તકાલયે પ્રસિદ્ધ થાય છે આમાં બાવીસ બાબતો અપાઈ

તાયું છે એમ મનાય છે. મીઠું બુદ્ધિનું નિરોધયુક્તિ ' કહે છે કપ ઉપર ગુજગતી ॥ ૮૭મે છે આ કપનો સાર ધીનમોષ (ભા ૧૯) માં દિગ્મા અપાય છે. ધૃષ્ટિએ જર્મનમાં અનુવાં કરો છે.

૫૧૫૧ (વ્યત્કાર)—જાના દસ હિંદુસજ છે પદ્મનામાં આચાર્યો તિલ ચયસ મુનિઓએ કેવી જોઈતી આલોચના અને એ વખતનો મમનો ભાર તેમજ એને અજેના પ્રાવશિતનો નિર્દેશ છે બીજામાં એક કરતાં વધારે સાધુ ભેગા વિહાર કરતા હોય ત્યારે એક થા વધુ દ્વિપ બન ત્યારે અથે શુ કરવું તેનું નિરૂપણ ૩ જોળમાં મણ્ડી મુસી બનનારના ડાહ્યો રિતે અને આચાર્ય ઉપાધ્યાય ઇત્યાદિ માત્ર ૫ વી જોને ન અપાય તે રિતે સમજાવ્યું અપાઈ છે યોધામાં કેટલા સાધુ સાધવે જેવી રીતે નિહાર કે આતુર્માસ-પરિરિથિતિ કલપ એ રાંવાલુ છે પાચમાં પ્રવૃત્તિના જેવી રીતે વિહાર અને આતુર્માસ-પરિરિથિતિ કરતા એ નિચારાયું છે પદ્મમાં બિદ્યા રથવિહાર અને વસતિ કથા અને કેમ કરતા જોઈએ એ તેમજ અમુક રખત માટેના પ્રાવશિતો રિતે નિર્દેશ છે જાતમાં બીજા મમરાવમાથી આવેલી સાધવી માટે શુ કરવું તેમજ સંકેરીઓ માટેના નિષમ રવાધ્યાય ઇત્યાદિ રિતે નિર્દેશ છે આઈમાં મુદરચના મકાનનો કેટલો જાગ વાપરવો મુદરચને ત્યાં પાટ વમેરે કેટલા અને જેવી રીતે લવાય કેટલા પાત્રાદિ ઉપકરણ ખરે અને આહાર કેલો કરવો એ જાતાવાયું છે નવમાં સિદ્ધ-પ્રતિભાઓમાં કેનું વળન લખવું છે તે તેમજ રક્ષાતરણ કેનું મકાન વપરાય એ બાબત છે દસમાં બે જાતની નતિમાંઓ (અભિમદ) અને બે પ્રકારના પરીક્ષા આગમાંદિ પાચ પ્રકારના વ્યત્કાર, પુરુષના ચાર પ્રકારો, ચાર જાતના આચાર્યો અને ચાર જાતના સિધ્ધો, રથવિરતી અને શિષ્યની ત્રણ ત્રણ જામકાઓ રહેતા વૃક્ષનો દીપાપર્વાન થતા કયો આગમ બાધ્યાય તે જાતના તેમજ દસ પ્રકારનાં વૈરાટ્ય નિષે અહીં સમ-

૧ મકાન વાપરવા આપનાર ૨ પુઆ આં અંબાં અંબાં (૫ ૭૯) જાના પુ. ૭ માં આ બાબત કાનુની ગીતા અને પ્રવેશરત્નમ વૃક્ષ તથા સરખાવાઈ છે

જણ અપદ્ધ ઈ આમ આ તેમજ ખીજા હેતુસુત માધુસધના નિમન-
મ યર છે

નિનરજ્યાદિ—વવહાર ઉપર જન્યાદુસ્વામીએ જે નિમજ્જુતિ ચી
હતી તે એના ઉપરના ભાસમા ભગી મદ છે કે ૧૦ પત્ર ૪૫૦મા
કાચનપુરમા રેન આભાની વાત છે આ ભાસ મલવગિરિસુદિનૂત 'દીકા
સહિત રેજાયેનુ છે વવહાર ઉપર ચુદિય છે અને મુજરાતીમા નિ
સ ૧૫૭૩ પૂવે રચાયેનો દખનો છે આ હેતુસુતનો દિદી સારાસ
શીખમોષ (મા ૨૧)મા ગ્યાયા છે

પચક્રીય (પચક્રીય)—કેટલાકનુ કહતુ છે કે પચક્રીય એ ક્રીપના
ભાસનુ એક અંગ છે અને કોષક કાલજુસર એની રચત ત્ર મણુના
કગાય છે કે જે હમીકત ઓહનિમજ્જુતિ અને નિમજ્જુતિના સમય ધમા
એવાય છે જોન મ ધાવની (પૂ ૧૬)મા કહ્યુ છે કે પચક્રીયનુ
મૂલ સનત ૧૬૧૨ સુની મોણુ હતુ પચ્ચ દાવમા તે ગુમ થયુ છે
પચક્રીય ઉપર ને ભાસ છે તેમાનુ મોટુ ભાસ (વદ્દહનાચ્ચ) સધાસ
દામાનમણીની કૃતિ છે પચક્રીય ઉપર નુદિય રચાઈ છે

છવક્રીય (છવક્રીય)—હેતુસુતની મખ્યા છની મણુવા માડી
ત્યાર નાં પચક્રીય હુમ થયેનુ જણાના એની જગ્યાએ છવક્રીયનો
જો નેખ કરાના લાગ્યો આ જિનમ દામાત્રમજે મરદનીમા ૧૦૩ માયામા
રચેલી કૃતિ છે આમાં દસ પ્રકારના પ્રાચગિતોનુ, નહિ મકુ દેડ કે
નહિ મકુ લાણુ એનુ નિરૂપણ છે આના ઉપર રચેપત પમાસ છે

૧ જે ૩ની આ દીકાના પત્ર દચ્ચ—આ દચ્ચ—આ ને પર અ—આ મા અને જે
કની આ મી ના પત્ર ૩૮ ના—૩૦ અમા અને જે ૩ની આ મીકાના પત્ર ૬૭ ના (૧)મા
અરક કના છે તેમા પદ્ધતી સાર લૌકિક છે અને પાચમી ધર્મિક છે ને પાચેનો
સારાસ કુ કમા અપાયો છે ૨ જુનો પૂ ૧૮૩ વિચારસાર્ત (મા ૩૫૨)મા
તેમ નિ સિદ્ધાન્તાનમરતવ (જ્યો ૩૬)મા પચક્રીયનો રચત ત્ર અ પ તરીકે ઉદ્દેખ
છે વિશેષમા સિદ્ધા વાગ્ય છે સાવ દસ વીસ અને બેતાલીસ એવા પ્રકારના
કલ્પનો વિરતાર કરનાર તરીકે નો નિર્દેશ છે ૪ છવ એવે આચાર પ આ
ભાસમાની ૨૬૦૬ ગ્યાયા ના પૈકી કેટલીક ક્રીપના, વવહારના અને પચક્રીયના
ભાસની તેમજ પિ નિમજ્જુતિની ગ્યાયાઓ સાથે અનરસ સરખાવી સમાન તેમ છે,

મેં ૪ અક્ષરનગરિન ૩૧/૧ નુવિષ્ણુ છે આ નુવિષ્ણુ ઉપર શ્રીયદ
અગ્રિમે ૧૪ મે ૧૦૨૭મા સિમપદવાખ્યા સરકૃતમા ત્થી છે મૂળ
ઉપયુક્ત મે ૧૦ અને વ્યાખ્યા સદિત લે સા સ સમિતિ તરફથી વિ
સ ૧૦/૧ ૫ મુ ૬ નારમ્ભમા શ્રી જિનવિજયે ગુજરાતીમા બખેલી
પ્રસન્નતા ૧ મુજ વ ૫૧ બામ સદિત શ્રી બખલય ૬ ૬ મોલી તરફથી
વિ મુ ૧૮૧૪મા પ્રસિદ્ધ થયુ છે સતોષક મુનિ પુણ્યવિજયજી છે અને
અમખે ૭૩આનમા ૬ ૭-૧૬મા ગુજરાતીમા વિપયાનુક્રમજીકા આપી છે

પ્રકરણ ૧૫ ૧૭ મૂલમુત

જિનપ્રભાસુરિએ સિદ્ધતથતની જાઠમી માયામા દસવેનાવિષ બોધ
નિજજુલિતિ પિ.નિ. જુલિતિ અને ઉત્તરજગત્થને ચાર ૩ મૂળમય 'તરિકે
ઉ નેખ કર્યો છે આ સુરિના મતે આવરમય એ હમમુત છે (જુઓ ૫
૧૪) ૫૨ ન તો એને 'મૂલમુત' મળ્યો એનો પરિચય આપુ છું
આનરસય (આનરસય) — ૫ સુખતાલજીના મતે આના કતા
કોઈ નુતરથવિરે કે નહિ કે મળ્યુપર આ સરજન મા અન્યત્ર બિદાપોત
થોળો તાવાથી એ હકીકત કુ જાતી કરે છું આવરસયના ૭ વિભાગ છે
અને એ પ્રત્યેક ગુરુનિષ્પન્ન નામ છે (૧) સામાઈઅ (સામાયિક),
(૨) રહિંચીસતથ (અનુરિ સતિસતવ) (૩) વલ્લુય (૧ નક) (૪)
પડિ.અમખ (પ્રતિક્રમજી) (૫) કાઉરસગ (કાયોતસગ) અને (૬)
પ્રચ્ચક્રપથ (પ્રલાખ્યાન) આવરસયમા અસર મુત કેટલા એનો ઉત્તર
કોઈ પ્રાચીન મૂતિમા હોય તો તે મળ્યુમા નથી આના પરની નિજજુલિતિમા
જે મુતનુ સ્પષ્ટીકરણ હોય કે સૂચન હોય તે નિજજુલિતિકારના મતે
આનરસયના મુતો મળ્યા આના પછીના સાધન તરિકે મૂળ તેમજ

૧ આ ક્રિયાના ૬ ૧૬ મે ૨૭ મેલા એની ૫૫ બીજી નુવિષ્ણુ બની એમ
મળ્યા ૭ ૨ અર્થે જે ૭ અર્થવાચ છે તેમાથી પિન્દુનિન જુલિતિ એસદનિજજુલિતિ કે
પડિ.યસન સાથે ગ્રીથી પ્રત્યક્ષા ૧ ૧ મુત પ્રતિલિત વારની સખ્યા થઈ રહે છે
૭ બોહોના મહાનુષ્યનિ ૩ મમા મૂલમ વ સખ્દ જુલના પાવાના ૪ હો એ અર્થમા
૫૫સરો છે

નિર્મલુત્તિ ઉપરની દરિદ્રસંસ્કૃત સિદ્ધિના નામની મીઠાનો વિચાર કરતાં એમાં '૩૫ મુક્ત જોવાય છે તેમાં પુરુષરસદીનું અને સિદ્ધાંત પુદ્ગલ એ બે મુક્તો ઉપર એમણે કાંઈ સ્પષ્ટીકરણ ન આપતાં એ અતરજીરૂપે ઉદ્ભૂત કર્યાં છે એથી એ નાલિક મનુષ્ય કે કેમ એવો પ્રશ્ન જોડે છે

વિનરણાદિ—આવસ્થા પર પુરુષ પ્રમાણમાં વિવિધ જ્ઞાતમક સાદિલ છે જેમકે એના ઉપર ભદ્રાદુસ્વામીએ રચેલી નિર્મલુત્તિ છે એના ઉપર ત્રણ જાસ છે (૧) કેમલ જાસ, (૨) જ્ઞાનમ અને (૩) પવિત્રેશાન

૧ કરમિ મતે લોમરસ વલ્લુમસુત ચત્તારિ મનવ ચત્તારિ સરજ, ચત્તારિ ટોચુત્તમા મજ્જામિ ચક્રમિત્તે ને મે દેવસિન્ધો હરિયાવહિયમુત્ત સમખમુત્ત હજ્જામિ કાઠે કાઠરસમ્મ તે તરસ ઉત્તરી, અત્તલ અરિહત્તવેરિયાણ પુરુષરસ, સિદ્ધાંત પુદ્ગલ, હજ્જામિ જમાસમ્મે. ઉર્વે એ મિ અખિતર પરિખયખામણા સમ્મતાવાય સાધાર (૧૯-૩૦) એનાં વચ સાધાર સદેશુવિચાર મને (૩૧-૩૫) રચ્યમાણ ૨ આપને ૫૧મા પૃષ્ઠમાં એક વચ કે પુરુષવિમ્બજના મતે નિર્મલુત્તિએના કર્યા ખીલ ભદ્રાદુસ્વામી છે આ સમ્મલ પ્રમાણ પુરુષરસજોડે શો મત છે તે જ્ઞાનનાં વચચ (પૃ ૫)માંના એમના નીચે મુજબના વક્તવ્ય ઉપરથી જણાય છે -

નિયુક્તિમાર્ગેશ્વરે કો દેશન સ પતા ચઝતા હૈં કિ જિતના મી નિયુક્તિ ક નામ મે સાદિત્ય તવગ્ધ હોતા હૈં વહ મજ ન તો એક હી બાચાર્ય ફી હૃતિ હ જીર ન વહ એક હી શતાન્દા મેં બના હૈં ફિર મી પ્રસ્તુત જ્ઞાન કી ચર્ચા કરનવાલા આવશ્યકનિયુક્તિ કા ભાગ પ્રથમ મદ્રાદુક્ત માનને મ વોદ આપાંત નહીં હૈં. અત એક ડસ કો વહા વિશ્વમ ફી દુસરી શતાન્દાં તક મેં સિદ્ધ હુબા કહા ગયા હૈં."

૩ આમાં લગભગ ૧/૩ પડે છે ૪ આમાં લગભગ ૩૦૦ પડે છે ૫ એસવ મિત્રમાં આની એક હાથપેથી છે અને એ રાકસવત્ર ૫૩૧મા લખારેડી છે આના ઉપર સર તમા રવોપજ બાબ રચાઈ હતું તે એસવમેત્રમાં ટોચાનું હાથેય છે આ બાબ ઉપર કોપ્યાચારે તેમ / મત્તધારીય કેમલ દ્રુષ્ટિએ મીઠા રચી છે અને એ બે બે હાથેથી જ વિતરણના અનુસ્થાન અને નિદ્ધનવચ પ્રતેષા અરો બધેજ અનુચ, મત્તધારીય કેમલ દ્રુષ્ટિના શક્તિ મને એના મનવાય સદિત

ડેનુ મામ તો સામાન્ય 'અજ્ઞપણ' પૂરતું જ છે, અને એ જિનમંદ ગણિ દામ થમા રહેલું છે આનંદસવ ઉપર 'નુરિય' છે એના કતો જિનદાસમણિ છે એમ કહેવાક માને કે આ નુરિય એ જામમા ના કે મે મગ્ધ તરફથી ઇ સ ૧૬૨૮ અને ઇ સ ૧૮૨૮મા અનુક્રમે છપાઈ ન મૂક તેમજ ઉપરના રનિજભુતિ મૂન જાસ અને જાસ ઉપર હરિ પાનસુરિય સિંધવિતા નામની ઠીકા રચી છે અને એ છપાયેલી છે ૮૪૦૦૦ મોક જેવડી જે ઠીકા એમણે રચી હતી તે મળતી નથી એવી રીતે જિનમંદે આનંદસવ ઉપર જે ઠીકા રચ્યાનું મનાય છે તે પણ મળતી નથી.

સાચા છે નહિવત્તા મોના છપાયેલા નામે છ લખાણમાનો યોરોક પ્રાચીન સામ મે તૈયાર કરી ક્રમે ૭૧ ની એ પ્રમાણે નોંધ લેવાઈ નથી વિશેષાં વિરો વિરોધ માહિતી મળે જુઓ H C L J (પૃ ૧૮૦-૮) અને અં ૧૦ ૫૦ (૫૫ ૧)નો મારો ઉપોદ્ધાવ (પૃ ૭૬).

૧ આ એક અજ્ઞપણી મતિ છે એ અ ય ચુવિભુઓની પડે જા. માટેની દૃષ્ટિએ ઉપરના છે વિદેશમા લૈકિક તેમ જ ઐતિહાસિક કથાના અવ્યાસ માટે પણ મે સત્ત્વ સાધન છે બના દૂર જામમાથી નરવાને ઉત્તર જા. માથી એક એમ ૧૦ લૈકિક કથાઓ ની નમા ૩ કમા અપાઈ છે આ ની પુસ્તકમા આ ઉપરના ત દૂર જામમાથી જાર અને ઉત્તર જામમાથી ક એમ ૧૦ ઐતિહાસિક કથા ની દૂર જામમાથી નિ અને ઉત્તર જામમાથી એક એમ ૩ ધાર્મિક કથાઓ અપાઈ છે.

મામ ૧૭ કરાનો દિની સારાસ ૧૮ કસયા છે આનંદસવનુરિય (૧૮ ૧ પત્ર ૧૧૧)મા જાસના પ્રતિજ્ઞાઓ : ધરમણ (અંક ૩)નું નામ પદ અવત મુદ્રક અપાયું છે આ નુરિય (જા ૧, પત્ર ૧ ૧)મા મહાવીરસ્વામીને કેવળજ્ઞાન ચક્ર તેના ૧૩ ના પદે આવેલીમા ૧ (૧૨) નાગાની નામ છે આવી હકીકત મુજબતક (કમાક ૭૧)મા મજુ નેવાય છે ૨ બના ઉપર માત્ર (લિ)કપરોપાનસુરિય સર વમા દીપિકા રચી છે પહેલા મે અ ૧૪૧ ૩૨લી નિન દુલિ સંહિત મેનો ૫ ના જામ : સ. ૧૯ ૮મા અને બીવ ગણુ અજ્ઞપણા ૩૨લી નિન દુલિ સંહિત બેનો બીવે મામ છે ૩ ૧૯૪૧મા નિવ્યાદાનસુરીશર ૭ જૈન મન્યમાલા (મુદ્ર) તરફથી પ્રકાશિત થયેલ છે બીવે જામ ૭૭ સુધી બહાર પડ્યો નથી, ૩ આના પરિવય મળે જુઓ અં ૧ ૧૦ (૫૫૬ ૨)નો મારો ઉપોદ્ધાવ (પૃ ૫૪-૫૫) ૪ એ ૧૧ (૫ ૫૬)

નિબંધ—આવરસયદુષ્કિણનો સમય ઇ સ ૬૦૦-૬૫૦નો માનવામાં
 યો અનરટ સોયમને આવરસયને લગતા સાહિત્ય વિશે જમન બાલામાં
 વિસ્તૃત નિબંધ લખ્યો છે એનું નામ *Übersicht der Ävas-
 jah-Literatur*^૧ છે અને એ એમના અવસાન બદ Friedrich
 schen De Gruyter & Co તત્કાલી હાથપુસ્તકો ઇ સ ૧૯૩૪
 માં છપાયો છે આમાં શ્વેતાશ્વર તેમજ દિગ્દાશ્વર એ બંને સમ્પ્રદાયોમાં
 આવરસયને ત્રુ સ્થાન છે તે બતાવાયું છે વળી આવરસયનિજ્જનુત્તિનો
 ખૂબી ભરેલો માર લખાયો છે, અને નિજ્જનુત્તિમાં આવતા વિષયોને
 બાસ વગેરેમાં આવતા વિષયો સાથે સરખાવવા છે વિદ્યોતમાં આવરસય
 નુપદ્ય અને આવરસયની હારિમદ્રવ દીકામાં જે પરસ્પર વિરોધતા છે તે
 સવ હકીકત મૂળ પાઠો સહિત રજૂ કરાઈ છે આ ઉપરાંત વિસેસા ત્રુ
 વિસ્તારથી વિવેચના કરાયું છે અને એ ઉપરની કાવ્યાયાત્રી દીકામાંથી
 પણ કેટલાક પાઠો ઉદ્ધૃત કરાયા છે આ નિબંધમાં આવરસયનિજ્જનુત્તિ
 અને વિસેસામાં આવતા મધ્યધરના તે લગત જે પ્રકરણ છે તેના ગુજાત્રી
 અનુવાદ જે સા સ (ખૃ ૨, અ ૧ પૃ ૮૨-૮૩)માં લખાયો
 છે, બપારે એના પૃ ૮૦-૮૧માં જમન નિબંધનો પરિચય આપ્યો છે
 જે જેનો સારાવ મે ઉપર આપ્યો છે લેખનું નામ 'મે જ્ઞાનન અને
 આવરસયકથન' એમ રખાયું છે આ નિબંધમાં જે મૈત્રિક અવતરનુ
 મધ્યધરનામાં જોવાય છે તેના મૂળનો નિદેશ છે, અને એ જ્ઞાન નંદારની
 બાનત છે જમન નિબંધ જેમની પાસે ન હોય તને જે સા સ
 (ખ ૨, અ ૧)ના પૃ ૮૪-૮૭ જોવા છે રંકિષ્ણુના જમન
 નિબંધની હિન્દીમાં રિષયસુની જે બનારસીલસે અનુવર્તી આવરસયના
 નામના લેખમાં આપી છે

ઉત્તરજઞ્ઞયના (ઉત્તરધ્યયન)—આ અગ્રનું નામ પ્રાચીન-વતર

૧ એ ૮૧ (પૃ ૫૬) ૨ જુઓ જે લ પ્ર (૧ ૧૧ અ ૮૪)
 ૩ ઉત્તર ૪ એનું પણ નામાન્તર છે, જુનાં આવરસયનિજ્જનુત્તિ (અ ૮૨)
 તરવારવિં (અ ૧ પૃ ૨૦)ના લખના 'ઉત્તર-ધ્યયન' નામના ઉદ્દેશ છે

ગતિમાં બંધનના કે પહોંતાના વખતમાં આચાર્યનો અભ્યાસ કરાવ્યા
 બાદ આ યોગમનો અભ્યાસ કરાવે છે. એ ઉપરથી આનું આ નામ
 આચાર્ય યોગ કહીકે તે વખતે આચાર્ય તેમજ શરણાર્થી (અ. ૧
 સુ. ૪) ની મિલ્લમેનપણીકૃત ટીકા (પૃ. ૮૦) સમયન કરે છે. આચાર્ય
 નો આચાર્યને બોલે દસવેલાનિયતો અભ્યાસ કરાવ્યા પછી ઉત્તરનો
 અભ્યાસ કરાવે છે. આમ પ્રથાનિકામાં પરિવર્તન થયું છે. આ યોગમમાં
 ૩૬ અંગપદો છે. એના વિષયસૂચક નામો એના ઉપરની નિમ્નલિપિ
 (મા. ૧૦-૧૭) માં છે. એ હું એના સરકૃત રૂપાન્તર સાથે આપું છું
 (૧) નિશ્ચયસુત્ર (નિશ્ચયન), (૨) પરીસદ્ધ (પરીસદ્ધ), (૩)
 ચતુરંગિજ્ઞ (ચતુરંગીય) (૪) અસખ્ય (અસરકૃત) (૫)
 અકામમરણ્ય (૬) નિમિષિકા (નિમિષીય), (૭) એરુપ્ત
 (એરુપ્ત) (૮) કાલિનિજ્ઞ (કાલિનીય) (૯) નિમિષપન્થજ્ઞ
 (નિમિષપન્થીય), (૧૦) દુમપત્તય (દુમપત્તય), (૧૧) બાહ્યસુખજ્ઞ
 (બાહ્યસુખીય) (૧૨) હરિએસ (હરિએસ) (૧૩) ચિતસમૂહ
 (ચિતસમૂહીય) (૧૪) ઉસુઆરિજ્ઞ (ઉસુઆરીય) (૧૫) શ
 મિદ્યુ (શમિદ્યુ) (૧૬) સમાહિતાયુ (સમાધિસ્થાન) (૧૭)
 પાનમમણિજ્ઞ (પાનમમણીય), (૧૮) સમ્પદજ્ઞ (સમ્પદીય),
 (૧૯) મિયચારિયા (મિયચારીય) (૨૦) નિમિષિકા (નિમિષીય)
 (૨૧) સમુદ્ધપાતિ જ (સમુદ્ધપાતીય), (૨૨) રહનેમિય (રહનેમીય)
 (૨૩) કેસિગોપમિજ્ઞ (કેસિગોપમીય), (૨૪) સમિષ્ઠા (સમિષ્ઠીય),
 (૨૫) જગદ્ધર્મજ્ઞ (જગદ્ધર્મીય) (૨૬) સામાચારી (સામાચારી)
 (૨૭) ખતુરિ જ (ખતુરીય) (૨૮) મુદ્ધપત્તય (મુદ્ધપત્તય)
 (૨૯) અપમાય (અપમાય) (૩૦) તર (તર), (૩૧)
 ચરણ (૩૨) પમાયદ્ધા (પમાયદ્ધા) (૩૩) કમ્પપયક (કમ
 પ્રતિ) (૩૪) રહેસા (રહેસા) (૩૫) અચ્યુતારમગ્ય (અચ્યુતાર

૧ આ દુસ્વરૂપ નિર્દેશી છે. જ્યારે વીસમું અંગપદનું નામ નિર્દેશીય છે.
 ૨ પત્રપ્રમાણ ૧૭માં પાન ૧૫ આ નામ છે.

નામ) અને (૩૬) જીવાજીવિભક્તિ (જીવજીવિભક્તિ) ૧

નિપય—(૧) નિનય એ ધમનુ મૂળ છે તેથી આ પદ્ધતિ
અત્યંત અધિકાર અપાશે (૨) પરીણેના નામો અને
એનું સ્વરૂપ છે (૩) મનુષ્યના ધમનુ નરજી થકા અને સવમ એ
વમના ચાર અંગેની દુનિયત સર્વાઈ છે એ માટે પ્રવર્ત કરાવે છે ઉપદેશ
છે (૪) પ્રમાણના પ્રકાર અને એનો ત્યાગ કરવાની વાત વિચારાઈ છે (૫)
અકામ-મરણ સકામ-મરણ હવાઈ મરણના બે વિચારાયા છે (૬)
મુલક સાધુનું સ્વરૂપ છે (૭) ઉરમ (ધેડુ), કાકણી ફેરી રવેપાર અને
સમુદ્ર એ પાચન, દ્વારો અપાયા છે (૮) નિર્વાસતા સમગ્રવત માટે
કપિતનું ચરિત્ર અપાયું છે (૯) જનમિ સામના પ્રત્યેકબુદ્ધી દીક્ષાનો
અધિકાર છે એમા બાકાણું રૂપમા આવેલા હૃદ સાથે નમિને ધરેલા
સનાતન વજ્રન છે (૧૦) ઝાઝા પાદમાના ઉદાહરણ દ્વારા એક સમય
પણ પ્રમાણ ન કરાવે છે ઉપદેશ અપાયો છે (૧૧) જુદાજુદા બાળ
અનુદ્યુતપણ સમગ્રની અનિનીત અને વિનીતતા સ્થાપે જાણાયા છે
(૧૨) તનની સમૃદ્ધિ વજ્રવત માટે અરુણ કુમમા જ મેલા દરિકેશન

૧ યમનાય (સ ૫૬) મા ૭ ૩૬ નામો અપાયા છે તેમા જુદા દિવસમા ને ૪વીસ
માના નામ અનુક્રમે દુરિત્વિન્ય (પુરુષવિદ્યા) આ પદ્ય ૧૦૦ (અનાયદ્ર ત્યા) અને
પ્રાયમ-કેસિન (ગૌતમકેસરીય) છે નમિય નસુરિએ સુખમોવામા ૧, ૨ ૧૦ ૧૧,
૧૨, ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ને ૩૬મા સુસ્વક નિર્મનરીય
બોદાઈવ દુમનર જુદાજુદા દરિકેસીય, રિવસમ્બૂદીય બદનમ સમાધિ, મુજા
તુતીય મદાનિર્મ ધીમ પ્રવરમાન, મોગમાનવતિ સમ્યક્ત્વપદક્રમ તથેમાર્ન
વતિ વરણવિધિ પ્રમાણસ્થાન અને અનમારમાનવતિ એમ નામ આપ્યા છે
૨ તનુ વેપારીની વાત બાઈબલની કથાનું સ્મરણ કરાવે છે સરખારો Matthe
(xix 14) ને Luke (xix 11), વિષે માટે જુઓ HIL (vol
II, p 467, ff) ૩ આ તેમજ ૧૨-૧૪ ૨૨ ૨૩ ને ૨૫ પ્રાચીન પોસ્ટિક
કથાનો પૂરી પાડે છે ૪ એમની દર્શક જનક વિદેહી અને પુરખા Marcus
Aurelius (માકસ એસ્ટ્રીયસ) નું સ્મરણ કરાવે છે

નામના મુનિનું ચરિત્ર અપાયુ છે (૧૩) નિદાનનો દોષ દર્શાવતા
 રિત્ર અર્થ મુનિનું ઉદારણ અપાયુ છે આમાં પૂર્વ જન્મના
 સંબંધને-ચક્રવર્તી સંબંધને સંબંધનો લાભ કરી દીક્ષા લેવાનું એના પૂર્વ
 જન્મના બાપ ચિત્ત—શ્રમણ સમજાવે છે (૧૪) પુરોહિત અને એના બે
 પુત્રો વચ્ચેના મનાઈ છે એ વધુ તેમજ પુરોહિતની પત્ની અને ‘કુંડુ
 માર પુરુષા જ એના રાજા અને એની રાણી એ છે એ દીક્ષા લીધી એ
 રાજાના ર (૧૫) ઉત્તમ સાધુના લક્ષણ વિચારાયા છે (૧૬)
 પ્રત્યક્ષના દસ રથાનો—સમાધિરથાનો કે જેમાં પ્રત્યક્ષની નવ વાડ
 આવી જાય છે એ આમાં સમજાવ્યા છે (૧૭) પાપરથાનો સેવનારા
 નમણનો અધિકાર છે (૧૮) ભોગના લાભરૂપ સવિતિ ઉપર સજવની
 કથા છે (૧૯) મૃગાપુત્રની કથા છે અમણને જોઈને રાજપુત્ર મૃગાપુત્રને
 ‘જાતિરમણ’ યાન ધાય છે અને એ દીક્ષા લેવા માતાપિતાની રજા
 માં છે ત્યારે તેઓ અને એની મુશ્કેલીનો સચોટ ખ્યાલ કરાવે છે પણ
 એનો રહિયો આપી એ દીક્ષા લે છે (૨૦) અનાયતાની બાવના પર
 અનાય મુનિની કથા છે (૨૧) એક ન્તર્યા ઉપર મમુદ્રપાલની કથા
 છે (૨૨) ઉસાધી રાજમતી અને નેમિનાયના મોટા બાઈ રથનેમિ સાધુ
 વચ્ચેનો સંવાદ છે (૨૩) મૌતમરનામી અને કેટલી વચ્ચેનો આ સંવાદ
 છે એમાં ચતુર્થામ ધર્મ અને પચ્ચસિસિત ધર્મનો સમ નય તેમજ
 સચેતકત્ર અને અચેતકત્રની સાચી સમજણ તેમજ ફેટલાક ઈકાયાકરૂપ

૧ મુનિ અને અનિમાની પુરોહિત વચ્ચેનો આ સંવાદ છે એમાં ખરે
 ખાસીયત સમ નવાવું કે સારો દિવસે આ બારમાં અનુવચનનું નાલક (ક્રમાંક
 ૪૪૧) સાથે સંબંધ કયું છે તુઓ Z D M G (63 1809 171 ff)
 ૨ ૧૪માં અનુવચન મળે તુઓ નલક (ક્રમાંક ૫૦૯) અને Z D M G
 (62 1901 720 ff) ૩ આ અનુવચનમાં કયું છે કે ખા એ વામુદેવના
 પુત્ર છે અને નેમિનાય એ વામુદેવના બાઈ સમુદ્રવિત્ત્યના પુત્ર છે રાજમતી એ
 ઉત્તરનેનની કુત્રી અને કસની બિન નાય છે અને એની સમાધિ નેમિનાય સાથે
 થઈ હતી અરરપરસના સંબંધ માટે તુઓ HCLJ (૫ ૧૫૧) ૪ આ
 પ્રશ્નોનું સ્વરૂપ કરાવે છે

અને ઉત્તરો છે (૨૪) પાત્ર સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ આઠ
 વચનમાતાનું સ્વરૂપ ■ (૨૫) જ્યેષ્ઠ મુનિ અને યજ્ઞ કરનાર
 બ્રાહ્મણ વિજ્યેષ્ઠ વચ્ચેનો સવાદ છે એમા સાચા પ્રાહ્મણ્યવાદિનું
 સ્વરૂપ સમજાવાયું છે (૨૬) સાધુઓની દસ પ્રકારની સામાયારીનું
 નિરૂપણ છે (૨૭) ગણિમા જગન્ના દદા ત દ્વારા ઉપનય અપાયો છે
 (૨૮) મોક્ષમગના રાનાદિ સાધનોનું સ્વરૂપ છે આ અજ્ઞપણ
 તવાર્યાધિના પાપારૂપ જણાય છે (૨૯) સવેગ નિવેદન ધમશ્રદ્ધા
 વાદિ ૭૩ દ્વારનું નિરૂપણ છે (૩૦) તપના પ્રકારો અને ઉપ
 પ્રકારોનું વર્ણન છે (૩૧) ૧, ૨ એમ સખ્યાના ક્રમે ચરિત્રનું સ્વરૂપ
 આલેખાયું છે (૩૨) પ્રમાણ-રાગ દ્વેષ મોહ અને કપાયોનું સ્વરૂપ
 સમજાવાયું છે (૩૩) કમના પ્રકાર ઇલાલિ નિરૂપણ છે (૩૪)
 નેશ્યાના પ્રકારનું સ્પષ્ટીકરણ છે (૩૫) અનગાર એટલે ધર વગરના-
 પ્રાધુઓનો ભાગ સમજાવાયો છે (૩૬) જીવ અને અજીવના પ્રકાર
 વાદિ વિરત્ત વર્ણન છે આની ૨૬૬મી ગાથાને આધારે કેટલાક કહે
 છે કે મહાવીરરાખીએ નિર્વાણ સમયે આ ૩૬ અજ્ઞપણ પ્રકારના દુતા રે

સ કલ્પના અને કર્તૃત્વ—જોદોના સુતનિપાતનું સ્મરણ કરાવનારા
 અને ધાર્મિક કાવ્ય તરીકે આગમોમા ધર્મકર્તૃનું સ્થાન જોગવનારા આ
 આગમના કેટલાક અજ્ઞપણ અગમર્થો ઉદ્ભવેલા છે કેટલાક જિનભાષિત
 છે તે કેટલાક પ્રત્યેકબુદ્ધસવાદરૂપ છે આમ આની નિજજુતિ (ગા ૪)માં
 કહ્યું છે 'પાઠ્ય ટીકા' (પત્ર ૫ આ)મા કેતુ ■ કે પરીસદ દિલ્હિનાયમાથી
 ઉદ્ભવ્યું છે, દુમપુસ્કિયના પ્રણેતા મહાવીરરાખી છે, કાવિલીયના કર્તા
 પ્રત્યેકબુદ્ધ છે અને કેસિગોત્રમિજ્જ કેથી અને ચોતમના સવાદરૂપ છે

૧ ધર્મપદના ૨૬મા શ્લોક-વચ્ચ સાથે આ સરખાવય તેમ છે ૨
 આત્માતમજ મજારાજ આ વાત સ્વીકાર્યા નથી (જુઓ જૈન ધર્મવિષયક પ્રતોત્તર)
 ૩ જુઓ HIL (Vol II p 466). વૈદિક સાહિત્યમા ભગવદ્ ગીતાનું
 જે સ્થાન છે તેવું સ્થાન જૈન સાહિત્યમા ઉત્તરજય જણાય છે

બીજા અને સોળમા અજ્ઞપથનો પ્રારંભિક ભાગ અને ૨૮મું અજ્ઞપથ સિવાયનું લખાણુ પદ્યમા છે અને એની સખ્યા ૧૬૪૩ની છે. શુધ્ધિને કહ્યું છે કે ઉત્તરાર્ધપનસૂત્રના આરંભમા લખાયેલા અજ્ઞપથનો આ ઉત્તરોના મોટા ભાગ (bulk) કરતાં ૨૫૪૫થે અર્વાચીન છે આ દર્શીકત આચાર (૨૧૫)ની આચારિને અંગે પણ કહી શકાય તેમ છે ૧

વિવરણાદિ—અતિપ્રાચીન (archaic) ને વિલક્ષણ રૂપોના ભણ્ડાર ૩૫ આ આગમ ઉપરની નિજલુપ્તિમાં લગભગ ૭૬૦ માયાઓ છે. ૬૧મી ગાથામા ભણ્ડારનો ૮૭મીમાં અજ્ઞપથનો અને ૧૦૪મીમાં ભવવ (ભગવાન) ધૂનસદનો ઉલ્લેખ છે આ માયાઓ પાછળથી ઉમેરાઈ હશે એમ લાગે છે અથવા તો આ ભાસની ગાથાઓ દ્વાવી જોઈએ ૧૪૮મી ગાથામા વાસવત્તા અને ઉપથનો ઉલ્લેખ છે ગા ૧૬૫-૧૭૮ સાત નિજલો વિરે અને ગા ૨૧૨-૨૨૫ સત્તર પ્રકારના મગ્ધુ વિષે દર્શીકત પૂરી પાડે છે ૨ આ આગમ ઉપર ભાસ રચાયેલું છે આની દેટલીક ગાથાઓ દે લા જો યુ સરચાવાળી આવૃત્તિમા નોંધાય છે આ આગમની સુરિણની એક તાકપત્રીય પ્રતિ વિ સ ૧૪૮૯મા લખાયેલી છે આ સુરિણુ ૪ સ ૧૬૩૩મા ડપાય છે સવદેવસૂરિને અને અભયદેવસૂરિને પોતાના 'ગુરુ' તરીકે યોગપાવનારા ધનપાલકૃત તિલકમજરીને તપાસી આપનારા, વિ સ ૧૦૮૬મા રંગે સચ રેલા અને ધાનાપદ' મચ્છના વાદિવેતાલ' શાન્તિસૂરિએ મૂળ તેમજ નિજલુપ્તિ એ બન્નેના રપટીકરણને અનુસરીને સરકૃતમા દીકા રચી છે પણ એમા કેકયાનકા પાઠ્યમા આપ્યાં છે અને એથી તો આ દીકા પાઠ્ય દીકા' તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામી છે આના પ્રારંભજના પાથમા

-
- ૧ જુઓ The Dasavyāliya Suttaની પ્રસ્તાવના (પૃ ૫ ટિ ૨).
 ૨ વિશેષ માહિતી મદ્રે જુઓ પૃ ૧૭૨ તેમજ HOLJ (પૃ ૧૮૦)
 ૩ વિમલસાગરજીણા શિષ્ય પદ્યસાગરજીણે આ ક્યાનકોનુ પ્રતિસરૂત આપ્યું છે આ ૧૧ના વિ સ ૧૬૫૦મા થઈ છે વિશેષ દર્શીકત મદ્રે જુઓ DCJM (Vol XVII pt 3 pp 73-74).

પદમા યુદ્ધિ અને વૃત્તિઓ આની પૂર્વે રચાયેલો ઉત્તેષ છે તેમાં યુદ્ધિ તો ઉપર જે નોંધાય છે તે જ લાગે છે વૃત્તિઓથી કમ સમજવાની છે તે બાજુ ગાંડી રહે છે પાછવ ટીકા (પત્ર ૧૫૨આ-૧૮૧અ)માં નિહતવાદ ધણી સરસ રીતે ચર્ચાયે છે આ ટીકાને 'શિષ્ય દિતા' તેમજ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-ગૃહ્યવૃત્તિ' પણ કહે છે એના અન્તમાં જે પ્રસરિત છે તેનો સારાસ ઉત્તરંગી અગ્રેજ પ્રસ્તાવના (૫ ૫૩-૫૪)માં શાર્પેટિયરે આપ્યો છે આ પ્રસરિતમાં બિત્તમાય નગરનો ઉલ્લેખ છે મૂળ નિબંધુત્તિ તેમજ આ પાછવ ટીકાની એક તાડપત્રીય પ્રતિ વિ મ ૧૩૪૩માં લખાયેલી છે આ ત્રણે મૂળ વગેરે દે લા ને પુ. સસ્થા તરફથી હપાયા છે^૧ પાછવ ટીકાની બીજી તાડપત્રીય પ્રતિ વિ સ ૧૪૧૪માં લખાઈ છે વડ મન્ના ઉદ્દલોતનસૂરિના શિષ્ય આશ્રદેવના શિષ્ય નેમિચન્દ્રસૂરિએ (જેઓ પહેલા દેવેન્દ્રગણિ તરીકે નિહિત હતા તેમણે) ચુરુનધુ મુનિચન્દ્રસૂરિના કહવાથી આ આગમ ઉપર વિ સ ૧૧૨૯માં સરફતમાં 'સુખગોષ્ઠા' નામની ટીકા^૨

પાછવ ટીકા ને આધારે રચી છે એટલું જ નહિ પણ એમાં અપયેની અનેક કથાઓ શબ્દે લખા પાછવ ટીકામાં ઉદ્કૃત કરી છે માણિકચશેખરસૂરિએ દીપિકા રચી છે જિનસાગરસૂરિના શિષ્ય કમલ સયમ ઉપાધ્યાયે વિ મ ૧૫૪૪માં ઉત્તર૦ ઉપર 'સર્વાધસિદ્ધિ' નામની વૃત્તિ રચી છે એ મૂળ સહિત ત્રણ બાગમાં ઇ સ ૧૯૨૩થી ૧૯૨૭માં હપાયા છે સિદ્ધાન્તસાગરસૂરિના શિષ્ય કીર્તિવ નભગણિએ વિ સ ૧૫૫૨માં દીપિકા નોરે જોષને વૃત્તિ રચી છે મુનિરિમલના શિષ્ય ભાવવિજયે વિ સ ૧૬૮૯માં શેદિપ્તીપુર માં વૃત્તિ રચી છે અને તેમ કરવામાં એમના ચુરુઆઈ નિજમદ્દયગણિએ એમને સહાયતા આપી છે આ વૃત્તિ મૂળ સહિત બે બાગમાં ને આ સ તરફથી

૧ જુઓ ૫ ૧૭ ૨ ચુરુઆઈ અર્થાત્ જે ૧ ચુરુના શિષ્ય ૩ ૨૨માં અનન્યપુત્રત દૃષ્ટ્યુચિત્રતુ વિસ્તૃત સ્વરૂપ દેવે નમણિએ આ ટીકામાં આપ્યું છે એનો અગ્રેજ અનુવાદ શાર્પેટિયરે તૈયાર કરી મૂળ સહિત Z D M G (64 1910 397 ff)માં હપાવ્યો છે

ઉપાર્થ છે જ્યક્ષીતિની દીકા મૂળ સહિત હી ૬ તરફથી ૪ સ. ૧૮૦૬માં અને લક્ષ્મીપ્રીતિના શિષ્ય લક્ષ્મીવસ્ત્રમે વિ સ. ૧૭૪૫(૧)માં રચેલી રૂતિ ૪ સ. ૧૮૨૦માં પ્રસિદ્ધ થયેલી છે

શાપેટિયરે ઉત્તર૦ સમ્પાદિત ક્યુ' છે એમા અગ્રેજીમાં વિસ્તૃત ઉપોદ્ધાત છે અને એમા આગમો વિષે બિહાપોદ્ધ છે આ સમ્પાદન Archives d Etudes Orientales (Vol 18) તરીકે ઉપસહા(Uppasala)થી બે ભાગમાં ૪ સ. ૧૮૨૨માં પ્રસિદ્ધ થયુ છે

ભાષાન્તર-S B E (Vol XLF)માં ઉત્તર૦નો વાકાળીએ કરેલો અગ્રેજી અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થયો છે જે ૪ મ સ. તરફથી મૂળ ગુજરાતી ભાષા તર સહિત બે ભાગમાં અનુક્રમે વિ સ. ૧૯૮૧ને ૧૯૮૨માં છપાયેલુ છે ૫ જે ■ થમાલા-૧૩" તરીકે ઉત્તર૦જન્યજીનો હાવાનુવાદ મહા-વીરનામીનો અતિમ ઉપરેલ એ નામથી ■ સ. ૧૮૩૮માં છપાયો છે અ. ૨૭નો અનુવાદ ગળિયો બળદ' એ નામથી શ્રીમહાવીરકથા (૫ ૪૬૪-૫)માં અપાયો છે અ. ૧૨ ૧૪ ૧૬ અને ૨૩ના મે કરેલા સમ્પ્રલોકી અનુવાદ અહીંના (સુરતના) સામાદિક નામે 'ગુજરાતમિત્ર તથા ગુજરાતદપણ ના તા. ૧૬-૨-૪૭ તા. ૬-૪-૪૭, તા. ૩-૩-૪૬ અને તા. ૩૧-૮-૪૭ના અક્રમાં અનુક્રમે છપાયા છે ઉત્તર દીકામાંથી બણી કથાઓનો અગ્રેજી અનુવાદ Hindu Tales એ નામથી જે જે મેયરે કરેલો છે આ દીકાના પત્ર ૫૬આ-૬૫આ, ૮૫આ-૮૫આ, ૩૭આ-૪૩આ ૧૨૪આ-૧૨૫આ, ૧૮૫આ-૧૮૭આ, ૨૩૪આ-૨૩૬આ અને ૨૭૮આ-૨૮૨આ માની પહેલી બે કથા ઐતિહાસિક છે જ્યારે બકીની પાંચ પામિક છે આ સાતે કથાઓનો હિંદી સારાંશ પુ. ૬માં અપાયો છે

૧૬સરેયાવિય (રેશવૈકલ્પિક)—સુધમસ્વામીના શિષ્ય જ નુ

૧ આની નિમ્નલિપિમાં ૭ વાર (જુઓ આ ૧ ૭ ૧૨ ૧૪ ને ૨૫) આનો 'સમ્પ્રલિપ્ત' તરીકે અને બે વાર (જુઓ આ. ૬ ને ૩૬૭ અવ્યકર) દરવેયા વિય તરીકે ઉલ્લેખ છે ૨ આ નામના અર્થ માટે જુઓ HOLJ(૫ ૧૫૪)

સ્વામીના શિષ્ય પ્રત્યવસ્વામી ઇ સ પૂર્વ ૪૧૩માં કે એની આસપાસમાં જોન
સઘના નાયક બન્યા એમના પછી એમના શિષ્ય ૧૨૫૫ ભવ (સેનજ
ભવ) સ્થિર ઇ ■ પૂર્વે ૪૦૭માં કે એની આસપાસમાં નાયક બન્યા
એઓ ચૌદ પુત્રના ધારક હતા એમણે એમના પુત્ર મનગ (મનક) માટે
દસવેયાલિયની યોજના કરી આના રચનાવર તરીકે વીરસવત્ ૭૨ (ઇ
સ પૂર્વે ૪૫૫) નો ઉદ્દેશ કરાય છે આમાં દસ અજગયણો છે તેમાં
પાયમાનેએ ઉદ્દેશ અને નવમાને ચાર ઉદ્દેશ ૩ બાકીનાને ઉદ્દેશ નથી
ચોથા અજગયણના પ્રારંભનો ભાગ મઘમાં છે નવમા અજગયણના ચોથા
ઉદ્દેશમાં કેટલોક ભાગ મઘમાં તો કેટલોક પઘમાં છે બાકીની તમામ
કૃતિ પઘમાં છે બાપણે આના અજગયણના નામ એના વિષય સંકિત નોધીશું

(૧) દુમપુરિદ્યા (દુમપુરિપિકા)—જગતના દૂનમાથી બમરો રસ ચૂસી
લે છતા તેને હજી ન કરે તેમ જમણુ વતે એ વાત બહી કહેવાઈ છે
પહેલા પઘમાં અહિંસા સવમ અને તપને ધર્મના અંગ ગણાવાયા છે
અને આ ધર્મની પ્રથમા ક્ત્રાઈ છે (૨) સામત્તપુરનગ (સામત્તપ
પૂર્વિક)—હઝાઓ ઉપર વિજય મેળવવાથી અને બોગોથી વિરક્ત રહે
વાથી સાધુતા પમાય છે હજી ને આઠમાં પઘમાં અમ ધણુ અને
ગન્ધણુ સપનો અને નવમામાં હઠ નામની વનરપતિનો ઉલ્લેખ
છે (૩) ખુરિદ્યાયારકહા (કુનિકાચારકયા)—સાધુને ન આવશ્યવા
જેવી ત્રેપત બાનતો છોવાઈ છે આને આદાર પ્રસાધન કીડા ઇસાદિ
સાથે સમ્મન ઇ આઠમાં પઘમાં સાત જાતના મીઠાનો ઉલ્લેખ છે
(૪) જગજીવણિયા (પદુરવનિકા)—આનુ બીલુ નામ ૨ ધર્મ
પદ્યજીતિ છે આમાં ■ રવનિકાચોનુ તેમજ પાય મહાવતોનુ સ્વરૂપ
અપાયેનુ છે અન્તમાના ૧૩-૨૫ પછોમાં આત્મોત્તરના પદ્યધિયા
સમજવાયા છે (૫) પિરુસખા (પિરુસખા)—ચિંતા માટે જતી વેળા
રાખવાની સાવધાનતા અને નિરવઘ આદારમહણુની વિધિ સમજવાઈ છે

૧ વીરસવત્ ૩૬માં જ એલા આ મુવકેવણી વીરસવત્ ૬૮માં સ્વર્ગ વચર્ચા. ૭૭
૨ આ સ ઇ (પૂ ૩૨) ૨ જુઓ આ અજગયણુ તેમજ એની વિગતજીતિ (આ ૧૬)

(૧) ધર્મમૃદામ (ધર્મધર્મ) — આનુ બીજુ નામ મહાવારકદા^૧ છે આમા પાંચ મહાવરો કેવી રીતે પાળવા તે બતાવાયુ છે (૭) વક્ત્રુદિ (વાક્યશુદ્ધિ) — સાધુની ભાષા કેવી હોવી જોઈએ એ અહીં વિસ્તારથી દર્શાવાયુ છે (૮) આચારપ્રતિષ્ઠિ (આચારપ્રશિક્ષિ) — ઉત્તમ આચારનો કલ્પનાર મેળવવા અમણે શુ કરવુ જોઈએ એ પહેલા પદમા દર્શાવાયુ છે એમાં અને ૬૬૫ અન્યપણુ સ્મરણ કરાવનારો છે જીવનિબંધને લગતો રિવજ આના પછીના ૧૭ પદોમા આલેખાયો છે બિહા ચર્ચાના નિયમો અને શ્રમણના આચારજૂલ ગુણોનુ નિરૂપણ બાકીના પદોમા છે ૫૧મા પદમા નક્ષત્ર સ્વપ્ન યોગ, નિમિત્ત મન્ત્ર અને બાજી રીતે ગૃહસ્થ સાથે વાત કરવાનો સાધુને નિયમ કરાયો છે (૯) વિદ્યુચ્ચસમાધિ (ચિન્તનસમાધિ) — શુર પ્રત્યે ચિન્તન અને એમની સાધનુ વળન પરિપક્વેનુ સદન, વાણી પર સચમ તેમજ ચિન્તન-સમાધિ શ્રુત-સમાધિ તપ-સમાધિ અને આચાર-સમાધિના ચાર ચાર પ્રકારનુ સ્વરૂપ એમ વિનિષ્કરિયો આલેખાયો છે (૧૦) સર્વલક્ષ્ય (સર્વિધુ) — આચાર શ્રમણનુ સંક્ષિપ્ત પણુ સનોટ નિરૂપણ છે

બીજુ નામ — નકનકા (રતિવાક્યા) અને વિવિધચરિયા (વિનિમ્ત-ચર્ચા) એ નામની આ બે ચૂલા ઉપર બદનાદુસ્વામીની નિજનુત્તિ છે એટલે એ એટલી તો પ્રાચીન છે જ સચમમા સાધુ રિયર રહ્યું અને ફરીથી ગૃહસ્થાશ્રમમા જવા તૈયાર ન થાય એ જાતની સમજણ પહોંચી ચૂલામાં અપાઈ છે બીજુ ચૂલામા સંસાર-પ્રવાહથી વિપરીત ચાલવાનો ઉપદેશ અપાયો છે આમ ચાલનાર અમણની ચર્ચા વિશે વિચાર કરાયો ॥

૧ બાકી પદોથી આગળ આ ચૂલાને કેવણે કેટલી એમ હતું છે નિજનુત્તિ અને શ્રુતિનુચ્ચ બાકી ઉત્પત્તિ વિષે કોઈ કથા નથી દરિમન્સુરિની રીત (પત્ર ૨૦૦અ)મા કોઈ આર્ચ સીમ પરસ્વામી પાસેથી એ લાબ્યાની વાત છે, બ્યારે પરિરિટ પર્વ (સ. ૬ સ્કે. ૬૦-૮)મા તો આ બંને ચૂલા તેમજ આચાર અને વિનુત્તિ એ ચાર રચૂલમદની બિન સાચી નેજા સીમન્ધરસ્વામી પાસેથી રીપ્તી લાબ્યાની વાત છે

નિર્ચૂલ—દસવેવાલિયની નિબલુતિ (ગા ૧૬-૧૭) માં કહ્યું છે કે આયોપવાયમાંથી ધમ્મપત્તિ, કમ્મરપવાયમાંથી પિડેસણા સમ્મપવાય માંથી વક્કસુદ્ધિ અને નવમા પુનના ત્રીજા વસ્તુમાંથી બાકીના ભાગનું નિચૂલણ કરાયું છે મતાન્તર પ્રમાણે બાર અમરપ મલ્લિપિડગમાંથી આ મૂલસુત્તનું નિચૂલણ કરાયું છે જુઓ ગા ૧૮

સન્તુનન—ધમ્મપલ્લુ અઠત્ત સ્મરણ કરાવનારા દસવેવાલિયનું અ ૨, પછ ૧ સયુત્તનિકાવ (ન દનનગ્ગ કુમ્મ ૫ ૭) સાથે અને અ ૨ પછ ૭ વિમવન્તભત્તક (કમાક ૬૯ ૫ ૩૧૧) સાથે મળતા આવે છે આ તે પ્રાચીન પાનિ સાદિલની અદ્વિભાગદી સાદિલ સાથે સમાનતા છે એના નમૂનારો ઉપેક્ષ છે અ ૨ પછ ૭ ૧૧ ઉત્તરજ્ઞપથ (અ ૨૨ પછ ૪૨-૪૪ ૪૬ ૪૮) સાથે અક્ષરત મળે છે અ ૪માંથી મહાનનોને અંગેની કલિકાઓ આધાર (સુપ ૨ અ ૧૫) ના અન્તિમ ભાગ સાથે મોટે ભાગે મળી આવે છે અ ૭ને આધાર (સુપ ૨ અ ૪) સાથે મરખાવતા એમ બાસે છે કે અ ૭નું લખાણ તે આધારના મઘનું પદ્ધત્તમક રૂપાન્તર છે અ ૧૦ અને ઉત્તરજ્ઞપથ (અ ૧૫) વિનય, નામ ૭ અને પ્રત્યેક પદના અન્તના સ મિજલ પૂરના ભાગની બામતર્મા મળતા આવે છે પ્રો એ એમ બાદેએ Parallel Passages in the Dāśavaikālika and the Ācārāṅga નામના ૧લેખમાં આધાર (સુપ ૨) ની ત્રીસ કલિકાનું દસવેવાલિયના કેટલાક પદો સાથે સામ્ય દર્શાવ્યું છે

વિષયસાદિ—દસવેવાલિય તેમજ એની બે ચૂલાઓ ઉપર ભદ્રનાદુ-સ્વામીએ રનિબલુતિ રચી કે મૂળ સદિત આ નિબલુતિની પ્રો લોપમને

૧ આ લેખ New Indian Antiquary (Vol I No 2 pp 130-137) માં ઉપાયો છે ૨ આની ગા. ૮૨માં જે ગોવિન્ વાચકનો ઉલ્લેખ છે તેઓ યુ નંદીની પદાવધીમાં નાચાજીનના શિવ તરીકે ઉલ્લેખાયેલા ગોવિન્દ (ઈ સ. ૩૫૦) થી શિત્ત છે કે ગા. ૯૮ ૧૧૫માં ક્ષિપ્રવચ્ચાથી યવનાર સાધુને રસોઇ કરનારને દાસે થતી દિસા કેમ ન થાયે એ વાત વિસ્તારથી સમ વર્ણવે છે

સમ્પાત્તિ કરેલી આવૃત્તિ ZDMG (Vol 46, pp 581-663) મા પ્રસિદ્ધ થઇ છે એમા નિજ્જલુત્તિના કયાત્મક ભાગની ચકાસણી છે તેમજ વિવરણાત્મક માહિત્ય વિષે રિસ્ટન બ્રિટાપોલ છે આ આગમ ઉપર ભાસ

■ અને એમા લગભગ ત્રેસઠ ગાથા છે પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે જિનતસમશ્ચિ મહત્તરે રમેલી ૧ નુણિજુ ન ક સરથા તરફથી ઇ સ ૧૯૩૩ મા પ્રકાશિત થઇ છે મૂળ તેમજ ઉપયુક્ત નિજ્જલુત્તિ અને ભાસ ઉપર દરિમત્સરિએ વૃત્તિ રી છે અને આ તમામ દે લા સરથા તરફથી રજપાયા છે આ આગમ તેમજ એની બે ચૂલા ઉપર સમયસુ દરમશ્ચિએ રિ જ ૧૧૮૧ મા દીઠા રમી છે અને એ મૂળ સહિત થીજિનવસ સરિજી મ ધરતન માતા ના પહેના રત્ન તરીકે જૈન બધુ સમાજ તરફથી વિ સ ૧૯૭૫ મા છપાઇ છે અ દન-જૈનાગમ-મ યમાલામાં મ યાક ૧ તરીકે આ આગમ છાયા અઘાતકત્રક અવચૂરિ દરિતમત્સરજૂત ' સાભાગ્ય ચદ્રિકા ' નામની હિન્દી દીઠા ભૂમિકા, સહિત વિવિધાનુક્રમશ્ચિકા અને રાજકોટ સહિત ઇ સ ૧૯૪૦ મા પ્રકાશિત થયેલ છે ગ્રા યુશ્ચિગે દસવેયાનિયતુ ઇ સ ૧૯૩૨ મા સમ્પાત્તિ કયું છે એમા અગ્રેજીમા બાપાન્તર અને ટિપ્પણો છે આ સમ્પાત્તિ ફેક આશુદ્ધ કન્યાશુદ્ધ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયુ છે

બાપાન્તરાદિ—ગ્રા લાયમેને દસવેયાલિપ (અ ૧-૩) તુ જમન બાપાન્તર કયું ■ ગ્રા કાથીનાથ વાસુદેવ અભ્યકરે દસવેયાનિયતુ અગ્રેજી બાપા તર તૈયાર કરી એ મૂળ નિજ્જલુત્તિ અને ટિપ્પણો સહિત ઇ મ ૧૯૩૨ મા પ્રસિદ્ધ કર્યું એ પૂર્વે જૈન મહિલામઝણ (મુબઇ) તરફથી મૂળ ગુજરાતી આધાન્તર સહિત છપાવાયુ હતુ એ દી ઉપાધ્યેએ અગ્રેજી પ્રસ્તાવના અનુના અને ટિપ્પણ સહિત મૂળ પમે કટકે છપાન્યુ છે અ ૧૦ ને।

૧ આ શુદ્ધિમાની ત્રણ કથાઓનો દિલી સારાસ પુ.ક મા ૫ ૧૦૧-૧૦૫- મા કથાએ છે ૨ ગુણે ૫ ૧૮ ૩ રસિ-નિધિ-શુદ્ધાર ૪ ઇ સ ૧૯૩૮ મા જે આની બીજી આવૃત્તિ કપાઈ છે તેમા નિજ્જલુત્તિ અપાઈ નથી ૫ પહેલામા અ ૧-૬ છે ન્યારે બીજામા અ. ૭-૧૦ તેમજ બે ચૂલા છે

૬૬૫)ની આ એક પ્રણામ (off-shoot) ગણાય છે, અને આમ એના કર્તા પણ ભક્તગુરુસ્વામી છે આને આ ને સ્વરૂપમા મળે છે તેમા આના ઉપરની ભાસની પણ કેટલીક ગ્રામ્ય ભેદાચ છે ' ઓહ ' નો અર્થ સંદેષ, સામાન્ય એમ થાય છે આ ઓહનિઃશ્ચુતિમાં બહુ સૂક્ષ્મ રિચિતો ન આપતા સામાન્યપણે દર્શાવેલો અર્થ છે આમા ચતુર્ધ્વગતિનોગતિ પ્રાધાન્ય છે ચરણસમિતિ ચરણસમિતિ પ્રતિસંખન દ્વાર પિંડક-દ્વાર, ઉપધિનુ નિરૂપણ અનાપતનનુ વજન પ્રતિસેવના-દ્વાર આશ્વાસના-દ્વાર અને વિશુદ્ધિ-દ્વાર એ બાબતોનુ અહીં નિરૂપણ છે ઓહનિઃશ્ચુતિ ઉપર જેમ ભાસ છે તેમ નુદિષ્ણ પણ છે પણ એ અપ્રસિદ્ધ છે ઓહનિઃશ્ચુતિ ઉપર દોષચરિએ જે ટીકા રચી છે એ તો મૂળ સદિત હપાયેલી છે ૩

પદ્ધિપદ્ધતિ (પાશ્વિકપદ્ધતિ)—આ પુણ્યમક રૂતિ (liturgy in verse) ને કેટલાક મૂલપદ્ધતિ ગણે છે આમા પ્રારંભમાં પાંચ મહાવનોનો નિદેશ છે અને ત્યાર બાદ આત્મચિન્તન નામાચરિ છે આ સુતમા ક્ષમા શ્રમણોને નમસ્કાર કરાયો છે પાશ્વિક પ્રતિક્રમણ કરતી વેળા સાધુઓ આ સુત બોલે છે આ સુતમા પાશ્વિક દિવસે કરવાના પ્રતિક્રમણની વિમલ છે પ્રતિક્રમણ એ નોયુ આવશ્યક ગણાય આ દિસામે આ આવશ્યકપદ્ધતિ પેટાસૂત છે ૪ ચરોહરચરિએ વિ સ. ૧૧૮૦મા ' સ્ત્રી સુખવિભોધા ' નામની રૂતિ સદિત આ પદ્ધિપદ્ધતિ હપાયુ છે ૪ ચરોહરચરિના પ્રદિપ્તિ રૂતિએ પદ્ધિપદ્ધતિ પર અવચૂરિ રચી છે

૧ પાંચ મહાવનો સાધુમર્મના દસ પ્રકાર સમયના સત્તર વિચારત્વના દસ અને પ્રદ્યુર્ધ્વની ચરિતના નવ તેમજ જ્ઞાનાદિ ગણુ તથાના બાર પ્રકાર અને કોષાદિ ચાર એમ સિતેર બેઠ બધુવા તુઓ ઓહનિઃશ્ચુતિસાસ (ગા. ૧) ૨ પિંડક વિશુદ્ધિના ચાર પ્રકાર સમિતિના પાંચ જ્ઞાનનાના બાર પ્રતિમાના બાર હિંદુધર્મના નિમજ્જના પાંચ પ્રતિવેખનાના ચરિત, ચરિતના ગણુ અને અભિનિમજ્જના ચાર એમ સિતેર બેઠ છે (જ્ઞાન ગા. ૩) ૩ તુઓ ૫ ૧૦ ૪ તુઓ ૧ સા. સ. ૬ (૫ ૮૪) ૫ તુઓ ૫ ૧૦ ૬ એઓ વિ જ ૧૩૦૪ મુખી વિનિમાન દવા

પ્રકરણ ૧૬ દસ પદ્મજી

જે તીર્થ કરને નેટલા શિખો ઔપાતિકી વેનચિકી, કામિકી અને પારિણામિકી એમ ચાર પ્રકારની જુદીથી વિભૂષિત હોય તે તીર્થ કરના સમયમા તેટલા દળર પ્રકીણક રચાય અને એમના તીર્થમા પ્રત્યેક ખુદના સખ્યા પશુ એટલી જ હોય આમ નદીની મતવગિરિસ્પરિકૃત ટીના(પત્ર ૨ ૮ આ)મા કહ્યું છે મહાવીરસ્વામીના ૧૪૦૦૦ ખુદિ શાળી શિખોએ પદ્મજી રચ્યા હતા એ જવા આજે મળતા નથી જે મળે ■ તેમાના આ સમિતિ તરફથી હપાયેલા ૧૬૨નો કુ અહીં સક્ષિપ્ત પરિચય આપુ છું આ પદ્મજીનો ચૈત્ર પરિચયેનુ રમરણ કરાવે છે

૧ ચક્રિસરણ (ચતુ યત્ર) — આને કુસવાલુખધિ-અનગપથ પથ કહે છે ૨ એમા ૬૩ ગાથા છે પહેલી સાત ગાથામા સામાયિકાદિ ૭ આવસ્થકોના ફળનો નિર્દેશ છે અને આઠમીમા ચૌદ સ્વપ્નોના નામ છે સાર પછી અરિકત, સિદ્ધ સાધુ અને કેવલજ્ઞાનીએ કહેલો ધમ એ ચાર શરણો, કુબુદ્ધાની નિ । અને સુજ્ઞ(સત્યાય)ની અનુમોદના એ બાબનો વિચારાઈ છે ઉલ્લી ગાથામા 'વીરભદ્ર' (વીરભદ્ર) શબ્દ છે એ હપાયે આ પદ્મજીના કર્તા 'વીરભદ્ર' છે એમ મનાય ■ આ પદ્મજી તેમજ બીજા ૪૧૪ સંસ્કૃત બધા સંદિત આં સમિતિ તરફથી હપાયે ■ ૫ આ ચક્રિસરણનો તેમજ આઉરપચ્ચક્રમાથુ ભવ પરિણામ અને સ્થાવરનો કનકવિજયએ કરેલો બાવાનુવાદ મૂળ સંદિત

૧ આત્મારામજીવ જૈન ધર્મવિષયક પ્રતોક્તરમા દેવિદય અને વીરચરને બેલા મૂક્યા છે અને સ્થાવરને ન ગણી એને જડલે ગચ્છાચાર અને મરણસમાધિનો ઉલ્લેખ કરાવે છે જુઓ નૈ સા. સ. ઈ (૫ ૮૧). મરણસમાધિ અને ગચ્છા ચારને જડલે ગચ્છાવિજય અને વીરચર આપી આં સમિતિ તરફથી દસ હપાયેલા ■ એન(૫ ૮૧) ૨ જુઓ નવમી ગાથા. ૩ આ ચક્રિસરણ અને વદુલવેવાલિય દે લા સરથા તરફથી છ સ. ૧૬૨૨મા હપાયેલ છે ૪ જુઓ ૫ ૧૩ અને ૧૭ ૫ જુઓ ૫ ૧૭

‘આરાધનાસાર’ એ નામથી વિજયદાનસુરિએ થમાળાના મત્રી હીરાલાલ રણછોડદાસ માસ્તર તરફથી વિ સ ૧૯૯૭મા પ્રકાશિત થયે છે. દે. લા. પુ. સંસ્થા તરફથી મન્યાક પદ તરીકે આ આગમ અવનૂરિ સહિત હપાયેન છે અને સાથે સાથે ત દુલ્લભેવાલિય અને એના ઉપરની વિજયવિમલકૃત જ્ઞાતિ પણ હપાયેલ છે.

૨ આહિરપચ્ચક્ષુખાણુ (આતુરપ્રત્યાખ્યાન)—આને બુદ્ધાતુર પ્રત્યાખ્યાન પણ કહે છે આમા એક દર સિત્તેર ગાથા છે દસમી ગાથા પછી કેટલોક ભાગ ગણમા છે ‘બાન-પડિત મરણ્યુ સ્વરૂપ પહેલી ૧૧૧ ગાથામા સમન્નવાયુ છે દસમી ગાથાથી પડિત-પડિત મરણ્યુ સ્વરૂપ વિચારાયુ છે ૩૫મી ગાથામા બાલ ‘મરણ્યુ બાન-પડિત’ મરણ્યુ અને ‘પડિત’ મરણ્યુ એમ મરણ્યુના ત્રણ પ્રકાર ગણનાયા છે વિષાદ૦ (સ ૧૩ ઉ ૭ સુ ૪૮૬)મા બાલ-મરણ્યુ અને પડિત-મરણ્યુ વિષે વિસ્તારથી વિચાર કરાયો છે ૨મા ૪૬-૫૬મા દિત્તિદિક્ષાનો અધિકાર છે તેની ગાથામા વીર રાખ વપરાયો છે એવી આના કર્તાનું નામ વીરભદ્ર સૂચવાય છે મૂનાબાર(પરિચ્છેદ ૨)મા આ પદ્મજ્યુગની ૫૪ ગાથા અને પરિ ૩મા પાંચ એકાદ્ય છે એમ મૂલાચાર નામના લેખમા ઉલ્લેખ છે આ પદ્મજ્યુગની આજ્ઞાતિ ૫૨૨ે માટે જુઓ પૃ ૧૭૧-૨

આ પદ્મજ્યુગમા તેમજ ભત્તપરિજ્ઞા, મહાપચ્ચક્ષુખાણુ ને મરણ્યુ સમાદિમા આરાધનાનો વિષય છે આરાધનાને અંગેની કૃતિઓની નોંધ બહતકથાકોશની પ્રસ્તાવના(પૃ ૪૮-૬)મા અપાઈ છે

૪૪ ભત્તપરિજ્ઞા (ભક્તપરિજ્ઞા)—આમા ૧૭૨ ગાથા છે અકમુદ્રત

૧ બીજી ગાથામા સાવ શિ શબ્દનો ઉલ્લેખ છે, અને આઠમી ગાથામા ભત્ત પરિજ્ઞાની ભલામણ કરાઈ છે ૨ ૫૪મી ગાથામા અલ્પચિન્ત્ય રાખ વપરાયેલા છે અને એનો અર્થ ‘રાધાવેધ’ છે ૩ જુઓ ને સ. પ્ર (વ ૬ અ ૧ પ ૧-૧) આ લેખમા એવો પણ ઉલ્લેખ છે કે મૂલાચાર (પરિ ૪)-માની ત્રણ ગાથા ઉત્તર૦માથી કદાચ ફેરફાર સાથે અપાઈ છે અને એનો કેટલોક ભાગ એનાનન્યુત્તિની ગાથાથી બનેલો છે ૪ આ અક આઠ સમિતિએ હપાવેલ દસ પદ્મજ્યુગને અનુસરે છે (સ. ૧૩ ઉ ૭ સુ. ૪૮૬)મા

મરણ્યી આરાધના થાય છે આ મ જી ભક્તપરિણા, ઈગિની ને પાઠ્યોપ-
મન એમ ત્રણ પ્રકારનું છે (જુઓ મા ૯) સત્તપરિણાના સવિચાર ને
અવિચાર એમ બે પ્રકાર તા ૧૦મા જ્ઞાતાવાયા ૩ આના પછીની
ગાથાઓમા અનશન કરનારની ચોખ્ખતા, એને કગવાતા 'સમાધિપાન' અને
સ્વિરેચનનો ઉલ્લેખ છે તા ૫૩-૧૫૩મા શિષ્યજનને અપાયેલી શિષ્યા
મણ્ણુ સવિસ્તર વણ્ણુ છે તા ૮૮-૧૩૪મા પાત્ર મહાનતોના સ્વરૂપ
અને ફળ વિચારાયા છે ૧૬૨મી ગાથામા સુન કુએ જાણ્યા સજગાવી
ચાણ્ણુને કે જેણે ગોકુળમા ઉપાધ્યોપમન-અનશન સ્વીકાર્યું હતું તેને
જાણ્યો હતા એણે એ સમાધિપૂવક સદન કરી ઉત્તમ અથને પ્રાપ્ત કર્યો
એ વાત છે ૧૭૧મી ગાથામા 'વીરમદ્' શબ્દ આવે છે એ ઉપરથી
આ પદ્મણ્ણુના કર્તાનું નામ વીરભદ્ર સૂચાય છે આ પદ્મણ્ણુની
આવૃત્તિ ઇસાદિ માટે જુઓ પ ૧૭૧-૨

૬ સંયારમ (સરતારક) —આમા ૧૨૩ ગાથા છે અન્તિમ કાળની
આરાધનારૂપ સંયારના સ્વીકારનો મદિમા વણ્ણુવાયો છે ૧૫મી ગાથામા
કહ્યું છે કે સ્વેત કમળ (પૂર્વ) કળય સ્વસ્તિક યન-દ્રાવત અને
ઉત્તમ પુષ્પની માળા એ સર્વ મગળ વસ્તુઓ કરતા સંયારો વધારે
મગ્નરૂપ ૩ ૨૩મી ગાથામા તીર્થની વ્યાખ્યા છે તા ૩૨-૪૩મા કોનો
સંયારો વિશુદ્ધ મણ્ણુવ તેનિદિશાય છે તા ૪૬-૫૦મા નિધિપૂવક સંયારો
પર આરૂઢ થએલા ક્ષપકના સુખનું વણ્ણુ છે ૫૩મી ગાથામા કહ્યું છે
કે સદા ધાસનો સંયારો કે પ્રાસુક (નિદ્રાવ) જૂમિ એ કષ્ટ કારણ નથી
પણ વિશુદ્ધ ચારિ । પાળનારો આત્મા ખરેખર સંયારારૂપ છે સંયાર
પર આરૂઢ યર્ષ પડિત મરણ્ણુને પામનારાના દૃષ્ટા તે તા ૫૬-૮૮મા

૧ મા ૪૧મા કહ્યું છે કે એકની, તજ નામકેસર અને તમાલપત્રની સાથે
સાકરવાણ્ણુ દૂધ ઉઠાવીને યદ્ધ કરી પાત્ર તે સમાધિપાન છે ૨ આ વાવ સંયારમ-
(૫ ૭૩-૫)મા પણ ૩ સત્તપરિણા (મા ૭૩)મા તે ઈગિની-મરણ્ણુની
વાવ છે ૪ મહાભારત (પ. ૭ અ ૮૨ સ્લો ૨૦)મા આનો ઉલ્લેખ છે અગુતર
નિધાયની દીકામા નદિયવતને એક મોટી માંઘીનું નામ મળ્યું છે

અપાયા છે ^૧ પછીની ગાથામાં સ યાસના સ્વીકારની અને હામાપનાની વિધિ બતાવાઈ છે ^૨ કુટ કોન કમ્પ્ટસ (Kunt von Kamptz) ના Über die vom Sterbefasten handelnden älteren Paṇṇa des Jaina-Kanons નામના સ્લેખમાં ૫૪૬જોમાં આવતી કથા વગેરેના ઇલેખ નોંધાયા છે HIL (Vol II p 460) માં કહ્યું છે કે આમાં તેમજ ઉપયુક્ત બીજા ૫૪૬જોમાં સાંધુને યોગ્ય મરણનો રિવાજ છે તેમ જણાવે છે ઔપદેશિક કાવ્યો છે

૩ મહાપચચરઆણુ (મહાપ્રત્યાખ્યાન)—આમાં ૧૪૨ પદો છે થોડાક અનુક્રમમાં છે દુષ્યરિતની નિંદા (૫૬ ૧-૧૨) એકત્વજ્ઞાનના (૧૩-૧૬, ૪૪) માયાનો-આવશ્યકનો ત્યાગ, સંસારમાં પરિભ્રમણ (૨૭-૪૦) પવિત્ર મરણની અભિલાષા (૪૧-૪૨ ૪૫-૫૦), પુણ્યનોથી-આહારાદિથી અતુષ્ઠિ (૫૧-૬૪) પાપ મહાનતોતુ પાતન (૬૮-૭૬), સ્વામ્ય પવિત્ર મરણની પ્રશંસા (૮૨) આરાધના (૯૩-૯૫ ૧૩૭) કમનો હુમ (૯૯-૧૦૧) વ્યુત્સર્જન (૧૦૮ ૧૧૪-૬) અને આગધનાતુ ફળ (૧૩૮-૮) એમ વિવિધ રિવાજો અહીં વિચારાયા છે મૂનામાર ^૧ લેખમાં એવો ઉલેખ છે કે આ ૫૪૦જોમની બે ગાથા મૂનામાર (પરિ ૨) માં અને ત્રણ ગાથા એના ત્રીજા પરિચ્છેદમાં જોવાય છે આ ૫૪૦જોમની આવૃત્તિ ઇલાદિ માટે પૂ ૧૭૧ જોવું

૫ ત દુષ્યનેયાવિધ્ય (ત દુષ્યવૈચારિક)—આમાં વચ્ચે વચ્ચે ૭

૧ પુષ્પચૂલાના ધર્માચાર્ય અલ્પકાપુત્ર ૨૬ ઇ. સુનિના પાંચતો શિષ્યો ૬૯૦ સત્ત્વિ સુકોશલ ઋષિ અવન્તિ (સુકુમાળ) આચાર્ય ઋત્વિક પ્રમસિદ્ધ 'ઈન્દ્રિની મરણ સ્વીકારનારા ચાલુક્ય અમુલ્યેશ ત ત્વિ લલિતપદ નામના બસોસ પુરુષો સિદ્ધમેન સુનિ કુમાર કુરુ ત વિવાતીપુત્ર જ ન્યુકુમાલ અને મખલી (ગોશાલકે) બાવેડા મે સુનિવરો વિષે અહીં ઉલ્લેખ છે ૨ ૧૨૨મી ગાથામાં રાધાવેદ એ અર્થમાં નદમ્વિજ્ઞ સખદ વપસાયેડો છે ૩ આ લેખ હેમ્બુચથી ઈ ૧૬૨૬માં પ્રસિદ્ધ થયો ૪ જૂનાકથાકોશની નસતાવના (પૂ ૨૬-૩૦) માં સચારજ બતપરિચય અને મરણસાધિમાના આ પ્રકારના ઉલ્લેખોત્તુ ગાથાદીક સમેપમાં રપદીકરણ છે

નવમા સખાણ છે એને સપાદો વીસેક સ્વરૂપ ગણ્યુ ■ બાકીનો બા
પદમા છે ને એની સખ્યા ૫૮૬ની છે પહેલા પદમા આ ૫૮૬ણુગુ
અદી સુચવાયા મુજબ નામ અપાયુ છે બીજા અને ત્રીજામા વિષયને
નિદેશ કરાયો છે જ્યુ ગણ તરીકેનું 'કાલમાન' યોનિનું સ્વરૂપ
ગર્ભાવરધામા આદારાદિ અને માસદીક તારીતિક ગ્યના માતાના અને
પિતાના અંગોને ઉલ્લેખ નારક અને દેવ તરીકેની ઉત્પત્તિ, પ્રાણીન
બાળ છતાંદિ દસ દશાનું સ્વરૂપ, ધર્મમા ઉદ્ભવ યુગતર્ધર્મ વગેરેનું
વચુન સદનનના અને સંસ્થાનના છ છ પ્રકારો, તત્ત્વની મથુના
કાળના વિભાગો-આસાદિના માન સિવા વગેરેની સખ્યા દેહની અપ
વિતતા કામુકને ઉપદેશ સ્ત્રીઓના ગુણો નામ, નારી, મદિલા મલાદિન
અત્પત્તિ, સ્ત્રીઓનો સ્વભાવ અને ધમનું સત્ત્વ એમ વિવિધ વિષયોનું
અદી નિરૂપણ છે જો સા સ છ (૫ ૮૦)મા તત્ત્વવેદ્યાલય નામન
સંકારણતા સ્થાવતા કહ્યું છે કે એક સો વર્ણના આયુષ્યવાળા પુર
પ્રતિદિન તત્ત્વ-ભાત ખાય તેની સખ્યાના વિચારના ઉપતક્ષણથી આ
નામ પડેલું છે આ ૫૦૬જુન છાયા સદિત છપાયેલું છે ૪ ૧જી
નિબંધવિમલે સ્ત્રીની વૃત્તિ સાથે ખજ એ ૫૭પાયુ છે આ ૫૮૬ણુગને
ઉલ્લેખ દસવેદ્યાલયનુવિષ્ણુ(૫૧ ૫)મા છે

ઉ ગ્રંથાચાર (ગ્રંથાચાર)—આં સમિતિ તરફથી વિ સ ૧૯૮૦મ
આન વિમલસરિના શિષ્યાશ્રુતિમ્ય દવાનર મણિએ વિ. સ ૧૬૨૨ પહેલ

૧ ૨૪મી ગ્રામામા કયું છે કે કાલ પાપી છવ બાર વર્ષ મલમા રહે
૫૫મી ગ્રામામા એની સખ્યા ૪૬૦ કરોડ ને જેસી લાખની દર્શાવાઈ છે એ
પહેલાના નવમા પુરુષાદિના કોળિયાની સખ્યા તેમજ અસુતિ, પ્રસુતિ હસાદિ
માપનું સ્વરૂપ ■ ૩ અને લગતો મૂળ પાક તેમજ એનો ગુજરાતી અનુવા
ને વૈશાખરસમ સ્ત્રી (૧૨૭૬ ૨, ૨૫ ૧૧)ના સ્પષ્ટીકરણ (૫ ૫૧-૩)મા
આપ્યો છે મહાનિસીદમા પણ સીનુ આપુ વૈશાખરસમ વર્ણન છે આ વિષે
ઉપકૃંત સ્પષ્ટીકરણ(૫ ૫૪-૬)મા જોવાયેલ કથે છે ૪ જુલે ૫ ૧૭ ૫ જુલે
૫ ૧૮ ૧ ને સા. વ ■ (૫ ૫૪)મા આ વાનર તેજ વિશ્વવિમલ છ અ
એઓ આન વિમલસરિના શિષ્ય છે એનો ઉલ્લેખ ■ એ આ અગ્રાન્ત દોષ તે

રચેલી જ્ઞાતિ સહિત જે આ પદ્મપુત્ર ડાખા છે તેમા ૧૩૭ પદો છે એમા કેટલાક અનુષ્ટુપમા અને કેટલાક આર્યામા છે આમા દાસિયામા વિવેચનો નિર્દેશ છે ૧૩૫મી ગાથામા કહ્યા મુજબ આ આગમનો ઉદ્ધાર મદાનિસીદ, ૪૨૫ અને વનદારમાથી કરાયો. આમા આચાર્ય સાધુ અને સાધ્વી એમ-અથવા સ્વરૂપનું નિરૂપણ છે ગા ૧મા મદાવીરરગમીને નમસ્કાર કરાયેલો છે ગા ૨-૭મા ગચ્છર્મા રહેવાનું ફળ ને ગા ૮-૪૦મા ઉત્તમ અને અધમ આચાર્યના લક્ષણ દર્શાવાયા છે ગા ૪૧-૧૦૬મા સાધુના સ્વરૂપનો અને ગા ૧૦૭-૧૩૪માં સાધ્વીના સ્વરૂપનો વિચાર કરાયો છે ગચ્છ એટલે સાધુ એનો સમુદાય ગચ્છનું નિરૂપણ એ આ આગમનો વિષય છે ગચ્છની ઉત્તમતા આચાર્યના ઉપર આધાર રાખે છે ગચ્છાવાર ઉપર વાનપિની બદ્ધજ્ઞાતિ છે એ અને ગુજરાતી અનુવાદ સહિત આ આગમ દ્વારિમત્ર ગ્રંથમાલા-મ થાંકે રૂપ તરીકે છ સ ૧૮૨૪મા છપાયેલ છે આ આગમ ઉપર એક સરહત અસ્તુરિ છે એની એક દાઘપેથી વિ સ ૧૬૪૬મા લખાયેલી છે ૧ આ પદ્મપુત્ર ડાખા સહિત ડાખા છે ૨ વળી આ ડાખા તેમજ ગુજરાતી વિવેચન સહિત જૂપેન્દ્રસુરિ-સાહિત્ય-સમિતિ તરફથી પણ પ્રસિદ્ધ થયું છે ૨૧ વિજયરાજે દ્રશ્યએ જે અનુવાદ કર્યો હતો તેને સરકારીને આ વિવેચન તૈયાર કરાયું છે જે ધ મ સમા તરફથી મૂળ ગુજરાતી અનુવાદ સાથે છપાયેલું છે

૮ ગણિવિજ્ઞાન (ગણિવિદ્યા)—આમા ૮૨ પદો છે થોડાક (ધ ત-૫૬-૮) અનુષ્ટુપમા છે પહેલી ગાથામા બતાવલવિધિ-નવ બળોની વિધિ કહીશ એમ કહ્યું છે બીજી ગાથામા (૧) દિવસ, (૨) તિથિ, (૩) નક્ષત્ર (૪) કરચ (૫) મઠ-દિનસ (૬) મુહૂર્ત (૭) રાકુન-બત (૮)

D C J M (Vol. XVII pt I p 345)મા એ જે એમને પ્રસિદ્ધ કહ્યા છે તે મુખારણ ધટે આન દ્વિમલસૂત્રિના સિદ્ધ વિ ન્યવિમલેતિ જ ૧૯૩૪ મા ૭ ૫૮૫૦ સ્લોક એવી સરહત યીમ રચી છે તેના સંયોધનમા વિદ્યાવિમલ વિવેકવિમલ અને આન દ્વિમલ એ ત્રણ વિભુષેને સલામત કરી હતી

૧ જુઓ DCJM (Vol. XVII, pt I, p 346), ૨ જુઓ પૃ ૧૦

સન-અન અને (૯) નિમિત્ત-જનનો ઉલ્લેખ છે આ દરેકમાં યુ યુ કરવું થતે તે આમળની ગાથાઓમાં વિચારામુ છે અન્તમાં દિવસ કરતા તિથિ તિથિ કરતા નક્ષત્ર એમ ઉત્તરોત્તર અધિક જળાન ■ એ વાત છે આમ આ જ્યોતિષનો મય છે એના ૬૩માં પદમાં હોરા ચન્દ્ર છે

૯ દેવિ દ્વય (દેવે દ્રસ્તવ)—આમાં ૩૦૭ ગાથા છે ૪૪૭દેવથી માડીને મહાવીરનામી સુધીના તીથ કરોને વ દન કરી કાંઈ સમયના આવક પ્રથમ પ્રાપ્તમાં વર્ષમાં (વીર)ના તરફ જલુમાન (૧) થનાથી વીરની ઉદાર સ્તુતિ કરે છે અને એની પત્ની હાથ જોડીને એ સાબળે છે આમ પહેલી ત્રણ ગાથાનો સાર છે જહી ગાથામાં જત્રીસ ઇ ક્રોનો નિર્દેશ આવે છે એ સાબળતા પત્ની પતિને પ્રસ પૂરે છે આ જત્રીસ ઇ ક્રો તે ક્યા ? તેઓ ક્યા રહે છે ? કોની કેટલી સ્થિતિ છે ? કોને કેટલા જનન અને વિમાન ■ ને તેણે ૨૪૨૫ યુ છે ? ઇ ક્રોનુ અવધિગાન કેવું છે ? (૭-૧૦) શ્રુતગાનરૂપ સાગરમાંથી પ્રતિપ્રજ્ઞા વડે મને જે શ્રુત મળ્યું ઇ તેના આધારે હું ઉત્તર આપુ છું એમ પતિએ કત્યુ (૧૨) અને ઉપયુક્ત પ્રશ્નોના ઉત્તરો ૧આ૧થા એમાં લોકપાલ વગેરેની સખ્યા (૪૩-૫) ઇ ક્રોના જળ અને પરાક્રમનુ ૨૪૨૫ (૫૨-૬૫) જ્યોતિષક્રોનો વિવિધ દર્શનને વિચાર (૮૧-૧૬૧)—નક્ષત્રોના ચક્ર સાથેના યોગના સમય (૧૦૨-૪), કલ્પોપપલ અને ક પાતીત દેવોનો અધિકાર (૧૬૩-૧૮૮) દેવોનો પ્રવીચાર (૧૮૮-૨૦૨), ઈષ્ટપ્રાગ્જ્ઞારાનુ ૨૪૨૫ અને સિદ્ધોની અવગણના (૨૭૩-૨૬૦) અને સિદ્ધોનુ સુખ (૨૬૩-૮) એ વિષયો પશુ સમજાવાયા છે આ પ્રમાણે કાંઈ આવકે કરેલા નિરૂપણને સ્ખૂ કરતો આત્મ વીરભક્તે ત્યે છે અને એ જાણા સદિત રૂપાયેલ છે

૧૦ મરણસમાધિ (મરણસમાધિ)—આમાં ૬૬૩ ગાથા છે

૧ જત્રીસ ઇ ક્રો (આ ૧૪-૧૬), જવનોની સખ્યા (૨૧-૨૦) અને ઇ ક્રોની સ્થિતિ (૨૮-૩૦) ૨ જુઓ પ. ૧૪.

૫૮વી ગાથામાં 'મરણ્યુરિદ્ધિસંગદ' કહીશ એવી પ્રતિજ્ઞા ઉ સમાપ્તિ
પૂર્વક મરણ્યુ શી રીતે થાય એ પ્રશ્ન સિદ્ધિ વ ફળ કરીને પૂછે છે સાત
માથાના મરણ્યુસમાદિ' જાણવા ઇચ્છુ છું એમ સિદ્ધિ કહે છે ત્યાં
નાદ આરાધનાના ત્રણ પ્રકાર (ગા ૧૫) આત્મધર્મ અને અનારાધક
૨૧૩૫ પાંચ સદ્વિદ્ય ભાવનાનો ત્યાગ(૬૦) મરણ્યુ અંગે આલોચના
નોંધ પ્રકારનો સિદ્ધિ (૮૧-૮૨) સૂરિના ગુણો રાજ્યનો ઉદ્ધાર જ્ઞાન અ
વરિત્ર માટે ઉદ્દેશ્ય 'અનરણ' તપનુ લક્ષણ (૧૩૪) જ્ઞાનનો મહિમા
(૧૦૫-૧૪૮) સંલેખનાવિધિ, રાગ અને દેષ ઉપર વિજય, પ્રમ
અને ઉપધિ ઇત્યાદિનો ત્યાગ આત્માનુ આલમ્બન મમતાદિનો ત્યાગ
ભાવરાજ્યનો ઉદ્ધાર, પ્રત્યાખ્યાન 'પરિવ્રત' મરણ્યુની અભિલાષા (૨૪૫
૧) સંતોષનો અભાવ, મહાનતોની રક્ષા (૨૫૮-૨૬૧) ઉત્ત
અધની સિદ્ધિ 'અઠ્યુલ્લસ' મરણ્યુ જિનવચનનો મહિમા સર્વે
પતાકાકરણ નિર્મામક ક્ષામણ્યા દેહાદિનો ત્યાગ સરતારક, દિતિસિદ્ધિ
અ યદવ-ભાવના (૩૬૮) અશુચિ-ભાવના (૩૮૫), અન્યાન્ય મતિમા
દુષ્ટો જિનધર્મ શોક, ચિત્તાતિપુત્ર ધ વ સાંસિભદ્ર પાપકવા વગેરે
દૃષ્ટાન્ત (૪૨૩-૧૫૧૬), અનિદ્યાદિ બાર ભાવના (૫૭૦-૬૩૭) અ
મોક્ષના સુખની અપૂર્વતા તેમજ આ રેખાકણ્યમની રચના મરણ્યુવિભાસ
મરણ્યુવિસોદ્ધિ, મરણ્યુસમાદિ, સંલેહનાસુખ ભત્તપરિવ્રજ્યા આશિરપદ્ય
કૃપાણુ મહાપદ્યકૃપાણુ અને આરાદણ્યાપદ્યણુ એમ આઠ શ્રુતનો ભા
લધને કરાવાનો ઉલ્લેખ (૬૬૧-૩) એમ વિવિધ વિષયો નિરૂપાયા છે

પ્રકરણ ૧૭. નદી ને અણુઓગદાર

આ આત્મભો એ જોન અમણેને જે જાણવું જોઈએ તે બધું ર
કરનારા મહાકાવ્ય વિષ્ણુસ છે જુઓ HIL (Vol II, p 472)

નદી—નદીમાં ફેરલોક વિભાગ ગણમાં તે ફેરલોક પદમાં છે
એમાં એક દર ૯૦ પલો છે સુતની સખ્યા પદની છે રાજ્યાત્મ

૪૭ પછી છે એમા પહેલામા તીથ કરની અને બીજા એમા મહાવીર-
સ્વામીની સ્તુતિ છે. એની પછીના ૧૪ પછીમા સધની નગર ચક્ર રચા
મલાદિ ૩૫૬ દાગ સ્તુતિ છે ૨૩-૪૨ પછીમા ૨૭ શ્રમણોની સ્તુતિ
૬, અને આમ એ ૩૧ થરાવલી છે આ આગમનો મુખ્ય વિષય પાચ
માનરૂપ સાવનદીના પ્રકારો અને ઉપપ્રકારોનું નિરૂપણ છે આ આગમમા
નિર્દેશાયેલી કેટલીક કથાઓનું કાર્તવ્ય મિત્રે સન્નુવન કર્યું છે ૧ આ
આગમમાં સુ ૪૧મા અનેક જૈન મંથનો ઉલેખ છે એ જોતા આની
તેમજ અણુઓસદારની રચના પહેલામા વહેલી ૪ સના ત્રીજા સૈકામા
ને મોઝામા મોડી ૪ સના પાચમા ડૈકામા થઈ હાલ એમ લાગે છે ૩
દૂધગણિના સિખ્ય જિવવાચક આ આગમના કર્તા મનાય છે કેટલાક
એમને જ દેવદિગ્ધિ ક્ષમાશ્રમણ મણે છે હરિશ્વર દગધિએ તો પ્રશ્નપદ્ધતિ
(પૂ ૩)મા આ બંનેનું જિજ્ઞાસ કર્યા છે અને એ વ્યાખ્યાની છે

વિવરણાદિ—નદી કેપર પ્રાચીનમા પ્રાચીન વિવરણ તે જિજ્ઞાસ
મણિ મહત્તરે જદણ મરદદીમા ચક્રસવર ૫૫૮૮ (વિ સ ૭૭૩)મા
રચેલી સુધિ છે આ તેમજ આના ઉપરની હરિશ્વરસંસ્કૃત ટીકા અને
વિસેસાંની અમુદિત ગાથાઓ ન ૩ સરથા તરફથી એક પોથીરૂપે
૪ સ ૧૮૨૮મા છપાયેલી છે આમા આન દસાગરસંસ્કૃતિએ હરિશ્વર
સંસ્કૃતિના સમય ઉપર પ્રકાશ પાઓ છે મવાગિરિસંસ્કૃતિએ આ આગમ પર
સંસ્કૃતમા ટીકા રની છે એ ૪ સ ૧૨૩૫મા પૂજું કરાઈ એમ HIL
(Vol II p 592)મા ઉલેખ છે આ ટીકા મૂળ તેમજ ગુજરાતી
બાલાવબોધ સંહિતકે તેમજ એકલા મૂળ સંહિતકે પછી છપાઈ છે અમોલક

૧ વી. સ ૬૧ મા (પૂ ૧૧૬-૧૨૦)મા કર્યું છે કે આ થેરાવલી ગુરૂકમવાળી
નથી કિન્તુ પુત્રપ્રધાનતા કમવાળી ૩ ૨ જુઓ IHQ (Vol XIX Nos
3-4)મા છપાયેલો એમનો લેખ નામે ' Some tales of Ancient Israel
their Originals and Parallels ' ૩ જુઓ H G L J (પૂ ૧૬૫)
૪ જુઓ નદીની સુધિ (પૂ ૧૦) ૫ આની પનીખરી દ્વાયપોથીમા આ વર્ષ
છે છપાયેલી અશ્વત્થમા ચક્ર ૫૦૦નો ઉલ્લેખ છે આ તેમજ ચક્ર ૫૬૮ને આન
સાવરસંસ્કૃતિ સિધ્ધિગણ મણે છે ૬ જુઓ ૬ ૧૬ ૭ જુઓ પૂ ૧૭.

નિમિત્તે આ આનંદમોહન દિગ્દર્શન અનુવાદ કર્યો છે એ દન-જૈન અન્યંબાના દ્વિતીય પુસ્તક તરીકે આ આગમ હાથ દિ દીમા દીકા અને દિપ્તપુસ્તક પ્રથમ પરિશિષ્ટ અને નદી સાથે અથવા શાસ્ત્રોના પાઠોના સામ્યરૂપ ત્રીજા પરિશિષ્ટ નદીના ચળ-કેશ ધૃત્વાદિ સંદિત સતારાથી ઇ સ ૧૯૪૨મા પ્રકાશિત થયેલ છે દિ ૧ દીકાદિના કર્તા હસ્તિત્વ ન છે આ આરુતિમા તદ્દશાતમા પચાસ ગાથા છે ૧ આવશ્યકનિયુક્તદીપિકામા પ્રારંભમા આ ૫૦ ગાથાની વ્યાખ્યા માણિપરશંખરસૂરિએ આપી છે નદી વગેરેના નિવાસનુક્રમ ઇત્યાદિ આ ૦ સંમિતિ તરફથી છપાયેલ છે જુઓ પૃ ૨૪

મિથ્યાશ્રુત ને અજૈન અન્યો—નદી(સુ. ૪૧)મા સમ્યક્-શ્રુત સમજનાતા કહ્યું છે કે અરિદતોએ પ્રરૂપેણ હાદશામરૂપ મણિપિટક સમ્યક્-શ્રુત છે એ ચૌદપૂર્વોએને તેમજ આજનત્યપૂર્વોને પણ સમ્યક્-શ્રુત છે, જ્યારે એમના કરતા ૨૦ગણ ઘાનીએને માટે જાળના છે ૪૨મા ગુરુમા મિથ્યા-શ્રુતનું સ્વરૂપ સમજવાયું છે એમ કરતી વેળા વહારત(મહાભારત) રામાયણ યોગીમાસુરુક્ષ્ણ, યોગોદિત્ય(અથ શાસ્ત્ર)

૧ એમાંથી ૧૮ ૧૬, ૩૧ ૩૨ ૪૮ ને ૪૯ એ ક્રમાંકવાળી ગાથાઓ ઉપર કુચિલમા હારિભદ્રીય દીકામા કે મલ્યકલિસુરિ ત દીકામા વિવરણ નથી ૨ આ પૈકી જેમાંથી મહા સમ્યક્ થાને સવાય હોય તેમને મદિ મણિપિટક સમ્યક્-શ્રુત છે જ્યારે વિપરીત મહાગાળાઓ મદિ તો એ મિથ્યા-શ્રુત છે નિશ્ચય-દિદિ પ્રમાણે આનંદમોહન વ્યાખ્યામા મોલાનુ-આહવાનુ પ્રાપ્ત થ છે, જ્યારે અવહાર-દિદિ પ્રમાણે વક્તાનુ પ્રાપ્ત થાય છે આથી કરીને નિશ્ચય-દિદિથી જૈન આગમ પણ એનો દુરુપયોગ કરનારની અપેક્ષાને તો મિથ્યા-શ્રુત ૩ આનું પ્રાચીન નામ જય છે ૪ સૂચકકુચિલ (પૃ ૨૮)મા કેલિલેખ ની સાથે આનો પણ ઉલ્લેખ છે આ અવહાર (૩ ૧)ના ભાસ (પૃ ૧૩૨)મા કેલિલે (કૌલિલે)ની દંડનીતિ માદનના (નીનિશાસ) અને જાણીની સાથે નોધારેલા આસુરુક્ષ્ણ નુ રમણ કરાવે છે જોમમદસ્યાર(ટ્યુકાડ વા ૩૦૪)મા આજીય અને આસુરુક્ષ્ણનો અને મૂલાયાર(પ, ૬૦)મા આસુ રુક્ષ નો ઉલ્લેખ છે આ ઉપરથી એમ કહવાના રહે છે કે યોગીમાસુરુક્ષ્ણ ને યોગી અને આસુરુક્ષ્ણ એમ બે પ્રયોગ વાચક હોય અથવા તો યોગીનું આસુરુક્ષ્ણ એના એના અર્થ હોય લલિલેવિસ્તાર(પૃ. ૧૫૬)મા આમ્મીય અને આસુરુક્ષ્ણનો ઉલ્લેખ છે ૫ આનો જ શુદ્ધિસ (૬૪ ૩)મા

૧ સમગ્રમદિઆ, રજો- (ઘોડા) મુઠ, ૩ કપાસિઅ, ૪ નાગસુદુમ, ૫ કનક સમીત વૈશેષિક (દશન), ૬ હવચન નૈરાસિક કાપિલિક લોકાવત, ૭ પાલત્ર માંદર, ૮ પુરાણ વ્યાકરણ ૯ ભાસુવ, ૧૦ પાતળસિ ૧૧ પુરુષદેવ લેખ મંસુત ૧૨ શુકનરુત, નાટકાદિ અથવા ૧૩ કળા અને સાગોપાત્ર ચાર વે ને મિથ્યા-અત કહેવા છે, આ મ થો મિથ્યાદાદિએ મિથ્યાત્વરૂપે મદ્ય કરેલા હોવાથી એ મિથ્યા-અત છે, પણ સમ્યગ્દષ્ટિ તો એને

૧ કાલ્કય વરીકે નિર્ણય હોય એમ લાગે છે કલ્કયવનો સુયમ-ચુષ્ણ (૫૩ ૨૦૮) મા ચાલુકકોદિતી વરીકે ઉલ્લેખ છે સુયમ (સુય ૧ અ ૮) મા ૧૭ મા પદમા અદ્વાય નો ઉલ્લેખ છે એને રીત સુરિ ચાલુક્યનુ અપચ્ચ અણે છે પાઠ્ય અર્કસત્ત્વમાથી નેક મવવત્તુ ચમુદેવદિદિ (૫ ૪૫) મા અને એક જોદનિજ્જુતિ (૫૩ ૧૫૨ આ) મા અપાયેલ છે

૧ આનુ ૨૧૩૫ બલુવામા નથી ૨ ઘોડામુખે ચારાધનુ, સુર્વભનાજ પેનદોષ ગોલિકાપુત્ર અને કુનુમારની પેઠે વ્યવજનનો એક વાચ લઈ એ કામચાલ રહ્યુ તે આ દશે કૌટિલ્યે અર્થશાસ્ત્ર (૫ ૨૫૩) મા માત્રાચન કારદ્વાજ ચાતકચક્ર કિન્નરક પિશુન અને પિશુનપુત્રની સાથે સાથે ઘોડામુખનો રાજનીતિક વરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે કામચુત્ર (૫ ૧૮૮) મા પણ ઘોડામુખનો ઉલ્લેખ છે ૩ જોદનિજ્જુતિના સાથે (ગા. ૧૧-૧૨) મા ૧ કપાસ નામના એક નાનકા ૪ પનો ઉલ્લેખ છે તે જ આ ૧ કપાસિય છે ૧ ૪-૧ આનુ ૨૧૩૫ વલુવામા નથી ૭ પમીનો અચાત્ર તેમજ શુકનનુ જ્ઞાન એમ આના જી અપ થાય છે અમાથી કમી તે અર્થ અત થઈ શકે છે જોદનિજ્જુતિ (ગા ૧૦૬-૧૧૦) મા મેલક દુમ શુકનો મણાવાયા છે ૮ મામુ (ઘા. ૩ ઉ ૩ મુ. ૧૮૫) મા વિઠ્ઠલેશ (મુએ) જડ વેશ (૫ ૩૨૬) અને સામવેશ (સામવેશ) નો એમ ત્રણનો ઉલ્લેખ છે અચારે વિશક (સ. ૨ ઉ ૧) મા તેમજ જોદનિજ્જુતિ (મુ. ૦૮ ૫ ૬૨ અ-આ) મા આ ઉપરાન્ત અવજ્જુવેશ (અવવેશ) પાચમા ૨૧૩૫ હિલ્લક અને હર્કુ વેદ૫ નિષકુનો ઉલ્લેખ છે. આચરસયચુષ્ણ (ભા. ૧ ૫૩ ૨૧૫) મા કણ્ણ છે કે આર્થ વેદો ચારવ વોરેને કયા છે એમા તીરંકરની રુવિઓ સાધુનો ને કાવકાનો ધમ ચાન્તિકમ વોરેનુ નિરૂપણ છે અનાર્થ વેદો સુવચા ચાક્ષરકવ વોરેને બનાવ્યા છે સુયમ-ચુષ્ણ (૫૩ ૧૬) મા આ જો અમા ઉપરાંત ત ઉગ્રેવનુ નામ આચરસયચુષ્ણમા દા ચા પિને ૧ કહેલ છે

યથાચ ૨૨૨૫મા મદ્ય કમ્પો હોવાથી એને માટે તો એ સમ્યક્-શ્રુત છે ૧
 નથી જ કેટલા મિથ્યાદષ્ટિઓને પણ એ યથાચ બોધનું કારણ અને તેને
 માટે તો આ અર્થેન મથા પણ સમ્યક્-શ્રુત છે ૨ આમ અહીં પ્રણેતા
 (વક્તા) અને પાઠક (શ્રોતા) એમ બંને દષ્ટિએ શાઓનો વિચાર
 કરાયો છે અને તે બધું કે કેમકે માત્રપ્રદાવિક કદામદને બદલે સત્યને
 જ નહિ બલજ સાચા નિરપણની જડ અને શોભા છે

૬૧ શાગીતી સનાતનતા—નદીનું પાણી સુત દ્વાદશગીતી સના
 તનના નૃપે છે અહીં કહ્યું છે કે દ્વાદશગરૂ મશ્વિપિટક પહેલા નહિ
 ૧૦ ॥ જનિષ્વમા નહિ હોય કે અત્યારે નથી એવી સંભાવના પણ
 નહીં આ તો ખુબ છે નિયત છે વાચ્યત કે અવ્યય છે અવરિચત છે
 અને નિત્ય છે ૩

૧ આમ જે વચેર પણ /નેને માન્ય છે ૨ શબ્દ નિષ્પ છે એ સર્વ
 યાત્રિક અથવા પ્રવિધાન કરે છે એથી એ સર્વાધિક પણ છે આ પરિસ્થિતિમા
 નિશ્ચયનદિ પ્રમો વિચારતા શાનું પ્રમાણ્ય કે અપ્રમાણ્ય રસ નથી પણ
 એનો ઉપયોગ કરનાર ઉપર એ આધાર રાખે છે કે પ્રયોજન નિર્દોષ હોય
 તો એ શબ્દ પ્રમાણિક અને, નહિ તો અપ્રમાણિક થઈ મોટાના શુભ-હોષના
 ઉપર પણ શબ્દના પ્રમાણ્ય અને અપ્રમાણ્યનો આધાર છે રાજ્ય એ
 શબ્દોત્ત અને છે આથી એની ઉપકારકતા કે અપકારકતા એના શબ્દો
 ૧ ઉપર આધાર ન રાખતા અને નહીં કરનારની ચિન્તવા અને અચિન્તવાની
 ઉપર પણ આધાર રાખે છે આથી વેદ તો શુ પણ તેન આચમ પણ એક રીતે
 અપ્રમાણ્ય છે-દાનિકારક છે, અચારે માત્ર અરાજમા અરાજ શાસ્ત્ર પણ પ્રમાણ્ય છે-
 ઉપકારક ॥ આમ આ ૧૫૧૦૫ ૫ દલુખ માલવશ્વિયાએ તેન આચમ (તેન
 સંસ્કૃતિ સંયોજન મડળ પવિત્ર ૧૦)મા દિન્દીમા ૫ ૩-૪મા આપી છે ૩
 આ જ્યન દ્વાદશગીતી પ્રશ્નસા કરવાની શક્તિને આભારી નથી, પરંતુ વરુ
 રિધવિનુ ઘોલક છે આનું કારણ એ છે કે જેમને તત્ત્વ-દેવનો સત્ત્વ સદાર
 કરો છે એ વિનય-આત્મનો ઉપદેશ આચાર ને વિચાર એ બેને સાચા ૨૨૨૫મા
 નિરે જ પ્રાચારનું સનાતન સત્ત્વ સમસ્ત-વિશ્વનાથી મરી કેળવવાનું ॥
 કે જેને તેનો સામાયિક કહે છે એવી રીતે વિચારનું સનાતન સત્ત્વ અનેકાન્ત-
 વા વિશ્વનાયક ઉત્પત્તિ નામેથી વિદ્વાનોને સુપરિચિત એવો સ્થાન છે કે જે

અણુઓગદાર (અનુયોગદાર)

સુખવાસજીના મત પ્રમાણે આ આગમના કર્તા આપરક્ષિતસુરિ છે અને તેમની જ્ઞા કૃતિ પ્રાપ્ત વિક્રમની બીજી સદીની છે. પ્રશ્નોત્તર ટીકીએ રચાયેલી આ કૃતિમાં ઉપક્રમ, પ્રમાણ-પદ્યોપમ, સાગરોપમ સપ્તમાત અસપ્તમાત ને અનંતના પ્રકારો નિરૂપ, અનુગમ અને નવનુ નિરૂપણ છે એટલું જ નહિ પણ એમાં નામના દસ પ્રકારો ૧૦૮ કાવ્ય-૨૨ અને એના ઉદાહરણ અને અનેક ઉચ્ચારોનું ધ્વનિ ધ્યાના નામ એ બાનવો પણ

વાચિક અહિંસા પણ છે અને ૭ બધી બાલુચી વસ્તુને વપાસવા અને સમન્વાની કૃતિને સાની રીતે ચોરે છે આમ ૭ િનોની દૃષ્ટિ આચારના અને વિચારના સનાતન સત્ય ઉપર રહેલી હોય તેમના ઉપદેશરૂપ અભિપિદાને સનાતન કહેવામાં કયો વાધો નથી કમકે કળ રચણ અને ન્યાયિની દૃષ્ટિન લઈને સત્યના વિવિધ અવિભાવો લઈ હોય પણ એ મતમાં સનાતન સત્ય કુધારેનું છે, એટલે આ અવિભાવો વરદ ઉપેક્ષા રાખીને—દિ ૩ એનો વિરરકાર કરીને વિવાદ કરનાર જૈન આગમોને—અભિપિદાને અનર્થ અનંત કહી શકે વળી એ એક રીતે અપીર્ય છે કે જે અપીર્યેયતા સામાન્ય રીતે વડે વરેછા છે એમ મીમાસકોનું માનણ છે નૈયાયિકા અને વૈશેષિકો વડેને કથત્રણીત માને છે તેા જૈનો પણ પોતાના અભિપિદારૂપ વે ને ત્રિનપ્રણીત—સવજ્ઞપ્રણીત માને છે દરેક તીથ કરના ઉપદેશનો પાકો સનાતન સત્ય હોવાથી એમાં કાઈ વાર્તાવિક ભેદ નથી. બધા જ અભિપિદાકો અથદૃષ્ટિએ સરખા છે અને એ અપેક્ષાને અભિપિદા સાથેવ છે બાકી રાખે—દૃષ્ટિએ એ અસાધ્ય છે અનુવ છે અનિવૃત છે અનિલ છે અદિ અને અન્યથી ધુકા છે અને પાકેય છે

૧. જુઓ જ્ઞાનનિ કૃષ્ણચ (૫ ૫). ૨ અને અને અણુઓગદારમાં નવ-૧૭ નિરૂપણ ૨ આ નામે લખેલા મારા લેખનો એક હાંતો “મનસી” (૧ ૧૨ અ ૧ ૫ ૬૨-૧૦૦)માં ઉપાયો છે ૩ ની (સુ. ૪૧)માં અપાયેલા તેરસિ, ભાગવ, પાદ્યવલિ અને પુસ્તકેવવ એ નામો અહીં નથી પણ ‘વેસિયુ એવુ વમા ૧૬ નામ ૥ દત્તકે વસિક નામનું અભિપ્રાયોને—લખુ એક પુસ્તક ૧૨૫ છે અને વાર્તાવાચને એના ઉલ્લેખ કર્યો છે એમ કહેવાય છે તેા યુ આ એ જ પુસ્તક છે? સુવત્તની શુવિણ (૫૨ ૧૪૦)માં વૈશિકને જીનો વેદ કહેલ છે અને એમાંથી અગમરૂપ અપાયેલ છે તેા તે પણ આમ વૈશિક છે? ૪ આ વમામનો પત્રિચ ને H C L J (૫ ૧૬૨-૫)માં

છે ૧૨૭મા સુત્રમા નાન સ્વરોના નામ એ સાતેના સ્થાન ૬૫ પ્રાણી ક્યો સ્વર બોલે અને મ્વા વાજિત્રમાથી કો સ્વર નીકળે એ દર્શીત સ્વરના વક્ષણે સ્વરના ત્રણ મામ (Tupphat) ૨૧ મૂંછના (intonation) સ્વરોના ઉત્પત્તિ-સ્થાન એની ભાતિ ઇર્વાન અને યેના ગુણાદિનુ નિરૂપણ છે આમ અહીં સમીર રિષે કેટલુક લખાણ છે ૧ આ આગમ આવરસવના અભ્યાસ માટેનું એક-દ્વાર છે, અને સિદ્ધાન્તરૂપ દરવાજાને ઉઘાડનારી આ અનુપમ યાત્રી છે

વિવરણ—આ આગમ ઉપર રચુષિષ્ઠ છે અને એ સ છે સર્યા તરત્યા વિ સ ૧૮૨૮ના હપાગેલી છે એની ઉલ્લી પક્ષિ

આગમ છે વિરોધમા પ્રો મુવે સ્વાનાદમજરીની પ્રવાવના (પૃ ૪૯)મા ૭ આગરે અહુ મોહાવના કરી કે સજ્જનારે વરીકે આર્પદશિવને નિર્દેશ કર્યા છે તે જાતિમૂલક દોવાનુ મે ૮ ૧૬૧મા દર્શાવ્યુ છે

૧ કાણુમા પદુ આ વિદર છે (જુઓ પૃ ૭૧) સનીવના અ ય ત્ર યો વનેરેના સનાધમા સ પિવ અને જૈન સાધિત્ય નામના લેખમા મે દેહલોક વિચાર કર્યો છે આ લેખ જૈ સ પ્ર (વ ૧૦ અ ૮ પૃ ૧૪૦-૧૫૦)મા હપાયેલ છે આ વિષય પસવે પુણવત્ત (વ ૧, અ ૩ વ ૨ અ ૧)મા હપાયેલ મુલમજુ મોરેશ્વર ખરનો લારગીય સ પિતુ ઐતિહાસિક અવલોકન નામનો લેખ રૈનસિદ્ધાન્તભારત (ભા ૭ ન ૧)મત વી રાવવરનો કુલ રૈન મધામા સધીગચ્યા તામનો લખ વિવે નમુ સરુવ સિરીત્રમા હપાયેલ દિવમજરીય મ ધ સ પિતસમ્પત્તાર (કરી પાશ્વદેવ) અને ૭ સિ. ભા (ભા ૬ અ ૧ ભા ૧૦ ન ૧)મા એ નામે આપાયેલ ખરિત સ પિતોખનિષસારમા સધીગજ વરીકે નરે દરશિવો ઉદ્દેશ્ય દેવનુમસુરિનો વીજુવા નનો ના ઉલ્લેખ લરીકેલો વિચારતી થી ૨ આ વૃત્તિ (પૃ ૪૪)મા સ્વરનુ વક્ષણ ત્રણ મામ અને ૨૧ મૂંછના અને મૂંછનાનો અધ અ બાબતોને આ ૧ પ્રમથમા ત્રણ પક્ષો છે તે કોઈ સ પિવના ત્રમથથી ઉ મૂવ પ્રત્યા દોષ જેમ લાગે છે વિરોધમા આઈ ૬૫ છે કે મ II વગેરે ૨૧ મૂંછનાના સ્વરની દર્શીત પુનવત્તમાના સરવાદુમા કહેકાઈ છે અને એ આમાથી નીકળેલ બરહ અને વિશાખિવ ચોરેટી ના બેલી ઉપયુક્ત ત્રણ પક્ષોમાથી મે કહક પાઠને ૧૫૬ મતધારીય હેમચ દ્રુવ વતિ (પૃ ૧૩૦ આ)મા લેવાય છે

(પત્ર ૮૧) ઉપરથી એના કર્તા જિનદાસમણિ મદદરે ॥ એ જાણી
 લખાય છે આ આગમ ઉપર દરિય સુરિએ સ્પષ્ટતામાં રૂપિ (પત્ર
 ૧-૧૨૮) તરીકે છે અને એ ઉપયુક્ત સુરિયની સાથે એક પોથીરો
 ઇપામેલી છે સિસેસાં ઉપર વિ. સ. ૧૧૭૧માં દીકા રચનારા 'મલ
 ખારીમ' દેમર-દસરિએ પણ આ આગમ ઉપર રૂપિ તરીકે છે એ જૂના
 સદિત એ વાર પ્રસિદ્ધ થઈ છે. આ આગમો સક્ષિમ સાર નથી
 અનુયોગકારણ એ નામથી ગુજરાતીમાં જે આ સમા તરતથી
 ૪ સ. ૧૯૧૭માં ઇપામે ૭ એના પ્રથમ ૪ દેવિજમણિ છે
 એમણે પૃ. ૧-૪૯માં ઉપક્રમ-દારનો, પૃ ૪૯-૫૨માં નિદેશ-દારનો
 પૃ ૫૨-૫૭માં અનુગમ-દારનો અને પૃ ૫૭-૫૮માં તપ-દારનો એમ
 ચાર દારોનો સારાસ અનુક્રમે રચ્ય કર્યો છે

પ્રકરણ ૧૮ અવશિષ્ટ આગમો

આપણે એળખા પ્રકરણમાં ૬૫ પદ્યજન વિશે વિચાર કર્યો. આ
 ઉપરાંત જે નીચે મુજબની ઉપન્યાસ રૂપિઓને ખરી કે ખોટી રીતે
 'પદ્યજન' તરીકે ઓળખાવાય છે એને ૬ અવશિષ્ટ આગમ તરીકે
 નિર્ણય થયે —

અગચૂતિયા અગવિજમ, અજીવકરપ, આકરપચ્ચક્રખાણ આરાદહ્યા
 પડાગા હસિગાસિય, કનપદાર, ચક્રિસરણ વદાનિજમ જાણુકાર્મ
 અજમયણ જીર્વારભાષિ, જ્યેષ્ઠકરકમ જ્યેષ્ઠિપાદુક તિતુગ્માસિય તિદિ
 પદ્યજન દીવસાગરપખાણિ, પજ્જતાસકહ્યા, વિર્મિસોદિ ૩ વગર
 ચૂલિયા વગચૂતિયા, વિવાહચૂતિયા વીરચવ સમસાનજાણિ આરાદવી
 અને સિદ્ધપાદુક

અગચૂતિયા (અગચૂતિકા) — નદીમાં કાવિય મુય તરીકે ગણ્યા
 વાયેલો અને કાણ (કા. ૧૦ સુ ૭૫૫)માં નિર્દેશાયેલો અગચૂતિયા

૧. ડ્રો. પૃ ૧૬ અને ૧૭ ૨ D C J M (Vol. XVII, pt 4 No 1391)માં યજુર્વિદ્યા ૨૧ ડ્રો. ૩ વજુસાયા છે એમાં પશુ-કૃષિની ઉલ્લેખ છે ૩ માર્કન્દેયની ૭ી ડ્રો. નામ મરુચિદિ છે એથી એના અર્થ નિર્ણય

નામનો આગમ તે આ જ દશે કે કેમ એ જાણવું બાકી રહે છે બા
ના સ મ માની આની હાથમેથીમા શરૂઆતમા અગચૂલિયા ' શબ્દની
સમજૂતી છે ૧૧ અંગાને વિમૂર્ષિત કરવામા ચૂલિયાઓ શો આમ બજવે
છ ત નિદેશાયુ છે દૈન સાધુના આચાર ઉપર-વિનય પરવે આ ગણ
તમક ફૂન પ્રમાણ પાડે છે આમા નદી તેમજ આયુઓગદાર વિષે ઉલ્લેખ
કે એ જાતી આ છ સ ના પાચમા સેકા કરતા પ્રાચીન સંભવતી નથી
આ ગંગમના અન્તિમ ભાગમા બાકીની હકીકત વગચૂલિયામાથી સમજી
નરન ઉલ્લેખ છે અગચૂલિયા ઉપર ગુજરાતીમા ટપ્પો છે

વનહા (ઉ ૧૦)ના કાસ (મા ૧૦૧૭)મા અંગોની ચૂલિયાને અગ
ચૂની કહી ■ એની દીકામા મતવમિરિસુરિ કહે છે કે ઉપાસકદશા
પત્યાદિ પાચ અંગોની ચૂલિકા જે નિરા(રયા)વલિકા તે અગચૂલિકા ' છે
જે(જુ ૭૫૫)ની દીકા(૫૪ ૫૧૪અ)મા અભયદેવસુરિ તો અમ કહે છે
આચાર ઇસાદિની ચૂનિકા તે અગચૂલિકા જેમકે આચારની અનેક
નકારી ચૂલિકા કહેતા તેમજ નહિ કહેવા અથનો સમજ કરે છે

અર્ગવિદ્યા (અર્ગવિદ્યા)—આ ગણ અને પછમા રચાયેલો અન્ય
છ એનુ પ્રમાણ નવ દુનર સ્લોક જેટલુ છે એ ' સામુદ્રિક વિદ્યા 'નો પ્રથમ
છે ૧ પ્રભાવકચરિતમાના વીરસુરિચરિત(૫ ૧૨૮, સિ ધી૦)મ વીરસુરિએ
ગ અર્ગવિદ્યાનો અભ્યાસ કર્યાનો ઉલ્લેખ છે તે આ જ આગમ દશે
વાલિવેતાત શાતિસુરિએ અર્ગવિદ્યા-રચી ઉદ્ધરી એમ જો સા સ
છ (૫ ૨૦૭)મા ઉલ્લેખ છે આ આમમનુ મદદન જોતા એ ઉપાવનો થ

અજીનકરપ(અજીવકરપ)—આમા ૪૫ પદો છે આદાર, ઉપધિ,
ઉપાશ્રય પ્રસવણ રાધા નિષદા રચાન દક, આમકુ પડેલો રચન
લેખનિકા દત્તધારન, કણુશોધન અઓ સોય અને નદરેણીને અંગેના
ઉપધાતો અહીં દર્શાવા છે ઉપધાત વિનાના આદાર ઉપધિ વગેરે
સાધુઓને ખપે એમ અહીં કહ્યુ છે અન્તમા મિત્રકરપ કહેવાનો
નિદેશ છે આ કૃતિ કોઈ રચયેથી ઉપાધિ દોષ એમ જાણવામાં નથી

આઉરપચ્ચક્ષાણુ (આતુરપચ્ચક્ષાણુ)—આ પદ્ધતિમાં કૃતિમાં પાંચ પુરુષોનીઓનું ગુણોક્તિન છે અને ૧૮ પાપરચ્ચાનકોનો ઉલ્લેખ છે આમાં સમગ્ર ૨૮ પદો કે એમાંનું અન્તિમ પદ તે પૂર્વોક્તિ (૫ ૧૭૨) આઉરપચ્ચક્ષાણુની ૨૭મી ગાથા સાથે મળતું આવે છે ૧

આરાધ્યુપાસના (આરાધનાપતાકા)—જૈન મ યાવતી (૫ ૧૪) માં પ્રકીર્ણક' તરીકે મહાવાયેલી આ કૃતિમાં ૮૮૦ ગાથા છે શુદ્ધ મના કહેવા મુજબ આના ૨૬માં પદથી કવચદ્વાર શરૂ થાય છે અને એ આનું વીસમું નં (૬૨) છે ૬૮૩મી ગાથામાં 'વીરભદ્ર'નો ઉલ્લેખ છે ૬૮૫મી ગાથામાં આ કૃતિના કર્તા તરીકે વીરભદ્ર નું નામ અપાયું છે ૬૮૮મી ગાથામાં આનું રચનાવર્ષે વિ મ ૧૦૦૬નું દર્શનાયુ છે આ જોતા આની 'પદ્ધત્યુગ'—આગમ તરીકે રચણના કરવી મુક્તિ યુક્ત નથી બાકી આરાધનાના વિષયને વ્યક્ત કરનારી અને ભાતપરિણ્યા પિઠ્ઠિનિજ્જાલિ પોરે સાથે સમાનતા ધરાવનારી ગાથાવાળી આ કૃતિ મહાવતી છે એથી એ સત્તરે છપાવવી થશે

હસિભાસિય (નિષિભાસિય)—આ નામ બદ્ધચિનમાં છે આ ધર્મ કથાનુયોગનો મ ય છે આમાં અને ઉપમાઓથી વિમુષિત ૪૫ અક્ષર પદો છે એમાંના પદોખરા પદમાં છે નેમિનાથના તીથમાં થયેલા નારદ વગેરે ૨૦ પાંચનાથના તીથમાં થયેલા ૧૫ અને મહાવીરસ્વામીના તીથમાં થયેલા ૧૦ નિષિઓના—પ્રત્યેકનુકોના કથનરૂપ ઉપરુક્ત ૩૬ અક્ષરપદો છે ૨ સમગ્રપ (સુ ૪૪)માં તે રચનાથી અગ્રી અગ્ર મનુષ્યલોકમાં જ મેલા ૪૪ નિષિઓના ૪૪ અક્ષરપદોનો નિર્દેશ છે ૬૬ પદો (કા ૧૦૧ સુ. ૭૫૧)માં પદ્ધતિનામરચણના એક અક્ષરપદ 'હસિ ભાસિય' કહેવું છે, જોકે એ અક્ષરપદ મળતું નથી.

૧ જુઓ D C J M (Vol. XVII pt I, ૨૨૩ ૩) ૨ ૨૨૩ સમાપ્તિ સ્વરૂપમાં સાધનરૂપ બનેલ આરાધ્યુપાસના (જુઓ ૬ ૨૦૮) નહિ મળવાથી આ આરાધ્યુપાસનાને સ્થાન અપાયું હશે કે જુઓ ૬ ૨૦૮ આગમ ૫૨ ૪૦) મલ હસિમ સિસમદહલી

જા કે સરના તરફથી દક્ષિણાસિધ ઇ સ. ૧૯૨૭મા ઉપાયેત છે^૧
બદખ કુસરામીએ ઉત્તરજગત્તુ ઉપરાન્ત જે ઇસિર્માસિધ ઉપર રેનિજ્જુતિ
રવી હતી તે આ જ છે કે :

કવચદાર (કવચદાર)—આ ૧૨૯ પછની કૃતિ છે D C J M
(Vol XVII, pt I, p 330)મા મે એનુ પહેનુ પછ તેમજ
ઉનુ પછ નોધેત છે વિશેષમા અહીં મે કનુ છે કે એનુ ઉનુ પછ
આરોધનાપતાકામવતીનુ ૮૯૨મુ પછ છે તેમજ આ કૃતિના આ
એક જામ છે આ રીતે રિચારતી આને પદ્મજન મથનુ રોગ્ય નથી
કવચદારના ભાસના ૪૭૬-૪૮૦ ગાથારૂપ જામ કવચદાર^૧ કહેવાય છે
પછ તે આ કવચદારથી જિન છે^૨

ચઉસરજુ (ચતુરજુ)—આમા ચાર સરજુની હકીકત છે આ
૫ ૧૭૧-૨મા નજી રાખેલા ચઉસરજુથી જિન છે

ચદાવેધ્યજુ (ચદાવેધ્યક)—આને ચદમનિજન^૩ પછ કહે છે
એમા ૧૭૪ પછ છે મત્સ્યસમયે કેમ વતવુ જોઈએ એ આમા
દર્શવાયુ છે ચદ એટલે યાત્રિક પૂતળીની આખમા ર ખેતો મોલો
આ' એટલે મર્યાદાથી વીધવામા આવે છે એ ચાવેધ્ય' રજુ દર્શાવે
છે એનુ વજુન જેમા છે તે અર્થાત્ રાધાવેધનુ વજુન જેમા છે તે
ચદાવેધ્યક ૪ જામ આમા પ્રસંગવચ્ચાત્ રાધા નામની ભાકાની
પૂતળીની ડાબી આખની હાડી (ચદક) વેધવાની વાત છે આ કૃતિ
ઉપાત્તી છે પછ એ મારા જોવામા આવી નથી.

જા પુસામિન્નજુ (જામુસ્વામ્યવન)—આના ૨૧
વિમાન છે એ દરકને ઉદેસજ કહો છે અમા જામુસ્વામીના પાચ

૧ અહીં આપણે ત્રેયસિન્નજુના નાયાંજવ એ અન્યથા સાધેના
અગ્ર વ મહિ જુઓ ૫ ૬૬ ૨ એ આને મળતી નથી. ૩ જુદાકથાકારના
ઉપોદ્ધાવ (૫ ૬૮)મા કવચસ્તોત્ર વિશે કેટલીક હકીકત છે. જેનોમા
અદાશમલિની-કવચસ્તોત્ર પદ્માવતી-કવચસ્તોત્ર કત્યવિ છે ૪ જુઓ પદ્મિય
સુતની ચરોદેવસુરિવ જિન.

જવનુ વણન છે આ કૃતિને જણુદિત જણુઅજ્ઞપણુ, જણુસ્વામિ
કથાનક અને જણુચરિત્ર પણ કહે છે આના ઉપર પદ્મ દર ઉપાધ્યાયે
ગુજરાતીમાં ખાતામોધ રચ્યો છે

અર્ચનિકા (અર્ચનિકા)—ઉત્તરના ૩૬માં અજ્ઞપણુ
સ્મરણ કરાવનાર આ પદ્મપુત્ર મને કે એમ જ્ઞાન પ્રાપ્તિ (૫
૧૭) જે જોતા જણાય છે વિદેશમાં આના ૬૬માં ૫૪માં કથ્ય છે કે
આના કર્તા જિનચન્દ્ર છે અને આમાં ૨૫ ગ્રાંથ છે

લોકસંકરણ (જ્યોતિષકરણ)—આ પદ્મપુત્ર કૃતિ કે સૂર
પદ્મપુત્ર અને પુત્રી પેટે આ આગમના વિભાગોને 'પાદુક કથા છે
પહેલા પદ્મમાં સૂચવાયા મુજબ આ આગમ સૂરપદ્મપુત્રિમાંથી ઉદ્ભવ
કરાયો છે આ ખોળવિદ્યાનો પ્રથમ આમાં ૨૧ આંકાર છે ૧
કાળુ માપ ૨ સવસરનું માન ૩ અધિક માસની નિષ્પત્તિ, ૪
પતિયિની સમાપ્તિ ૫ અનમરાત ૬ નક્ષત્રોનું પરિમાણ ૭ ચંદ્ર
અને સૂરની સખ્યા ૮ ચંદ્ર સૂર અને નક્ષત્રોની મતિ ૯ નક્ષત્રોનો
યોગ ૧૦ જ્યોત્સ્નીપમાં ચંદ્ર અને સૂરનો મણ્ડલવિભાગ ૧૧ અવન
૧૨ આરતિ ૧૩ ચંદ્ર સૂર અને નક્ષત્રોનું મણ્ડલમાં મુહૂર્તગતિ
પરિમાણ, ૧૪ કુળોનું પરિમાણ ૧૫ વિદુરો ૧૬ બતિપાતો, ૧૭
તાપક્ષેત્ર ૧૮ દિવસોની વૃદ્ધિ અને હાનિ, ૧૯ અમાસ અને પૂનમ ૨૦
મનદ પર્વ અને ૨૧ પૌર્ણી આ આગમ મહાપગિત્સુરિકૃત ગ્રંથ
સંહિત ન કે સૂચ્યા તરફથી જે સ ૧૮૨૮માં જાપાણેનો છે આમાં
પાદ્મપુત્રિમાં આ આગમ ઉપર જણ્ય મરદહીમાં જે ટીકા રચી છે
તેમાંના કેટલાક અવતરણ છે આ ટીકા તો આજે મળતી નથી

વિદ્યમાન જ્યોત્સ્નીમાં પૂર્વ ક્ષિતિજના ઉપર ઉદય પામેલી રાશિને
લગ્ન ' કહે છે આ સગા પ્રાક-ગ્રીસ કાલમાં આપણા દેશમાં વિદ્યમાન

૧ ગુણે જ સ. સ. ૪ (૫ ૮૫) ૨ કેળવ કોડે ૧માં દોવાનુ લખ્યું
છે જે દિશાને જે જા. પ્ર. સ. મ. માં દોષી જોઈએ પણ ત્યાં નથી. ૩ ક્ષીણ વિધિ.

૯વી એમ મારતીવ જ્યોતિષ કો પ્રાક્ષીસકાલાન લગન '—પ્રણાલી " માનના ૧૬૫મા ભા ૨ કુલમ્બુએ તિપાદન કર્યું છે અને એના સમયનાથ અમલ આગમનુ નીચે મુજબનુ ૨૮૮ મુ (ખીજી વાતુ) પછી ૧૫૫ કર્યું છે —

ત્રય પ દક્ષિણાયવિમુખે મુવિ અસ્સ ઉત્તર (૧) અથળે ।

લગ્ન રાહ વિમુવનુ પચમુ વિ દક્ષિણ અથળ ॥ ૨૮૮ ॥ "

આ પદમા અરસ યાને અશ્વિનીને અને સાષ્ઠ યાને સ્વાતિને વિમુવના નમ આ છે વિશિષ્ટ અવસ્થાવાળી રાશિને જેમ લગ્ન ' કહે છે તેમ વિશિષ્ટ અવસ્થાવાળી નક્ષત્રોને પણ લગ્ન કહે છે

જીવસમાસની જેમ આ આગમ વાલની વાચના અનુસાર છે આની ૧ પાચેલી આદિતિમા પડમા પછ પછીના પછના અંક ૫૫ છપાયો છે અને ૨૮૮મા પછ પછીનો અંક ૨૮૮ છપાયો છે તો શુ કોઈ પછ પછી ગણેલ છે કે કોઈ પ્રક્ષિપ્ત છે એમ સમજી શકે છે, પણ તે અરથાને કે, કેમકે આ તો મુદ્ધદોષ છે

જ્યોતિષપાઠુક (યોગિપ્રાભત)—આની એક છિન્નભિન્ન હાથપોથા પૂનામા ભા મા સ મ મા છે એનો લિપિકાલ વિ સ ૧૫૮૨ છે

૧ જુઓ ૧૮ સિ. ભા (ભાગ ૧૩ કિશ્કુ ૨ ૧ પુઆરી ૧૯૪૦) આ લખ ઉપર નેમિષ ન જ્યોતિષશાસ્ત્રનું દિપ્તિ છે તેમા એમણે કહ્યું છે સમવાયમા નક્ષત્ર અને ગ્રહોની સૂક્ષ્મ ચર્ચા છે એ બતાવે છે કે એ જાણના લોકોને તસિનુ જ્ઞાન હતુ સૂચકમાં ન દ્ર સૂચી છાંકે અને જુદરખતિના ચાર ઉદાહરણો આ ઉદાહરણો સુન્દર વર્ણન છે આ તસિના જ્ઞાન વિના સદિવા વિષયનુ પ્રતિપાન સમજાવે ખર ? કાણમા નક્ષત્ર-સવસર, યુગ-સં પ્રમાણ-સં લખણ-સં અને રાશિચર-સં એમ ધ્યાન પ્રકારના સવસરનુ વર્ણન છે ત્યાં સુધી ખાર તસિની કલ્પના રકુરે નહિ ત્યાં સુધી પ્રમાણ યુગ લક્ષણ, અને રાશિચરસરનુ જ્ઞાન કહી સમજાવણ નથી ૨ જુઓ ૧૮ સ. પ્ર (વ ૧૧ ન ૫)મા છપાયેલ ભા ૨ કુલમ્બુની લેખ " જ્યોતિષકરકર્મે એક સદેહસ્યાન ગીર વસકી સદેહનિર્જાતિ "

એના કરતાં મુનિ પદ્મપ્રવણ (૨ પ્રવ્રવણ) છે હરિવેણે અન્ના ય વેષક
 પ્રધોને આધારે જન્મસુન્દરીયોગમાવાપિકારની રચના કરી ત્યારે એમને
 જોણિપાદુડ નામની વેષક કૃતિ મળી શકી ન હતી એમ જ ઉપાધ્યે
 કહે છે ^૧ મુ આ જ કૃતિ પૂનામાં સચવાઈ રહી છે ^૨ કપ્પના બાહ
 (મા ૧૩૦૩)માં ' જોણિ ચી જોણિપાદુડનો ઉલ્લેખ છે વિશેષમાં
 આ અને ચૂડામણિ (મા ૧૩૧૩)ને જ્યોતિર્મુદ્રાભના ૩૪ મ ગણનામાં છે ^૩
 તેા આ જોણિપાદુડ તે કષ્ટ કૃતિ છે ^૪ કપ્પ ઉપરની સુમકર્પિત કૃત દીકા
 (પ ૪૦૧)માં યોનિપ્રાભુતનો ઉલ્લેખ છે પચાસમા પ ૧)ના બીજા
 પલ્લી રૂતિ (૫૩ કઆ)માં અભવદેવચર્યએ નિમિત્તશાસ્ત્ર જ્યોતિષ
 પ્રામૃતપ્રમૃતિષ્મ એમ કહ્યું છે આના સમ્પાદ આન સ્વાગરસુરિએ
 જ્યોતિષપ્રાભુત પછી ઠીસમા યોનિપ્રાભુત એમ ઉમેરેા કરી યોનિ
 પ્રાભુતને નિમિત્તશાસ્ત્રને પ્રથમ ગણ્યેા છે ખરો, પરન્તુ નિમિત્તથી અણગમ
 નિમિત્ત એવો અથ ન લેતા, અમુક પદ્ય ^૫ સાથે અમુક મેળવવાથી
 અમુક પાઠ યાપ એમ ઉત્પત્તિનું નિમિત્ત-નિમિત્તકારણ એવો નિમિ
 ત્તનો અથ કરી આને નિમિત્તશાસ્ત્ર ^૬ ગણ્યું છે ભદ્રેશ્વરસુરિએ
 કલાવલીમાં પાદસિમ્મચરિત્ર ચરિત્ર (પાદિતચરિત) આપતા જોણિપાદુડનો
 અને નિમિત્તપાદુડનો તેમજ વિજ્ઞાનપાદુડ અને સિદ્ધપાદુડનો ઉલ્લેખ
 કર્યો છે સુવગડ (સુવ ૧ અ ૮) અને એની નિજજુતિ (ગા ૮૩)
 ઉપરની દીકામાં શીલાકસુરિએ કહ્યું છે કે ભત્રાભત્રતા દ્રવ્યના સામ્ય
 માટે યોનિપ્રાભુત જોતુ ^૭ જીવકપ્પ ઉપરની સિદ્ધસેનસુરિકૃત મુણિય
 (પ ૨૮)માં જોણિપાદુડનો ઉલ્લેખ છે જિનદાસગણિએ નિસીદ
 (કિ ૪)ના ઉપરની એમની વિસેદ્યુણિમા કહ્યું છે કે જોણિપાદુડના
 જાણકાર એકેદ્રિયથી માઈને પચેન્દ્રિય સુધીના પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન કરી
 શકે દા ત. સિદ્ધસેને ^૮ ધોડા જનાબ્યા હતા ^૯ નિસીદ (કિ ૧૮)ની

૧ જુઓ જુદતથાકોશનો ઉપોદ્ધાત (પ ૧૧૦) ૨ જુઓ ડી જમ
 દીકત્ય દ જૈન, d Life in Ancient India as depicted in the
 Jaina Canons (પ ૧૦૭) ૩ ' યોનિપ્રામૃતવા નાનાવિધ દ્રવ્યવીર્ય
 દ્રવ્યમિતિ ' ૪ જુઓ કપ્પનું ભાસ (ભા. ૨, ગા. ૧૬૮૧) ૫ મૂળ પાદ માટે
 જુઓ H O L J (પ. ૯૩)

મા વિમેદનવિષ્ણુમા પશુ જોષિપાદ નો ઉદ્દેશ છે ૧ વિમેદાની મા
 ૭૭૫મા જોષિવિદ્યા ૨ ૮૭૬ છે એ સમજાવતા મતધારીય હમ
 ન્દસરિએ એના ઉપરની ગ્રાન (૫૪ ૭૫૦)મા યોનિનિધાન અને યોનિ
 નિધાનને એક ૨૬૬૧ મ્હુ છે કે અસમાન અનેક દ્રવ્યના મ રોમની યોનિએ
 ૧૫ સિદ્ધ ૬ ત્યાં પ્રાણીઓ, મહિએ સુવર્ણ વગેરે વિવિધ જાતના
 દાર્ધી યોનિનિધાનમા મળે છે ૨ પ્રભાવકર્ત્રિયમાના પાદધિમસરિમળ ૫
 ૧૧૫-૧૨૭)મા એવી વાત છે કે ગુરુદેવસરિ પોતાના શિષ્યને
 માનનાભવ જણાવતા દતા ત્યારે માણસી બનાવવાની એમા વ ત આવી
 ૧ માત પાસે રહેતો એક ભાઈ સાકળી મયો અને એના આધારે એને
 માણસ બનાવવા માઠ્યા આમાયને ખજર પત્તા માછીને આમ કરતા
 એમણે શક્યો આ જ પ્રમથ (મો ૧૨૮)મા સિદ્ધ ઉત્પન્ન-કર્તાની
 મજા નાત આવે છે

વવદાર (બા ૧૧)મા બાસ (ગા ૫૮) ઉપરથી જણાય છે કે
 જોષિપાદમા એસ (૧)ને બેભાન બનાવવાની રીત જતાવાઈ છે કે
 નિર્વાણકલિકાની અગ્રેષ્ઠ પ્રતાવના (૫ ૬)મા કહ્યું છે કે ધરસેને
 સમજા ૫ સ ૧૩૫મા યોનિપ્રાણુતની રચના કરી વવયજસારની
 અગ્રેષ્ઠ પ્રતાવના (૫ ૨૫)મા જે ૪૩ પાકુડો મળ્યાવાયા છે તેમા
 જોષી (સાર) પાકુડોનો ઉલ્લેખ છે ૪ અહીં સ્વચાયા મુજબ કેટલાક આ
 બધા પાકુડોના કર્તા તરીકે કે કુકુ મ્હુ નામ મળ્યાવે છે અનેકાન્તના
 ૫ સ ૧૮૮૮ના અક્રમા જોષિપાકુક રિપે લેખો વાચ્યાનુ મને
 રડે છે, પણ એ લેખો અત્યારે મને ઉપલબ્ધ નથી.

તિથુગ્માલિય (તીર્થોદ્ગમિક)—આને તિથોગાલી પણ કહે છે

૧-૨ મૂળ પાક માટે જુઓ એ ૧૧ (૫ ૬૩) ૩ જુઓ L A I (૫
 ૨૨૭) ૪ બનવાનેજ છે કે જોષિપાદક જે જ નામની સિદ્ધ સિદ્ધ નિઓ હોય તુ
 તે વિવિધ દ્ર વોના સંયોજથી એકે દ્રવાદિ પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન કરવાની સમજ
 આપતી દિને-એક રીતે ૫ દ્ર વડને-મદ્દ (magic)ને લગતી દૃતિને જ ૫ વ્યુત
 મળે ૬

આમા ૧૨૫૧ ગાથા છે આમા પાટલિપુત્રી ગાયનાનુ વિસ્તાર વર્ણન અને એ દ્વારા ભદ્રમાદુરથમીનો જનનરવાન્ત છે ૧ એનો હિન્દીમાં સારાંશ વી સ ને જ (૫ ૬૪-૮)મા અપાયો છે સાથે માથે એને લખતી મૂળ ગાથાઓ (૭૧૪-૮૦૨) ૫થુ ૫ ૮૮-૧૦૩મા અપાઈ છે પાટલિપુત્રમા રેત આગતા ખૂબ નુકસાન થયુ હતુ તેનુ વર્ણન ૫ ૪૩મા છે

૧૨૦-૧૨૨ એ રેતયુ ગાથાઓ ચ દ્રુમનના રાજ્યાભિષેકના વય ઉપર પ્રકાર પાડે છે ૩ એમા કહ્યુ છે કે પાલકના ૬૦ વય, ન દોના ૧૫૦ મોર્યોના ૧૬૦ પુષ્યમિત્રના ૩૫ બલમિત્ર-ભાનુમિત્રના ૬૦ નભાસેન (નહસેય)ના ૪૦ અને ગદસિલના ૧૦૦ વર્ષ પૂરા થના વકે રાજાનુ શાસન શરૂ થયુ

૧૩૫મી ગાથામા ૪૬ હી (ચક્રિમુદ) રાજાની ઉત્પત્તિની વાત છે આ રહી એ ગાથા —

જ એય વરુનગરં પાટલિપુત્ર નુ વિસ્તુર્મ એવં ।

एष होहो राया बउमुहो नाम नामेष ॥ ૧૩૫ ॥ '

અહીં જે એય અને ઇષ શબ્દના પ્રયોગ છે તે ઉપરથી આ પદ્યશ્રુતિ પાટલિપુત્રમા રચાવાનુ અનુમાન કરાય છે ૭૦૫મી ગાથામાં શકવશ ન હવંત અને મોચવરના અન્તનો નિર્દેશ છે ૫થુ મહાગુપ્તવશ

૧ રચૂલસત્રે સિદ્ધ ૧૫ ધારણ કર્યાની દર્શાવત અહીં આવે છે ૨ આ ગાથાઓ અને એના સારામાં માટે લુઓ વી સ ને જ (૫ ૩૦-૩૧) ૩ લુઓ ડૉ. શાન્તિલાલ શાહનુ પુસ્તક નામે Chronological Problems in the early history of Northern India and a brief account of the Jaina chronology (૫ ૧૬-૧૭) ૪ ગા. ૬૩૬ ૯મા કક્ષીને પાવ્ય સૂત્ર ૫૯માં ૧૬ તબક્કા સુવર્ણ લઈ લીધાની વાત છે કક્ષીને લખતી અહીં અપાયલી અનુસૂતિ પ્રાચીન છે અને ત્રિપિઠિ (૫ ૧૦ સ. ૧૩)માની કક્ષીને લખતી દર્શાવત તિલચિત્રાવલિના જ સંબંધમાં છે (Indian Antiquary, 1919 pp 128-30) એમ ડૉ. મોનીયરે પ્રેમી-અર્ચન દત્ત-ચંદ્રમાના કૃત્ત જન અનુધૃતિમાં ચૌર પુણ્યવર્ણ (૫ ૨૩૩)મા કહ્યુ છે

વિષે કરો. ઇચ્છારો નથી એ ઉપરથી તેમજ કેટલાક આંતરિક પ્રમાણોના આધારે વી સ ને કા (૫ ૩૦)મા એવું અનુમાન કરાયું છે કે આ પદ્મજીવની રચના વિક્રમની ચોથી સદીના અંતમાં અને પાંચમીના પ્રારંભમાં થઈ હશે.

અભિજ્ઞાનરાજે દ્રમા આ પદ્મજીવના પ્રારંભ ને અંતની થોડીક ગાથાઓ અપાઠ છે વી સ ને કા ના ૪૧મા પૃષ્ઠમાં ૬૨૪મી ગાથા અને ૫ ૪૧-૪૪મા ૬૩૫-૬૬૦ ગાથા અપાઠ છે ને સા સ ઇ (૫ ૧૪૭)મા બે ગાથા અપાઠ છે એમાં કાવિએ પદ્મજીવ જોયે અને આતુર્ભાસિક પ્રતિક્રમણ ચોદસે કર્યાની તેમજ અતુવિધ સ્વયે આતુર્ભાસિક પ્રતિક્રમણ પદ્મજીવના દિવસે (વીરસવત્) ૬૮૩મા કર્યાની દર્શાવેલ છે આ બે ગાથાઓ સદેહવિષયોપધીમાં આદરવિધિમાં ધમસાગરગણિકૃત પદ્મ પાથાદશશતકની સ્વોપસૃષ્ટિ (પત્ર ૩૩અ)માં તેમજ તત્ત્વતરંગિણી (૨સો ૩૨)ની સ્વોપસૃષ્ટિ (પત્ર ૨૫)માં દાકનામાં આવી છે આ પદ્મજીવમાં વસંતીના જન્મની પણ દર્શાવેલ છે વિષયની દૃષ્ટિએ આ આગમ ઝવેરોદ્દેગગણિક્યાનુ સ્મરણ કરાવે છે તિથોગાદી (ગા ૪૫૦, ૫૫૨ ને ૬૫૩) ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે વીરનિર્વાણ પછી ૨૧,૦૦૦ વર્ષ સુધી દસવેસાલિયનો અર્થ આવરસય, અણુઓગાર અને નદી અવિચ્છિન્ન રહેશે અને દુષ્પ્રભસરિ કાળ કરતા દસવેસાલિયનો અર્થ નાશ પામશે.

તિથિપદ્મજીવ (તિથિપ્રકાશક)—ને સા સ ઇ (૫ ૮૫)માં આનો પદ્મજીવ તરીકે નિર્દેશ છે આમાં તિથિ વિષે દર્શાવેલ હશે.

દીવસાગરપદ્મજીવ (દીવસાગરપ્રશ્ન)—આ નામના આગમનો કાણુ (સુ ૧૫૨ અને ૨૭૭)માં, પદ્મિયપસુચ (પત્ર ૬૬અ)માં,

૧-૨ અહીં 'તીર્થોદ્ગાર એમ મૂલનો નિર્દેશ છે ૩ આની એક દાયપોથી અહીંના જ્ઞાન દપુસ્તાવલમાં છે આ ગણિત નાતકની પણ મહત્વની કૃતિ છે એ કપાવવા જેવી છે ૪-૬ આ ગાથાઓ માટે જુઓ ગા. ૧૦ આ. ૨૦ (૫ ૫૬). ૭ અહીં ચંદ્રપદ્મજીવ, સર જગદીવ ૦ અને ૧વસાગર ૦ એમ ચાર પંક્તિ ગણવાઈ છે જ્યારે સુ ૧૫૨માં ૧જુદીવ ૦ સિવાયની ત્રણેય વસ્તુઓ છે.

નદી(સુ ૪૪)મા તેમજ આવસ્સયસુવિલુ(ભા ૨, પત્ર ૬)મા અને એના સંસ્કૃત નામ ' દીપસાગરપ્રગ્લિપિ 'ના નદીની દારિભદ્રીય શ્વિ (પત્ર ૧૬) અને આવસ્સયની દારિભદ્રીય શ્વિ (પત્ર ૮૮અ)મા ઉલ્લેખ છે અદનસાગર-જાનભદ્રાર(વેળવપુર)યા વીરમવત્ ૨૪૭૨મા પ્રકાશિત આ આગમની આદિતિમા ૨૨૩ ગાથાઓ છે એમા ૨૧૨મી ગાથા કુટક છે અભયદેવચૂરિએ ઠાણુની ૧૮૧ (પત્ર ૨૨૪ આ)મા આ આદિતિમત ગા ૧૬-૧૮ અને ૬ અને પત્ર ૨૩૧આમા ગા ૨૭ ને ૨૮ અને પત્ર ૪૮૦આમા ૭૫મી ગાથા કટક પાઠને પૂરક અવ તરણરૂપે આપી છે વિશેષમા ત્યા આના મૂળ તરીકે દીપસાગરપ્રગ્લિપિ સમ્રદ્ધશી એવુ નામ એમણે દર્શાવ્યુ છે આ ઉપરથી આ આગમનુ આ પીલુ નામ છે એમ જોઈ શકાય છે આ આગમમા હીનો અને સમુદ્રો નિર્ણે ઉલ્લેખ છે માનુષોત્તર પવતના વધુ નથી આ આગમની શરૂઆત કરાઈ છે ગા ૧૬-૨૪મા નવિનોદક સમુદ્રનો ૨૫-૭૧મા નદીચર દોપનો ૭૨-૧૧૦મા કુલકલ દોપનો ૧૧૧-૧૫૭મા રુચક દોપનો અને ૧૫૮મા સખવર દોપનો અધિકાર છે ગા ૨૧૬-૨૨૧મા અસુરકુમાર વગેરેના આવાસનો નેખ છે

પંજ તારાહણ (પંજ-તારાધના)—આને આરાધનાપ્રકરણુ ' તેમજ આરાધનાસૂત્ર પદ્ય કહે છે આ પાઠ્ય કૃતિ સોમચૂરિએ ૭૦ ગાથામા રચી છે એમા અતિમ આરાધનાનુ સ્વરૂપ સમજનાયુ છે અવચૂરિ અને ગુજરાતી રચનુવાદ સહિત આ કૃતિ શ્રીલુદ્ધિ-ટલિ-કપૂર

૧ આના પત્ર ૨૦૬આમા એનો ઉલ્લેખ છે કે સુરપ્રગ્લિપિ અને જમ્બુદ્વીપપ્રગ્લિપિ એ અનુક્રમે પાચમા ને છઠ્ઠા અંગના ઉપાગ છે ૨ પ્રેસર્સ એ એમ એ ૩ કપની વરફાવી પાલીલાણી છે ૪ ૧૯૩૪મા ને આરાધનાસૂત્ર કથાયેડો છે તેના પૃ ૧૨૨-૧૩૩મા આ પંજ તારાહણનુ મુ ત્રાવી જાણ ૧૨ છે પ્રારબ્ધમા અદસરણુ અને એનો ગુલસલી અનુવાદ તેમજ આદરપદ્યકથાનુ અનુવાદ ઉપાય છે

મન્યમાણના મથાક ૩૦ તરીકે વિ. સ. ૧૯૯૪માં ઇપાયેલી છે.^૧ એના નિવેદનમાં સૂચવાયું છે કે વીરવિજયગણિએ રચેલું 'પુરુષપ્રકાશનું સ્તવન' આના આધારે યોજાયું છે.

પ્રજ્ઞા તારાદણી બાપા વગેરે જોતા એની પદ્મપ્રજ્ઞા તરીકે મળ્યા કરવી હોય તો જણાતી નથી શુભિચ્છના લખના પ્રમાણે પદ્મપ્રજ્ઞાસમદામાં આ પ્રજ્ઞા તારાદણી અમદાવાદથી વિ. સ. ૧૯૬૨માં ઇપાયેલ છે.

પિંડવિરોહિ (પિંડવિરોધિ)—આને ' પિંડ-વિરોધિ' પણ કહે છે. આમાં ૧૦૩ પદો છે એની રચના જિનવસ્ત્રલગ્નિએ પિંડ-નિજજીવિના આધારે કરી છે એમ અતિમ પદમાં ઉલ્લેખ છે. આ દિસાએ આ કૃતિને પદ્મપ્રજ્ઞા મધ્યાપ નદિ જોઈ આ એક ઉપયોગી કૃતિ છે આના ઉપર મશોદેવસૂરિએ વિ. સ. ૧૧૭૬માં સુમેધા નામની વૃત્તિ ઉદ્ભવસિદ્ધસૂરિએ વિ. સ. ૧૨૯૫માં દીપિકા કોષ્ટકે અન્યથા અને કોષ્ટકે વિ. સ. ૧૫૮૭ કરતાં તો પહેલા ગુજરાતી બાલાવમેધ રચેલ છે વળી અગિતદેવસૂરિએ વિ. સ. ૧૬૨૭માં પિંડવિરોધિ ઉપર દીપિકા રચી છે.

વગ્ગચૂલિકા (વર્ગચૂલિકા)—અજગપણોનો સમૂહ તે વગ્ગ કા ત. અતગદ્દસાના આઠ વગ્ગ એ વગ્ગની ચૂલિકા તે 'વગ્ગચૂલિકા' આમ અભયદેવસૂરિ કહેવું છે વગ્ગાર (ઉ. ૧૦)ના રેભાસમાં તેમજ એના ઉપરની મહાગિરિસૂરિકૃત ટીકામાં તો મહાકમ્પસૂત્રની ચૂલિકાને વગ્ગચૂલિકા (વચ્ચૂલિકા) કહી છે.

વગ્ગચૂલિકા (? વચ્ચૂલિકા)—આની ગુજરાતી ટીકા સદિતની એક હાથપોથી લા. પ્રા. સ. મ. મા. છે એમાં શ્રુતની હીવનાનો અધિ કાર છે. આના કર્તા તરીકે જરસ (સ)ભદ્ર અર્થાત્ યશોભદ્રનું નામ જોવાય છે. આને ગુજરાતીમાં સારાશ ચમત્કારિક-સાવચૂરિ સ્તોત્ર-સમ્રાટ અને '૧૩ચૂલિકાસૂત્ર-સારાશ' નામની પુસ્તિકા (પૃ. ૬૪-૭૫)માં

૧ આમાં પ્રમાદપરિહારકુલ અને એનું ગુજરાતી બાલાવમેધ તેમજ વાચક કચ્છની પ્રમાદન કરવા વિષેની સંજ્ઞા ઇપાયેલા છે. ૨ જુઓ પૃ. ૨૦૫.

અને ઉચ્ચાલિય સુર તરીકે નિર્દેશાયેલા ચૌદ આમળી મળતા નથી વિશે-
ષમા પકિખપદ્મતમા કાલિય સુર તરીકે મળ્યાવાયેલા પાંચ આમળી પણ
મળતા નથી. આનાં નામ રજૂ કરું તે પૂર્વે કાણુ (II ૧૦ સુ ૭૫૫)મા
નિર્દેશાયેલ દોગિદિસા અને બીજી ફેટલીક દસાએનો ફેટલાક બાજુ લુપ્ત
થયો. દેવ એમ લાગે છે એ વાત નોંધુ છું. સાથે સાથે એ દુ ઉમેરીય કે
યોગદહિતમુચ્ચવની ટીતિ (૫૩ ૩) જોતા એમ બાસે ૬ કે આઠ દહિને
લગનો અધિકાર ઉત્તર- માથી નાસ પામ્યો છે પણ એમ નથી. આ
ઉપરાંત મહારીશ્વરામીએ નિર્વાણસમયે જે અનુષ્ઠાન પ્રાર્થના તેમાના
પણ પશ્ચાત્તર લુપ્ત જન્મ છે ૨ ફેટલીક નિજલુતિઓ પણ નાસ પામી છે ૩

ઉપર જે ૩૧ (૧૨+૧૪+૫) આમળીનો નાસ થયો એમ કહું
છે તેના નામ કદક ૪૫તિયપૂવક દુ આપુ છું અને સાથે સાથે
વવદાર (ઉ ૧૦)મા વિચારસારમા તેમજ આચાર નિર્દેશમા નોંધાયેલી
કૃતિઓનો પણ વિચાર કરું છું.

દોગિદિસા—કણુ (કા ૧૦ સુ ૭૫૫)મા આ નામ છે, પરન્તુ
આ જ સુતમાના સ અનુષ્ઠાન મળ્યાવળી વેળા દોગિદિસા એવું નામ
આપી જે મળ્યાવાયા છે આ આમળના (૧) વાત (૨) વિવાત (૩)
ઉવવાત (૪) સુકિખત (૫) કસિય (૬) બાયાલીસ—સુમિજ (૭)
લીસ—મહાસુમિય (૮) હાર (૯) રામ અને (૧૦) ૭૫ એ નામના
દસ અનુષ્ઠાનો પછી ૭૬ અને સાતમામા ૫૮મહાસુમિજભાવધ્યાનન સ્વપ્નોનો
અધિકાર દોવો જોઈએ એમ એના નામ પરથી જણાય છે અમલદેવશ્વરિએ
આમળી નામ દોગિદિસા આપું ૬ એમણે ૫૩ ૫૦૭અમાં
૬ કે આ તેમ જ બધે (૫૫ બધે) દીધદયા (૫૫ દીધદયા)
ફૂલસેપિકદયા (૫૫ સંખેવિનદયા)નું સ્વરૂપ જણાવમા નથી.

ફૂલસેપિકદયા—આમાં દસ અનુષ્ઠાનો છે ૧ ચદ (ચદ) ૨ સદા

અ. જ ૫ (૫૬ ૨)મા મારો ઉપોદ્યાત (૫ ૧૦૧) ૨

L J (૫ ૮૨) ૩ એનન (૫ ૧૦૬) ૪ અમેટમા

M D L J (૫ ૬૫-૧૦૪) ૫ નવો ૫ ૧૦૫

સિદ્ધપાદુક (સિદ્ધપ્રાભુત)—અગ્નાધીય નામના બીજા પુત્રના નિરમ રૂપ આ પાદ્ય કૃતિમા ૧૨૧ પદો છે એમા સિદ્ધ (મુક્ત) આત્માઓ વિશે વિવિધ રીતે વિચાર કરાયો ■ બીજા ગાથામા ચૌદ પૂરધરને નમરકાર છે એ દિસાળે આ કૃતિ રચૂલભદ્રના સમય મછી રચાઈ હોય એમ લાગે છે જો આ કોઈ દ્વાપરધરની કૃતિ હોય તો તે એ આગમ—પદ્મપ્રજ્ઞ ગણી શકાય આના ઉપર કોઈ પ્રાચીન દીકા હતી એ અર્થને સ્ફુટ કરતી હતી એ દીકાની નોંધ જો આ સ. તરફથી વિ સ ૧૮૭૭મા સિદ્ધપાદુક ને દીકા સહિત છપાયેલ છે તે દીકાના અન્તમા છે જેસુતમેરના ભણ્ણરમા વિ સ ૧૪૧૨મા તાડપત્ર ઉપર લખાયેલી હાયપોથીમા સિદ્ધપ્રાભુતવૃત્તિ છે તો એ આ બેમાથી કંઈ દીકારૂપ છે ?

પ્રકરણ ૧૯ અનુપવબ્ધ આગમે

નાશ—આપણે બીજા પૃથ્થમા જોઈ ગયા તેમ સુધમસ્વામીની રચેલી હાશગામી પદ્ય આજે પૂરેપૂરી મળતી નથી આપાસ્તુ મદાપરિવૃથ્થા અન્યથાશુ વજરનામીના સમય બાદ નાશ પામ્યું છે ૧ જોકે એમાથી બીજા ચૂનારૂપ સત્સત્તિશ્ચય રનિયૂદ્યથ ચયંતુ છે અને એ આજે મળે છે નાયાંમ્માની હજારો કથા હુમ થઈ છે ૩ અતઃ સા મૂળ ૨૨૨પે પૂરેપૂરું જળવાઈ રહ્યું નથી ૪ પદ્ધનાગરણ્ણનો વિદ્યા, મંત્ર અને અતિરાયોને લગતો ભાગ નાશ પામ્યો છે ૫ દિદ્ધિવાય નામના બારમા અગનો ધીરે ધીર સત્રયા ઉચ્છેદ થયો છે, જોકે એ પૂર્વે એમાંથી કોઈ કોઈ ભાગતુ નિયૂદ્યથ ચંતુ છે ૬ આજે જે ચદપ્પજ્ઞતિ મળે છે તે પ્રાચીન છે કે કેમ એ નિર્ણય શકા રખાય છે મદાનિસીદ્ધનો કોઈ કોઈ ભાગ નાશ પામ્યો છે ૫૫કરૂપ આજે મળતુ નથી ૧૪૦૦૦ પદ્મપ્રજ્ઞમાથી નદીમા ૬૦નો ઉત્પન્ન છે એમાંથી કાલિય સુચ તરીકે ઓળખાવાયેલા બાર આગમે

૧ જુઓ પૃ ૪૪ અને ૫૧ ૨ જુઓ પૃ ૪૧ ૩ જુઓ પૃ ૬૦ ૪ જુઓ પૃ ૧૦૬ ૫ જુઓ પૃ ૧૧૩ ૬ જુઓ વીરમુ પ્રકરણ

અને ઉદ્ધાલિય સુષ તરીકે નિદેશાયેલા ચૌદ આગમો મળતા નથી વિશેષમાં પદ્મિખયસુત્રમાં ઠાલિય સુષ તરીકે મળ્યાવાયેલા પાત્ર આગમો પશ્ચ મળતા નથી આનાં નામ રજૂ કરુ તે પૂર્વે ઠાણ (ઠા ૧૦ સુ ૭૫૫) માં નિદેશાયેલ દોગિદ્વિદસા અને જીજ્ઞ કેટલીક દસાઓનો કેટલોક ભાગ હુમ થયો હોય એમ લાગે છે એ વાત નોંધુ છુ સાથે સાથે એ હુ ઉમેરીશ કે યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચયની વૃત્તિ (પત્ર ૩) જોતા એમ જાણે છે કે આઠ દૃષ્ટિને લગતો અધિકાર ઉત્તર ૦ માંથી નાશ પામ્યો છે, પશ્ચ એમ નથી ^૧ આ ઉપરાંત મહાવીરસ્વામીએ નિર્વાણસમયે જે અજઞ્યજ્ઞો પ્રદ્યા તેમના પશ્ચ મળ્યાખરા હુમ જ જ છે ૨ કેટલીક નિજજ્ઞુતિઓ પશ્ચ નાશ પામી છે કે

ઉપર જે ૩૧ (૧૨+૧૪+૫) આગમોનો નાશ થયો એમ કહ્યું છે તેના નામ કહ્યું ૪ પરિચયપૂર્વક હુ આપુ છુ અને સાથે સાથે વરદાત (ઉ ૧૦) માં નિયારસારમાં તેમજ આચાર્ય નકરમાં નોંધાયેલી કૃતિઓનો પશ્ચ નિયાર કરુ છુ

દોગિદ્વિદસા—ઠાણ (ઠા ૧૦ સુ ૭૫૫) માં આ નામ છે પરંતુ આ જ સુત્રમાંના દસ અજઞ્યજ્ઞ મળ્યાનથી વેળા 'દોગેદ્વિદસા એવું નામ આપી એ મળ્યાનાથા છે આ આગમના (૧) વાત, (૨) વિવાત, (૩) ઉવવાત (૪) સુકિખત (૫) કસિષ્ઠ (૬) જાયાલીસ—સુમિષ્ઠ, (૭) તીસ—મહાસુમિષ્ઠ (૮) હાર, (૯) રામ અને (૧૦) ગુત એ નામના દસ અજઞ્યજ્ઞો પેકી પડ્યા અને સાતમાંમાં ૪ મહાસુમિષ્ઠના વધુાગત રવનોનો અધિકાર હોવો જોઈએ એમ એના નામ પરથી જણાય ■ અજઞ્યદેવસુરિએ આ આગમનું નામ 'દિગૃદ્વિદસા' આપ્યું છે એમણે પત્ર ૫૦૭ અમાં કર્યું છે કે આ તેમજ જ ધદશા (પા જધદસા) દીધદશા (પા દીધદસા) અને સદોષિકદશા (પા સજોવિતલ્લા) નું ૨+૨૫ જળવદામાં નથી

દીહુદસા—આમાં દસ અજઞ્યજ્ઞો છે ૧ ચદ (ચ દ), ૨ સરત

૧ જુઓ અ જ પ (ખ દ ર) નો મારો ઉપદ્રાવ (પ ૧૦૧) ૨ જુઓ H O L J (પ ૮૨) ૩ એજન (પ ૧૦૬) ૪ અથેજમાં પરિચય માટે જુઓ H O L J (પ ૬૬-૧૦૪) ૫ જુઓ પ ૨૦૩

(સર્વ) ૩ સુક્ર (શુક્ર) ૪ સિરિદેવી (શ્રીદેવી), ૫ પદ્માવતી (પ્રભાવતી), ૬ દીવસમુદોરવતિ (દીપસમુદોરવતિ), ૭ બદ્ધપુત્રી (બદ્ધપુત્રી) ૮ મદર ૯ યેમ-સજ્જાવિજય (ચરિત્ર-સમ્બૂતવિજય) ૧૦ થર-પદ્મ (રત્નવિર-પદ્મ) ને ૧૧૧ શિસાસનીસાસ (શિશુવાસની સાસ) આ રેડી પદ્મના નાર અજગમ્ય અને સાતમુ તે પુષ્પિયાના જ અજગમ્ય હશે દીવસમુદોરવતિ તે જ શુ દીવમાગર-પદ્મવતિ હશે ?

ખંધેસા—આમા ૧ બધ ૨ મોદ્ધ (મોદ્ધ), ૩ દેવદિ (દેવદિ) ૪ હસારમડન (હસારમડ-જ), ૫ આયરિયવિષ્ણુવતિ (આઆય વિષ્ણુવતિ), ૬ ઉવજાતવિષ્ણુવતિ (ઉપાધ્યાયવિષ્ણુવતિ), ૭ ભારજા (ભારજા) ૮ વિમુક્તિ (વિમુક્તિ), ૯ સાત (સાત) અને ૧૦ કમ (કમ) એમ હસ અજગમ્ય છે અહીં જે ભાનના ને વિમુક્તિનો ઉલ્લેખ છે તે શુ આપારના એ નામના અજગમ્ય (જુઓ ૫ ૪૮-૮) થી જિન છે ?

ન ખેવિતહસા—આમા ૧ ખુદિયાનિમાણપવિષ્ણુ ૨ મહાધિયા વિમાણપવિષ્ણુ ૩ અગમ્યસિયા ૪ વમગમ્યસિયા ૫ વિવાદનૂતિયા ૬ અગમ્યોવનાત ૭ વરુણોવનાત ૮ ગુરુઓવનાત ૯ વેદધરોવનાત અને ૧૦ વેસમણોવનાત એમ હસ અજગમ્ય છે

પા પાવાગ જુહસા—આમા ૧ ઉવમા (ઉવમા) ૨ જા (સખ્યા) ૩ ઇસિભાસિય (સિયભાસિય), ૪ આયરિયભાસિય (આઆય ભાસિય) ૫ મહાવીરભાસિય (મહાવીરભાસિય) ૬ ખોમગપસિય (શોમગ-પ્રજ) ૭ કોમનપસિય (કોમન-પ્રજ) ૮ અદાગપસિય (આદા-પ્રજ) ૯ અગુદ્ધપસિય (અગુદ્ધ-પ્રજ) અને ૧૦ જાદુપસિય (જાદુ-પ્રજ) એમ હસ અજગમ્ય છે ૫ ૧૮૭મા જે ઇસિભાસિયનું રત્નપ વિચારાય છે તે જ શુ આ ઇસિભાસિય છે ? કપના ભાસ (મા ૧૩૦૮) મા કોઉઅ (કોતુક) જૂદ (જૂત) પસિય (પ્રજ) પસિયાપસિય (પ્રમાપ્રજ) અને રિમિતનો ઉલ્લેખ છે મા ૧૩૧૧મા કથ્ય છે કે (કસાર વગેરે

૧ આમ તો નામ ૧૧ થાય છે તો ક્યુ એક વધારાનું જુદુ ૧ ૨ કપના ભાસ (મા ૧૩૧૩) ની યીઝ (પૃ ૪ ૪) મા ચૂકામણિ નામના મથનો ત્રણે કાળના શાસ અને અશાસ ઈત્યાદિ જલ્પવાના સાધન તરીકે ઉલ્લેખ છે

ખાધા ખાદ રહેત) ઉન્નિષ્ટમા અગૂઠાના નખમા, કપડામા દપણમા
દાયમા તરવારમાં, પાણીમા ભીંતમા વગેરેમા દેવતા કિતરી આવે તે
પ્રથ પૂછવો તે પસિલ છે ? આ ઉપરથી ખોમમપસિલ વગેરેનુ સ્વર
ક પી સમાય છે જેમકે કપડામા કિતરી આવેના દેવતાને પ્રથ પૂછવો
ખોમમપસિલ છે

(૧) અનુલોવવાય (અરણ્યપાત)—આમા અનુલુ નામ
દેવના સમય (ક પ) અને ઉપપાતનો અધિકાર છે નદીતુલિષ્ (પ
૪૯)મા સૂચવાયા મુજબ આ અનુલુપણ એક સાધુ ગણતા હતા તે સમ
અનુલુ દેવ એની પાસે ગયો અને એણે આ અનુલુપણ સાંભળ્યું
પૂરુ થતા એ દેવે વરદાન માગ્યા કયુ પણ માધુએ ના પાડી તે સાધુ
પ્રદક્ષિણા કરી પોતાના વિમાનમા પાછો ફર્યો અભયદેવસરિમે કાણુ (૨
૭૫૬)ની દીક્ષા(પત્ર ૫૧૩ આ)મા કનુ છે કે આ જાતનુ શ્રુત વિશિષ્ટ
પ્રસંગે જ હોય છે અનુલોવવાય એ સંખેનિતદસાનુ છદ્ધુ અનુલુપણ
અને એ અતિશયનાળુ ૩ ખાર વધના દીક્ષાપર્યાવવાળા સાધુ આ આગ
તેમજ ગરુડોત્તવાય ધ બોવનાય નરુણોત્તવાય વેલધરાવવાય અને વેસમલો
વવાય બધી સકે અનુલુનુ આહવાદન થતા એ સુવણુ આપે છે

(૨-૭) ગરુડોત્તવાય, દેવિરાવવાય, ધરુણોત્તવાય, વરુણો
વનાય, વેલધરાવવાય ને વેસમલોત્તવાય—આ પૈકી ખીજા અ
ત્રીજા સિવાયના આગમો સંખેનિતદસાના અનુલુપણો છે આ આગ
મોમા ગરુડ (ગરુડ) દેવિદ (દેવે દ) ધરુણ વરુણ વેલધર અ
વેસમલ (વેશમલ) એ છ દેવો અનુક્રમે અરુણના જેવો અધિકાર છે
આથી અરુણોત્તવાયને મળતા આવે એવા પાડો આ આગમોમાં હ
એમ અનુમનાય છે ગરુડનુ આહવાદન થતા એ સુવણુ (૧) આપે છે
ન્યારે વરુણનુ આહવાદન થતા એ સુમધી દૃષ્ટિ કરે છે

(૮-૧૧) આયવિભત્તિ, ઝાણુવિભત્તિ, નિરયવિભત્તિ
અરુણવિભત્તિ—પહેલા આગમ વિરે કષ વિશેષ અમર નથી ખીજો આગ

નરકના અને ત્રીજે ધ્યાનના પ્રકારે સમ્પન્ન થી છે ત્રીજો આગમ મરણને અંગેનો છે અને એના આધારે મરણસમાધિ રચાયેલ છે ?

(૧૨-૧૩) રજાચવિસોહિ ને આચાચવિસોહિ—પહેલાનું સ્વરૂપ જાણવામા નથી ખીજો આગમ આચારથી પતિત થયેલા આત્માના ઉદ્ધાર માટે પ્રાપ્તિનો માર્ગ સૂચવે છે

(૧૪-૧૫) નિરયવિસોહિ ને મરણવિસોહિ—આમા અનુક્રમે નરક અને મરણ વિષે અધિકાર હશે

(૧૬) આસીવિસભાવણા (આસીવિવિભાવના)—પદ્ધિપ્રસૂતની યદોદ્ધેવસંગિતૃત વૃત્તિ (પત્ર ૬૮ આ)મા કહ્યું છે કે આસીરિપમાવના ઇલાહિ પાત્ર મ થોનું સ્વરૂપ એના નામને આધારે દર્શાવ્યું છે કેમકે વિશેષ સમ્પ્રદાય એનામા આવ્યો નથી વિરને રિષે આસીવિસભાવણામા વિચાર કરાયો છે પત્ર ૬૮આમા કહ્યા મુજબ દાદમા ઝેર હોય એવા પ્રાણીઓ બે જાતના છે પહેલી જાતના પ્રાણીઓને જન્મથી ઝેર હોય છે અન્ય એમા વીંછી દેડકા સાપ અને મનુષ્યનો સમાવેશ થાય છે વીંછીનું ઝેર વધારેમા વધારે અકષ્મા ભરતછે । જેવડા શરીરમા અને દેહમાનું એથી જમણા શરીરમા ફેલાઈ જાય સાપનું ઝેર જમ્બૂદ્વીપ જેવડા શરીરમા અને મનુષ્યનું ઝેર સમયક્ષેન થાને મનુષ્ય-લોક જેવડા શરીરમા ફેલાઈ જાય ખીજી જાતના પ્રાણીઓ તપ વગેરે કરનાથી ઝેર પ્રાપ્ત કરે છે આવા પ્રાણીઓમા પચેદ્રિય વિષય મનુષ્ય અને સદસાર સુધીના અપર્યાપ્ત દત્તામા રહેલા દેવોનો સમાવેશ થાય છે આ પ્રાણીઓ અ વને સાપ આપી મારી નાખે છે આ કૃત્ર સપદશ જેવું છે

(૧૭-૧૮) આહિરૂપચક્રખાલ ને મહાપચ્ચક્રખાલ—આ નામની બે કૃતિઓ વિષે પૃ ૧૭૨મા અને પૃ ૧૭૪મા અનુક્રમે વિચાર કરાયો છે જે એ પદ્મવજ્ર ન જ હોય તો આ સમાન નામવાળી કૃતિને પદ્મવજ્ર ગણવી જોઈએ આ એના આધારે મરણસમાધિની રચના કરાઈ છે *

૧ જુઓ પૃ ૧૭૮ ૨ આજ ના આત્મા, પાપ, લાલ મૂહીત, આવેશ અને બકારને લગત એમ ૭ અર્થ છે ૩ જુઓ પૃ ૧૭૮

(૧૯) આરાદ્યુ (આરાધન)—મરણસમાધિની રચનામા આ પદ્મસુખનો ઉપયોગ કરાયો છે (જુઓ પૃ ૧૭૮) આ બાબત તેમજ આ પદ્મસુખ છે એ બાબત એની ૬૬૨મી ગાથા ઉપરથી જણાય છે

(૨૦) ચારણભાવણા (ચારણભાવના)—આમા જ્યાંચારણ અને વિદ્યાચારણ એમ બે પ્રકારના મુનિઓનો અધિકાર છે તપ કરવાથી અથવા તો આ અજઞ્ઞણ્ય બ્રહ્મવાદી એ મુનિઓને આકારમા ઊડવાની સહિષ મળે છે.

(૨૧) કિમિલભાવણા (સ્તિમિતભાવના)—વવહાર પ્રમાણે ચૌદ વર્ષના દીક્ષિત સાધુ આ બાધી શકે જ્યારે પચવત્યુમ(મા ૫૮૬)મા સિલ દકીખત છે

(૨૨) દિદિવિસભાવણા (દદિવિષભાવના)—જેમની દદિમાં એટલે કે આખમા ઝેર હોય એવા પ્રાણીઓ મિથે આમા દકીકત છે મહાવીરસ્વામીને હાથે ત્રિત્રિભોષ પામનારા ચક્રોચિત્ત જેવા ‘ દદિવિવ ’ સપત્તુ આ રમણ કરાવે છે નાયાન(સુપ ૧ અ ૬)મા દિદિવિસ સપત્તુ વણુન છે અને વિવાહન(સ ૧૫)મા ૧૨ાકાનુ ચોથુ ચિખર ફાકતા દિદિવિસ સપ નીખ્યાની વાત છે

(૨૩) મહામુમિણુભાવણા (મહાસ્વપ્નભાવના)—આમા મહા સ્વપ્નનો અધિકાર છે પજ્જોસવણાકપ(સુ ૭૩)મા ૭૨ સ્વપ્નોમાં ૩૦ને મહાસ્વપ્ન કહ્યા છે પરન્તુ વવહાર(ઉ ૧૦)ના કાસ (મા ૧૧૪ ૫૫ ૧૦૮મા)મા ૭૨માંથી ૪૨૦ મહાસ્વપ્ન કહ્યા છે

(૨૪) ઉદ્ધાણુપરિયાવણિયા (ઉદ્યાનપરિયાપનિકા)—તેર વધના દીક્ષાપર્યાયગાળા માધુ ઉદ્ધાણુપરિયાવણિયા બણી શકે આ આગમ તેજ ઉદ્ધાણુસુપ હશે એમ વવહાર (ઉ ૧૦) ઉપરની મલ્લપમિરિસરિની ટીકા તેમજ પચવત્યુ (મા ૫૮૫) જોતા જણાય છે કેમકે ત્યાં ઉદ્ધાણુપરિયાવણિયાને બદલે ઉદ્ધાણુસુપનો અભ્યાસ—ક્રમમા નિર્દેશ છે

(૨૫) નામપરિચાવજિયા (નામપરિચાપનિકા)મા નામકુમારોનો અધિકાર છે આ આગમનો એકયિત્તે સાધુ અભ્યાસ કરે તો નામકુમાર એમને વન ન કરે અને પોતાના ત્યાગમાં રહ્યા છતાં વરદાન આપે.

(૨૬-૨૭) ઉર્દાખમુય ને સમુર્દાખમુય—નદીચુરિષ્ઠ (પત્ર ૪૬)મા કથુ ૭ કે કોધે ભરાયેલા સાધુ ઉર્દાખમુય (ઉત્થ નશ્રુત)નો એક બે કે ત્રણ વાર પાઠ કરે તો જે હુદુગ્ન મામ કે રાજધાની ઉપર એને રોષ હોય તે ઉજડ બની જાય એ સાધુ શા ત ચતા સમુર્દાખમુયનો એક, બે કે ત્રણ વા પાઠ કરે તો ઉજડ થયેનો જામ ફરીથી વસે આવો પ્રસંગ મદાવીરરનામીના સમકાલીન હમસાર મુનિને અંગે ચલાની હકીકત જિન સાબ વિ સ ૧૮૭૭મા રચેલા આત્મપ્રબોધ (પૃ ૧૭૭-૮)મા આપી છે તેમ વધના દીક્ષિત સાધુ સમુર્દાખમુય બણી રહે

ઉર્દાખમુય તેમજ સમુર્દાખમુય સાતિશ્વ આગમ છે એમ વિસેસાંના દીકાકાર કોટ્યાયાય તેમજ હમચ દસરિ પોતપોતાની દીકામા કહે છે નિરોધમા આ જન્મેએ સમુર્દાખમુય સરકૃત રૂપા તર સમુદ્યાન આર્યુ છે પરંતુ જિનદાસમણિએ તો નદીચુરિષ્ઠ (પત્ર ૪૬)મા સમુર્દાખમુય સાતિ વાસ્તાનિક નામ સમુર્દાખમુય એમ આર્યુ છે કેમકે એમના કહેરા મુજબ વ નો લોપ થયેલો છે આ દિસાએ આવુ સરકૃત નામ સમુપરધાન-શ્રુત છે

(૨૮) કરિનયાકાંધપય (કપિતાકપિત)—શુ કરપે-ખપે અને શુ ન ક પે એમ બે જાતની બાબતો અહીં વધુ વર્ણ છે

(૨૯-૩૦) ખુરિયાનિમાખુપવિભત્તિ ને મહદ્વિયાવિમાખુ-પવિભત્તિ—અભિયાર વધના દીક્ષાપર્વાવવાળા સાધુ આ જ ને આગમ બણે આ આગમો સખેનિતહસાના પહેલા બે અન્ગવશ્ય છે ખુરિયા વિમાખુપવિભત્તિ (છુલકવિમાનપ્રવિભક્તિ)મા આવલિકામા પ્રવેશતા તેમજ નદિ પ્રવેશેલા એમ જન્મે પ્રકારના વિમાનોનો અધિકાર છે આ જ અધિકાર વિસ્તારથી મહદ્વિયાવિમાખુપવિભત્તિ (મહદ્વિમાન-

પ્રવિલક્ષિત) મા છે સમવાય જોતા એમ જણાય છે કે પહેલામા ઓછામા ઓછા નથુ ૧૫૨૫ છે જ્યારે ૨ખીજમા પાચ વગ્ગ છે

(૩૧) ચરણવિહિ (ચરણવિધિ)—આમા અમણના ચારિત્ર્યનો- પાચ મહાવ્રત વગેરેનો અધિકાર છે

(૩૨-૩૩) ચુલકાપ્પસુય ને મહાકાપ્પસુય—આ બે નેનો વિષય એક જ કાપ દશે પરન્તુ પહેલા કરતા ખીજમા વિશેષ વિસ્તાર કે મહત્ત્વ અથ્વા દશે વિસેસાન (ગા ૭૭૭) મા મહાકાપ્પસુયનો ઉલ્લેખ છે એની ગા ૨૨૬૫ મા કાપ ઉપગન્ત મહાકાપ્પસુયનો નિદેશ છે એટલે એ કાપથી અર્થાત્ જુદાકાપથી ભિન્ન હોય એમ લાગે છે વવહાર (ઉ ૧૦) ના જાસ (ગા ૧૦૭) માં મહાકાપ્પસુયની ચૂલિયાને વગ્ગચૂલી' કહી છે

(૩૪) ગણહરવલ્લય (ગણધરવનય)—વિચારસાર (ગા ૩૫૧) મા આનો તેમજ નિરવવિભક્તિનો પણ ઉલ્લેખ છે

(૩૫) તેયગનિસગ્ગ (તેજસનિસગ)—આમા તેજસ્વી પદાય બહાર કાઢવાનો અધિકાર છે

(૩૬) દેવિદ્ધપરિધાવણ (દેવે દ્વપરિતાપન)—વવહાર (ઉ ૧૦) ના જાસમા આને દેરિદોવવાયથી અભિજ્ઞ મણેલ છે

(૩૭) પમાયપ્પમાય (પ્રમાદાપ્રમાદ)—મલ વિષય, કયાય નિદ્રા અને ત્રિમહ (ત્રિમહ) એ ત્રાય પ્રમાદો તેમજ એનાથી નિવૃત્તિ-અપ્રમાદ વિષે આમા અધિકાર છે

(૩૮) પૌરિસિમ ડલ્લ (પૌરુષીમણ્ડલ)—આમા ભિલ ભિલ મણ્ડલોને અંગેની પૌરુષીની જાગત છે

(૩૯) ભક્તપરિણ્ણ (ભક્તપરિણ)—પૃ ૧૭૨-૩ મા વણ્ણ વેલ

૧ આના અનુક્રમે ૩૭ ૩૮ અને ૪૦ ઉદેસલક્ષ છે જુઓ સમવાય (સુ ૩૭ ૩૮, ૪) ૨ આના અનુક્રમે ૪૧ થી ૪૫ ઉદેસલક્ષ છે જુઓ સમવાય (સુ ૪૧-૪૫). ૩ જુઓ H O L J (પૃ ૧૦૩).

ભત્તપરિણ્યા ને પદ્મણ્ડ ન જ હોય તો આ પદ્મણ્ડ હશે એના આધારે
મરણસમાધિની યોજના થઈ છે

(૪૦) મહાપ્રવેશ (મહાપ્રવેશ)—સૂર્ય અને ચન્દ્ર એક મહાન્ત
(માડના) માથા ખીજ મહાવમા કેવી રીતે જાય છે એ દર્શાવત અહીં અપાઈ છે

(૪૧) મરણસમાધિ—જે મરણસમાધિ વિષે પૃ ૧૭૮માં વિચાર
કરાયો છે તે આ કૃતિને આધારે સ્થાયેલી છે

(૪૨) મહાપ્રવેશવણ (મહાપ્રવેશવણ)—આમા પદ્મણ્ડમા
આવતા અધિકારા રિતારથી વર્ણવાયા છે આ તેમજ પદ્મણ્ડમા સમવાયના
ઉવગો છે એમ પદ્મિખ્યસૂત્રની વૃત્તિ (પત્ર ૬૩ આ)મા યશોદેવસરિ કહે છે

(૪૩) વિદ્યાચરણવિનિષ્ક્રમ (વિદ્યાચરણવિનિષ્ક્રમ)—આમા
વિદ્યા અર્થાત્ જ્ઞાન અને ચરણ અર્થાત્ ચારિત્ર એ બેના સ્વરૂપ અને
ફળનો અધિકાર છે

(૪૪) વિદ્યારકષ (વિદ્યારકષ)—આમા સ્થવિર-કલ્પી અને
જિન-ક પીના વિદ્યાર સમ્બંધી દર્શાવત છે

(૪૫-૪૬) વીયરાગમુચ (વીતરાગમુચ) ને સલેહુલામુચ (સલે
ખનામુચ)—પહેનામા વીતરાગનો અને રાગીનો અધિકાર છે ખીજમા
દ્રવ્ય-સલેખના અને ભાન-સલેખનાનો વિષય છે અર્થાત્ દ્રવ્ય-સલેખ
નામા જીવનની જરૂરિયાતો ઓછી કરવા ઉપર લક્ષ્ય છે જ્યારે ભાવ-
સલેખનામા કષાયોને પાતળા બનાવવાની વૃત્તિ છે

પ્રકરણ ૨૦ : દિદિવાય

નામ—જેનેાનુ જે દિદિવાય નામનુ જારમુ અમ નારા પામ્યુ છે
એના કાણુ(કા ૧૦ સુ ૭૪૨)મા દસ નામ અપાયા છે (૧)
અણુનેગમત (૧ અણુનેગમત), (૨) તત્ત્યાવાત (તત્ત્યાવાત), (૩)
દિદિવાત(દિદિવાત) (૪) ધમ્માનાત(ધમ્માનાત), (૫) પુણ્યગત (પુણ્ય-
ગત)

૧ કોસમા એ સરૂદ નામો અપ્યા છે

ગત) (૧) ભાસાવિજત (ભાષાવિજય), (૭) શૂલવાત (શૂલવા),
(૮) સમ્ભાવાત (સમ્ભવ્યાદ), (૯) સવ્યપાણ્યભૂતજીવસત્સુદાવદ (સવ-
પ્રાણ્યભૂતજીવસત્સુખ્યાવદ) અને (૧૦) દેહિવાત (દેતુવાદ)

વિભાગ—૧૬૧ (સુ. ૫૭) માં દિદ્ધિવાયના પાંચ વિભાગ મળ્યાવાયા છે
(૧) પરિકમ્ભ (પરિકમ), (૨) સુત (સુત) (૩) પુન્યગય (પુત્ર
ગત) (૪) અણુઓમ (અનુઓમ) અને (૫) ચૂલિયા (ચૂલિકા) ૨

પરિકમ્ભ—એના સાત પ્રકાર છે એ પૈકી પહેલા એના ચાંદ ચાંદ અને
બાકીનાના અગિયાર અગિયાર એમ કુલે ૮૩ ($14 \times 2 + 11 \times 5$) ઉપ
પ્રકારો છે પરિકમ્ભના સાતે પ્રકારના અન્તમાં સેષિયા શબ્દને અધ્યાત્મ
રાખતા એના ૪ નામ તરીકે ૧ સિદ્ધ ૨ મહુરસ, ૩ પુરુ ૪ ૫ ઓગા
દણ, ૫ ૧ ઉવસ પળ્લ ૬ ૭ વિષ્ણુદ અને ૭ નુઆનુઅનો નિર્દેશ થઈ
સકે સિદ્ધસેષિયાના આ ઉપપ્રકારના ૪ નામ નીચે મુજબ છે —

૧ માહિયાપય ૨ એમદિંઅપય ૩ પાદેદુપય ૪ આગાસપય, ૫
કેલિમ્ભ, ૬ રાસિગદ્ ૭ એમગુણ ૮ દુગુણ, ૯ તિગુણ ૧૦ કેલિમ્ભ

૧ નાને શૂલાવાય પણ કહે છે જુઓ વિતેસાન (મા ૫૫૧),
૨ કેલવાદ મ એમા અણુયોન (પૂર્વાતિયોમ) પછી પુલ્લમયનો વસ્ત્રેખ છે
જુઓ HOLJ (પુ ૭-૮). વિશેષમાં સિવરામસુરિદેવ સ્થળની ચુલિયુ
(પત્ર ૨) માં તેમજ સિત્તરિંદી ચુલિયુ (પત્ર ૨) માં ૧ પરિકમ્ભ ૨ સુત
૩ પદમાણ્યઓમ ૪ પુલ્લમય અને ૫ ચૂલિયા (મા) એ નામથી અને કમ્પી
દિદ્ધિવાયના પાંચ વિભાગો દર્શાવાયા છે ૩ ધવલા (પુ ૨) ની નસ્તાવના
(પુ ૪૩) માં સૂચવાયું છે તેમ દિમગ્ગર માન્યતા પ્રમાણે ચ દ્રવ્યહતિ સૂર્ષ
પ્રજ્ઞાતિ અને જમ્બુદ્વીપપ્રજ્ઞાતિનો પરિકર્મમાં સમાવેશ થાય છે ૪ સિદ્ધ, મનુષ્ય,
પૃથ્વ અવગાદન ઉપસમ્પદ વિષ્ણુદ ને ચ્યુલચ્યુલ એ સાતે સાથે ૧ મણિકા
શબ્દ ભેડતા સાત સરૂત નામ બને છે ૫-૭ નદી (સુ ૫૭) પ્રમાણે ૪-૬ ના
નામ ઓગા, ઉવસ પળ્લણ્ણુ ને વિષ્ણુદણ્ણુ છે ૮ માતૃકાપદ એકાર્થિકપદ
પાદોદપદ આકાશ III દેતુમ્ભ (૧ દેતુતત) રાસિગદ્ એકગુણ, દ્વિગુણ, ત્રિગુણ,
દેતુમ્ભ પ્રવિચદ, સસારપ્રવિચદ, ન નાવર્ત અને સિદ્ધબદ્

૧૧ પદ્મિય ૧૨ સસારપદ્મિય, ૧૩ નદાનત અને ૧૪ સિદ્ધનદ ૧
આ પૈકી પદ્મિય તેર અને મહુરસાવત એ મહુરસસેષ્ઠિયાના ૧૪ પ્રકારોના
નામ છે એવી રીતે ઉપયુક્ત ૧૪ નામો પૈકી ૪ થી ૧૩ નામો અને
પુર્ણાવત એ પુર્ણસેષ્ઠિયાના ૧૧ પ્રકારોના નામ છે એવી રીતે બાકીના
ઓગાદણસંખ્યા વગેરે ચારના જે અગિયાર અગિયાર પ્રકારો છે તેમનાં,
પદ્મિય દમના નામ તો પુર્ણસેષ્ઠિયાના પદ્મિય દસ નામ જ છે, જ્યારે અન્તિમ
નામ અનુક્રમે ઓગાદણાવત, ઉવસ પન્નવત વિષ્ણુદાવત અને સુઆ-
નુવનત છે કે જે સ્વનામસૂચક છે આનુ સ્વરૂપ મળતુ નથી પણ માહિ
ત્વપૂર્ણ એ નામ ઉપરથી એ માતૃકાનો-લિપિનો ભેદ જાણવાના હશે એવી
રીતે કોઈ કોઈ મંથન ન્યાય વગેરેના ઉપર પણ પ્રકાશ પાળનારા હશે

પરિક્રમના પૂર્વોક્ત સાત બેદોની બાળનમા સમવાય (સુ ૧૪૭) મા
કહ્યું છે કે એના છ બેદો સ્વસામાયિક (પોતાના મિદાન્ત અનુસાર) જ છે,
જ્યારે આઠવિક મન્ત ય પ્રમાણે (' સુતામ્યુતતેષ્ઠિકા ' નામના પરિક્રમ-
પૂતક) સાત છે વિશેષમાં છ બેદ અચ્યુતનયિક છે અને સાત ત્રૈરાશિક છે

સુત—આના બાવીસ બેદ છે જેમકે પદ્મિય પદ્મિયાપદ્મિય બહુ-
ભગિય વિષ્ણુચક્ર અચ્યુતર, પરપર, સમાજ સજ્જદ સમિત્ર અદા-

૧ નદી (સુ ૫૭) પ્રમાણે ૧ ૩ ૪ અને ૧૪ના નામ અનુક્રમે માઠવપય
અટ્ટક પાદોઆમાસ અને સિદ્ધાવત છે ૨ નદી પ્રમાણે આ નામના મૂળ પ્રમાણે
લેઈ છે ૩ નૈમમ, સમદ બ્યવહાર મહુરસુત રાજ સમસિદ્ધ અને એવમ્મુત
એમ જે સ્વત નથી છે તે પૈકી નૈમમનો સમદ અને બ્યવહારમાં અન્તર્ભાવ થાય છે
અને રાજ વગેરે એક મહુરસુત તેમ છે એટલે નવ ચાર છે આ અપેક્ષા સ્વીકારનાર
અનુક્રમયિક કહેવાય છે અને એ સ્વેતાબરો છે ૪ એમની માન્યતા મુજબ દરેક
વસ્તુ તથા તથા સ્વરૂપવાળી છે એમકે જીવ અજીવ અને નોજીવ, લેઈ અડોઈ ને
લોહાલોહ, સત્ અસત્ ને સદસત્ આ ત્રૈરાશિકો નમને આ ૧ પણ તથા પ્રકારો દર્શાવે
છે (૧) દ્રવ્યાર્થિક (૨) પદાર્થાર્થિક અને (૩) ઉચ્ચાર્થિક ૫ મહુરસુત પરિણવાપદ્મિય
બહુભગિય, વિપ્રત્યયિક અન્તર, પરપર સમાજ, સમૂહ સમિત્ર ચયાત્માય,
સૌવસ્તિતર્વ ન હાવર્ત, બહુલ, પુષ્પાપુષ્પ બ્યવત, એવમ્મુત, દ્વિત્વર્ત વર્તમાનોત્પદ
સમસિદ્ધ, સર્વતોભદ્રા પ્રભુત્વ અને દ્વિપ્રતિનદ એમ આના સ્વરૂપ રૂપાન્તર છે

અથ, સોવિત્યવત્ત નાવત્ત જન્નુવ પુર્ણપુર્ણ, વિશાવત્ત એવમ્મય, દુયાવત્ત, વત્તમાણુપ્પય, સમભિરુદ્ધ, સંવન્નોભદ્ધ પણ્ણમ અને દુપ્પકિગ્ગદ્ધ. આના ઇત્તરુદ્ધે નય, 'અન્નિગ્ગરુદ્ધે નય' ત્રિક નય અને ચતુરુ નય એમ ચાર રીતે વિચાર કરતા સુત્તના ૮૮ પ્રકાર પડે છે. આ ચાર નયોનુ સ્વરૂપ નદીના તેમજ સમનાયની ટીકામાં સમજાવવાય છે જેમકે પૂર્વાપર અપેક્ષાથી રહિત અર્થ કરવો તે ઇત્તરુદ્ધે નયનુ કામ છે. ધમ્મો મગ્ગસુદ્ધિ થી શરૂ થતા સ્થોકનો અર્થ એના પછીના સ્થોકનો અપેક્ષા રાખ્યા વિના આ નય કરે છે આ પરિપાટી સ્વસમયની એટલે જોનોની છે આગળ પાછળના સમયને લક્ષ્યમાં લઈ અર્થ કરનાર નય અન્નિગ્ગરુદ્ધે નય છે આ પરિપાટી આજીવિકોની—જોવાલક વગેરેની છે ત્રેશશિક્કના મત પ્રમાણેના દ્વન્નાર્થિક વગેરે નય અનુસાર સુત્તની વિચારણા તે ત્રિક નય છે સમઘ બવજાર, સજ્જમુત્ત અને સંખ્ધ એ ચાર નય પ્રમાણેની વિચારણા તે ચતુરુ નય છે અને એ સ્વસમયની—જોનોના પરિપાટી છે આમ આ તેમજ નિરપેક્ષ સંપ્રદાય એ જોનોનોની પરિપાટી છે જ્યારે વચલી એ આજીવિકોની—ત્રેશશિક્કોની છે

પુનઃપ્રગય—આના જો વિશાજો છે એ દરેક પુનઃ કહેવાય છે આ રેકનુ સાર્થક નામ છે જેમકે (૧) ઉપ્પાય (ઉત્પાદ), (૨) અમાણીય (અમાણીય), (૩) વીરિય (વીર્ય) (૪) અતિનિરિયપવાય (અસ્તિ નાસ્તિપ્રવાદ), (૫) નાણુપ્પવાય (જ્ઞાનપ્ર.), (૬) સન્નપ્પવાય (સંલગ્ન), (૭) આયપ્પવાય (આત્મ), (૮) કમ્મપ્પવાય (કર્મ), (૯) પન્થપ્પવાય (પ્રણામ્યાન), (૧૦) વિજ્ઞાણુપ્પવાય (વિજ્ઞાનુ.)

૧ ની (સુ. ૫૭) પ્રમાણે ૧, ૪, ૭, ૧૦, ૧૧, ૧૮, ૨૧ અને ૨૨ના ઉક્તિનુસાર, વિજ્ઞાનચરિય માસાણુ આહવાસ સોવિત્યવત્ત, વત્તમાણુપ્પય, પરસાસ અને દુપ્પકિગ્ગદ્ધ એમ નામાન્તર છે ૨ આ હકીકત નદી (સુ. ૫૦)માં તેમજ સમનાય (સુ. ૧૪૭)માં લગભગ એના એ જ સંખોમાં અપાઈ છે ૩ પવવણુસારુદ્ધાર (દાર ૮૨)માં કમ્મપ્પવાયને બદલે સમ્મપ્પવાય અને લોકાન્નિ દુસારને બદલે બિ દુસાર એમ નામાન્તર છે

(૧૧) અવઝ (અવધ) (૧૨) પાણાઉ (પ્રાણાપુમ્), (૧૩) મિતિપાવિસાલ (કિપાવિસાલ) અને (૧૪) લોકમિ દુસાર આ ત્રેક પુનના ઓળખા ઓળખે રિભાગ છે પહેલાથી ચાદમા પુનમા અનુક્રમે ૧૦ ૧૪ ૮ ૧૮ ૧૨ ૨ ૧૬ ૩૦, ૨૦, ૧૫ ૧૨ ૧૩ ૩૦ અને ૨૫ રિભાગ છે આમ એક દર ૧૨૨૫ રિભાગો છે એ પ્રત્યેકને વત્તુ (૧૨૬) કદ છે પૂરધર તરીકે ઓળખાવાતા અને વિક્રમની લમમમ પાચમી સીમા વિભાન સિવસમસુરિએ રેકમપચડિ (કમપ્રકૃતિ) અને ઉસવમ (રાગ) રચેન છે એમાં સમગ્રની નુષ્ઠિમા એની ઉત્પત્તિ બતાવતા બીજા પુનના પાચ વત્તુનાં ૧ પુ ૧ ત ૨ અ ૨ ત ૩ ધુવ, ૪ અધુવ અને ૫ રચવ(શિ)ધુવદિ એમ પાચ નામ અપાયા છે નિરોડમા આ પાચમા વત્તુના ચોથા પાદુક તરીકે કમપચડિ (કમપ્રકૃતિ)નો ઉત્તેષ

૧ સમવાચ (પુ ૧૪૭)મા તેમ / નહીં (નુ ૫૭)મા આ સખ્યા તેમ / નુદિવાની સખ્યા દર્શાવનાર ત્રણ ગાથા છે ૨-૩ પ્રેમી-અભિનદન-મધ (૬ ૪૫-૭)મા ૫ હીરાલાલ નેનો “ વદ્સદાગમ કમપચડી સતક ભીર સિતરી પ્રકરણ [વચા દનકા એક હી સદ્ગમ હે !] ” નામના રેખ છાયા છે એમા આ ચારે મ યનો ઉદ્દનમ બીજા “ નમારણી પૂનના પાચમા અવન વસ્તુમન નવર્થ મદક મપચડિ પાદુકમાથી ચયાનો નિર્ધર્મ કદાયા ૩ પુ ૪૮૭મા કમપચડિ અને પનસનદમા વદાદસુરે એ મા થતા પચને મવનેક છે એ વચવી એવો ઉદ્દવળ કરાવે છે કે કમપચડિ ને સિતરિના કર્તા મદ્દપદામ ની આગ્રાયાના દોષ અને એમની દાહ વિશેષ માન્યતાઓ આગ્રાથી પ્રતિકૂળ ભણી જોઈને જ ન રૂપિં મદ્દપરે કમપ્રકૃતિ, રાગ અને સમતિકા નામના નવા પ્રકલ્પે રચ્યા દોષ તો આવલે નહિ આ ઉપરાંત ૫ ૪૮૭મા અમ પચુ કદ્દુ છે કે કમપચડિની પચસમદકાર (અ રૂપિં મદ્દપર)ની માન્યતાથી સિત જણાવી મા થતા દિગ્ગજન આગમોમા મળે છે પનસનદમા રાગ સમતિકા પાચદાભવ, સત્કર્મ અને કર્મપ્રકૃતિ એ પાનનો સચદ કરાવે છે આ પચસનદ દિગ્ગજનો પાદ્યમા તેમ / સરુવમા રચાયેલી એ નામની દ્વિતી સિત તેમ / પ્રાચીન છે ૪ દિગ્ગજનની મા થતા પ્રમાણે બીજા પુનના એક અધિકારનુ નામ ચવનલખિ છે એના ચોથા પાદુક નામે કમપચડિ પાદુકના આધારે ૭૫ ડાગમ ચાને સવકમપાદુકની રચના થઈ

કરી એના ૨૪ અક્ષરોગદ્વાર (૧અનુરોગદ્વાર)ના નામ તથા ગાયા દ્વારા નીચે મુજબ ગણવાયા છે -

કઠ(કૃતિ) વેદ્યા(વેદના) કાસ(સ્પષ્ટ) કમ્મ(કમ ન), પગડિ (ઋકૃતિ) બધણ(બ ન ન) જિનધ(નિન ધ) પક્કમ(પ્રક્રમ) ઉવક્રમ (ઉપક્રમ) ઉદ્યા(ઉદય), મોક્ષ(મોક્ષ) સકમ(સક્રમ) લેસ્સા (લેસ્સા) લેસાકમ્મ(લેસ્સાકમ ન) લેસ્સાપરિણામ (લેસ્સાપરિણામ) સાયમરમાત(સાતાસાત) દીહદસ્સ(દીધદસ્સ) ભવધારણીય(ભવ ધારણીય) પોગ્ગનઅત્ત(પુદ્ગલનાત્મન) જિહ્વત્તમજિહ્વત્ત(નિધત્તાનિધત્ત), જિહ્વકાષ્ઠમજિહ્વકાષ્ઠ(નિઝામિનાનિઝામિત) કમ્મઠિતિ(કમ સ્થિતિ) પચિમખધ(પશ્ચિમરક ધ) અને અપાનકુર્ગા(અપાનકુર્ગ)

મુદ્રિત પ્રતિમા પોગ્ગન અને અત્તને બિન્ન ગણી અપાનકુર્ગ નામના અનુરોગદ્વાર અંગે અક અપાયો નથી

નવમા પુરના ત્રોગ વાતુનુ નામ સામાયારી અને દસમાના એક વાતુનુ નામ નેઉણિય(નેપુણિક) છે ૨ અન્ય વાતુના નામ ૧વેનાગર મ યોમા હોય તો તે મારા જાણવામા નથી

વિભાગ—વાતુના વિભાગ છે અને એને પાદુક કહે છે ૧ળી પાદુકના પાદુકપાદુક એમ દેહાનિભાગ છે સમવાય(સુ ૧૪૭)મા તેમજ નદી(સુ ૫૭)મા એવો ઉ નખ છે કે િદ્ધિવાયમા સખ્યેય પાદુકિયા અને સખ્યેય પાદુકિયાપાદુકિયા છે ‘ પાદુકિયા ’ પાદુક કરતા નાનો વિભાગ હતો એમ લાગે છે છુ એ પાદુકપાદુક કરતા પછુ નાનો વિભાગ હતો ૨ ૧ળી એ પાદુકપાદુકના વિભાગરૂપ તો નહિ હોય ૨ આ પ્રતના ઉત્તર બાકી રાખી એટલુ કહીશ કે પાદુકિયાપાદુકિયા તો પાદુકિયાના વિભાગરૂપ છે

૧ છવસમાસ (ના ૧૩૫)ની ઇતિ (પત્ર ૧૧૮)મા મર્યાદાનીય હેમવ દ્ર સુરિએ એક નવરસજી આપ્યું છે એમા પર્થવ અક્ષર સધાન, પદ, પાન ગાયા, ૧જોક, વેટક નિયુક્તિ ઇદેશ અધ્યયન સુવરક ધ અને અનની સ મ્યાની સાથે સાથે અનુયો ૧૧૨ની પણ સમ્યાનો ઉલ્લેખ છે ૨ જુએ HOLJ (૮ ૯૧)

અણુઓગ—જાના મૂલ્યપ્રાણુઓગ અને ગડિયાણુઓગ એ બે વિભાગ છે ૧

ચૂલિયા—પહેલા ચાર પુનને ૪, ૧૨, ૮ અને ૮ એમ અનુક્રમે ચૂલિયા ૪ બાકીનાને ચૂલિયા નથી ચૂલિયાના કોઇ વિભાગ હોય એમ જણાવુ નથી

વિષય—જેમ ગણિતના દાખના કરવા માટે સરવાળા બા બાબી ઇલાકિ સોળ પરિકર્મ જાણુરા પડે તેમ સુત્ર વગેરેના અભ્યાસ માટે પરિકર્મ ભૂમિકાર્પ હ સુત્ર સર્વ દ્રવ્ય, પર્યાય નય અને ભગતુ સ્વરૂપ રજૂ કરે છે ચોદ પુન્યમાનુ પહેલુ પુ વ સર્વ દ્રવ્ય ને સર્વ પર્યાયની ઉત્પત્તિ સમજાવે છે બીજુ પુન્ય પરિમાણ ત્રીજુ ૬૪ અને અણુવની—સમગ્ર પદાર્થોની શક્તિ ચોથુ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાળ ને જાનની અપેક્ષાએ વસ્તુના અસ્તિત્વ અને નાસ્તિત્વ પાત્રમુ જાનના પાત્ર પ્રકારો છદ્મુ સયમ અને અસયમ તેમજ સત્ત્વ અને અસત્ત્વ સાતમુ આત્માના વિવિધ દૃષ્ટિએ સ્વરૂપ આઠમુ કેમના આઠ પ્રકારો અને એના ઉપપ્રકારો, નવમુ પ્રત્યાખ્યાન દસમુ વિદ્યાઓ, અગિયારમુ પુણ્ય અને પાપ તેમજ એના ફળર, બારમુ પ્રાણના ને આયુષ્યના પ્રકારો અને તેરમુ સયમને લગતી પ્રવૃત્તિઓ ઉપર પ્રકાશ પાડે છે અણુઓગ તીથ કર કુતકર વગેરેના જીવનચરિત્રો પૂરા પાડે છે ૪ ચૂલિયા પોતાના મૂલ્યઅન્યમત અર્થનુ રૂપ તરથી પ્રતિપાલન કરતી હશે.

ભાષા—જ્ઞાનકચરિત્રમા વૃદ્ધવાદિપ્રગય (ગ્લો ૧૧૪)મા કનુ છે કે ચૌદે પૂર્વો સસ્કૃતમાં હતા વળી આચારદિનકરમા નીચે મુજબની ગાથા જે અવતરજીરૂપે અપાઇ છે તેમા કનુ છે કે ત્રિદિવાય સિવાયનો

૧ સિદ્ધાન્તા૦ (ગ્લો ૯૩)ની દીક્રામા અણુઓગનો ' પૂર્વાનુધાન ' તરીકે ઉદ્દેશ કરી એના બે વિભાગોને પ્રથમાનુધાન અને પ્રથમાનુધાન તરીકે યોગ ખાવાયા છે ૨ વિજ્ઞાનમુખ આને આવારે ચોદમુ હશે ૩ વિરોધ માહિતી માટે નુઓ HOLJ (પૃ ૧૦-૧૧)

માલિક અને ઉત્કલિક સિદ્ધાન્ત ઓ અને બાળકના ચાચનાથે જિનેશ્વરોએ પાઠ્યમા કહ્યો છે —

મુત્તૂળ દિદ્ધિવાય કાલ્પિતકાલિયસિદ્ધત ।

શ્રીચાલ્પાચાર્ય પાદ્યમુદ્ય ત્રિણવરેદિ ॥ ”

આ ઉપરથી પુ વોની બાપા સરકૃત હતી એમ મનાય પરંતુ રિમેસા ની ટીકા વગેરેમા અમુક અમુક અવતરણોને પુ નના કલા છે તે તો પાઠ્યમા છે એટલે એ દિમાએ તો પુવ્વની બાપા પાઠ્ય મધ્યાય

નિયૂહુ (ઉદરણ)—અપશિમ (ઉત્તર) દસપૂર્વો જરૂર નિયૂ દણ કરે, જ્યારે ચા.પૂર્વો તો કાઈ ખામ કારણ મળે તો તેમ કરે આ નિયમને લઇને હો કે ગમે તેમ પણ એક યા બીજા પુવ્વમાથી મ થોનુ નિયૂદણ—ઉદરણ થયુ કે જેમકે અગ્નિપ્રવાયમાથી સિદ્ધપાદુક અને સસત્તનિ જુતિ આયુષ્યપ્રવાયમાથી ઉદ્ભવપણુતિ કમ્મપચક્રપાદુક માથી કમ્મપચક્ર કમ્મપ્રવાયમાથી ‘ પરીસદ ’ અન્નપણુ અને પિપિડે સથા નાણુપ્રવાયમાથી નયચક્ર પચ્ચક્રપાણુપ્રવાયમાથી આદિનિજજુતિ, કપ્પ, સુવેચાલિપના ૧-૩ ૬ ને ૮-૧૦ એમ સાત અન્નપણુ ‘ દસા, નિ સિદ્ધ વવહાર અને સ્થાપનાક્રમ પાણુઉમાથી ઉચ્ચપણુકારક, નિજ્જાણુપ્રવાયમાથી પ્રતિદાક્રમ અને સ ચપ્રવાયમાથી વચ્ચેમુદ્ધિ સિદ્ધસેન દિવાકરે રમેલી મનાતી પૂવાચઉનીસી ઉત્તરઅદરથોત્ત, ઉવમમાસ પચ-ક્રમ, પચસ મહ મહાક્રમ સત્તરિયા અને સમગ્ર એ દેવેતાગ્ગર મ થો તેમજ કપાય-પ્રાણુ-૧ (કસાયપાદુક) અને મહાકમ પ્રકૃતિ-પ્રાણુત (ઉદ્ધુપ્રગમ)

૧ જુઓ H O L J (૫ ૮૩-૭) ૨ એનન (૫ ૮૮) ૩ આ દસ-વેમાલિપના ચોથુ અન્નપણુનુ નામાન્તર છે ૪ આ ઉત્તર ૦ નુ મીઝુ અન્નપણુ છે ૫ આ દસવેમાલિપનુ પાચમુ અન્નપણુ છે ૬ આના અન્નપણુો તે તે નામના પાદુકમાથી ઉદ્દૃષ્ટ કરવા છે ૭ આ ઉચ્ચદિત્યે રમેલો વૈદકનો મ થ છે ૮ આ દસવેમાલિપનુ સાતમુ અન્નપણુ છે ૯ હીરપ્રત યાને પ્રસોત્તરસમુચ્ચમ (નકાચ ૩, ૫૪ ૨૮ આ)મા ‘ નમોડર્દત્ત પુવ્વમાથી ઉદ્દૃષ્ટ થયાનુ કહ્યુ છે કેટલાક દેવેતાગ્ગરે ‘ નમોડસ્તુ વર્ધમાના ૧ ’ અને વિશાલકોચન ને પણ પુવ્વમાથી ઉદ્દૃષ્ટ થયેલા માને છે તો તેઓ આ બાળનુ પ્રમાણ આપવા કપા કરે

એ દિગમ્બર યથો પશુ ૧૫૫મા ને જીજ્ઞા પુત્રમાર્થી ઉદ્ધૃત થયા છે ૨
વસુદેવદિગ્દી (નરુદેવચરિત્ર) પદમાલુઓએ આધારે રચાયેલ છે એથી
એ તેમજ બહુ તત્ત્વરિય આધુઓગમાર્થી ઉદ્ધૃત કરાયા હશે

પાણ્ડુ—દિગમ્બરોની માન્યતા મુજબ આચાર્ય ક્ર ૬૩ હે ૩૮૪
પાણ્ડુ ૨ થા ૭ અને તે પૈખી આઈ મુજે છે પણ અહીં તો કુ સ્વેતા
મ્બરના મત પ્રમાણેના પુ વના વિભાગરૂપ યસોજ પાણ્ડુો રિમે વિચાર
કરીશ અના નામના અ તમાના પાણ્ડુ રા ને અધ્યાહૃત રાખી એ
નામો દુ આપુ છુ (૧) આચાર (૨) કપ (૩) કમ્પમડિ,
(૪) પેજ્ય (૫) જોણિ (૬) ક્યવપરિણ્યા (૭) કુદ્ધમા,
(૮) નાકપરિહિ, (૯) નિમિત્ત (૧૦) નિરુત્ત (૧૧) પદ્ધત્ત (૧૨)
વિજ્ઞા (૧૩) વિપ્લ્યાણ, (૧૪) સદ્ (૧૫) સર અને (૧૬)
સિદ્ધ ૭ આમા માળા અ ઝમણના નામને મળતા નામવાળા પાણ્ડુો
જે ન ગણ્યાવાયા હોય તે ઉમેરના વળી તત્ત્વાર્થાધિન (અ ૨ સૂ ૧૪)ની
ટીકા (પત્ર ૧૧૬)મા દક્ષિણ્યુરિએ ' પ્રાભુતકાર કહે છે ' એવા ઉ લેખ
પૂવક મે ગાયા આપી છે તો એ પણ ક્રમ પાણ્ડુની હાય અને તેનું
નામ અહીં ન આવી જતુ હાય તો તે પણ ઉમેરવું થશે

૧ જુએ દિગ્મ્બ ૪ ૨ વિશેષ માટે જુઓ H C L J (પૂ ૮૮-૯)
૩ પવમણસાત્તી અમે ૭ પ્રસ્તાવના (પૂ ૨૫)મા ક્ર ૬૩ દના નામ પર ૪૩
પાણ્ડુો ચલાવાયા છે ૪ પાવમા પુવ્વના દસમા વર્ણુના ત્રીજ પાણ્ડુ નામે પેજ્ય
પાણ્ડુના આચારે દિગમ્બર જુલુધરે કસાયપાણ્ડુ અને પેજ્યદાસપાણ્ડુ રચેલ
૭ આ પે જ્યપાણ્ડુ અહીં જણાવાયુ નથી ૫ પ્રત્યક્ષકરણ નામની જે તિ
દ્વપર ચુ મિજિ મેરિત અને એક અણ્ણવકતુક ટીકા છે તેનું જીજ્ઞા નામ જય
પ્રાભુત છે એમ ૨૧ ચીમનવાદ સ્વાદે કર્યું છે પણ કથ્યાણ્ણવિ રચણએ ૧૧
યુન (પૂ ૧ અ ૩ પૂ ૬૩)મા આ વિરે સહા ાઝાવી છે ૬ પવવતુન-
(મા ૧૧૧૦)ની સ્વેપજ્ઞ બામ્બામા આ પાણ્ડુનો ઉલ્લેખ છે ૭ આ પૈકી
કયા પાણ્ડુનો પ્રાપ્તે કયા ઉલ્લેખ કર્યો છે એ હકીકત એ H C L J (પૂ-
૬૨)મા વિચારી

કપપાદુકામાથી લક્ષ્યાદુસ્વામીએ સતુજયકુદ્ધને ઉદ્ધાર કર્યો અને વન્દસ્વામીએ તેમજ પાદલિખસુરિએ એનો સક્ષેપ કર્યો એમ જિનપ્રભસુરિએ કદપપ્રદીપ યાને વિવિધતીયકન્ધ (૫ પ)મા કહ્યું છે

નિમિત્તપાદુકા સક્ષણ બન્દસ્વરસુરિએ કદાવલીમા આપ્યું છે

તત્પાર્યાધિ (અ ૨, સ્ ૨૮)ની ટીકા (પત્ર ૧૮૧)મા સિદ્ધસેન ગણિએ કહ્યું છે કે નિરુક્તપ્રાભૂત (પા નિરુક્તપાદુક) અનુમાર ' પુદ્ગલો પૂરણ ને ગતનના સ્વભાવવાળા હોવાથી તેની શક્તિ ને હાનિ થાય ॥

વિદ્યાપ્રાભૂત (પા વિજ્ઞાનપાદુક)મા સતુજયના ૨૨ નામે છે એમ જિનમહાકવિગણિએ કુમારપાલપ્રમથ (પત્ર ૮૮આ-૮૮અ)મા કહ્યું છે

L A I (૫ ૧૮૩)મા કહ્યું છે કે રસપ્રાભૂતમા સ્વરોનું અને અગિયાર અનમરોનું વિસ્તૃત વર્ણન હતું

સિદ્ધપાદુકા સક્ષણ કદાવલીમા એમ આપ્યું છે કે (પએ) લેપ અજન પુટિકા ઇલાદ વડે જેઓ સિદ્ધ થવા હોય તેમની પ્રપણા જે મન્યમા હોય તે સિદ્ધપાદુક ' કે આપસમિતસુરિએ યાગચુણ વડે નહીને પ્રવાહ અટકાવ્યો હતો પાદલિખસુરિ અને નામાણુનસુરિ પએ કષ્ટક લગાડી શિક્ષતા હતા અને સુચિતસુરિના જે શિષ્યો આપમા અજન આજી અદશ્ય બની અદ્વૈતમા લાણામાથી ભોજન કરતા હતા એ પ્રકારના ચમત્કારો આ સિદ્ધપાદુકના જ્ઞાનને આભારી-હતે

સ્ત્રીઓને નિષેધ—કપનિજલુત્તિ (મા ૧૪૬)મા સૂચવાયા મુજબ ઓએ તુન્હ સ્વભાવવાળી બદ્ધ અભિમાની ચપળ ધૃદિયોવાળી અને મદ બુદ્ધિવાળી હોવાથી સ્ત્રીઓને સાતિતમ અજ્ઞાપણે અને જૂઠાવાપ અર્થાત્ બારમુ અમ બાણવાનો અધિકાર નથી

ગમિક સુત્ર ને ભાગ—દિટ્ટિવાય ગમિક સુત્રનું અનુપમ ઉદાહરણ છે એમા પુણ્ડળ ભગ (ભાગા) છે એ સન વિષયનુ-મન્ત્ર, પત્ર અને તત્તનુ પથ્ય પ્રતિપાદન કરે છે એના વિષયોની નોંધ સ્વેતાન્મરના તેમજ દિગમ્મરના એમ બે સમગ્રદાયના સાદિલમા મળે છે આ અગમથી કેટલીક કૃતિઓ ઓઠેવત્તે અને ઉદ્ધૃત કરાઈ છે સૌથી પ્રથમ આ અગનો હાસ થયો અને વીરસવત્ ૧૦૦૦મા એનો ઉચ્ચે ગયો

પ્રકરણ ૨૧ • આગમો અંગે દિગમ્બરીય મન્તવ્ય

હાદયાગીરૂપ જૈન આગમોની રચના મધુધરને દ્વારે અદ્વમાગઢીમા થયાની વાત તો શ્વેતામ્બરીયને તેમજ દ્વિમ્બરીયને પણ માન્ય છે પરંતુ આગમોની સખ્યા, એના વર્ગીકરણ અને એના ક્રમિક ક્લાસ એ બાબતોમાં મતભેદ જોવાય છે. આગમોને અંગે અગપ્રતિષ્ઠ અને અગનાથ એ બે સદા દિગમ્બરીયે પણ સ્વીકારી છે, બાળા ઉવગ, ઉચ અને 'મૂલ એ મદા એમણે અપનાવી જણાતી નથી. ૨ ઉચગનાથ આગમો તરીકે દિગમ્બરીય નીચે મુજબના ચૌદ મહાવે છે એમ ગોમ્બટમાર (ગા ૪૩૬૭-૮) જોતા જણાય છે —

૧ સામાયિક ૨ ચતુરિ રાતિસ્તવ ૩ વદના ૪ પ્રતિકમણ્ય ૫ વૈનયિક ૬ કૃતિકમ ૭ દશરૈકાલિક ૮ ઉત્તરધ્યયન, ૯ કલ્પબ્યવહાર ૧૦ કલ્પાલ્લિક ૧૧ મહાકલ્પિક ૧૨ પુષ્કરીક ૧૩ મહાપુષ્કરીક અને ૧૪ નિષિદ્ધિકા (પા શ્વસિદ્ધિય) ૫

૧ મગવતી બારાધના કે કર્તા સિવાય નામનો બી જોતિપ્રસાદ જૈનો લેખ પ્રેમી૦ મય(પૃ ૪૨૫-૮)માં કપાયો છે તેમાં પૃ ૪૨૫ મા આ મગવતી બારાધનાનો આધાર તદ્વિધ્યક મૂલસુત એમ કહ્યું છે તે જ શ્વેતામ્બરીય મૂળ લક્ષાનોતક કૃતિ છે. ૨ ગોમ્બટમાર(ના ૩૧૧)માં પદ્મપ્રણય સખ્ય વપરાયો છે વિદીમાં (ચૌદ) પદ્મપ્રણય પ્રમાણ ૮,૦૧ ૦૮૧૭૫ વર્ગો દોવાનું અહીં કહ્યું છે ૩ રથાનકવામીજો અને એના ઉપસંગ્રહાય તરીકે જોળખાવાતા તેરાપન્થીના અનુયાયીજો ૧૨ ઉવગ ૪ ઉચસુત ૪ મૂલસુત અને આરસસય એમ ૨૧ અગનાથ આગમો માને છે આમાં ૧૧ અગ ઉમેરતા આ અમૂર્તિપૂજક શ્વેતામ્બરીય ૩૨ આગમ માને છે એમ કુલિત થાય છે

૪ ' સામાદય-ચતુર્વીસતથય તદો વદના પરિક્ષમર્ણ ।

વેણદય કિદિયમ્મ દસવેયાલ ચ ઉત્તરજ્ઞયણ ॥ ૨૬૭ ॥

કપ્પવવહાર-વપ્પાકપ્પિય-મહકપ્પિય ચ પુઠરિય ।

મહાપુઠરીય-ખિસિદ્ધિયમિદિ ચોદસમવવાહિરય ॥ ૨૬૮ ॥"

૫ ૬ખો ધવલા (પૃ ૧ પૃ ૬૬) અને જયધવલા (પૃ ૧ પૃ ૨૫)

આ પૈકી પહેલા ચાર તે શ્વેતામ્બરીય આવસ્થાના છ વિભાગ
કરી ચારનું છ અને ૮ એ ચાર મૂલસુતમાના બેનું ૯ અને ૧૪ એ
ઉપસુતમાના ત્રણ છેવનું ૧૦ ને ૧૧ એ બે અનુપલબ્ધ આગમોનું
અને ૧૨ એ મદાવીરસામી નિર્વાણસમયે જે અવસ્થાથી બોલતા બોલતા
પહેંચ્યા તેનું રમત્થુ શ્રાવે છે

શ્વેતામ્બરીના આગમોનો અને ખાસ કરીને દિદ્ધિવાયનો ધીરે ધીરે
બી રીતે લેખ થયો એ દર્શાવત મેં આઠ આઠ અઠ (પૃ ૩૮-૫૮)મા
મજ્જ H O L J (પૃ ૭૧-૪)મા દર્શાવી છે વિશેષમા H O L J
પૃ ૭૪)મા મેં કહ્યું છે કે આગમોનો ખાસ કેમ થયો એ સમન્વયમાં
શ્વેતામ્બરીના બિલભિન્ન થોમા સિલ સિલ હ લેખ લેવાય કે ૧ એની
કાસણી તેમજ એના મમ વધનું કાપ જાણુ પર રાખી કેવની અને
તુલકિવલી કેદલા થયા એ જાણતમા સ્મિમરી અને શ્વેતામ્બરીનું
બે મુજમ્બુ મન્તવ્ય કુ નોધુ છું

દિગ્ગમ્બર		શ્વેતામ્બર	
કેવલી—ગૌતમ	૧૨ વય		
સુધમાં	,	સુધમ સ્વામી	૨૦ વય
જન્મ	૩૮	જન્મ્યુસ્વામી	૪૪ ,
તેવલી—નિપ્પ	૧૪	પ્રભવસ્વામી	૧૧
ના દમિત્ર	૧૬ ,	સમ્યક્બવસુરિ	૨૩
અપરાજિત	૨૨	પરીભદ્રસુરિ	૫૦ ,
ગોવધન	૧૯	સમ્ભૂતિવિજયસુરિ	૮
ભદ્રમાકુ	૨૯	ભદ્રમાકુગાની	૧૪ ,
	૧૬૨ વય		૧૭૦ વય

૧ જુઓ H O L J (પૃ ૭૪-૫) ૨ સમ્પૂર્ણ મુવર્તી પાસક ને ૭ જાણવ
પાંકરે કહી તે તર્વે જાણતો મુવર્તેવલી કહી ચકે છે જુઓ કંપનુ ખાસ
ગા. ૯૬૩, ૯૬૬) ૩ જુઓ ધવલા (પૃ ૧)ની પ્રત્યક્ષતાનું પૃ

આ ઉપરથી જોઈ નક્કી કે કેવલજ્ઞાનો ઉપર જન્મસ્વામીના સિદ્ધિગમન પછી અને શ્રુતકેવલીપણાનો ઉપર જન્મસ્વામીના સ્વર્ગગમન પછી થવાની બાબતમાં તે શ્વેતામ્બરો અને દ્વિત્વમ્બરોની એકવાક્યતા છે એના સમય પરત્વે મતભેદ છે ખરો, પણ શ્રુતકેવલીપણાના ઉપર જન્મસ્વામીના પરત્વે આદ્યનો જ તદ્દનતઃ ૬ એટલે એ કંઈ મોટો ભેદ ન ગણાય.

દ્વિત્વનાયતુ સ્વરૂપ વંત્યાદિ—શ્રુતકેવલીપણાનો નાશ એટલે બારમા અગનો ઉપર આ બારમા અગના દ્વિત્વના સ્વરૂપ પરત્વેનું દિગ્દર્શન મન્ત્ર ૫ શ્વેતામ્બરોથી વિજ છે ગોમ્બદસાર (ગા ૩૬૧-૨) મા કલા મુજબ દ્વિત્વના (૧) પરિક્રમ, (૨) સુત (૩) પદમાભ્યુત્થાન (૪) પુનર્ગત અને (૫) ચૂનિયા એમ પાંચ ભેદ છે વિશેષમાં અહીં પરિક્રમના ૧ અદ્યપણ્ણિ ૨ રવિ (સુર) પદ્મણિ ૩ જ્યોત્સ્વીપણ્ણિ ૪ દીપ્તમુદ્રપણ્ણિ અને ૫ વિષાદપણ્ણિ એમ પેદાભેદ અને ચૂલિયાના પણ જલમય ચત્તમય માયામય આગાસમય અને સ્વમય એમ પાંચ પેદાભેદ ગણાવાયા છે પુનઃપ્રવર્તના ચોદ પેદાભેદ છે અને એ દરેકને પુનઃ કહે છે આ તમામનું સ્વરૂપ અને પ્રત્યેકની ૫ સંખ્યા ગોમ્બદસારની અત્રે પ્રસ્તાવના (પૃ ૧૨-૨૦) મા અપાઈ છે હ્રદયકામ જોધવા દીગ્દર્શન સંહિતા અપાયેલ છે તેના મીઠા ભાગમાં દ્વિત્વના નિર્ણયના છે એમાં પૃ ૪૧-૬૮ મા દ્વિત્વનાયતો શ્વેતામ્બર તેમજ દ્વિત્વનાયતો થોના આધારે નિર્ણય પરિચય અપાયેલ છે જ ને સમગ્રદાય દ્વિત્વનાયતો પાંચ ભેદ માને છે અને એના નામ પણ આમ એ જ ગણાવે છે એના ક્રમમાં ભેદ છે એમ ૬ ૪૩ મા કહ્યું છે પણ દ્વિત્વમ્બરીય તરીકે જોળખાવાતો ક્રમ કેવલાક શ્વેતામ્બર આચાર્યોએ પણ સ્વયં-ચો છે (જુઓ પૃ ૨ ૭) એટલે ક્રમના સમન મમાં બે પરમ્પરાઓ પ્રાચીન કાળથી હશે એમ કેમ ન હોય ?

પરિક્રમની સંખ્યા તેમજ એના નામ તો જ ને સમગ્ર ૧૫ માં લિન લિન ૮ ધવલા (જા ૧ ૬ ૧૧૨) મા સુતમાં ૮૮ અધિકાર હોવાનો

૧-૪ આ તો શ્વેતામ્બરોના ઉપર જન્મસ્વામીના નામ છે ૫. આ શ્વેતામ્બરના પાંચમા અગનું સમત્વ કરાવે છે

ઉત્તરે પા ૧૨ નામ તો ચારના જ ગણવાયા છે જ્યથવતામાં
કહ્યું છે કે આ ૮૮ અધિકારોના નામનો પશ્ચ કહે ઉપદેશ રહ્યો નથી
આ ૮૮ અધિકારો સુષના શ્વેતાગ્નર મત પ્રમાણેના ૮૮ બેદોનુ
રમરજી કરાવ છે

ચૌદ પુન્વના નામ પેળી ફક્ત અગ્નિચારમાના નામ પરત્વે અને
૧મારમા પુન્વના પત્ની સખ્યા પરત્વે બિલતા છે જેને શ્વેતાગ્નરો
અવત્ર' કહે છે એને દિગ્ગમ્બરીય કહેવાય છે કહે છે ૬, ૭, ૮
અને ૧૧-૧૪ એ ક્રમાક્રવાળ સાત પુન્વના વત્યુની સખ્યા પરત્વે બને
સન્ધ્યવ્ય એકમત નથી બાકીના પુર પૂરતી તો એકવાક્યતા છે
શ્વેતાગ્નર માયતા પ્રમાણે ચૂનિયાનો પહેલાં ચાર પુરમાં સમાવેશ છે
જ્યારે દિગ્ગમ્બરીય એમ માનતા નથી ધવલા(બા ૨)ની પ્રસ્તાવના
(પૃ ૫૦)મા આ સન્ધ્યવ્ય એવો પ્રત લોકાચર્યો છે કે જે ચૂનિયા
પુરમાં અતમત છે તો પછી એનો સ્વતંત્ર વિભાગ કેમ રખાયો ?

ધવના (વેદનાખરડના નારગમમાં) પુન્વના વત્યુની તેમજ વત્યુના
પાદુડની સખ્યા જણાવનારી તથા માયા છે એ ઉપરથી દરેક વત્યુમા
વીસ વીસ પાદુડ છે એમ દિગ્ગમ્બરીય માયતા જોઈ સકાય છે જ્યથવતામાં
કહ્યું છે કે એકેક પાદુડમાં ચોવીસ ચોવીસ અણિઓગદાર (અનુયોગદાર) છે
દિગ્ગમ્બરીય મત પ્રમાણેના ૩૮૦૦ (૨૧૬૫૪૨૦) પાદુડમાંથી કેળી ને પાદુડનો
ઉદ્ધાર ૮૬૫૫૪૨૦ અને ક્રમાયપાદુડ (ધવના અને જ્યથવતા)મા થયો છે

૮૬૫૫૪૨૦ (બા ૨)ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૬૦)મા ખીન્ન પુન્વના ચૌદ
વત્યુના નામ ગણાવાયા છે પુન્વત અવરત પુર, અધુર અયધુરદી,
અદ્યુરમ પશ્ચિધિકરપ અર્ધ જો મ વચાચિ, સન્ધ્ય કપશ્ચિન્નગણ
અતીદ-સિદ્ધનદ અને અણ્યાગચ-સિદ્ધ-બદ્ધ અયનલબ્ધિના ચોથા પાદુડનું
નામ કમ્મપચડિ છે આ ' કમ્મપચડિ ' પાદુડનું ખીન્ન નામ વેચણ

૧ જીઓ ધવલા(બા ૨)ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૫૨) શ્વેત પ્રમાણે એક
કરોડ ૭૫૫૫૪૨૦ ને ૧૦ પ્રમાણે તેર કરોડ ૭ ૨ દિગ્ગમ્બરીય ૧૦ ૧૪ ૮ ૧૮,
૧૨, ૧૨, ૧૬ ૨૦ ૩૦ ૧૫ ૧૦ ૧૦, ૧૦ ને ૧૦ એમ કુલ ૧૬૫ વત્યુ માને છે

અમિષ્ણપાદુકા (વેદનકૃત્તનપ્રાકૃત) છે આ ગુણનિષ્પન્ન છે, કેમકે કર્મોના ઉદ્દયને ' વે ન ' કહે છે અને એનું નિરોધ વર્ણન આમા છે (જુઓ ધવના ભા ૧, ૫ ૧૨૪-૧૨૫) આ પાદુકાના મોલીસ અધિકારના નામ અને એના વિનયનો પરિચય ઉપયુક્ત ગ્રન્થાનુસાર (૬ ૬૧)માં અપાયો છે

સ્વેતામ્બરોના મત મુજબ ચૌદ પુરુષનું જ્ઞાન લુપ્ત થતા તેર, બાર કે અગિઆર પુરુષના જ્ઞાનના પારકા કાષ્ટ થયા નથી એમની તેમજ શિવમ્બરો તરફથી દસપૂર્વીની સૂચિ નીચે મુજબ અપાયે ■ —

શ્વેતામ્બર

સ્વેતામ્બર

વિલાખ્યાયા	૧૦ ૧૬	મ્યુલમ્બર	૪૫ ૧૬
પ્રાકૃત્ય	૧૬ ,	આર્ષ મહાગિરિસ્થિતિ	૩૦ ,
ક્ષત્રિય	૧૭ ,	, સુદસ્તિસ્થિતિ	૪૬ ,
જપસેન	૨૧	જ્યુષ્ઠ રે	૪૪
નાગમેન	૧૮	મલક (સ્વામાયાય)	૪૧
મિદ્ધાધી	૧૭ ,	અદિત (માર્ષિસ્થિતિ)	૩૮ ,
ધતિરેણુ	૧૮ ,	રેવતીમિત્ર	૩૬
રિજય	૧૩ ,	આય મમૂ	૨૦ ,
પુલ્લિતિગ	૨૦	ધમ	૨૪
દેવ	૧૪	જા ગુપ્ત	૩૬ ,
ધમમેન	૧૪ (૧૬) ,	શ્રીગુપ્ત	૧૫ ,
		જગદરામી	૩૬ ,

૧૮૧ (૧૮૮) વય

૪૧૪ વય

આ ઉપરથી જણાશે કે શ્વેતામ્બર માન્યતા પ્રમાણે ૩૪૫ (૧૮૩+

૧ આ નામ ૫ ૨૧૧માં સૂચવાયેલા નામ સાથે સમજાવ વર્ણ મળતા આવે છે
૨ જુઓ ધવના (પુ ૧)ની પ્રસ્તાવના (૫, ૨૬) ૩ જુઓ મેઠુને વિ. સ ૧૩૬૩ (૬)માં સ્વેદી વિચારભેદિ તેમજ વી. સ જી કા (પુ ૬૪)

૧૬૨) વર્ષે અને સ્વેતા નર માન્યતા અનુસાર ૫૮૪ (૪૧૪+૧૭૦) વર્ષે દસ પુત્રવત્તા માન ધરાવનાર કોઈ રથ નહિ

સ્વેતાઅરોના કથન મુજબ આર્ચરક્ષિતસુરિએ સમૂહ નવ પુત્ર અને સમા પુત્રના ૨૪ જનિઅ (યનિક) સુધી અભ્યાસ કર્યો હતો. એમના દિગ્ધો પેટી દુબસિકા પુખ્તમિત્ર નવ પુત્ર બણ્યા હતા પણ અભ્યાસ ન રહેવાથી એ જૂની મથા આગળ ઉપર તો એક પુત્રના માતા પણ રહ્યા નહિ. સ્વેતાઅર માન્યતા મુજબ રીરસવત્ ૧૦૦૦ બાદ અને દિગ્ધ અરોની મા માતા અનુસાર વીરસવત્ ૬૮૩ બાદ કોઈ પુત્રધર કે અનધર પણ રહ્યા નહિ. જયધવલા(જા ૧)ની પ્રસ્તાવના(૫ ૪૬)મા કહેતું કે પાત્ર જ રાએકાદ્યામધારીઓ થયા છે નક્ષત્ર જસ(૫)પાલ પાપ્તુ મુરસેન અને કસાચાક આ પાત્રના ૨૩૦ વર્ષે દર્શાવાયા છે એવી રીતે કેનગી આપારના-એક અમના જાણકારતરીકે મુબદ્ર, યસોબદ્ર યરોબાકુ અને સોદાચાકનો તેમજ એમના વર્ષે તરીકે ૧૧૮ વર્ષનો ઉત્તેખ અહીં કરાયો છે આને લક્ષ્યમા લેતા તેમજ ગોતમાદિ દુર્વેકિત ત્રણ કેવલીના ૬૨ વર્ષે વિષ્ણુ વગેરે પાત્ર થુતકેવલીના ૧૦૦ વર્ષે અને વિશાખાચાર્યાદિ અગિયાર દશપૂર્વીના ૧૮૩ વન લેતા વીરસવત્ ૬૬૮૩ મા કોઈ અનધર પણ રહ્યા નહિ એમ જોઈ શકાય છે વળી દિગ્ધઅરોનું એ પણ કહેતું છે કે ચોદ અમનાજ આમનેનો પણ નાશ થયો છે કેટલાક દિગ્ધઅરો કહે છે કે સ્વેતાઅરોના તમામ આગમે (૫૪૧ એ ૮૫ હો કે ૩૨ હો) બનાવટી છે-એ નવા જાણ કરેલા છે પણ આ કથન યુક્તિયુક્ત જણાતું નથી એટલું જ નહિ પણ દિગ્ધઅરોના મ થો-આગમે આધારરત્ન હોવાની સામી દલીલને નોતરે છે

જૈન વેદ-અનુગ્રનિષ્ઠ તે અમનાજ એમ જન્ન પ્રકારના આગમેનો સવયા ઉચ્ચે માનનાર દિગ્ધઅરોએ એને સ્થાને 'જૈન વેદ' સયા આપી કેટલાક મ થોને આગમ જેટલું મહત્ત્વ આપ્યું છે અને એને ચાર

૧ જુઓ વિસેશાન (ચા ૨૫૧)ની હેમચ દસરિદ્વલીક (૫૪ ૧૦૦૩)
૨ અગિયાર અમના ધારક ૩ ૬૨+૧૦૦+૧૮૩+૨૨૦+૧૧૮

વિભાગોમાં વિભક્ત કર્યા છે (૧) પ્રથમાનુયોગ—૧ વિશેષકૃત ૧ પદ્યપુરાણ
ગિનસેનકૃત ૨ હરિવંશપુરાણ ૩ ગિનસેનકૃત ૩ આદિપુરાણ અને ગુણમદકૃત
૪ ઉત્તરપુરાણ (૨) કચ્છાનુયોગ—સૂચ પ્રગમિ ચ દ્રવ્યગમિ અને જયધવના
(૩) દ્વિઆનુયોગ—કુલકુલ્યાયકૃત પદ્યપુરાણ, ઉમારવાતિકૃત તરનાથ
અને એની દીકાઓ ૪ તેમજ અમ તથા કૃત આત્મગીમાસા ને એની દીકાઓ
(૪) ચરણાનુયોગ—૬ વદકેરિ(૨૨)કૃત મૂનાવાર અને રિવણીચાર તેમજ
સમ તમદકૃત રતનકરણઆરકાચાર ૭ વિશેષમાં હજી અગમ અને કસાય
પાળેને દિગ્ગમનરો આગમ જેટલું મહત્ત્વ આપે છે ૮ ધવના (ભા ૧ પૃ
૧૦૮ ૧ ૮ ૧૧૪ અને ૧૨૩-૬) માં હજી અગમની જે ઉત્પત્તિ બતાવનાઈ
છ તે સમગ્રની સુદિષ્ટમાં સમગ્રની ઉત્પત્તિસૂચક પદ્ધતિઓનું સ્મરણ કરાવે છે

પ્રકરણ ૨૨ આગમો સમગ્રની વિવરણાત્મક સાહિત્ય

આગમોને ૭૦ જે પ્રાચીન વિવરણાત્મક સાહિત્ય જોવાય છે તેને
આપણે નિજશ્રુતિ, ભાસ સુદિષ્ટ અને દીકા એમ ચારમાં વિભક્ત કરી

૧ મા વિ. સ. ૭૩૪ (હ સ. ૧૭૮) મા રચાયું છે ૨ આ રાસચંદ્ર
૩ પમા રચાયું છે ૩ બાના હતા પાંચ સર્ગો ગિનસેનના સિધ્ધ ગુણને રચ્યા
છે ૪ આ હ સ. ૮૬૭ મા રચાયું છે ૫ ૧૦૦ શાં ૧૦૦ અને તરવાર મ્યોકચાર્તિક
૬ વદકેરિ નામ દક્ષિણ ભારતના એ નામના કોઈ મામ ઉપરથી પડ્યાનું જે સિ
ભા (ભા ૧૨ કિ ૧ પૃ ૩૮-૩૯) મા સૂચાયું છે વિશેષમાં અહીં કહ્યું
છે = ધવલાના કર્તા વીરસેને મૂળત્વારનો જે આગાશમાં એ નામે ઉલ્લેખ
કર્યા છે J A (Vol. VII No 1) મા વીરસેનના કુલ ૧૧ રે સમગ્રની
મહિત્તી અપાઈ છે અને ત્યાં ધવના હ સ. ૭૮૦ મા પ્રજ્ઞ કરાયાનો ઉલ્લેખ છે
જે સિ ભા (ભા ૧૧ કિ ૧ પૃ ૧૩-૧૮) મા આ વીરસેન અને હજી
ખાગમના કર્તાના અભિપ્રાયમાં શુ જિજ્ઞાસુ છે એવા પ્રત બતાવાયે છે ૭
આગમ આમાના જેટલાક ગ્રંથો હ સ.ની આઠમી સદી જેટલા અર્વાચીન છે
૮ ગુપ્તો ધવલા (પુ ૧) ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૧૧) તેમજ જયધવના (પૃ
૧૭) ૯ આમાં હ મળ્યું છે ૧ દ્યવદાણુ (દ્યવદયાન) ૨ ખુદાખમ (સુદવક-
બધ) ૩ પ્રધસામિતવિનય (બધસવામિતવિનય) ૪ વેદાનુ (વેના),
૫ વગ્ગદા (વર્ગદા) અને ૬ મહાખમ (મહાખમ)

શક્તિએ નિઃસ્પૃહિત અને જામ એ બે પાઠ્યમા-જન્ય મતદંડીમાં રચાયેલી પદ્યત્મક કૃતિઓ કે નુરિયુ વિષે ૧ પરમા વિચારે કે ગો છે એમ્લે અહીં તો નુ એટલુ જ કહીશ કે પાઠ્યમા વિવરણ આપવાના વધુએ જાણે સરકૂતમા એ જૂ કરવાના વલણુની આ સરખાત સૂચવે છે ગીતા મુખ્યત્વે મરકૂતમા મધ્યમા રચાયેલી કૃતિ છે

નિઃસ્પૃહિત એ કેવળ નિર્દોષ કે પર્વાય સૂચવે છે એમ નથી પણ એ તો જૈન રેતાસ્ત્રિક સિદ્ધા તો નૈતિક વિચારણા અને શ્રમજોના આચારને નિંદા બનાવનારી પોરાણિક અને ઐતિહાસિક કથાઓનો મુક્ષપમા નિર્દોષ મરનાર અગત્યનુ માધન છે મોટે કરી શકાય અને જામમો મોટી સમજાવતી વેળા એનો ઉપયોગ થઈ શકે એવી એની રચના છે એના કેટલીયે વાર એવો સૂચેમા નિર્દય દોષ છે કે જામ અને ખાસ કરીને એ પત્રીના વિવરણાત્મક સાધન વિના એનો અર્થ સમજવો મુશ્કેલ થઈ પડે છે આથી તો કોઈ કોઈ વિદ્વાનો નિઃસ્પૃહિત એ કોઈ એની પૂર્વના વિવરણનુ સંક્ષિપ્ત રચણ છે એમ માનવા પ્રેરાય છે

પ્રાચીન ભારતવર્ણની સામાર્જિક પરિસ્થિતિ-આધારે પહેલેલે ગીત વિવાળે, ઉગ્રપ્રીઓ અને ઉત્સવો નમરરચના મુખ્યમરી પી મુલીમતો, અધિક જીવન, ચોર વગેરેના ઉપર રાજમધ્ય, કુકાળ વેળાની હાડમારી પરિવ્રાજકા અને અન્ય તાપસેના વર્તન તેમજ જૈન શ્રમજોના જીવન ઉપર પુષ્કળ અને મહત્વનો નકાશ પાડનારા જાસ તરીકે વેકરપ વવહાર અને નિસીદના જાસો (અને એની દીકાઓ) મજાવાય તેમ છે એવી રીતે જૈન પ્રતિહાસ અને સરકૂતિના અભ્યાસ માટે આવરસપ અને નિસીદની નુરિયુ ખાસ મહત્વની છે બાકી એ તેમજ બીજી નુરિયુઓ પણ આપાવિજ્ઞાનના અભ્યાસ માટે તો ઉપયોગી છે જ

૧ આ તેમજ નજ દ્વારા જૈન દર્શનની મુખિક મુદ્દા બનાવ્યાં છે ૨ બૌદ્ધ અને બાવાકોને હરેશીને દાસનિક ચર્ચા કરાઈ છે ૩ સધદાસમણિએ કંપના શાસમા પ્રમાણ, નય અને નિરોપને જી લખ્યું છે વિશેષમા એમણે મમજના નિયમોની દાર્શનિક ચેલોએ ચર્ચા કરી છે

વળી જ્ઞાતકોની સૈનીય સ્મરણ કરાવનારી પાંચઘ કથાઓ સુદિણમાં છે. દીપાઓમાં આવસ્યમ ને ઉત્તરજયણની કૃત્ય અને વનહારની તેમજ દાણ વિવાહ^૦ અને જગુદોવપદ્મચિત્તિની દીપ મહત્વની છે, કેમકે એમાં અનેક અગત્યની પરમ્પરાઓના ઉલ્લેખ છે મલ્લમિરિમ્પરિકૃત દીપાઓ એની વિરાતા અને દાશનિક ચર્ચાઓની વિપુલતા માટે વિખ્યાત છે.

પ્રાચીન ભારતની કથા કહેવાની કળાની અનેક ખૂબીઓ જાણવા માટે જૈન વિવરણાત્મક સાહિત્ય વધુ ઉપયોગી છે. કથા કથા આગમ ઉપર ક્યુ ક્યુ વિવરણાત્મક સાહિત્ય છે તેનું તે તે આગમને અંગેની વિચારણા કરતી વેળા મેં નિરૂપણ કર્યું છે અને એની એક સામટી નોંધ વગેરેને HOLJ (૫ ૧૭૧-૨૦૫)માં મેં સ્થાન આપ્યું છે. આથી અહીં તે. આગમોના ખાસાવગોષ નામનો મારો લેખ જૈ સ પ્ર (૫ ૧૩ અ ૧૧)માં છપાયાની નોંધ લેતો ફટી- વિશિષ્ટ હકીકત. ૧૯૫૩ થી

પિન્નિજ્જલ્પિત્તિની રૂત્તિ(પત્ર ૧૩૬અ)માં ક્યુ છે કે રઠવાલ' નાટક બજનાતા એ જોડને દ્વિત્રિયો દીક્ષા લેતા એથી એ નાટક બાળી નખાસુ,

નિસીહ(ઉ ૧૦)ની સુદિણ(પત્ર ૫૫૬)માં સીવહર(સીતગૃહ)ની ઉ ૧૨ ની સુદિણ(પત્ર ૮૫૪)માં વિવાહપદનની અને સુદિણ(પત્ર ૧૨૪૪)માં ધોડાના શરીરમાંથી કાઢે કાઢ્યાની વાત છે. નિસીહ(ઉ ૧૩)ની સુદિણ(૫ ૮૫૬ ને પછીના)માં વિવિધ ધાવોનું નિરૂપણ છે અને ખાસ કરીને ખીરધાઈ(દ્ધીરધાત્રી)નું તેમજ એના દૂધની બાળક ઉપરની અસરનું નિરૂપણ છે.

વવહાર(ઉ ૧૦)ના ભાસ(આ ૪૫૦)માં કાચનપુરમાં રેલ આવ્યાની વાત છે. ૫૫૬(ઉ ૧)ના ભાસ(આ ૩૨૬, પત્ર બા ૩, ૧૩૨આ)માં યાયાધીશને અંગે ક્યુ છે કે એ જાણીય આશ્વરૂપ માંડરના નીતિશાસ્ત્ર અને દૌણ્ડિયની ન્દગીતિમાં નિષ્ણાત હોય. વવહાર(ઉ ૩)ના ભાસ(આ ૨૩૩)માં સીઓને સ્વતંત્રતા ન હોય એમ મનુસ્મૃતિને મળતી વાત છે. ઉત્તર૦ (અ ૮, આ ૧૩) પરની નેમિય દ્રશ્યરૂપ સંસ્કૃત દીપામાં

સ્વપ્નના અર્થ (interpretation) પરત્વે પાછળમા ૧૯૫૨તરણો છે આરસચનિભુતિ(ગા ૧૦૭૧ ને પછીની)મા આપર જાતના કરતો ॥ લેખ છે આ નિભુતિમા મધ્ય નાગજાતની કયામા કોધાદિતો ચાર સપ તરીકે ઉત્તેજ છે આ નિભુતિ(ગા ૧૨૪૭)મા “વસિક રાત્રિ, પાશિક ચાતુર્માસિક અને સાવસરિક એમ પ્રતિક્રમણના પાચ બેક દર્શાવામા છે વળી આ નિભુતિની ૧૫૪૫મી ગાથા(પા ૭૮૮અ)પરથી એ જણી રકાય છે કે ભદ્રનાહસ્વામીના સમયમા પશુ મહિરમગ કરતી વેળા મુહુર્ત પાચમા રાખવાનો પ્રથા હતી

વિશેષાં ઉપર સ્વોપર ગીકા રચાવાની હકીકતના મમથનાથે ૮ એ વાત નોંધુ છું કે આની પ્રતકજની એક હાથપોથી પુખ્તનિજવદને પ્રાપ્ત થય છે એટલુ જ નહિ પણ એમણે વિશેષાવસ્યક મદ્દાભાષ્ય સ્વોપર દીકાનુ અસ્તિત્વ નામનો સ્લેખ પણ લખ્યો છે આમા એમણે કમ્યુ છે કે છૂટા મણુધરની નક્કાચતા મુધીની સ્વોપર દીકા સ્વી જિનમદ્રગણિ સર્ગવાસી થયા છે પણ સદ્ભાગ્યે એ અપૂણુ દીકાને કોટયાવાદિગણિ મદ્દતરે પૂણુ કરી છે

૧ આ ઉપરથી આ વિષયનો કોઈ પાઠ્ય ત્રય હશે એમ લાગે છે ૧૭૬૯૪ સ્વપ્નચિ તામણિ સાથે અવતરો નેજવવા જેવા જણાય છે ૨ આ લેખ મોળાતમાનદ પ્રકાશ (પુ ૪૫ અ ૮ પૃ ૧૪૨-૭)મા છપાનો ॥ આમા સ્વોપર દીકાની સર્ગઆતની દરેકે પક્ષિ અસાધ છે વિશેષમા આ દીકાના અનુસધાનો પ્રાત્નિક લાભ પણ અપાને છે કે જેમા કોટાર્યનાગણિ પોતે આ અનુસધાન કરે છે એવો ઉલ્લેખ છે આ અનુસધાનરૂપ દીકામા નમરકાર નિનુજિ-આપ્ય આપ્પાનના અવમા આ કૃતિનો કોટાર્યનાગણિ મદ્દતર ની કૃતિ વરીકે અને અપૂણુ દીકા અન્તમા એનો કોટાર્યવાદિગણિ મદ્દતર ની કૃતિ વરીકે ઉલ્લેખ છે વિશેષાં ઉપર કોટયાવાર્થરૂત ને દીકા છપાય છે તેમા જેમજ મવધારી હેમચ દ્રસુરિદ્વ મીકામા સ્વોપર દીકામાથી ને અવતરણો અપાયા છે તે આ હાથપોથીમા અક્ષરસ જેવાય છે ઉપધુકા મદ્દતર અને કોટયાવાર્થ જિન છે ને તેના અનેક કાસ્યો છે એમ આ લેખમા કહેવાયુ છે વિશેષમા અસાત આ બંનેએ સ્વેદી દીકાઓનુ સન્નુવન કરાયુ છે અન્તમા હમામમણુ-મદ્દતરીય દીકા અર્થાનુ અપૂણુ ને અનુસધાનમક દીકા સત્વર પ્રસિદ્ધ કરાશે એવો ઉલ્લેખ કરાને છે

પરિશિષ્ટ ૧ પૂરવાળી

પૃ ૨૪ જેમ અગાકારદિમા વિવ વગેરેનો નિર્દેશ છે તેમ દાલમા ઉત્તરો અને પાષ્વર્યુગને અંગે એ જાતનુ પુસ્તક 'આમમોદારક સમઢ જાગ ૨' તરીકે હપાવનુ યર કવયુ છે

૬ ૨૫ ગીતો—વિ સ ૧૫૬૩મા વિક્રમ-ખાપર-ચરિત-ચોપાઈ રચનારા ઉપાધ્યાય રાજવીલે 'ઉત્તરાધ્યયન-ગીતો' રચ્યા છે બ્રહ્મવિનયદેવ સૂરિએ પશુ રેઉત્તરાધ્યયન-ગીતો રચ્યા છે વળી દિવનિધાનના શિષ્ય માનમિદ ઉદ્ધ માનચદે પશુ વિ સ ૧૬૭૫મા ઉત્તરાધ્યયન-ગીતો રચ્યા છે આ ઉપરા ત રાજકુમાના શિષ્ય રાજલાળે અદારમી સહીમા 'ઉત્તરાધ્યયન-ગીતો' રચ્યા છે જિનમજસૂરિની યાખામા થયેલા જ્વરમ-જેતસીએ વિ સ ૧૭૦૭મા 'સૌવૈકાસિક-ગીત' નામની પદ્યાત્મક રચના કરી છે એવી રીતે જિનકથે દસવેપાતિયના દસ અલગપણે ઉદ્દેશીને ૫૨ લાગમા વિ સ ૧૭૦૭મા 'સૌવૈકાસિક-ગીત' રચ્યુ છે

૭ ૨૬ લેખ—ડૉ બી સી લોના Jaina Canonical Sutras નામના લેખના પાચ હપતા The Indian Culture ના પુ ૧૨, અ ૪ અને પુ ૧૩ અ ૧-૪૬ મા અનુક્રમે હપાયા છે આ પૈકી ઉત્તરો હપતો નાઢ જેવા દરકારપૂરક J A (Vol XIII, No ૮ pp 37-43)મા હપાયો છે J A (Vol XI No ૧ Vol XII No 1)મા યો જગદીશચક્ર લેખનો The Jaina

૧ એના પ્રારમ્ભની અને અન્તની યોદ્ધી કઠી ને ૩ ક (ભા. ૩ ખ ૧, પૃ ૫૪૧-૨)મા અપાઈ છે. ૨ આની એક દાષપોથી વિ. સ ૧૫૬૬મા લખાઈ છે એની રાડગાવની ચાર લીખી પૃ ૩૦૦મા અપાઈ છે ૩ આની રાડગાવની પાચ કઠીને અવની દસ કઠી પૃ ૬૬૫-૬મા અપાઈ છે ૪ આની પહેલી અને ૨૧મી કઠી '૧' ૩ ક (ભા. ૩ ખ ૨ પૃ ૧૨૩૨)મા અપાઈ છે ૫ આની અવ કઠી તેમજ હેવળની ગાવની ચાર કઠી '૧' ૬ ક (ભા. ૩ ખ. ૧ પૃ ૧૧૪૬)મા અપાઈ છે ૬ રીન્દ અકમા અવમદસા, અણ્ણતરોવવાધયદસા અને દસવેપાતિય વિષે અને ગોચામા વિચાદપણ્ણતિ વિરે બ્રહ્મપોઈ છે.

Canons and their place in the study of Ancient Indian Culture" નામનો લેખ છપાયો છે

૫ ૭૬ કાળ (કા ૧૦ સુ ૭૩૫)મા કૃષ્ણ વામુદેવ ત્રીજી નરકમા ઉત્પત્તિ થયાનો ઉલ્લેખ ■

૫ ૮૧ વિવાહ (સ ૧૧ ઉ ૧૧ સુ ૪૨૬)મા કિતિરડિયા (ચિત્રનિપતિતા) ચન્દ્ર અને સૂરના દર્શન કરાવતા જાગરણ કરેલું નામકરણ ૧૫૨ગામણ અર્થાત્ જમિ પર ખસેલું (નુદલિયા તાલુકા), પાનકામણ (પગે ચાલતું) જમાડતું કોળિયા રધારા (પિણ્ડવન), પાનજપાનણ (અર્થાત્ અરપટ અક્ષરોતું ઉચ્ચાણ) કાન વધિવા સવ્યકપાડલેહણ અર્થાત્ વધગાઠ કરવી ચૂડાધરણ અને ઉત્તમન (કળા મદલું કરાવવી) નામ નિર્ધિ જાનનો મહાનન કુમારને અંગે કહેવાય છે

૫ ૧૦૫ અ ૮ સુ ૩મા 'અમારિ'ના અર્થ મા 'અમાપાય નામ રપતાયો છે 'જોન ના તા ૨૮-૮-૪૮ના અક (પાલુકણ)મા અમારિ અને એની પ્રસિદ્ધિ' નામના લેખમા મે આ વિશે વિસ્તારથી નિર્ધાર કર્યો છે

૫ ૧૧૬ વિનામસુમ (સુચ ૧ અ ૦૩)મા ચોરપત્નીતું નક્ષત્ર છે
૧ ૧૩૨ હર કોહ્લ (Herr Kohl) દ્વારા સૂરપણ્ણતિતું સંપાદન થયું ■ એતું નામ "Die Sūryapṛaṇapti" રખાયું છે એમા મૂળ અપાયું છે સંપાદકે આ આગમનો ચરપણ્ણતિ અને જમ્બુદીપપણ્ણતિ સાથે સમ્બન્ધ દર્શાવે છે નિરોધમા એમણે કયું છે કે આ ત્રણે પણ્ણતિઓતું મૂળ કોઈ આયાગદ્ કૃતિ હોવી જોઈએ ૨

૫ ૧૩૨. મતધારી શ્રીચંદ્રસૂરની સમદણ્ણી ઉપર એમના શિષ્ય

૧ L I A (૫ ૧૫૧)મા આનો અર્થ babbling કરાવે છે, ન્યારે મે ૭૭૫૨ અર્થ આપ્યો છે જે અમચંદ્રસૂરની રૂતિ(પત્ર ૫૪૫મા)મે આધારી છે ૨ જુલો "Vol IX, No 11 p 49)

દેવશ્વરચરિત્રે જે રૂપિ રત્ની છે તેમા સુરપદ્મચિત્રિનિજલુચિમાથી ઉતારા
અપાવાના ઉ નખ જે સા સ ઇ (૫ ૨૫૪)મા છે

૫ ૧૪૭ મહાનિસીદ (અ ૬, આ ૧૫૪-૨૦૧)મા ગોરાન
લક્ષના 'પૂર્વ' લેવોનો અધિકાર છે

૫ ૧૪૭ મહાનિસીદ(શુચિમ ૫ ૩૦)મા એવી રાત છે કે એક
રાત્રિ મિ રિધરા થયેલી પુત્રી પોતાના કુટુંબને નિ : (blasphemy)થી
બચાવવા માટે ' સતી ' થતા ઇચ્છતી હતી પણ એવી પ્રથા નહિ હોવાથી
ગાળાએ એને એમ કરતા અટકાવી તાત અપુત્ર મરણ પામતા એને
ગાળીએ બેસાડાઇ લુઓ L A I (૫ ૫૨)

૬ ૧૫૦ જૈન શાસ્ત્રમાતા કાર્યાલય લાહોર તરફથી સાં ઉતરે
વગેરે આગમે સરકૃત બધા દિ જી શબ્દાથ ને મૂનાથ સદિત ઉપાયા છે ૨
રવાનકવામી આત્મારામજીએ દસા નો અનુવાદ કર્યો છે આ આદિતિર્મા
દમાં ઉપરની ઉમતિખીતિએ રચેલી ટીકામાથી અતરણુ અપાયા ■

૫ ૧૫૧ મુદ્દત્તપ(બા ૧)ની પ્રસ્તાવના(૫ ૧૪)મા રાજ
કુમારને અગે આન દસામરસરિજીએ અમુક રિપાન કપાનિ ઉલ્લેખ છે
એ સમય ધમા ' શ્રીજિદ્વયક (વ ૨, અ ૨૦ ૫ ૧૭૮)મા નીચે મુજબ
સમાલોચના ઉપાર્જ છે —

રેણા(નવકીલિત)ને સાધ્વીના ઉપાશ્રમે સતાડવાના પ્રસંગને
સમજવાવાળાએ વચ્છાવણા થ સેહે એ ૧-૪-૧૪૦મી કારગાયાતુ પદ

૧ જિનેશ્વરચરિત્રે પાદ્યમા કદાકોસ રચ્યો છે એના ઉપર સરકૃતમા
રૂપિ છે આની કલક કથાબાળી જ્ઞાન પુરસ્કાકવળી દાષપોથીમા રજમા
પત્ર પડી ૧ ૨ એમ જે પત્રક છે તેમા પત્ર લખ-આમા મનોરદકદા(મનોરથ
કથા)મા ગોરાલક્ષના ૧૯ પૂર્વ લેવોનો ઉલ્લેખ છે ત્રિપટિ (પ. ૧૦, સ.
૮ સ્થાં ૫૧૩-૫૪૧)મા પણ ગોરાલક્ષના પૂર્વ લેવોનો નિર્દેશ છે ૨ જુઓ
JA (Vol IX, No II p 53) ૩ આ મતિખીતિ તે ગુણવિન(ન)પ
હોવા બેઠએ એવા ૧ સ.પ્ર (વ ૧૩, અ ૯ ૫ ૧૬૬)મા ઉલ્લેખ છે

તથા આપુછતિ આચરિણ સમત્ત અણમત્ત ચ એ ૧-૪-૧૮૧મી ગાથાનો ભાગ તેમજ સતિઓ એ સત્તમટ્ટી આચરિણ પળમિલ્લણ તિવિદેહન મલળા નિયટોણ અજ્ઞાનમુવસ્સયમતીનિ એ ૧-૪-૧૮૩મી ગાથા વિચારની કે જેથી સ્પષ્ટ થશે કે મુખ્યતાએ નવદીક્ષિતને જ મતાડાણો અધિકાર છે અને રાજપુત્રોની દક્ષીણ માત્ર સભવ જણાવવા ઉપનક્ષત્ર તરીકે છે પણ નિયમ તરીકે નથી તેમા પણ મુખ્ય મુને સુવમની જ્ઞાનો જ છે "

૫ ૧૫૨ કષ્ટ ૧૧ જમન તેમજ ગુજરાતી અનુવાદ થયા છે ૧

૫ ૧૫૪ આનરસયનુ કર્તૃત્વ કત્યાદિ—આવરસના મર્તા કોણ અને એની રચના ક્યારે થઈ ? આ નતના ઉત્તર નવમરમત્ર મા પચ પરમેહી અને આનરયક કે પ્રતિકમણુ રહસ્ય નામની પુસ્તિકામા ગુપ્તનાનુએ અનેક યત્રે આપેના છે જેમકે (૧) સપૂણ આવરયક સુતરક ધ એ મણુધરકૃત નથી પણ મણુધરભિષ અન્ય પ્રાચીન અને પ્રતિષ્ઠિત સુતરધારકૃત કે (૧ ૩૬) (૨) ઉપતબ્ધ સપૂણ આવરયકનુતરક ધ મણુધરકૃત નથી આથી કોઈ અમુક સુત્ર મણુધરકૃત હોય એમ માનવામા કરી જ બાધ નથી અને તેથી જ શ્રીહરિભાસ્કરિના હરિયાવદિયસુત્ર રેખાધરકથિત છે એ મતનગના ઉત્તેજને પણ ખટાવી શકાય તેમ છે (૫ ૫૪) (૩) આવરયકસુત્ર મા સ પૂર્વે પાચમા સૈકાથી માડી ૪ સ પૂર્વેના ચોથા સેમની પટ્ટેલી પનીસ્ત્રિ સુધીમા ક્યારેક રચાયેલુ હોવુ જોઈએ (૫ ૮૨-૩) (૪) 'આવરયક સૂત્રનો રચનાકાળ વહેલામા વહેલો મ સ પૂરના હટા સૈકાની છેલ્લી પનીસ્ત્રી માની શક્ય અને આમ તેના કર્તા ગ્રે તીર્થકર, મણુધરના સમકાલીન કોઈ સ્થાવિર માની શકાય' (૫ ૮૬) (૫) 'જે કે આચરિય લવજ્ઞાણ પુસ્તકરવરીવહુ, સિદ્ધાણ સુદાણ' આદિ

૧ જુઓ DCJM (Vol XVII pt 2 ■ 225) ૨ HOLJ (૫ ૭૦)મા મે સૂચવ્યુ છે કે મહાવીરસ્વામીએ ૯૬મરથ અવસામા હંયા પધિકી કિંબા કરી હતી તેા એને નજી માર્દ મુત્ત તેઓ મોલ્યા હશે

મૌલિક (રૂત્રો) નથી તો પણ પ્રાનીન તો છે જ કેમકે તેનો ઉલ્લેખ કરી શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ તેની વ્યાખ્યા કરી ॥ " (પૃ ૮૮)

દારિદ્ર્યવીર્ય વૃત્તિ (પત્ર ૭૮૦આ) માં આવશ્યક ક્રિયાની વિધિ દર્શાવે છે એ જ વિધિ મેતાન્તર મુક્તિ પૂજક સમપ્રદાયમા ચાલી આવે છે જ્યારે રથાનકવાસી સમપ્રદાયમા તેમ નથી (જુઓ પૃ ૧૮) અન્ય વિધિનું સૂચન પત્ર ૭૮૩આમા કરાયું છે આ સમગ્ર ધર્મા આવશ્યકતાસભી ૨૩ મી ગાથા (પત્ર ૭૮૪આ) પણ જોવી થી

જે સુતના દરેક શબ્દની કે કેટલાએક શબ્દોની સુતકાસિય (સૂત્ર સ્પષ્ટિક) નિલજ્જુતિ-આવશ્યકનિલજ્જુતિ છે તે સુત ઉપનબ્ધ આવશ્યકતા અગરૂપ છે-મૌલિક છે જે સુત ઉપર ઉપયુક્ત પ્રકરની નિલજ્જુતિ નથી પણ જેનો અથ સામાયપણે નિલજ્જુતિમા વર્ણવાયો છે તે પણ મૌલિક સુત છે જે સુતને લક્ષ્યમા રાખીને નિલજ્જુતિકારે કથન કર્યું છે તે પણ મૌલિક સુત છે પછી બનેને હરિભદ્રસૂરિએ એના સુતના પ્રારંભમા સૂતવાર બાહ તથેદ સૂત્રમ્ જેવો ઉત્તેજ ન પણ કર્યો હોય ? હા ત તથ્ય સમળોવાસઓ ધૂમ્રગણાદવાય સમળોવાસઓ પચ્ચજાદ ' ઇલાદિ અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ આવકના બાર રૂત્રો અને સંલેખના મગ્ન ધી રેસુતો પણ મૌલિક છે

લીસિદ્ધયક ' (પ ૪ અ ૮ ૧ ૧૭૪-૬) માં આવશ્યકતા કર્તા ગણધર ભગવાન કે રથવિર મહારાજ ૨ આવશ્યકસૂત્રનો ૧નો થયો છે કે મૂળ રૂપ જ છે ૧ ' એ નામનો લેખ હપાયો છે એના પૃ ૧૭૪મા એવો ઉલ્લેખ છે કે એવલુઓગદારમા એમ કહ્યું છે કે ગણધરોને આવશ્યકતા અથનો અનતરાગમ હોય અને આવશ્યકસૂત્રનો આત્માગમ હોય ૧ ૧૭૫મા કહ્યું છે કે ' ગણધર મહારાજઓએ જે કહેલું હોય તે

૧ આ પ્રમાણેની પરીભવિધિ પ્રમાણુના સુતની નોંધ મુખલાલએ લીધી છે (જુઓ પૃ ૮૭) ૨ આને આધારે વલિપુ સૂત્ર સ્વાયુ છે એમ મુખલાલએ કહ્યું છે (જુઓ ૧ ૮૭) ૩ જુઓ સુત ૧૪૪ (પત્ર ૨૧૬આ)

પણ અગ્રવિષ્ટ હોય એ માન્યતા જૂતભરેલી છે, પણ અગ્રવિષ્ટ શાએ મહુધરના જ કરેલાં હોય એ માન્યતા વ્યાજબી છે અર્થાત્ અમનાશ્વ મુત મહુધર કે અન્ય સ્થવિરકૃત હોય તેમા અડચણ નથી ' ૫ ૧૭૬મા ધરિયાવદિન મુતને મહાવીરસ્વામી કેરવી થયા તે પૂવેનું એ છે એમ કહ્યું છે અન્તમા ૫ ૧૭૬મા સારાસ નીચે મુજબ અપારેલો છે —

(૧) આવસ્થકસૂત્ર જે વર્તમાનમા છે તે અસવથી છે

(૨) આ આવસ્થકસૂત્રનું કથન અથ સફી ભગવાન મહાવીર મહારાજે કરેલું છે અને સૂત્ર થકી રચના તેની મહુધર મહારાજે જ કરેલી છે

(૩) તીથરથાપનાને દિરસેજ આવસ્થક સૂત્રની રચના થએલી છે

(૪) અગ્રવિષ્ટ નહિ હતા પણ આવસ્થકસૂત્રની રચના મહુધરાએજ કરેલી છે

પ્રખર વક્તા મુનિ રામવિજયજી(વિજયરામચન્દ્રમુરિજી)એ સનાતન સત્યનો સાક્ષાત્કાર ' એ નામના પુસ્તિકાએ લખેલા 'લેખમા (૫ ૧-૬૭)મા સુખતાનજીએ પચમતિકમણી પ્રસ્તાવનામા ઉપગ્રિયત કરેલા પ્રશ્ન આવસ્થકસૂત્રના કર્તા કાણુ ' નો ઉત્તર વિસ્તારથી સૂચ્યે છે

આવસ્થયના કૃત્વ અને HOL J (૫ ૧૫૮)મા મે નોંધ લીધી છે અને સેનપ્રત(પત્ર ૨૦અ અને ૫૧અ-આ)માથી અવતરણ આપી પનારસ્થકસૂત્ર મહુધરકૃત છે એવું સેનપ્રતકાણુ મ તથ્ય નોંધ્યું છે કે જે બાબત હું સુખવાલજીનું સા ૨ ધ્યાન ખેતું છું

' લખાકાર ' (નમસ્કાર) મન્ત્ર—સૈદિક દિ દુઓમા જે રથાન રેગાવત્રીનું છે અને બાહોમા ' તિમરણુમ ત્ર ' નું જે હતું તેવું મહારણુ અને પ્રસિદ્ધ રથાન જોનોના ત્રણે દિરકાઓમા મેનવકાર મ ત્રનું છે

૧ આ લેખ મી વીર સુમાજ અમદાવાદથી ૬ સ ૧૬૨૬મા અપાયો છે
૨ આ મ ત્ર તેમજ જેનું ટૈન, નૈયત્વિક વૈરોષિક વૈષ્ણવ જૌષ્ઠ અને ટૈમિનીય સમ્રદાય પ્રમાણેનું ઉપાધ્યાય મુનિનિવડે રચિતુ વ્યાખ્યાન મે સમ્પાદિત કરેલી અનેકાધરિતનમન્દ્યા (૫ ૭૧-૮૨)મા અપારેલ છે કે આના નમો અરિહતાણુ એ પત્રના ૧૧૦ અર્થ અં ૨૦ મં ૦મા (૫ ૧૦૭-૧૧૮)મા છપાયા છે

આ મંત્રના નવ પ છે તેમાં પહેલા પાંચમાં તીર્થ કર, સિદ્ધ, આત્માય,
 ઉપાધ્યાય અને સાધુને નમસ્કાર કરાવે છે એથી એલુ નવકાર, નમુઝ્કાર
 ને નમોઝ્કાર (નમસ્કાર) એ નામ સાથેક કરે છે બાકીના ચાર પદોમાં
 આ પાંચ પરમેશ્વરીઓને કરાવેલો નમસ્કાર સન પાપનો નાશ કરે છે અને
 એ સવ મગરોમાં પ્રથમ કોટિના મગનરૂપ છે એ વાત કહી છે ઉદનાં
 ચાર પઃ 'યુત્તિ' ગણાય છે અને એ પહેલા પાંચ પછીથી ઉમેરાયેલા છે
 અમ કેટલાક માને ■ દ્વિગ્ગમરો છેના—નવમા પદના 'હવધ' ને
 ૫ ને દોઢ પાંચ બોલે છે દ્વિગ્ગમરોના હજીઅગમમતા પ્રથમ ખાણ
 શ્રવણના પ્રારંભમાં આ નવકારમંત્રના પહેલા પાંચ જોનાય છે
 આના ઉપરની ધવલા નામની ટીકામાં એના કર્તા વીગ્ગસેન એમ કહ્યું છે
 કે આ સુનસિદ્ધ પાંચ પદરૂપ હુમોકાર (નવકાર) મંત્રના આદિ કર્તા
 આત્માય 'પુષ્પ' ત છે વિશેષમાં આ વી સેને આ મંત્રને મગવસૂત્ર
 ગણી 'તાત્પર્ય' સૂત્રની પેઠે દેશામયક દર્શાવી મગન, નિમિત્ત
 હેતુ, પરિમાણ નામ અને કર્તા એ છનો પ્રરૂપક સિદ્ધ કર્યો છે ૨ આ
 તો દ્વિગ્ગમર માં પતની તાત્ત્વ ધર્મ સ્વેતાગ્ગરો નવકાર મંત્ર 'ને પથ
 મ હિ-સુપદ્ધ' (પથમગન્યુતરક ધ) કહ્યું છે પહેલા તો આ રતત્ર
 કૃતિ ગણાતી હતી અને એના ઉપર નિજ્જુતિ, ભાસ અને યુષ્ણ હતા
 કાળાન્તરે આ નિજ્જુતિ ઇલાદિ નાશ પામ્યા વખત જતાં મહાકલાણી
 અને ઉનાનુસારી યજ્ઞસામી (સ્વરસામી) નામના દાદાજીનુતલર

૧ પ્રેમી ૦ ગ્રંથ (૫ ૪૪૬)માં કહ્યું છે કે પદ્મહામતા કર્તા પુષ્પ નુ-
 જ્ઞાતિ આત્માય છે અને એના પિકમની બીજી ત્રીજી સુરિમ્મ યયા છે ૨
 જુઓ હજીઅગમ (બા ૨)ની પ્રસ્તાવના (૫ ૩૩-૫) ૩ પાનુલસિવ
 એ એક પ્રકારની જુદીની વિશેષતા છે ૪ ૩૦ ૪૦ (૫ ૧૪૩)માં પાનુ
 લસિવનો નવે પ્રજામગ્ન્યુત્તમો જુદીની ૧૮ કદિ જન્યુત્તમ મે કદિ તરીકે
 ઉદભવ કરેલો ■ ૪ ધીરસવર ૪૬૬માં જ મેલા અને વીરસવર પદમાં ૨૧૦
 સંચરતા આ આત્માય તે તિલોપપન્નુતિમાં પ્રજામગ્ન્યોમાં અનિમ વહીજસ
 તરીકે એજાવાવડા આત્માય હોત તો નવાજ નદિ એમ હજીઅગમ (બા ૨)ની
 પ્રસ્તાવના (૫ ૨૬)માં કહ્યું છે

ઉત્પત્તિ થવા તેમજ આ પચમગવસુધકૃષ્ણધનો ઉદ્ધાર મૂવસુતમા લખ્યો. એ મૂવસુતની પ્રરૂપણા તો સૂત્રથી ગણધરોએ અને અથથી અરિહત કમવાન ધમતીયે કરે ત્રિલોકપૂજ્ય વીરજિનેશ્વરે કરી છે. આમ ૪૬ સમ્પ્રદાય કે મદાનિતીકમાના આ મનનનના રહિતોખનો સમય મોડામા મોડો હરિમદ્ધરિના સમય જોટવો ગણાય. આ ૪૬ સમ્પ્રદાય છે એટલે આ માન્યતાને સાચી જાણતા પચમગવસુધકૃષ્ણધની ઉત્પત્તિ વળસ્વાથી જોટવી તો પ્રાચીન ગણાય જ આના પહોંચા પાચ પદો વિવાહાના આઘ સુત રૂપે જોવાય છે (જુઓ ૧ ૮૧) એટલું જ નહિ પણ એ ઉપાયે પદો ઉપર અજવદેવસુરિએ વ્યાખ્યા રજુ કરી છે. આવરસપનિજ્જુતિમાની મનુષ્યાર-નિજ્જુતિમા અરિહત વગેરે પાચે પરમેશ્વરીઓની વ્યાખ્યા અપાઈ

૧ આ મૂવસુત તે ઉપવણ્થ આગમે દેવા આવરસપ છે કેમકે એની નિજ્જુતિ ' નવખરમન્ત્ર ના પાચ પદોને સમતવે છે. હિન્દી પચ પ્રતિકમણ્થમાના સુખવાવડના મે નિખ પો ૫૪ નીમા નવકારમન્ત્ર થા પચપત્રેની અને આવરસપ કે પ્રતિકમણ્થુ ૨૬૨૧ એ નામથી વિ ૧૯૪ મા સુરોપાન્તી એ તરીકે જાણા જ એમા ' આવરસપના કર્તા સખધી મારા વિવારોનું પુનરાવવન સુખવાવડને લખેલું તે પાચ જાણુ છે. ખરિદિલ તરીકે જોઈ ધમના નિવ પાઠમાથી વલિક સ વ્યામાથી અને પાસીયોના જોતદેહ અવસ્થામથી પારે આડી તેની જૈન શાસ્ત્રના પાઠ સાથે ટલના કસાઈ છે. અહીં પૂ ૬૧ મા વિનેસાંની મીકાકાર કોઠનાચાર્યને આચાર ને સુધન'ના દીકાકાર શીલાકસુરિથી અલિખત જળ્યા છે તે જુવ છે ૧ જુઓ H C L J (પૂ ૮૦) ૩ ૯૫૫ જમ (ભા ૨) ડી પ્રસ્તાવના (પૂ ૪૧) મા કહ્યું છે કે જલવતીસૂત્રમા ખચમ પાને રચાને ' જમા વંમીઈ ત્રિવીઈ ' એવું પ અપાયુ છે. આ ૦ સગ નારા સુત્રિ આદિતિમા તો આમ નથી નહીં તો પાચે પ ૫ પ્રથમ સૂત્રરે મપાયા છે અને ' જમો વંમીઈ ત્રિવીઈ ' તે બીજા નુંજ તરીકે ૨૧ કસ્યુ છે. બાકી અલિધાનતોજન (પૂ ૧૮૩૫) મા વિવાહાંમાનું અક્ષર અનતરજ અપાયુ. એમા નમો લોઈ સવ્વસાહુજ ' પાઠ સ્ત્રી સ્ત્રી છે મૂવ નિ જોડ દતે તો આ જુવ થાવ નહિ ૪ વિનેસાંની આ પમા પચનમુદ્ધારોનો ને ૧૧ મીમા નમોકારનો લખેલ છે

હે આ ઉપરથી આવસ્થાનું એક અંગ તે પાચ પદો પૂરતો તો પચ મગલસુધ્ધખંધ છે એમ નિઃશ્ચયિકારના સમયમાં તો મનાતું એ વાત ક્ષિતિ થાય છે વિશેષમાં પત્ર ૪૦૭આમાં અપાયેલી નિઃશ્ચયિકાની ૯૨૬મી ગાથામાં નવમર મંગલ છેલ્લા ત્રણ પદો નજરે પડે છે આ રહી એ ગાથા —

અરિહતનમોદ્ધારો સ વગાવળ્લગ્નસળો ।

મગલગ્ન ચ સમ્યક્ષિ પદમ દ્વયદ મગલ ॥ ૧૨૬ ॥ ”

એવી રીતે ગા. ૯૮૨માં સિદ્ધને નમસ્કાર કરનારો પ્રભાવ સુચવી ખીજી મગનકથા છે આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ માટે આવા વિધાનની જનામણ કરાઈ છે (જુઓ પત્ર ૪૪૮આ ૪૪૯આ અને ૪૫૦અ) આમ પાચ મગલરૂપ પાચ નમસ્કારનો નિદેશ છે

— કવિગ નરેશ ખારવેના કાથીગુફામાંના શિલાલેખમાં ‘જમો જરિહતાગ । જમો સમ્વસિધાગ ।’ એવો ઉલ્લેખ છે આ ખારવેનો સમય ઇ સ પૂર્વે ૧૭૦ની આસપાસનો મનાય છે આ ઉપરથી પુષ્પદન્તને પચ મગનસુધ્ધખંધના ત્રીં માનતા અચકાતું પડે અને મહાનિસીદ્ધમાં સુચવ્યા મુજબ અથવા એના કર્તા તીથ કર છે અને સૂત્રથી મણુધર છે એ વાત સ્વીકારાય તો તો પછી ધનતામરની વાત દહી જ ન શકે અભિધાન રાજેન્દ્ર (પૃ ૧૮૩૫)માં નમસ્કારપાઠને અનાય ‘ કહેનારને પાપી ’ વગેરે ઇલાખ અપાયા છે

૫ ૧૬૮ પિઞ્નિજ્જલુતિ (ગા ૫૦૯) મનુરમ્ભતિ (અ ૬ ન્દો ૮૮)નું સ્મરણ કરાવે છે કેમકે એમાં સ્તુત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વ કન્યાને પરણનારાની વાત છે પિઞ્નિજ્જલુતિ (ગા ૪૭૪-૪૮૦)માં ‘ રદ્ધવાલ ’ નાટક જાજનાયાની વાત છે જુઓ ૫ ૨૨૪

૬ ૧૭૮ ને ૧૮૫ દસ પદ્મજન ને અવશિષ્ટ આત્મો પેડી કેટલાક ઉચ્ચાલિય સુધ છે તો કેટલાક કાલિય છે

૫ ૧૮૨ કુવમણ્ડનચરિત્તે વિ સ ૧૪૭ (રામાધિષ્ઠક)માં રમેલા નિચારામૃતસમ્રઠ (પત્ર ૮આ)માં ‘ ચોવિશ્રામૃત પૂર્વધુતગત ’ એવા ઉલ્લેખ પૂર્વક નીચે મુજબની ગાથા આપી છે —

‘અગ્નિપુલ્વનિગયપાહુલસત્યસ મજ્જયારમિ ।
 ઈંદ્રિય ઉદ્દેસ ધરણેષો વર્જિય મળદ્ ॥
 વિરિ સંજિત ટિણ પચ્છિમદેસે ‘મુરદ્ધ ગિરિનદરે ।
 યુક્ત ઉદ્ધરિય દસમજ્જલપ્પયાવમિ ॥’

પ્રથમ સ્તોત્ર—

અદ્ધાદીસ ઉદ્દેસા માદાન જતય વાજયા સત્થે ।
 અગ્નિપુલ્વમજ્જે સજ્જેવ વિત્થરે મુત્તુ ॥
 વતુર્યમ્મદ્ધાન્ત યોનિપ્રામુદ્ધે ॥

આ ઉપરથી ત્રણ જાણતો તારવી વકાય છે (૧) નેણિપાહુડ એ
 ખીજા પુત્રનો બામ છે (૨) ધરમેને એનો થોડોક અંશ મેળવી લખાણ
 કયું છે (૩) નેણિપાહુડના આપામા એજ ચાર ખુણ છે

૫ ૨૨૩, ટિ ૩ આ સપાસમણિએ કરવાના વાસમા અને લેખ
 કૃતિસૂરિએ સરકૃત ટીકા (ભા ૪ ૨ ૧૧૪૪-૬)મા ત્રિજીવનની સમસ્ત
 સદૃશ અને નિર્જીવ વસ્તુઓ વેચનારી અને જનરલ સ્ટોસ (general
 stores) નું સ્મરણ કરાવનારી કૃતિવાવણ (સ કુનિકાપણ ને કુનિજા
 પણ) વિશે માહિતી આપી છે વસ્તુનું મૂલ્ય ખરીદનારના સામાજિક
 દરજ્જા પ્રમાણે લેવાતું નિયાદો (સ ૯ ઉ ૩૩)મા તેમજ નાયા
 (મુપ ૧ અ ૧)મા કૃતિવાવણ યા વપસયો છે આને અંગ્રેજો
 એક લેખ દતિદાસની ફેડી (૫ ૨૬૨-૬)મા ઉપાયો છે આને લગતો
 મારો વિસ્તૃત લેખ હવે પડી ઉપાયો

૫ ૨૨૪ J A (Vol V, No 4, pp 133-136)મા શ્રી
 પી કે ગોડેનો ‘Date of Malayagiri Suri’ નામનો લેખ
 ઉપાયો છે એમા મનવગિરિનો સમય ધ સ ૧૧૦૦થી ધ સ ૧૧૭૫નો
 વર્ણાયો છે આ તેમજ ખીજા જાણતો મે ‘ટીકાકર મલયગિરિસૂરિની
 જીવનરેખા’ નામના (અપ્રસિદ્ધ) લેખમા વિસ્તારથી વિચારી છે

પરિશિષ્ટ ૨ . પ્રશ્નાવલી

આ પુસ્તક તૈયાર કરતી વખા મને ઉપસ્થિત થયેલા પ્રતિના ઉત્તર આગમોત્તુ વિશિષ્ટ અભ્યાસીઓ-વચ્ચે પાસેથી મેળવવા મુનમ થઈ પડે તે માટે એ અહીં ડુ આપુ છું

પૂ ૬ પ ૧૬ જોડોને પોતાના જ ય મટિ ઉવન (ઉપાન) જેવી સજા વાપરી છે ?

પૂ ૧ પ ૧૪ ■ પ્રજાપના અને મહાપ્રજાપના એક જ છે ?

પૂ ૧ પ ૨૧ વિઠમની બારમી સગી પહેલાના પાઈ પશુ જ યમા બાર ઉવગી અને ઉલ્લેખ કે એ રીતે એના બાર નામો મણાવાયા છે ?

પૂ ૧૧ પ ૩-૪ સુરપશ્ચુતિની મીઠામાં એ અમુક આગમનુ ઉવન છે એ સી વાત આવે છે ખરી ?

પૂ ૧૧ પ ૬-૭ કોઈ વેદિક કે જોઈ શાસ્ત્ર માટે ઉવમુત્ત (ઉત્તુત) સજા વપરાઈ છે એ હોય તો કયા ?

પૂ ૧૧ પ ૧૧-૧૩ ‘ઉવમુન સજા કેહવી પ્રાચીન છે ? એનુ લમણ કેહવુ પ્રાચીન મળે છે ? અને એ શુ છે ?

પૂ ૧૧ પ ૨૨-૨૩ ઉવમુનની સજ્યા દર્શાવનારો પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઉલ્લેખ શો છે ?

પૂ ૧૨, પ ૪-૫ મૂલમુત્ત જેવી સજા કોઈ વેદિક કે જોઈ શાસ્ત્ર માટે વપરાઈ છે ?

પૂ ૧૨ પ ૧૧ મૂલમુત્તની સજ્યા દર્શાવનારો પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઉલ્લેખ શો છે ?

પૂ ૧૨ પ ૧૫ મૂલમુત્તનુ પ્રાચીનમાં પ્રાચીન લક્ષણ શુ છે ?

પૂ ૧૩ પ ૧૭ જૈનવમવરતોત્ર (સ્થો ૩)ની સ્વેપક્ષ શતિમાં મહા પન્થકપાણુનો નિર્દેશ છે ?

પૂ ૧૪ પ ૨૪-૨૫ નદી ને અણુઓમદાર માટે ચૂનિયામુત્ત સજા પ્રથમ કોણે કહ દિવા વાપરી છે ?

પૂ ૧૬ પ ૧૩-૧૪ આચાર ઉપર દીપિકા રચનારા હેમચિત્રસુરિ તે કોણ ?

પૂ. ૨, પ ૨૬-૨૭ કમ્મચિત્રન (મા ૬)ની સ્વેપક્ષ શતિ (પૂ ૧૭ ૮)માંના નવ અવતરણ પછો કઈ દિવામાં છે ?

પૂ ૨૧ પ ૪ સેનપ્રન (પત્ર ૮) આ મા નિર્દેશાયેલી પ્રાત સિદ્ધાન્તસ્તવ નામની ત્રિ કોઈ સ્થાયેથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે ? અને હોય તો કયાથી ?

પૂ ૩૩ પ ૬ આચારનિ ચુતિમાં પાવમાં ને છૂટા અન્નવચ્ચુના ઉલ્લેખની ૭ સજ્યા મણાવઈ છે તે કેવી રીતે સજા નાખાય ?

બીજી]

- ૫ ૩૪, ૧ ૬ આચારનિગ્ગહુત્તિની ફકારસત્તિવિધી ચાર થતી આધાના ઉત્તરાર્ધ-
મે શો અર્થ છે ?
- ૫ ૩૫ ૫ ૧ આચારમા જે છ મા કથુ લખાયું છે ?
- ૫ ૪૦ ૫ ૨૧-૨૨ આચારનિગ્ગહુત્તિ (આ ૨૮૦)નવ ચેરેદિ થી છ
સમત્વાનું છે ? છ એ માનાયેં બહુવચન છે ?
- ૫ ૪૦, ટિપ્પણ આચારચુલ્લિના કર્તા નદીચુલ્લિના કર્તાથી ભિન્ન ખરા કે નહિ ?
- ૫ ૪૧, ૫ ૬ પરિચિદ્ધપ્પ (સ ૬ સ્થા ૮૮)મા વિવિત્તથર્થા છપા
યદ છે તે ખરાખર છે ?
- ૫ ૪૨, ૫ ૧ સીમ ખરસ્વામી વાદ્યથી વિમુક્તિ (વિમુક્તિ) અને ભાવના (ભાવણા)
સો મળ્યાનું > પરિચિદ્ધપ્પમા કહ્યું છે તે માટે શો આધાર છે ?
- ૫ ૫૨ ૫ ૧ આચાર ઉપર કોણ લેણ છે ?
- ૫ ૫૨ ૫ ૨૦ આચારચુલ્લિના કર્તા કોણ ?
- ૫ ૫૩ ૫ ૭-૧૧ આચાર ઉપરનું ન વહસ્તીનું વિવરણું હ આધામા હતું ?
એમાંથી કોણ દુતિમા અવતરણ અપાયું છે ? અને હોય તો તે તિ
કણ ? ન વહસ્તી તે કોણ ? વત્તાર્થસૂત્રના દીક્ષાકાર કે અથ કોણ ?
- ૫ ૫૪ ૫ ૨૫ આચાર ઉપર લક્ષ્મીકલ્લેને અનુપિ હ સાલમા રખી છે ?
- ૫ ૫૬ ૫ ૫ આચારનો ૫ ખેચર (સ)ને કરેલો અનુવાદ છપાયા છે ? અને
હોય તો ક્યા ?
- ૫ ૫૭ ૫ ૧૬ સૂચકના બીજા મુખ્યકળમનું કોઈ વિશિષ્ટ નામ છે ? અને
હોય તો તે છ છે ?
- ૫ ૭૩ ૫ ૨૩ સૂચક (મુખ્ય ૧ અ ૮ ગા ૧૮)ની મીક્ષામા લક્ષ્મી
વાળું ૫૫ દીક્ષામા છે એમ શીલાકસરિ કહે છે તો તે કણ દીક્ષામા છે ?
- ૫ ૭૩, ૫ ૨ કાણના ઉપર કોણ નિગ્ગહુત્તિ ભાસ કે કુલ્લિ રચાયેલ છે ?
- ૫ ૭૩, ૫ ૮ કાણ ઉપર અભયદેવસુરિ દીક્ષા કરવા કોણ પ્રાચીન દીક્ષા છે ?
- ૫ ૭૬ ૫ ૬-૭ સમવાય ઉપર કોઈ નિગ્ગહુત્તિ ભાસ કે કુલ્લિ છે ?
- ૫ ૭૭ ૫ ૭-૮ સમવાય ઉપર અભય વસુરિ દીક્ષા કરવા કોઈ પ્રાચીન મીક્ષા છે ?
- ૫ ૮૩ ૫ ૧૮-૧૯ વિચાહન ઉપર નિગ્ગહુત્તિ કે ભાસ છે ?
- ૫ ૮૪ ૫ ૭ વિચાહનની અભયવસુરિ દીક્ષામા > કુલ્લિનો ઉલ્લેખ છે
તે ખરા ?
- ૫ ૧૧૬ ૫ ૨૪ પચ્ચવસુ સિવાયના ઉપાધાન કર્તાના નામ મને છે ખરા ?
- ૫ ૧૧૬ ઉપરના નિર્દેશવચ્ચા કેથી તે જ સંબંધનું કેથી ખસ ?

- ૫ ૧૨૭ પ ૩ છવાભિગમના વીસ વિમા । દોવાનો ક્ષ ૧૦ મૂતિમા ઉલ્લેખ છે ।
- ૫ ૧૨૭ પ ૮ છવાબી ત્રીજી પડિવત્તિમા દ્વીપો અને સમુદ્રી બી ને કહીયત છે તે શુ પ્રક્રિય છે ।
- ૫ ૧૨૮ પ ૫ છવા ના મલ્લચરિત્રીય વિવરણમા ને મૂલ મીઠાનો ઉલ્લેખ છે તે મીઠા કહી ।
- ૫ ૧૨૮ પ ૬ છવા ઉપર ૩ દેવસુત્રી લખ્યુત્તિ છે ।
- ૬ ૧૩૦ પ ૧૮ અમુક દ્વિતિએ અમુક અગતુ ઉવન અમુક મટિના સળગ કાગિો કયા ।
- ૫ ૧૩૧ પ ૨૪ નિચાવલિયાનુ બીજી નામ કપિયા છે એમ કહેવા મટિ શો આધાર છે ।
- ૫ ૧૦૧ પ ૨૬ ૧ મુદીવપચ્ચુત્તિ(૫ ૧)મા ને કપિયાનો ઉલ્લેખ છે તે કયા મ થ છે ।
- ૬ ૧૩ પ ૨૨ કાન અને કાયાનો વિશેષ અર્થ શો છે ।
- ૫ ૧૬, ૫ ૨૪ કષ્પવક્રિસિયામા વિચાહબેના અતિદેશ અથવા વિચાહબમા એનો એમ કેમ નહિ ।
- ૫ ૧૪૧ પ ૨૨ સૂર્વામદેવના અનિપ્રરમા પુષ્પ વિમાનનુ નામ છે ।
- ૫ ૧૪૧, ૫ ૨૩ દિગ્દિશઅ મેહરે શુ ।
- ૬ ૧૪૧ પ ૨૭ ઉત્તર એટલે શુ ।
- ૫ ૧૪૨, ૫ ૨૬ કાલીના શુકરપ મુખનુભાષી કસ દેવીના પૂર્વ લવના શુકરપ મુખચૂલા ગિત્ર કે અભિત્ર છે ।
- ૫ ૧૪૪, ૫ ૩ હયસુતની સમ્યાનો નિ શ નિનપ્રલસુરિના સિદ્ધતથવ કાતા મેહ પ્રાચીન મૂતિમા છે ।
- ૫ ૧૪૫ ઉલ્લી નિસીદ ઉપર નિનકાસનચિની પૂર્વે કાઈએ શ્રવિણ રવી દોય એમ લાગે છે તો શુ તે મથે છે ।
- ૫ ૧૫૪ પ ૧૨ આવરસચને હયમુત્ત મલલુ યાગળી છે ।
- ૫ ૧૫૪ પ ૨ આવરસચમા અસચ મુત્ત કેટલા એનો ઉત્તર પ્રાચીનમા પ્રા ચીન કઈ વિમા છે ।
- ૫ ૧૫૫ પ ૫ પુરુગરવરીચરે ને સિન્ધાણુ પુદ્ગાણુ એ મુત્ત કેટલા પ્રાચીન છે । એ આવરસચના મુત્તરથ છે । એના ઉપર નિનમુત્તિ કેમ નથી । નિનમુત્તિ વિનાના બીજા કયા મુત્ત છે ।
- ૬ ૧૬૭ દિ ૧ કસવેચાલિચિન મુત્તિ(આ ૮૨)મા નિર્દેશરેલા ગોવિદ તે

જ નરીની પદ્મવલીમા નાચાનુ ના સિ ય નરીકે બોલખાવારેકા
એવે છે ?

૫ ૧૧૬ ૫ ૧૮ પિહનિભુત્તિ ઉપરની દારિદ્ર્યને દત્તિ મમે છે ?

૫ ૧૧૭ ૫ ૧૮ ૫ ૧૭૩, ૫ ૧૨ નરસરુ, કાતપરિયા ઈત્યાદિ પદ્મવલી
૭ પીત્તદત્તી દત્તિ અમુક છે એ આમમ નારથી અને શાથી
મળાયા ? એમાના અમુક જ પદ્મવલી નારો જાડી શા એમ તે
કહેવાય છે તેનુ થા મરણ ?

૫ ૧૦૬ ૫ ૭૬ પાનરમણિ તે જ વિભવવિમલ છે ?

૫ ૧૦૭ ૫ ૧, ૪ નાનસુદમ જાનવ અને ગુરુદેવનુ વારવલિ ૨૨૩૫ થા
છે અને એ આ દર્શાવાયુ છે ?

૫ ૧૦૮ ૫ ૨-૩ શીમરવલીયા (૫ ૩૨૬)મા યાદમુલ કપાલિઅ
અને કલુનસારિને અમર્યાજ કાસરાત્ર અને ગુરુર્જાજ કના તે
તો તે થા વિચારીય નથી ?

૫ ૧૦૩ દિ ૧ વેસિય તે કયો જ થા છે ?

૫ ૧૦૬ ૫ ૨ અમર્યુલિયાથી જા વિ સમજની ?

૫ ૧૦૮ ૫ ૨-૪ જે હિસાસિય ઉપર અદ્વાદશાનીએ નિભુત્તિ રવી છે
તે જ આ મુદિન દિ છે ?

૫ ૧૦૦ ૫ ૨૨-૩ થા રાશિના જ્ઞાન વિના લલિવા-વિષયનુ પ્રતિપાદન સભવે ?

૫ ૧૦૧ ૫ ૪-૭ ઉલ્લખ સ્ત્રિપાદક તે એ નામની ૧૪૩ અને ન્યોતિય
શામની વિધી બિત છે ?

૫ ૧૦૮ ૫ ૧૦-૧૨ વિ. સ ૧૪૧૨મા તા ૫૪ ૫૨ લખાવેલી સિદ્ધાનત
દત્તિ તે કય ?

૫ ૧૦૮ ૫ ૩૨ આ ૭ જે વદપચ્છતિ મવ છે તેને પ્રાચીન આમમ માનવામા
શી લખવ છે ?

૫ ૨૦૦ ૫ ૧-૩ દીવસમુજરજિ તે જ થા દીસામરપચ્છતિ છે ?

૫ ૨૦૦ ૫ ૧૨-૧૩ જપદસાગત બાવણ અને વિમુત્તિ આધારના અમર્યુલિથી
બિત છે ?

૫ ૨૦ ૫ ૨૩ પદ્મવાચસનુસાગત હિસાસિય તે કય ?

૫ ૨૦૦ દિ ૧ દસ નામ કય રીતે ગણાવય ?

૫ ૨૧૦ ૫ ૨૦ સિતારિ ને ઉલ્લખ સયજ ને જાહે તો નથી થયો ?

૫ ૨૧૧ ૫ ૧૫-૧૬ દેવતા ૫ પુન્યના નામ મમે છે અને તે જા છે ?

૫ ૨૧૧ ૫ ૨૧-૨૨ પાદુકિયા એ થા પાદુક કયા પદ્મ નામ વિમાયત નામ છે ?

- પૃ ૧૨૭ પ ૩ છવાલિજમના વીસ વિમાન દોવાનો કહ્યો નેન તિમા ઉલ્લેખ છે ?
- પૃ ૧૨૭, પ ૮ છવાળી ત્રીજી પદ્ધતિમા ત્રીપો અને સમુદ્ર અંગે જે ઉલ્લેખ છે તે શુ પ્રશ્નિત છે ?
- પૃ ૧૨૮, પ ૫ છવાળા મહાચત્રીય વિવરણમા જે મૂલ ગીતાનો ઉલ્લેખ છે તે ગીતા કયું ?
- પૃ ૧૨૮ પ ૬ છવાળ ઉપર શુ દેસસૂત્રિની ઉપજ્ઞતિ છે ?
- ૬ ૧૩ ૬ ૧૮ અમુક દિવસે અમુક આગનુ ઉવન અમુક મટિના સખળ કાતલો કયા ?
- પૃ ૧૩૧ પ ૨૪ નિત્યાવલિનાનુ બીજુ નામ કપિપદા છે એમ કહેવા માટે શો આધાર છે ?
- ૬ ૧૦૧, પ ૨૫ જાણીતપવલ્લિ(૧૧)મા જે કપિવાનો ઉલ્લેખ છે તે કયા મંથ છે ?
- પૃ ૧૩૧ પ ૨૨ રાત્ર અને રાત્રાનો વિરોધ અર્થ શો છે ?
- પૃ ૧૬ પ ૨૪ કપ્પવકિસિયામા વિચાહ ને અતિદેશ અથવા વિચાહના એનો એમ કેમ નહિ ?
- પૃ ૧૪૧ પ ૨૨ સૂર્યામહેવના અનિહારમા પુષ્કલ વિમાનનુ નામ છે ?
- પૃ ૧૪૧, પ ૨૩ દિગ્વિદ્ય એટલે શુ ?
- પૃ ૧૪૧, પ ૨૭ ઉજ્જવ એટલે શુ ?
- પૃ ૧૪૨, પ ૨૧ કાલીના શુકરપ પુષ્પચૂલાથી દસ દેવીના પૂજન કરના શુકરપ પુષ્પચૂલા બિન કે અભિન છે ?
- પૃ ૧૪૪, પ ૩ ઉચ્ચુતની સંખ્યાનો નિદેશ નિનપ્રસસૂત્રિના સિદ્ધતથ્ય કરતા કોઈ પ્રાચીન દિમા છે ?
- પૃ ૧૪૪ ઉલ્લી નિસીદ ઉપર નિનદાસગણિની પૂર્વે કોઈએ શ્રવિણ રચી હોય એમ લાગે છે તો શુ તે મને છે ?
- પૃ ૧૪૪ પ ૧૨ આવરસથને ઉચ્ચુત આગનુ યાજ્ઞની છે ?
- પૃ. ૧૪૪, પ ૨૦ આવરસથમા અસદ મુચ કેટલા એનો ઉત્તર પ્રાચીનમા પ્રાચીન કઈ દિમા છે ?
- પૃ ૧૪૫ પ ૫ પુદ્ગલવરનીચે ને સિદ્ધાણુ જુદાણુ એ મુત કેટલા પ્રાચીન છે ? એ આવરસથના મુતરૂપ છે ? એના ઉપર નિનમુત્તિ કેમ નથી ? નિનમુત્તિ વિનાના બીજા કયા મુત છે ?
- ૬ ૧૧૭, ટિ ૧ દસવેયાકિયનિનમુત્તિ(અ. ૮૨)મા નિદેશાયેલા ગોવિદ તે

જ નદીની પહાવડીમાં નાગમર્જનના સિંચ નરીકે જોળખાવાયેલા
પ્રેરિત છે ?

૫. ૧૬, ૫ ૧૮ વિહનિભ્યુતિ ઉપરની દારિદ્ર્યક્રીડા રૂપિ મને છે ?

૫. ૧૭ ૫ ૧૮, ૫ ૧૦૩ ૫ ૧૨ ચરસરસ, અપરિવર્ત્ય ઈલાદિ પદ્મજન
૭ પીલદની રૂપિ મનુષ્ય છે એ આગમ, ક્યારથી અને સાથી
મનુષ્યા ? એમાં અમુક ન પદ્મજન માટે કાળી રહે એમ ને
કહેવાય છે તેનું શું મારણ ?

૫. ૧૦૫ ૫ છેલ્લી વાતરમ્ભિ તે જ વિનયવિમલ છે ?

૫. ૧૦૬ ૫ ૨ ૪ નાનસુદુમ્ભ, બાનર અને પુરસદેવેન્દુ, વાસ્તવિક રૂપરૂપ શું
છ અને એ ન્યા દર્શાયુ છે ?

૫. ૧૦૭ ૫ ૨-૩ શ્રીભગવતીસાગ્ર (૫ ૩૨૬)માં ચોડનમુદ્, કાપાસિમ
અને કલ્પનસાગરિને અથવાએ કપાસલાજ અને સુવર્ણલાજે કહ્યા છે,
તો તે શું વિચારીત નથી ?

૫. ૧૦૮, ટિ. ૧ વેસિય તે ક્યો મ વ છે ?

૫. ૧૦૯ ૫ ૨ અન્યવિચારી કષ્ટ રૂપિ સમજવી ?

૫. ૧૦૯ ૫ ૨-૪ એ હિંસાસિય ઉપર અદ્યાદુરચામીને નિમ્નુતિ રી છે
તે જ આ મુદિતિ રિ છે ?

૫. ૧૧૦, ૫ ૨૨-૩ શું રચિત જ્ઞાન વિના સદિવ્ય-વિષયન પ્રતિપાન સભવે ?

૫. ૧૧૧, ૫ ૪ ૭ ઉપશ્વવ યેષુપાદુક તે એ નામની વેલ અને ન્યોતિય
ચાલની મુનથી બિન છે ?

૫. ૧૧૨ ૫ ૧૦-૧૨ વિ. સ. ૧૪૧૨માં તાડપર પર કાપાસેલી સિદ્ધાનત
રૂપિ તે કયું ?

૫. ૧૧૨ ૫ ૨૨ આલે એ વ પુણ્યરૂપિ મને છે તેને પ્રાચીન આગમ માનવામાં
શું દરજ છે ?

૫. ૨૦૦, ૫ ૧-૩ દીવસ્યુતરૂપિ તે જ શું દીવસાનરપુણ્યરૂપિ છે ?

૫. ૨૦૦, ૫ ૧૨-૧૩ બધાસાગર વાવલ અને વિમુતિ આધારના અમન્યપ્રયી
મિત છે ?

૫. ૨૦૦, ૫ ૨૩ જ્ઞાનાનરપુણ્યરૂપિ હિંસાસિય તે કયું ?

૫. ૨૦૦, ટિ. ૧ દસ નામ કડ રીતે મનુષ્ય ?

૫. ૨૧૦ ૫, ૨૦ સિદ્ધિ ને ઉલ્લેખ સમય ને જ કે તો નથી થયે ?

૫. ૨૧૧, ૫ ૧૫-૧૬ કેટલે વ જુઓના નામ મને છે અને તે શું છે ?

૫. ૨૧૨, ૫ ૨૧-૨૨ પાદુદિયા એ શું પાદુક કયા પદ્મ નામ વિભાનુ નામ છે ?

- ૧ ૧૨૭ પ ૩ છવાજિમના વીસ વિમાન દોષાનો ક્ષય જૈન દૃષ્ટિમા ઉદ્દેખ છે ?
- ૫ ૧૨૭, પ ૮ છવાજી ત્રીજી પદ્ધિતિમા ત્રીપા અને સમુદ્રો અંગે જે દર્શાવેલ છે તે શુ પ્રકાશિત છે ?
- ૫ ૧૨૮ પ ૫ છવાજીના મહાવિરોધ વિવરણમા જે મૂલ મીઠાનો ઉદ્દેખ છે તે મીઠા ક્યા ?
- ૫ ૧૨૮ પ ૯ છવાજી ઉપર શુ દેહસૂત્રિની સ્વરૂપિતિ છે ?
- ૧ ૧૩૦ પ ૧૮ અમુક ગતિને અમુક અનુદા ઉપર અનુદા મારેલા સ્વભાવ દર્શાવેલ ક્યા ?
- ૧ ૧૬ પ ૨૮ નિર્યાયવિધાનુ બીજા નામ કષ્ટિયા છે એમ કહેતા મારે શો આધાર છે ?
- ૫ ૧૦૬ પ ૨૫ જાગૃત્વપદ્ધતિ(૫ ૧)મા જે કષ્ટિયાનો ઉદ્દેખ છે તે ક્યા મંથ છે ?
- ૫ ૧૩ પ ૨૨ સ્થાન અને સંખ્યાનો વિશેષ અર્થ શો છે ?
- ૫ ૧૦૬ પ ૨૪ ક્ષેત્રકક્ષિતિયામા વિચાલનો અતિદેશ અથવા વિચાલનો એનો એમ કેમ નહિ ?
- ૫ ૧૪૧ પ ૨૨ સૂર્યામહેવના અધિકારમા 'પુષ્પ' વિમાનનું નામ છે ?
- ૫ ૧૪૧, પ ૨૩ દિગ્દિશબદ્ય એટલે શુ ?
- ૫ ૧૪૧ પ ૨૭ સ્વભાવ એટલે શુ ?
- ૫ ૧૪૨, પ ૨૬ કાલીના સુકૃષ્ણ પુષ્પ-વૃક્ષાદી દસ દેવીના પૂર્વ ભવના સુકૃષ્ણ પુષ્પવૃક્ષા નિત્ય કે અલિપ્ત છે ?
- ૫ ૧૪૮ પ ૩ ઉચ્ચસુત્રની સંખ્યાનો નિર્ણય જિનપ્રત્યક્ષાદિના સિદ્ધતથ્ય કરતા કોઈ પ્રાવીન દૃષ્ટિમા છે ?
- ૫ ૧૪૫ ઉચ્ચ નિર્ણય ઉપર જિનદાસગણિની પૂર્વે કોઈએ કવિશ્વ રત્ની હોય એમ લાગે છે તો શુ તે મથે છે ?
- ૫ ૧૪૪ પ ૧૨ આવરસયને ઉચ્ચસુત્ર ગણવુ યાજની છે ?
- ૧ ૧૪૪ પ ૨૦ આવરસયમા અસંખ્ય સુત્ર કેટલા એનો ઉત્તર પ્રાવીનમા પ્રાવીન કઈ દૃષ્ટિમા છે ?
- ૫ ૧૪૫ પ ૫ પુરુષવરગીવરે જે સિદ્ધાશ્વ પુદ્ગલ એ સુત્ર કેટલા પ્રાવીન છે ? જે આવરસયના સુત્રરૂપ છે ? એના ઉપર નિગમ્યુત્તિ કેમ નથી ? નિગમ્યુત્તિ વિનાના બીજા ક્યા સુત્ર છે ?
- ૧ ૧૬૭, ટિ ૧ દસદેવાવિધનિગમ્યુત્તિ(ગા. ૮૨)મા નિર્દેશારોધા ગ્રંથિ દ તે

- પૂ ૨૧૧ પ ૧૮ જાગવની-આપાધનાનો આચાર વદ્વિષયક મૂલ્યસૂત્ર છે તેમ
મૂલ્ય તે ?
- પૂ ૨૧૮ પ ૨૪ દિદિવાચના પાપ્ય લેહોના ક્રમ જે સૈતે કેમ ાજ્ઞાવાયા છે ?
- પૂ ૨૧૯ પ ૧૪ ચૂલિયા પુનરમા અન્તરવત છે ? જો એમ હોય તો પછી એનો
સ્વરૂપ ત્રિશાગ કેમ ?

અશુદ્ધિનુ રોધન

પૂઠ	પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૧	૧૨	આનાથી	સિદ્ધતથવથી
૧૮	ટિ ૧	તરકથી	ઈ સ હરતમા ને ૧૬૩૨મા
૩૫	૪	एकाग्रप्रति०	एकाग्रप्रति०
૩૧	ટિ ૧	(પૂ ૪૫૧)	(Vol II, પૂ ૪૫૧)
૮૭	ઉપા લ્ય	પાણીનો પાણુ	પાણીનો પાણુ અને તે પાણુ છ માસ સુધી
૫૭	ઉપા લ્ય	પ્ર મા પ્રતિષ્ઠ યનાર	પ્ર (વ ૧૪ આ ૨-૭)મા પ્રતિષ્ઠ યથેનો
૮૯	અ લ્ય	સ હાતવ	૦
૯૨	૧૫-૬	પ યક સિવાય ગયા	પ યકને એમનુ વૈયાજરત્ય કરવાનુ કામ ભાગાવી પ યક સિવાયના ખીલ ખયા સિખ્યા વિહાર કરી ગયા.
૧૮૪	ટિ ૧	ઉપાત અનુષ્ઠાત	ઉપા(દના)ન અનુષ્ઠા(દપા)ત
૧૪૭	૨૨-૭	કમલપ્રમ સાવધા-વાર્થ	કમલપ્રમ ન પતિત થતા એમનુ ચેત્યવાસીઓ તરકથી સાવધાન
૧૫૫	૪-૫	એમણે કોઈ ક્યો છે	એણે નિશ્ચયસિદ્ધ કોઈ રૂપથી કરણ ન આપતા ઉચ્યુત ક્યો છે
૧૭૨	અ લ્ય	(સ. ૧૩, ૬ ૭ સુ ૪૮૬)મા	૦
૧૭૪	૩	પ૮૬	૧-૬
૧૭૭	૧	દેવિદ્ય	દેવિદ્યય
૧૭૬	૨૦	એ હ સ	એની એક દ્વાષયોથી હ સ
૧૮૦	૨૪	(પત્ર ૧૩૨)	(આ ૩૨૬ આ ૩, પત્ર ૧૩૨ આ)
૨૨૧	ઉપા લ્ય	૨૫૧૧	૨૫૧૧
૨૨૪	૧૫	પિઠનિર્મળુતિ	પિઠનિર્મળુતિ
૨૨૪	૨૪	પત્ર આ ૩	આ ૩ પત્ર

